Arbeid, pensjon og inntekt i den eldre befolkningen

Rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe 13. juni 2022

INNLEDNING OG SAMMENDRAG 3

1 ALDERSPENSJON FRA FOLKETRYGDEN 7

1.1 Mottakere av alderspensjon 7

1.2 Utgifter til alderspensjon og gjennomsnittlig alderspensjon 17

1.3 Utvikling i alderspensjon 20

1.4 Alderspensjon til tidligere uføre 22

2 HELSERELATERTE YTELSER OG DAGPENGER OVER 62 ÅR 25

2.1 Uføretrygd 25

2.2 Arbeidsavklaringspenger 26

2.3 Sykepenger 27

2.4 Dagpenger 28

2.5 Samlet mottak av helserelaterte ytelser og dagpenger 28

3 PENSJONSORDNINGER I PRIVAT SEKTOR 31

3.1 Tjenestepensjon i privat sektor 31

3.2 AFP i privat sektor 44

4 PENSJONSORDNINGER I OFFENTLIG SEKTOR 50

4.1 Utforming av pensjonsordningene i offentlig sektor 50

4.2 Antall mottakere av pensjon 52

4.3 Utbetalinger 53

4.4 Avgangsmønster 60

4.5 Særaldersgrenser i offentlig sektor 72

5 YRKESAKTIVITET BLANT ELDRE 77

5.1 Utvikling i yrkesaktivitet 78

5.2 Kombinasjon av arbeid og pensjon 80

5.3 Arbeidstid per uke 84

5.4 Forventet yrkesaktivitet 86

5.5 Median avgangsalder 88

5.6 Tilbud og etterspørsel etter eldre i arbeidslivet 89

6 INNTEKT BLANT DEN ELDRE BEFOLKNINGEN 98

6.1 Samlet inntekt og endringer i samlet inntekt 98

6.2 Inntekt etter husholdningstype 101

6.3 Inntektsfordeling og lavinntekt 103

6.4 Sammensetningen av inntekt 105

6.5 Formue og gjeld 112

7 MINSTEPENSJONISTER OG MINSTEYTELSENE I ALDERSPENSJONSSYSTEMET 114

7.1 Minstenivåene i alderspensjonssystemet 114

7.2 Antall minstepensjonister 116

7.3 Antall utbetalte tillegg og mottakere av ulike tillegg 119

7.4 Lavinntekt blant minstepensjonistene 120

7.5 Inntektssammensetningen til minstepensjonistene 121

KILDER 125

VEDLEGG 127

Vedlegg 1 Arbeidsgruppens sammensetning og arbeid i 2021 127

Vedlegg 2 Pensjonspolitisk arbeidsgruppe – bakgrunn og mandat 128

Vedlegg 3 Statistikk 130

Innledning og sammendrag

Årets rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe beskriver hovedtrekk ved utviklingen i yrkesaktivitet, uttak av pensjon og inntekt for den eldre befolkningen fram til og med 2021.[1]

Norsk økonomi ble i 2021, og for andre året på rad, preget av koronapandemien ettersom nye omfattende tiltak ble iverksatt når nye virusvarianter ble oppdaget og det ble lansert krisepakker til de næringene som ble hardes rammet. Andelen arbeidssøkere var rekordlav før koronapandemien inntraff (3,7 prosent totalt og 2,5 prosent for aldersgruppen 60 år og eldre). I april 2020 steg andelene kraftig til 14,9 prosent for alle og til 10,1 prosent for aldersgruppen 60 år og eldre. Totalt sett falt andelen arbeidssøkere fra april 2020 fram mot oktober 2020, før den økte noe igjen til og med mars 2021, og falt deretter fram mot desember 2021. For aldersgruppen 60 år og eldre, falt andelen arbeidssøkere fram til januar 2021, før den økte svakt til og med mars 2021 og falt deretter svakt fram mot desember 2021. I desember 2021 var arbeidsledigheten i aldersgruppen 60 år og over 3,1 prosent, noe som er 0,6 prosentpoeng høyere enn nivået før koronakrisen.

Virusutbruddet og tiltakene var ventet å påvirke antall mottakere av alderspensjon, årlig vekst i alderspensjonen og dermed også utgiftene til alderspensjon, antall mottakere av ytelser fra andre inntektssikringsordninger, samt avgangen fra arbeidsmarkedet og pensjonistenes inntektsutvikling. Slike effekter er det få av i årets rapport, hvilket antyder at den eldre befolkningen i liten grad har blitt påvirket av koronapandemien. Årets rapport bekrefter i all hovedsak at de trendene vi har sett over flere år[2], fortsetter:

- Andelen av befolkningen som tar ut alderspensjon tidlig fortsetter å falle. I 2021 var det en reduksjon i antall alderspensjonister under 67 år, og andelen som tar ut alderspensjon ved hver alder fra 62 til 67 år og også ved 68 år synker stadig. Økningen i antallet alderspensjonister samlet sett, innebærer likevel at flere tok ut alderspensjon etter fylte 67 år i 2021 sammenlignet med 2020.
- 2021 var første året med innsparinger som følge av pensjonsreformen. Anslåtte innsparinger var i 2021 på 1,9 mrd. kroner. Siden pensjonsreformen har kostnadene økt som følge av at flere har tatt ut pensjon tidlig, mens endret indeksering og levealdersjustering av pensjonene har trukket i retning av lavere utgifter.
- Andelen arbeidstakere i privat sektor som omfattes av innskuddsordninger stiger jevnt og er nå på 93,7 prosent. Av de som er omfattet av en innskuddsordning er 32 prosent tilknyttet en ordning som tilsvarer minstekravet i Lov om obligatorisk tjenestepensjon der årlig innskudd minst skal utgjøre 2 prosent av lønn mellom 1 og 12 G.
- Omfanget av uføretrygd fra folketrygden og uførepensjon fra offentlig tjenestepensjonsordning blant de over 62 år har blitt redusert de siste årene. Utviklingen varierer imidlertid mellom ulike grupper.
- Det har også vært en nedgang i antall mottakere av offentlig AFP før 64 år.
- Det er en nedgang i andelen av befolkningen i alderen 62–66 år som mottar uføretrygd. Samlet mottak av helserelaterte ytelser og dagpenger økte fra 2019 til 2020[3].

---

[1] Pensjonspolitisk arbeidsgruppe, underlagt Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, ble opprettet i forbindelse med tariffoppgjøret i 2008. Se vedlegg 1 for sammensetning og virksomhet i 2021 og vedlegg 2 om bakgrunn og mandat.

[2] Flere av figurene og tabellene har lengre tidsserier bakover i tidligere utgaver av rapporten.

[3] Samlet tall for 2021 vil først foreligge når tall for mottak av sykepenger ferdigstilles sommeren 2022.

- Pensjonsreformen har gitt økt yrkesaktivitet, særlig i den delen av privat sektor som omfattes av AFP. Veksten i yrkesaktivitet var særlig sterk for 1949-kullet, som var de første som fullt ut ble omfattet av ny AFP. Yrkesaktiviteten er høyere for alle aldersgruppene over 60 år sammenliknet med yrkesaktiviteten før pensjonsreformen. Fra 2020 til 2021 har veksten i yrkesaktivitet fortsatt for alle alderstrinn over 60 år.
- Realverdien av alderspensjon fra folketrygden har de senere år hatt svak utvikling, som følge av lav gjennomsnittlig reallønnsvekst for arbeidstakere. Minstepensjonen har hatt en bedre utvikling, bl.a. som følge av særskilte tillegg i minstepensjonen til enslige.
- Realinntekten til personer over 62 år har økt kraftig de siste ti årene, særlig som følge av muligheten til å kombinere full jobb og full pensjon.

Kapittel 1 omhandler alderspensjon fra folketrygden. Ved utgangen av 2021 mottok 1 001 500 personer alderspensjon. Det har vært sterk vekst i antall mottakere av alderspensjon fra 2017 til 2021, men den årlige veksten har avtatt i denne perioden. Det er om lag 84 000 flere alderspensjonister i 2021 enn det var i 2017.

Mange benyttet seg av muligheten til å ta ut alderspensjon før 67 år fra 2011. Av de som tok ut alderspensjon tidlig eller etter fylte 67 år, var det et klart flertall som var arbeidstakere før de startet uttaket. I de første årene etter 2011 økte antall mottakere mest i aldersgruppen 62 til 66 år, mens økningen i antall mottakere fra 2013 og framover har vært størst for aldersgruppen 67 år og eldre. Andelen av befolkningen i alderen 62–66 år med mulighet for å ta ut alderspensjon tidlig øker, og er i 2021 på 62 prosent. Det er en overvekt av menn som tar ut alderspensjon tidlig. Nær 4 prosent utsetter uttaket av alderspensjon til etter 67 år. Om lag 60 prosent av alle nye alderspensjonister ved 67 år mottok uføretrygd (43,7 prosent) fra folketrygden eller AFP i offentlig sektor (16,8 prosent) før uttak av alderspensjon.

Om lag 43 prosent av alle nye alderspensjonister ved 67 år mottok uføretrygd fra folketrygden før uttak av alderspensjon. Andelen som tok ut offentlig AFP før uttak av alderspensjon ved 67 år var på om lag 16 prosent.

Pensjonsreformen bidro, for første gang siden den ble innført i 2011, til innsparinger. Anslåtte innsparinger i 2021 fra pensjonsreformen var på 1,9 mrd. kroner. Innsparinger som følge av pensjonsreformen er de første årene særlig knyttet til ny regulering av pensjon under utbetaling.

Kapittel 2 ser på inntektssikringsordninger i folketrygden og på omfanget av slike ytelser blant personer over 62 år. Andelen som mottar en ytelse i aldersgruppen 62–66 år har blitt redusert med 1,2 prosentpoeng mellom 2017 og 2019, men økte med 1,1 prosentpoeng fra 2019 til 2020. Under pandemien har andelen mottakere av AAP, sykepenger og dagpenger økt. Andelen med uføretrygd har foreløpig fortsatt å falle.

Kapittel 3 omhandler pensjonsordninger i privat sektor. 93,7 prosent av alle ansatte i privat sektor i 2021 tjente opp pensjonsrettigheter i en innskuddsordning. Tilsvarende andeler med opptjening i ytelsesordninger og i såkalte hybridordninger er henholdsvis 3,3 og 3,0 prosent.

Blant arbeidstakere med innskuddspensjon er 32 prosent tilknyttet en ordning med minimums innskuddssats på 2 prosent fra 1 G, mens 42 prosent er tilknyttet ordninger med innskuddssats på 5 prosent eller mer. En tredel er tilknyttet ordninger med innskudd fra første krone. 58 prosent av arbeidstakerne er tilknyttet en ordning som gir ekstra tilskudd for lønn mellom 7,1 G og 12 G. Av arbeidstakerne med 2 prosent innskuddssats over 1 G har ¾ deler en ordning uten tilleggsinnskudd for lønn mellom 7,1 og 12 G.

Til tross for at innskuddsordningene nå har klart flest aktive medlemmer, er både forsikringsforpliktelsene og utbetalingene fra ytelsesordningene og særlig fripolisene fortsatt

betydelige. 78 prosent av mottakerne av privat kollektiv tjenestepensjon mottar pensjon fra fripolisene og 75 prosent av samlede utbetalingene fra private tjenestepensjonsordninger er fra fripoliser.

I privat sektor er noe over halvparten av alle arbeidstakere ved 61 år tilknyttet en AFP-bedrift. Ved utgangen av 2021 mottok 104 000 personer AFP i privat sektor, og antall mottakere øker med om lag 10 000 i året. Den livsvarige delen av AFP inngår i vilkåret for uttak av alderspensjon fra folketrygden før 67 år og dette bidrar i stor grad til at mange har mulighet til å ta ut alderspensjon fra 62 år.

Kapittel 4 omhandler pensjonsordninger i offentlig sektor. Antallet mottakere av pensjon fra SPK og KLP har økt i perioden 2017–2021, særlig antallet mottakere av alderspensjon. Antall mottakere av uførepensjon over 62 år har imidlertid gått ned.

Avgangsmønstret har gått i retning av mindre tidligpensjonering – både i staten og i kommunene og både for kvinner og menn. Det er særlig avgang med AFP før 63 år og ved 66 år, som har falt i perioden og mer for menn enn for kvinner. Uføreandelene blant den eldre befolkningen med offentlig tjenestepensjon har også gått klart ned i perioden for begge kjønn.

Vel 16 400 personer mottar særalderspensjon fra SPK eller KLP. I SPK har et klart flertall av disse en aldersgrense på 60 år, mens et klart flertall i KLP har aldersgrense 65 år. Blant dem med 60 års aldersgrense tar en god del ut pensjon tre år før aldersgrensen etter 85-årsregelen, men flest tar ut pensjon ved aldersgrensen. Blant de med aldersgrense 65 år tar over halvparten ut pensjon ved aldersgrensen. Unntaket er sykepleiere, der flest tar ut pensjon ved 62 år.

Kapittel 5 omhandler yrkesaktivitet i den eldre delen av befolkningen. Ett av hovedmålene med pensjonsreformen er å få flere til å stå lenger i arbeid. Yrkesaktiviteten blant eldre har steget jevnt de siste årene, også før pensjonsreformen. Sammenliknet med sysselsettingen før pensjonsreformen, er sysselsettingen høyere for alle aldersgruppene over 60 år. Økningen fra 2010 har vært spesielt stor for aldersgruppen 62–64 år, noe som kan indikere at pensjons-reformen har hatt særlig betydning for utviklingen i yrkesaktiviteten for disse aldersgruppene. I 2021 er andelen lønnstakere høyere enn for fem år siden for alle aldersgruppene fra 60 til 74 år. Det siste året har det vært en økning i andelen lønnstakere for alle aldersgruppene, fra 0,3 til 1,2 prosentpoeng. Aldersgruppene 60, 66, 67 og 72 år hadde alle en vekst på 1,2 prosentpoeng fra 2020 til 2021.

Blant mannlige lønnstakere i alderen 62–66 år kombinerer 46 prosent arbeid med mottak av alderspensjon fra folketrygden i 2021. Andelen blant kvinner er betydelig lavere; 22 prosent av kvinnelige lønnstakere i den aktuelle aldersgruppen kombinerer arbeid med alderspensjon fra folketrygden. Både for menn og kvinner, har andelen som kombinerer arbeid og alderspensjon fra folketrygden falt gradvis i perioden fra 2017 til 2021.

I 2021 var gjennomsnittlig avtalt arbeidstid 31,9 timer per uke for aldersgruppen 62–66 år, 25,4 timer per uke for aldersgruppen 67–69 år og 19,4 timer per uke for aldersgruppen 70–74 år. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid har økt svakt for aldersgruppene 62–66 år, 67–69 år og 70–74 år i årene 2017 til 2021. Økningen har vært sterkest for aldersgruppen 62–66 år, der gjennomsnittlig avtalt arbeidstid er 0,5 timer høyere i 2021 enn i 2017.

Kapittel 6 omhandler inntektsutviklingen for den eldre befolkningen. For aldersgruppen 60 år og eldre sett samlet, har realveksten i samlet inntekt etter skatt vært på om lag 15 prosent, og den eldre befolkningen har samlet sett hatt en sterkere økning i kjøpekraften de siste ti årene enn den yngre befolkningen. For aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år er veksten om lag på nivå med aldersgruppen 40–49 år. Dette må ses i sammenheng med at årskullene 1944–1949

som fikk mulighet til tidlig uttak av alderspensjon fra 2011 nå i stor grad har hatt avgang fra arbeid. Realveksten i median inntekt etter skatt har vært sterkest i aldersgruppen 62–66 år.

Realveksten i inntekt etter skatt har vært høy for alle desiler. Økningen i kjøpekraft har imidlertid vært sterkest i øverste desil, altså blant de 10 prosentene med høyest samlet inntekt. Realinntektsveksten etter skatt har også vært høy blant de med lavest samlet inntekt. At realveksten i samlet inntekt har vært sterkest blant de med høyest samlet inntekt, kan fange opp at en del høytlønnede kombinerer full jobb og full pensjon. At realveksten også har vært god for de med lavest samlet inntekt, reflekterer trolig økningen i minstepensjonen i perioden.

Både nivået på og sammensetningen av inntekten endrer seg med økende alder etter 62 år. Samlet inntekt går klart ned med alder og mye av nedgangen skyldes at yrkesinntekten faller med alder. For personer under 67 år er yrkesinntekt den viktigste inntektskomponenten. For 67-åringene utgjør yrkesinntekt og alderspensjon hhv. 33 prosent og 29 prosent av samlet inntekt.

Inntektssammensetningen varierer også med inntekt etter skatt. For aldersgruppen 62–67 år utgjør uføretrygd en vesentlig del av samlet inntekt for de laveste desilene, mens yrkesinntekt utgjør en klart større andel for de høyeste desilene For personer som er 67 år eller eldre er det alderspensjon som er den dominerende inntektskomponenten for alle inntektsgrupper, men andelen den utgjør av samlet inntekt avtar med inntekt.

Aldersgruppen over 75 år har høyest andel med lavinntekt, men andelen har falt mye de siste ti årene. Blant alle aldersgruppene som er yngre enn 75 år har andelen med lavinntekt økt i perioden.

Kapittel 7 redegjør for utviklingen i minstenivåene i alderspensjonssystemet, utviklingen i antallet minstepensjonister, utviklingen i lavinntekt blant minstepensjonistene og inntekts-sammensetningen for minstepensjonistene.

Realverdien av minstepensjonene har økt relativt mye siden innføringen av pensjonsreformen, og særlig for enslige. Minste pensjonsnivå for enslige har også økt målt i faste lønninger mens nivået for gifte og samboende er noe lavere i 2021 enn ved innføringen av pensjonsreformen.

Hovedbildet er at andelen minstepensjonister er fallende, til tross for en økning i antall, og at det er store forskjeller mellom kjønnene. Kvinner utgjør majoriteten av minstepensjonisten. At antallet minstepensjonister har økt i 2019 og 2021 henger sammen med heving av satsene for minste pensjonsnivå.

Andelen med lavinntekt er høyere blant minstepensjonistene enn blant øvrige alders-pensjonister i samme aldersgruppe. Dette gjelder særlig for aleneboende. Andelen med lavinntekt er klart høyere blant aleneboende enn blant de som bor sammen med andre. Dette gjelder både pensjonister generelt og særlig for minstepensjonistene.

1 Alderspensjon fra folketrygden

I dette kapittelet presenteres trekk ved utviklingen i alderspensjon fra folketrygden. Utviklingen i antall mottakere av alderspensjon over og under 67 år og gjennomsnittlige ytelser omtales. Videre beskrives utgifter til alderspensjon fra folketrygden og utgiftsvirkningene av pensjonsreformen.

1.1 Mottakere av alderspensjon

Ved utgangen av 2021 var det om lag 1 001 500 personer som mottok alderspensjon fra folketrygden. Det tilsvarer en økning på 107 200 personer, eller om lag 9,2 prosent, fra utgangen av 2017, se tabell 1.1. Det har vært en sterk vekst i antall mottakere av alderspensjon siden pensjonsreformen trådte i kraft i 2011, men den årlige veksten har avtatt over tid. Fra 2017 til 2021 har den årlige veksten falt fra 2,5 prosent til 2,0 prosent. I gjennomsnitt tilsvarer dette om lag 21 000 nye mottakere årlig. Økningen i antall nye alderspensjonister i 2021 skyldes hovedsakelig befolkningsvekst i de alderstrinnene der særlig mange tar ut alderspensjon.

I de første årene etter pensjonsreformen, benyttet mange seg av muligheten til å ta ut alderspensjon før 67 år. Veksten i antall mottakere av alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år økte frem til 2018, men har siden avtatt. I 2019 var det for første gang siden pensjonsreformen en nedgang i antallet mottakere i denne gruppen. Siden 2019 har nedgangen fortsatt og i 2021 var nedgangen på 2,9 prosent. Det var i 2021 færre mottakere av alderspensjon i aldersgruppen 62–66 år enn det var i 2017.

Gjennomsnittlig alder ved første uttak av alderspensjon var 65,5 år i 2021. For menn var gjennomsnittlig alder 64,9 år og for kvinner 66,1 år.

Tabell 1.1 Antall mottakere av alderspensjon ved utgangen av året

År	Antall mottakere av alders-pensjon	Vekst i antall	Vekst i prosent	Antall mottakere under 67 år	Vekst i antall	Vekst i prosent
2017	916 672	22 487	2,5	91 996	820	0,9
2018	937 447	20 775	2,3	92 290	294	0,3
2019	958 822	21 375	2,3	91 304	-986	-1,1
2020	981 448	22 626	2,4	90 031	-1 273	-1,4
2021	1 001 459	20 011	2,0	87 403	-2 628	-2,9

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

1.1.2 Om mottakere av alderspensjon 62–66 år

Med innføringen av fleksibel alderspensjon fra 62 år økte antall mottakere i alderen 62–66 år som andel av befolkningen i de første årene etter 2011. I de senere årene har andelene vært mer stabile, se figur 1.1. Et utviklingstrekk de siste årene er at en lavere andel tar ut alderspensjon ved første mulighet, og denne utviklingen fortsatte i 2021. Mens 25,4 prosent tok ut alderspensjon ved 62 år i 2017, var andelen sunket til 20,8 prosent i 2021. Antall mottakere av alderspensjon som andel av befolkningen har falt mest ved de laveste uttaksalderne i perioden 2017–2021.

Pensjonsreformen har gitt mulighet til å øke den årlige pensjonen ved å ta ut alderspensjon etter 67 år. Uttak av alderspensjon i folketrygden kan ikke kombineres med offentlig AFP, pensjon til gjenlevende ektefelle fra folketrygden eller 100 prosent uføretrygd. Personer som mottar disse ytelsene, går over på alderspensjon ved 67 år og 1 måned. I figur 1.1 er det derfor skilt mellom andelen som mottar alderspensjon ved 67 år og 0 måneder og andelen som mottar alderspensjon ved 67 år og 1–11 måneder.

Ved utgangen av 2021 var det 4,9 prosent i alderen 67 år og 1–11 måneder som ikke mottok alderspensjon. Om lag 1/2 prosent av befolkningen over 67 år i Norge anslås for øvrig å ikke ha rett til alderspensjon. Dette gjelder blant annet personer som har innvandret til Norge etter 67 år. Selv om få utsetter uttaket til etter 67 år har andelen økt noe over tid. Andelen 68-åringer som ikke har tatt ut alderspensjon har økt over hele perioden, og økte fra 1,9 prosent i 2017 til 2,3 prosent i 2021.

Figur 1.1 Mottakere av alderspensjon 62–68 år ved utgangen av året som andel av befolkningen. Prosent

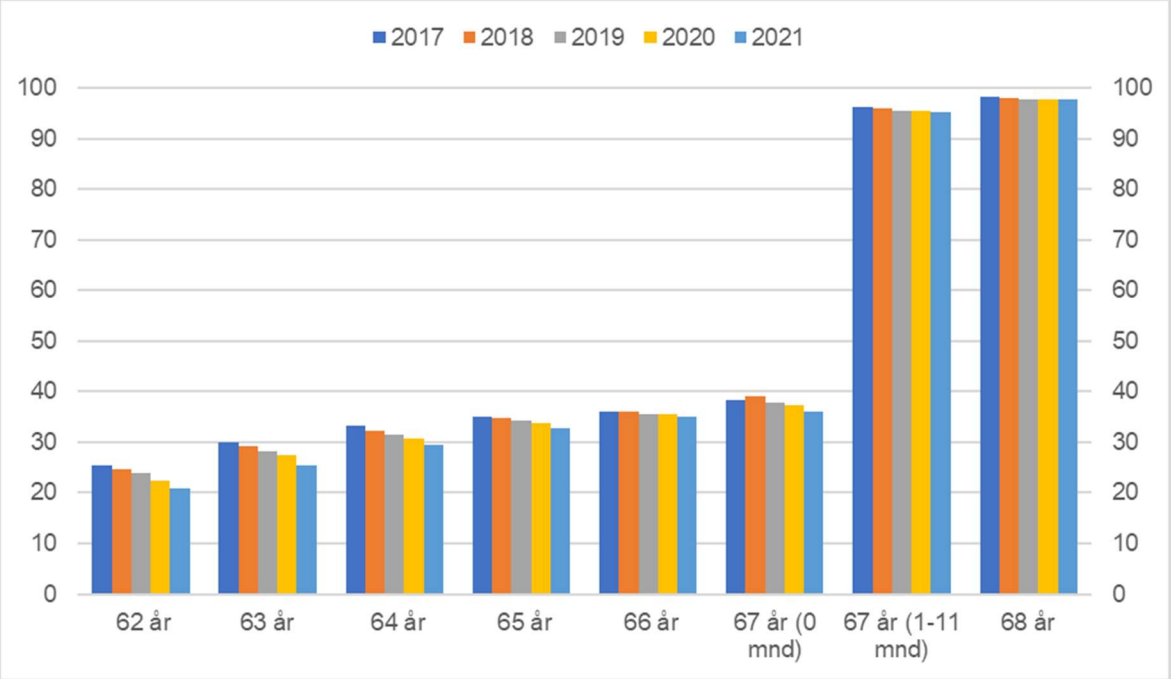

For 62-åringer regnes 11/12 med i nevneren, da man først kan ta ut pensjon måneden etter man fyller 62 år.
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Selv om alderspensjon kan tas ut gradert, velger de fleste å ta ut 100 prosent alderspensjon, se tabell 1.2, og den gjennomsnittlige uttaksgraden øker med alder. Om lag dobbelt så mange menn som kvinner starter uttak av alderspensjon ved alder 62–66 år. En del av forklaringen på den store kjønnsforskjellen er at flere menn har tilstrekkelig opptjening for å kunne starte uttak i dette aldersintervallet, samt at en større andel av kvinnene mottar uføretrygd eller offentlig AFP.

Tabell 1.2 viser gjennomsnittlig uttaksgrad blant nye mottakere av alderspensjon i alderen 62–66 år. I 2021 var gjennomsnittlig uttaksgrad på 86,6 prosent, mens gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad var på om lag 234 500 kroner. For kvinner var den gjennomsnittlige utbetalte alderspensjon korrigert for uttaksgrad i alderen 62–66 år i 2021 217 000 kroner. Tilsvarende var gjennomsnittlig alderspensjon for menn om lag 243 000 kroner korrigert for uttaksgrad.

Det framgår av tabellen at majoriteten av menn som tar ut alderspensjon mellom 62 og 66 år, om lag 70 prosent, starter uttak av alderspensjon ved 62 år. Dernest faller andelen med alder, med unntak av uttak ved 65 år. Kun 5,5 prosent av mennene starter uttak av alderspensjon ved 66 år.

For kvinner er det også vanligst å starte uttak ved 62 år – hvilket gjaldt om lag 54 prosent av kvinnene. Dernest er uttak ved 65 år mest vanlige alderen for uttak av pensjon. Det er prosentvis flere kvinner som starter uttak ved 65 år relativt til menn, men i absolutte tall er det om lag like mange kvinner som menn med uttak ved 65 år.

Tabell 1.2 Nye mottakere av alderspensjon 62–66 år i 2021. Gjennomsnittlig uttaksgrad, gjennomsnittlig alderspensjon og gjennomsnittlig utbetalt alderspensjon korrigert for uttaksgrad.

		Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad. Pst.	Gjennomsnittlig utbetalt pensjon i kroner	Gjennomsnittlig utbetalt pensjon i kroner korrigert for uttaksgrad
Kvinner	62-66	**8 174**	**82,5**	**182 083**	**217 395**
	62	4 484	78,9	166 729	208 957
	63	959	83,3	182 499	215 494
	64	840	86,7	198 926	225 493
	65	1 195	86,7	204 689	232 762
	66	696	90,7	213 238	233 708
Menn	62-66	**16 248**	**88,6**	**216 509**	**243 175**
	62	11 457	88,0	210 815	238 885
	63	1 489	87,7	213 639	242 202
	64	1 174	87,9	222 277	251 161
	65	1 235	91,8	235 586	254 502
	66	893	94,6	255 956	270 299
Totalt	62-66	**24 422**	**86,6**	**205 030**	**234 579**
	62	15 941	85,5	198 614	230 603
	63	2 248	86,0	201 614	231 951
	64	2 014	87,4	212 500	240 412
	65	2 430	89,3	220 325	243 766
	66	1 589	92,9	237 456	254 447

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 1.2 viser utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon korrigert for uttaksgrad fra 2017–2021 for uttak av pensjon i alderne 62 til 66 år. Av figuren kan man se at gjennomsnittlig alderspensjon i perioden har falt ved alle uttaksaldre, med unntak av uttak ved 65 år. Nedgangen i gjennomsnittlig alderspensjon henger sammen med levealdersjusteringen av pensjoner, som innebærer at yngre årskull må stå lenger i arbeid for å oppnå samme pensjonsnivå som eldre årskull. Det høyeste nivået på alderspensjonen korrigert for uttaksgrad er, som forventet, ved 66 år. Både opptjeningseffekten og uttakseffekten bidrar til at årlig pensjon blir høyere ved utsatt uttak.

Gjennomsnittlig alderspensjon ved 65 år skiller seg ut relativt til de andre uttaksaldrene ved at nivået på gjennomsnittlig alderspensjon er lavt – samtidig som nivået økte i perioden 2017 til 2019. Sammenlignet med aldersgruppen for 62-åringer, består gruppen 65-år av et mindre antall personer. Det taler for at seleksjon kan være en del av forklaringen på at gjennomsnittlig alderspensjon for 65-åringer i årene 2017 til 2019 avviker relativt til de andre uttaksaldrene.

Figur 1.2 Gjennomsnittlig alderspensjon* korrigert for uttaksgrad for nye mottakere 62–66 år i årene 2017–2021. 2021-kroner.

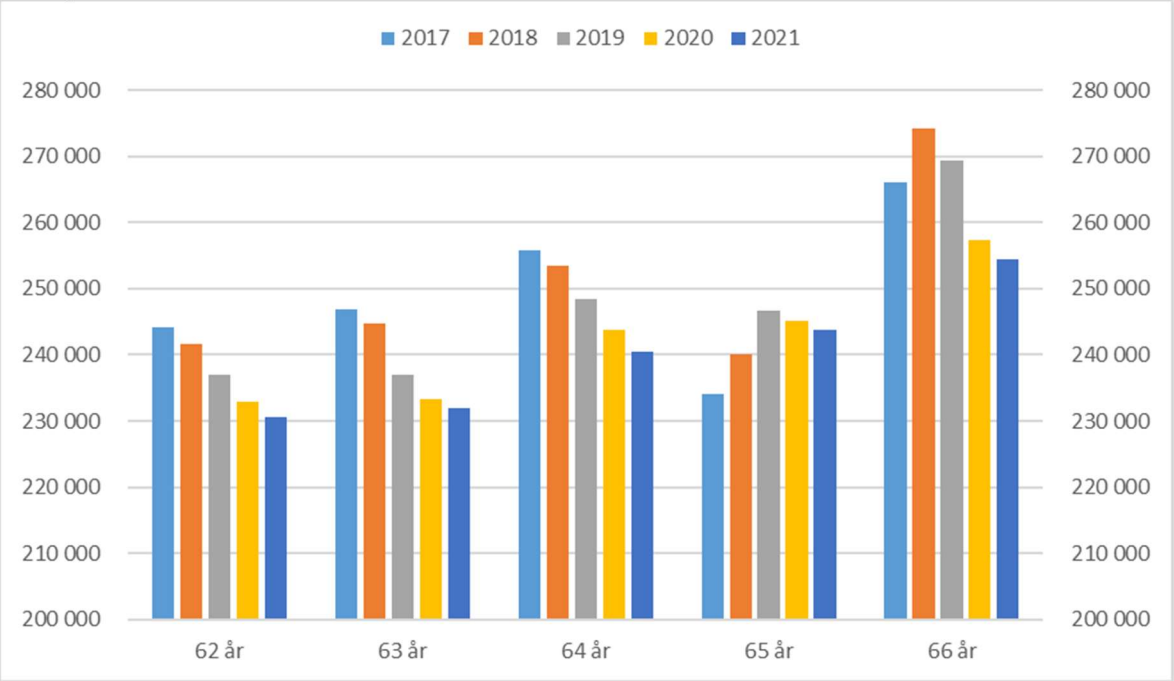

*Gjennomsnittlig alderspensjon er beregnet uten etterbetalinger.
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 1.3 viser hvor stor andel av befolkningen som oppfylte vilkåret for å ta ut minst 20 prosent alderspensjon ved utgangen av året. Av befolkningen i alderen 62–66 år kunne 62 prosent ta ut minst 20 prosent alderspensjon ved utgangen av 2021. Trenden er økende og siden 2017 har andelen som har mulighet til uttak av alderspensjon økt med 7 prosentpoeng. Andelen kvinner som ikke oppfylte vilkårene for uttak av alderspensjon ble i perioden 2017–2021 redusert fra 13 prosent til 4 prosent. For de som ikke kan ta ut alderspensjon mellom 62 og 66 år er den viktigste årsaken at de allerede mottar ytelser fra andre ordninger, særlig uføretrygd. I tillegg er det en del som har for lav opptjening til å kunne ta ut alderspensjon før 67 år.

Reduksjonen i andelen som mottar uføretrygd og gammel AFP i privat sektor har bidratt til at flere kan ta ut fleksibel alderspensjon. De særskilte økningene for enslige og grunnpensjon for gifte og samboende i 2016, 2017, 2019 og 2021 har isolert sett bidratt til at noen færre har tilstrekkelig opptjening til å kunne ta ut fleksibel alderspensjon.

Figur 1.3 Andel av befolkningen[4] 62–66 år som hadde muligheten til uttak av 20 prosent alderspensjon, som allerede mottok uføretrygd*, etterlattepensjon eller offentlig AFP**, og som ikke oppfylte vilkår for uttak av alderspensjon***. Prosent. Tall ved utgangen av året 2021.

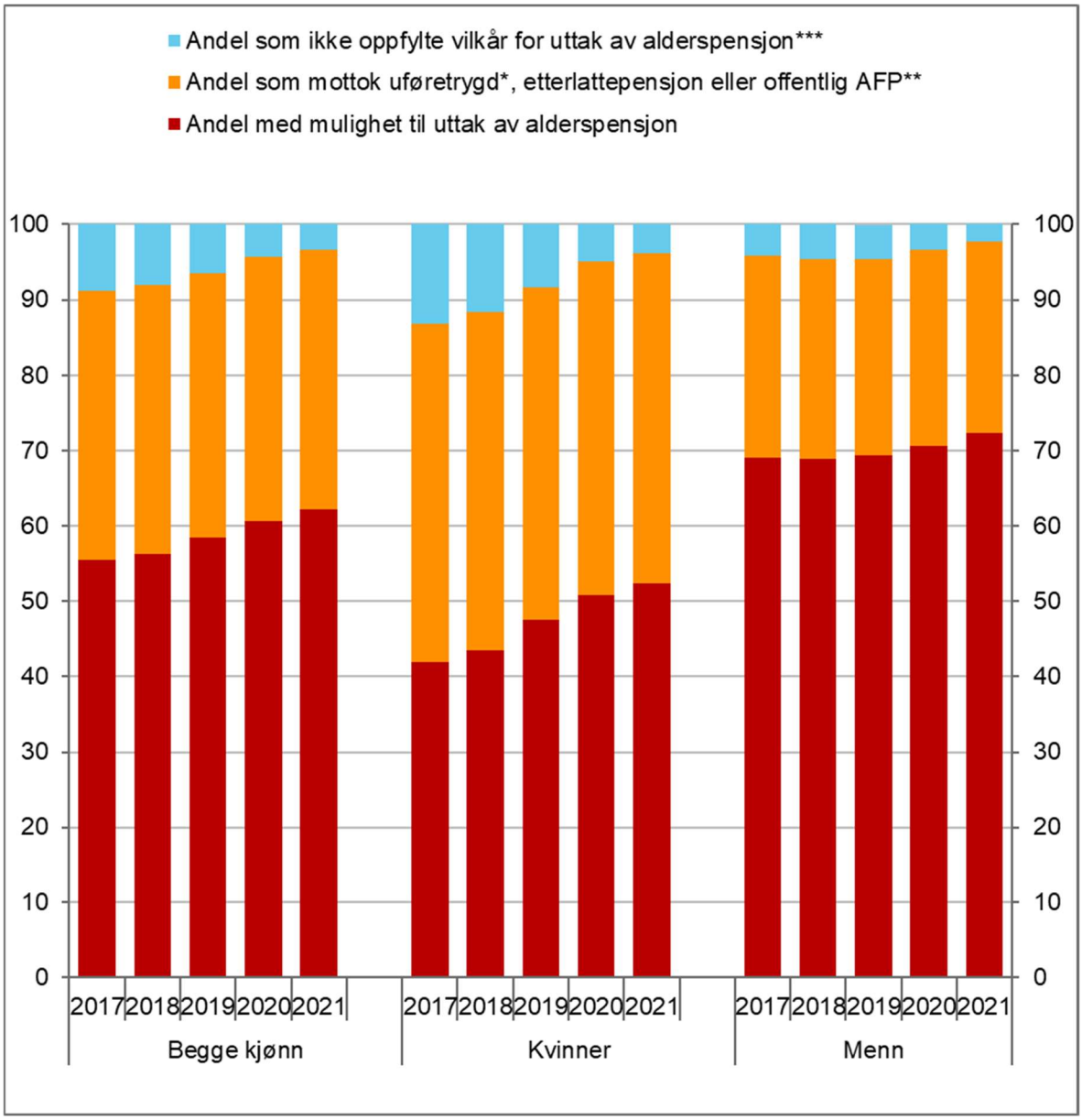

* Inkluderer bare personer som mottok over 80 prosent uføretrygd, siden uføretrygd med lavere grad kan kombineres med uttak av alderspensjon.
** Offentlig AFP
*** Personer som ikke hadde tilstrekkelig høy pensjonsopptjening til uttak av 20 prosent alderspensjon
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

En del av de som ikke oppfyller vilkårene for tidliguttak av alderspensjon fra folketrygden arbeider i offentlig sektor og har dermed mulighet til å ta ut offentlig AFP. I aldersgruppen

[4] Figuren omfatter hele befolkningen 62-66 år. En del av dem som ikke oppfyller vilkårene for uttak, vil være personer som jobber i offentlig sektor, og som vil ha muligheten til å ta ut offentlig AFP i stedet.

62–66 år er 72 prosent av mennene anslått å ha mulighet til å ta ut tidlig alderspensjon ved utgangen av 2021. Andelen har vært stabil frem til 2020 da andelen økte. Andelen økte videre i 2021.

52 prosent av kvinnene i alderen 62–66 år hadde mulighet for uttak av minst 20 prosent alderspensjon i desember 2021, en økning på 10 prosentpoeng fra 2017. Forskjellen mellom kjønnene har sammenheng med at flere kvinner enn menn mottar ytelser fra andre ordninger som uføretrygd og pensjon til gjenlevende ektefelle, samt at flere kvinner har for lav opptjening til å kunne ta ut alderspensjon tidlig.

Økningen i andelen kvinner som oppfyller vilkårene har til dels sammenheng med innfasingen av nye opptjeningsregler, der garantipensjonen kun avkortes mot 80 prosent av inntektspensjonen, i motsetning til full avkorting av særtillegg/pensjonstillegg mot tilleggspensjon i gamle opptjeningsregler. I tillegg faller minstenivået som følge av gradvis større innslag av ny opptjeningsmodell for overgangskullene, og en større andel oppfyller vilkåret for uttak. Hovedforklaringen er sannsynligvis at kvinner i yngre årskull en høyere egenopptjent pensjon sammenlignet med eldre årskull.

I 2021 hadde 29 prosent av befolkningen i alderen 62–66 år tatt ut alderspensjon. Av dem som hadde mulighet til å ta ut alderspensjon før 67 år hadde 46 prosent gjort det, se figur 1.4 Det er en nedgang på 3 prosentpoeng fra 2020.

Det er store kjønnsforskjeller i uttaksmønsteret; en større andel menn enn kvinner tar ut tidligpensjon. I 2021 hadde 17 prosent av kvinner i alderen 62–66 år tatt ut alderspensjon, og blant de med mulighet for tidlig uttak var det 33 prosent som gjorde det. Blant menn var det 40 prosent av de mellom 62–66 år som hadde tatt ut alderspensjon, og blant dem med mulighet for uttak var det 56 prosent som gjorde det.[5]

[5] Se tabell A.2–A.4 i vedlegg 3 for en oversikt over hvor mange som har tatt ut alderspensjon på ulike alderstrinn under 67 år som andel av hvor mange som er anslått å kunne ta ut alderspensjon, totalt og fordelt på kvinner og menn. I tabell A.5–A.7 er det gitt en nærmere oversikt over hvem som ikke oppfyller vilkårene fordelt på sektor, næring og yrke.

Figur 1.4 Mottakere av alderspensjon 62–66 år som andel av befolkningen* og som andel av de som har mulighet til å ta ut alderspensjon**, etter kjønn. Prosent

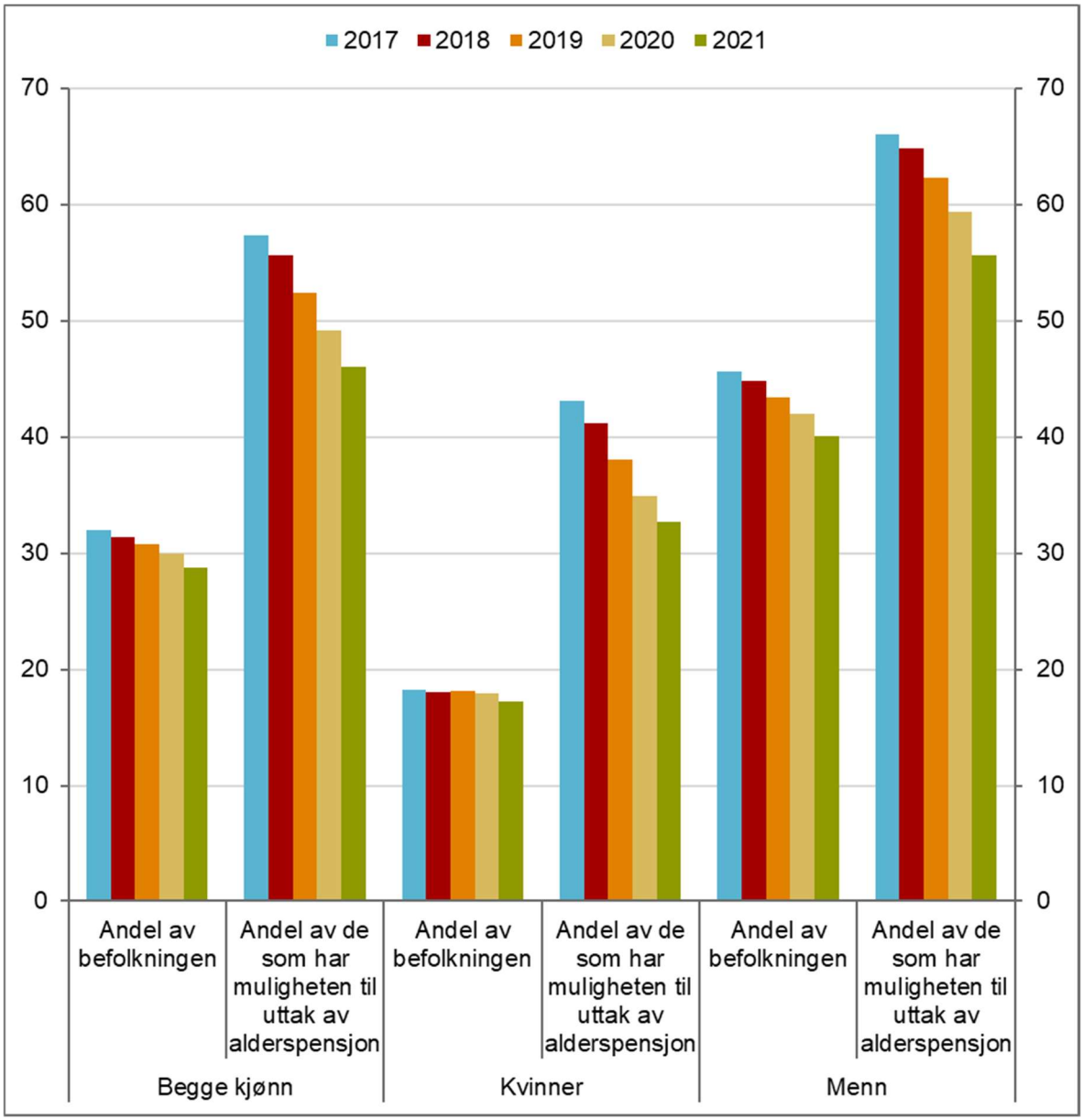

* 62-åringer er kun medregnet fra måneden etter fylte 62 år. I tillegg er 67-åringer medregnet i måneden ved fylte 67 år.

** Oppfyller vilkårene for uttak av minst 20 prosent alderspensjon.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

For å undersøke om koronapandemien har påvirket uttak av alderspensjon fra folketrygden, viser figur 1.5 og figur 1.6 månedlige endring i antallet som tok ut alderspensjon i januar – desember 2020 og 2021 sammenlignet med 2019 (før pandemien). Tallene er justert for befolkningsendringer i 2019 og 2020/2021.

Antall som tar ut alderspensjon før 67 år har gått ned siden 2016, og det var også tilfellet i 2020 og 2021. Eventuelle effekter av pandemien er derfor vanskelig å skille fra den generelle nedadgående trenden.

Figur 1.5 viser endringen i antall personer i alderen 62–66 år som tok alderspensjon i 2020 og 2021, sammenlignet med antall personer som tok ut alderspensjon i 2019, altså før pandemien inntraff. I 2020 var det store variasjoner gjennom året i antallet som tok ut alderspensjon i alderen 62–66 år. Dette skyldes trolig sesongvariasjoner, men smittebølgene og de påfølgende nedstemningene kan også ha påvirket personers beslutning om å starte eller utsette uttak av alderspensjon.

Justert for befolkningsendringer, økte antallet i alderen 62–66 år som tok ut alderspensjon i 2020 frem mot februar. Fra februar av sank imidlertid antallet og fallet var særlig stort i mai. Det var likevel flere personer som startet uttak av pensjon i januar–mai 2020, sammenlignet med i 2019. Gjennom sommeren varierte uttaksmønsteret, men i perioden august–oktober var det en økning i antallet, til tross for at det totalt sett var det færre personer som startet uttak av pensjon relativt til 2019. I oktober 2020 var det nok en nedgang, og ved utgangen av året var det om lag 300 færre personer som startet uttak av pensjon, sammenlignet med 2019.

Økningen i antall som tok ut alderspensjon våren 2020, og nedgangen i antall personer som startet uttak sommerstid, sammenfaller delvis med den første store nedstengningen. Det er derfor en viss sannsynlighet for at pandemien, i hvert fall delvis har bidratt til at færre tok ut alderspensjon i perioden mai–september 2020. Det kan for eksempel skyldes usikre økonomiske utsikter, og at flere derfor har ønsket å spare pensjonen til senere.

Sett under ett var det i 2021, justert for befolkningsendringer, mindre variasjon i uttaksmønster sammenlignet med 2020. Det var færre som tok ut alderspensjon i alderen 62–66 år i tilnærmet samtlige måneder sammenlignet med 2019. I oktober 2021 var det, som i oktober 2020, et relativt markant fall i antall personer som startet uttak av alderspensjon.

Som nevnt, er det en langsiktig trend at færre starter uttak av alderspensjon før 67 år, og det er vanskelig å si hvordan pandemien eventuelt har påvirket tallene for 2021.

Figur 1.5 Antall personer i alderen 62–66 år som tok ut alderspensjon i januar–desember 2020 og 2021, endring fra samme måned i 2019, justert for vektede befolkningsendringer

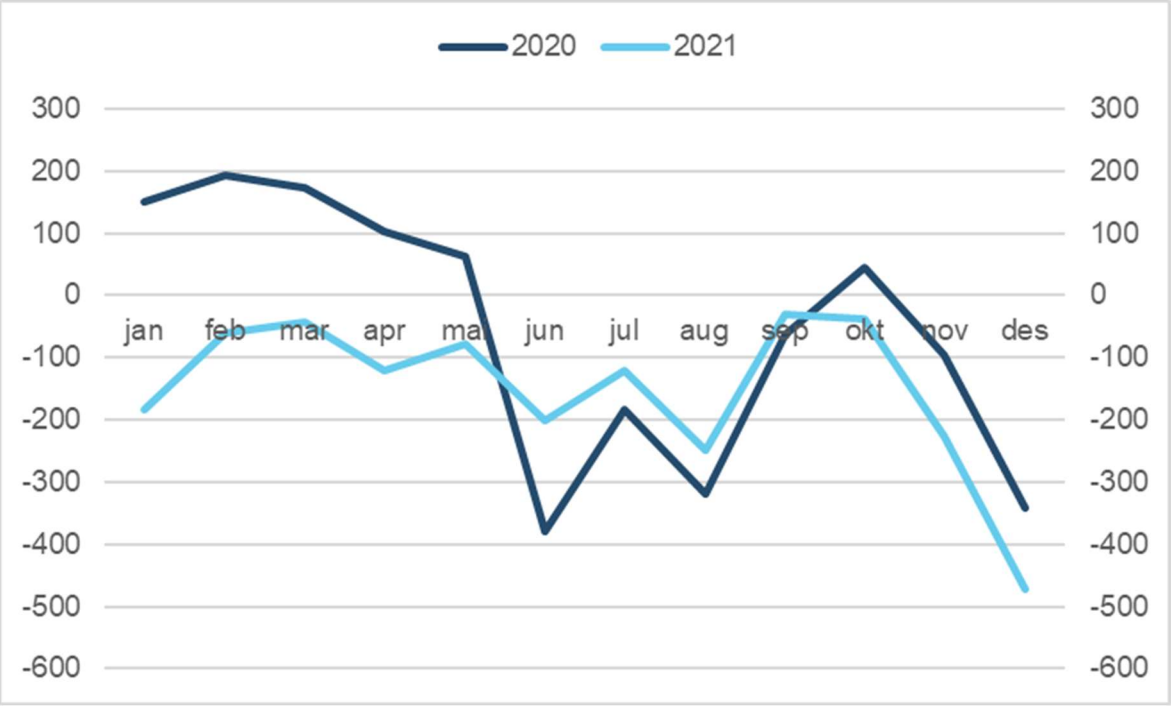

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Justert for befolkningsendringer, viser figur 1.6 endringen i antall personer som var 67 år og eldre som tok alderspensjon i 2020 og 2021, sammenlignet med 2019. I 2020 var uttaksmønsteret for 67 åringer stigende frem til april, hvor det var en markant nedgang i antall som tok ut alderspensjon. Frem til april var det totalt sett flere personer som tok ut alderspensjon relativt til antallet i 2019. Fra mai–desember varierte uttaksmønsteret mye, men totalt sett var det færre personer som tok ut alderspensjon i perioden mai–desember, og hele året sett under ett, sammenlignet med 2019.

Uttaksmønsteret for 67-åringene følger om lag mønsteret til 62–66-åringene i 2020, med unntak av perioden oktober–desember: det var flere som startet uttak av alderspensjon våren 2020, mens det var færre personer som startet uttak sommerstid. Det at de to gruppene, 62–66- åringene og 67-åringene, følger om lag samme mønster kan indikere at pandemien påvirket uttaksmønstertet likt.

Figur 1.6 Antall personer i alderen 67 år og over som tok ut alderspensjon i januar–desember 2020 og 2021, endring fra samme måned i 2019, justert for vektede befolkningsendringer

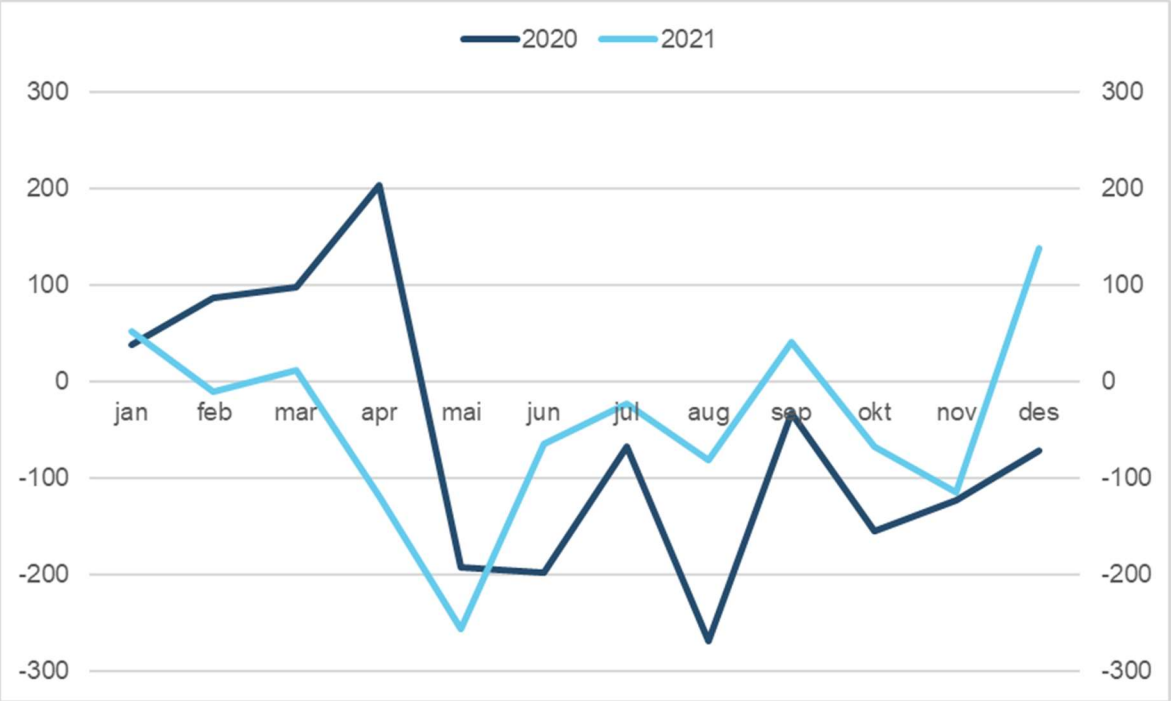

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Alderspensjon kan tidligst innvilges fra måned etter man søker. Derfor kan uttakseffekter tidligst spores måneden etter. Antallet som tar ut alderspensjon før 67 år har gått ned hvert år siden 2016. Det var også tilfellet i 2020 og 2021. Det medfører at det totalt sett er færre som har tatt ut alderspensjon i disse årene. Eventuelle effekter fra pandemien er derfor vanskelig å skille fra den generelle nedadgående trenden.

At antall som tok ut alderspensjon i 2020, justert for befolkningsendringer, økte fra året før i januar–april for deretter å synke, sammenfaller likevel omtrent i tid med at koronapandemien traff Norge. Det er derfor en viss sannsynlighet for at pandemien i hvert fall delvis har bidratt til at færre tok ut alderspensjon i perioden mai–desember 2020. Det kan for eksempel skyldes usikre økonomiske utsikter, eller at flere ønsket å spare pensjonen til senere.

I 2021 ser man, justert for befolkningsendringer, et lavere uttak av alderspensjon i tilnærmet samtlige måneder sammenlignet med 2019. Ettersom dette, som nevnt, er en langsiktig trend, er det vanskelig å si hvordan pandemien eventuelt har påvirket tallene. Alt i alt er det lite som indikerer at koronapandemien har hatt store eller langvarig virkning på uttak av alderspensjon.

Tabell 1.3 viser status to måneder før overgang til alderspensjon for nye alderspensjonister som tok ut alderspensjon ved henholdsvis 62–66 år, 67 år, over 67 år og samlet i 2021. Statistikken gjelder alderspensjonister bosatt i Norge. Tabellen viser at for aldersgruppen 62–66 år er de fleste arbeidstakere som ikke mottar noen ytelse. For nye alderspensjonister ved 67 år kommer den største gruppen fra uføretrygd som overføres til alderspensjon ved 67 år. De som starter uttak etter 67 år, er i hovedsak arbeidstakere.

Antall nye alderspensjonister (inkludert ikke-bosatte) var 63 300 i 2021, mot 63 400 nye alderspensjonister i 2020. Det er en nedgang på 0,2 prosent fra 2020. Høyeste antall nye

alderspensjonister var det etter pensjonsreformen i 2011, da ble det 90 100 nye alderspensjonister. Antallet i 2021 er 29,8 prosent lavere enn toppåret i 2011.

Av de i overkant av 63 000 personene som startet uttak av alderspensjon i 2021, var om lag 40 prosent i alderen 62–66 år, 57,1 prosent 67 år og 2,9 prosent over 67 år.

Tabell 1.3 Nye mottakere[6] av alderspensjon fordelt på status to måneder før de tok ut alderspensjon for aldersgruppen 62–66 år, ved 67 år, over 67 år og samlet, 2021. Andel i prosent

	62–66 år	67 år	Over 67 år	Samlet
Arbeidstakere uten ytelse	78,6	15,5	69,8	42,2
Arbeidstakere med ytelse*	9,1	10,3	4,4	9,7
Uføretrygd	0,5	43,7	0,1	25,2
AFP fra offentlig sektor	0,0	16,8	0,0	9,6
Andre ytelser**	1,8	2,2	0,0	1,9
Annet***	10,0	11,5	25,7	11,4
Antall	**23 618**	**34 239**	**1 891**	**59 748**

* Gjelder arbeidstakere som samtidig mottar bl.a. uføretrygd, AFP i offentlig sektor, dagpenger, arbeidsavklaringspenger og pensjon til etterlatte.
** Andre ytelser omfatter bl.a. dagpenger, arbeidsavklaringspenger og pensjon til etterlatte.
*** Annet omfatter bl.a. mottakere av tjenestepensjon som ikke er i arbeid, selvstendig næringsdrivende, mottakere av sosialhjelp, samt hjemmeværende som blir forsørget av ektefelle/partner.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

1.2 Utgifter til alderspensjon og gjennomsnittlig alderspensjon

Folketrygdens utgifter til alderspensjon utgjorde om lag 256,9 mrd. kroner i 2021. Utgiftene har økt betydelig i de senere årene, men veksten i utgiftene har vært avtagende frem til 2020, se figur 1.7.

Veksten i utgiftene målt i fast G skyldes i hovedsak at det har blitt flere mottakere av alderspensjon til tross for at veksten i antall mottakere har blitt noe redusert over tid. I 2021 var imidlertid veksten i løpende utgifter til alderspensjon drevet av økt gjennomsnittlig alderspensjon sammenlignet med tidligere år. Den økte veksten i gjennomsnittlig alderspensjon henger sammen med at pensjoner under utbetaling fikk en gunstig regulering i 2021. Økt minstenivå 1. juli 2022, økt minstenivå 1. mai 2020 med effekt fra mai 2021 inkludert etterbetaling bidro også til økt vekst i alderspensjon. Foruten i 2021, har gjennomsnittlig alderspensjon målt i fast G, hatt en svak nedgang de siste årene [7].

[6] Tabellen inkluderer kun nye mottakere bosatt i Norge.

[7] En lengre tidsserie for utviklingen i antall alderspensjonister og utgiftsutviklingen er gitt i tabell A1 i vedlegg 3

Figur 1.7 Prosentvis vekst i utgifter til alderspensjon, gjennomsnittlig antall mottakere og gjennomsnittlig alderspensjon. Utgifter og gjennomsnittlig pensjon målt i fast G.

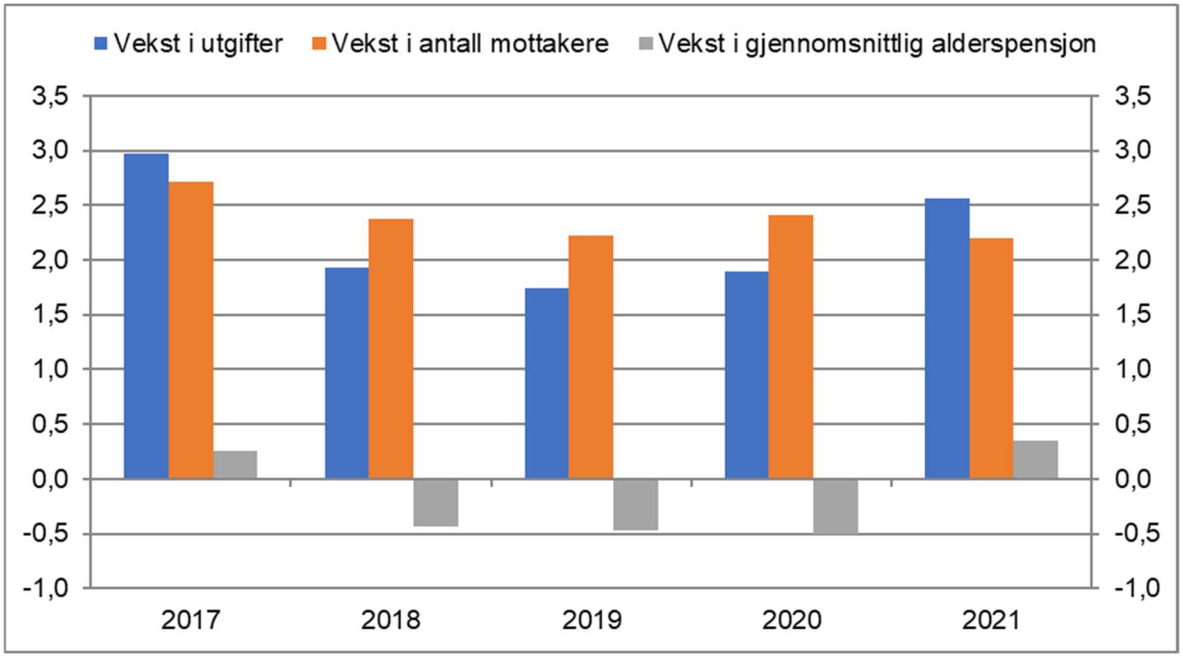

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Arbeids- og velferdsdirektoratet har anslått virkninger av pensjonsreformen på folketrygdens utgifter til alderspensjon samlet og fordelt på ulike komponenter, se figur 1.8. I figuren er de ulike komponentene definert som følger:

- Fleksibel pensjon er de samlede endringer i utgifter knyttet til at den enkelte selv kan velge når pensjonen skal tas ut mellom 62 og 75 år. Dette inkluderer følgende effekter:
    - Merutgiftene til personer som tar ut pensjonen før den gamle aldersgrensen på 67 år, og de senere innsparingene etter 67 år ved at denne gruppen får livsvarig lavere alderspensjon.
    - Innsparinger som følge av at enkelte utsetter pensjonsuttaket til etter den gamle aldersgrensen på 67 år og senere merutgifter som følge av at denne gruppen får livsvarig høyere alderspensjon
- Levealdersjustering innebærer at alderspensjonen blir justert ut fra forventet levealder for hvert årskull. Effekten angir innsparingen som følge av levealdersjusteringen forutsatt uttak av alderspensjon ved 67 år. For alderspensjon etter nye opptjeningsregler inkluderer dette også effekten av at pensjoner under utbetaling reguleres lavere enn lønnsveksten[8]
- Endret regulering er innsparing for pensjon beregnet etter gamle opptjeningsregler av at pensjoner under utbetaling reguleres lavere enn lønnsveksten
- Skjermingstillegg er effekten av innføringen av delvis skjerming av uføres alderspensjon mot levealdersjusteringen for årskullene født 1944 til 1953.

Innsparingselementene i pensjonsreformen får økende betydning over tid. Oppdaterte anslag[9] fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at utgiftsvirkningen av pensjonsreformen er på -32 mrd. kroner, mot tidligere anslått -22 mrd. kroner i 2030. I det nye anslaget er det første året med innsparinger som følge av pensjonsreformen blitt fremskyndet til 2021 (mens det var 2022 i det gamle anslaget). Anslåtte innsparinger i 2021 fra pensjonsreformen var på 1,9 mrd.

Innsparinger som følge av pensjonsreformen var de første årene er særlig knyttet til ny regulering av pensjon under utbetaling som gjelder alle alderspensjonister. Ny regulering er anslått å ha gitt innsparinger på 10 mrd. kroner i 2021 sammenliknet med om alderspensjonen hadde vært lønnsregulert fra 2011.

Innsparingen som følge av levealdersjusteringen begrenses av at de første årskullene etter pensjonsreformen er delvis skjermet for effekten av levealdersjusteringen. Likevel begynner effekten av levealdersjusteringen å gjøre seg gjeldende. I 2021 er utgiftsreduksjonen som følge av levealdersjusteringen anslått til 6,5 mrd. kroner. Dette er 900 millioner mer enn i 2020.

Blant de ulike komponentene i pensjonsreformen har fleksibel pensjonering vært det elementet som har bidratt klart mest til økte merutgifter til alderspensjon fra folketrygden. Frem til nå har tidliguttak av pensjon vært det dominerende bidraget til økte merutgifter. Merutgiftene til alderpensjon fra folketrygden pga. fleksibel pensjonering økte gradvis fra 2011 til 2016. Fra 2017 har disse merutgiftene avtatt, og i 2021 var merutgiftene anslått til 14,1 mrd. kroner. Økte utgifter som følge av tidlig uttak vil over tid motvirkes av reduserte utgifter som følge av lavere livsvarige utbetalinger til de som tok ut tidlig. Denne effekten, kalt nøytralt uttak, vil komme over mange år. Det forventes at de økte utgiftene på grunn av tidlig uttak fortsatt vil dominere i flere år.

[9] Det er oppdaget flere feil som nå er korrigert i de tidligere anslagene Arbeids- og velferdsdirektoratet har levert for utgiftsvirkningene av pensjonsreformen, basert på mikrosimuleringsmodellen TRIM. Den mest vesentlige feilen gjelder utgiftsbanen for hva utgiftene ville ha blitt uten pensjonsreformen. Den samme feilen slår også inn ved beregning av effekten av fleksibel pensjonsalder (innføring av pensjonsalder 62–75 år). Beregningene har vært gjengitt i de årlige rapportene fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe siden 2020.

Figur 1.8 Utgiftsvirkninger av pensjonsreformen målt i fast G ved utgangen av 2021 (G = 104 716 kroner). Milliarder kroner

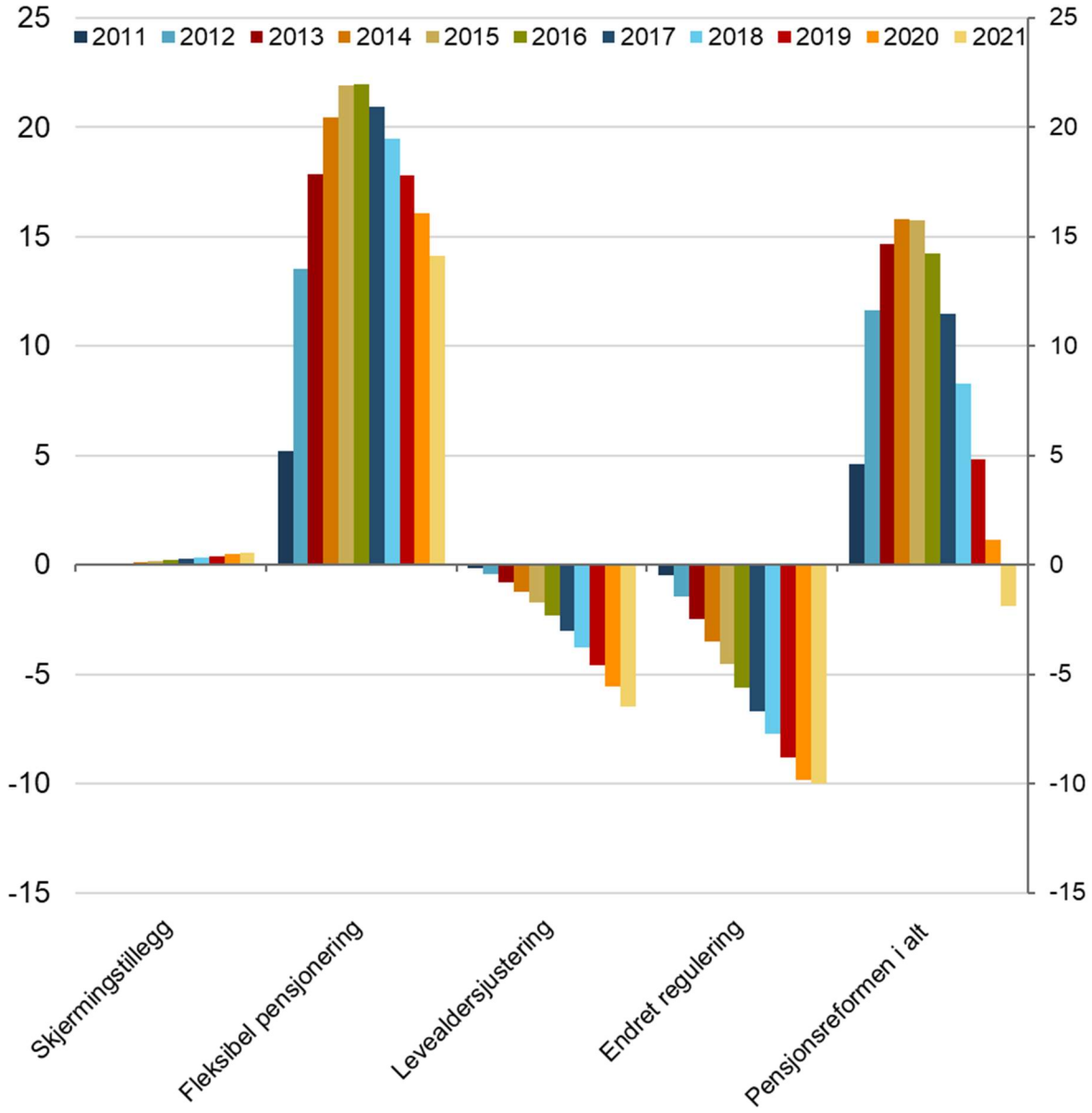

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

1.3 Utvikling i alderspensjon

Tabell 1.4 viser utviklingen i alderspensjon fra folketrygden i årene 2017–2021. I 2021 fikk alderspensjonister utbetalt 258 700 kroner i gjennomsnittlig årlig alderspensjon (før skatt) fra folketrygden. Det er om lag 10 400 kroner mer enn i 2020, som utgjør en økning på 4,2 prosent.

Dersom man tar hensyn til prisstigningen, økte realverdien av gjennomsnittlig årlig alderspensjon med 0,7 prosent fra 2020 til 2021. Den gjennomsnittlige alderspensjonen målt i

faste lønninger har imidlertid falt siden 2017.

Tabell 1.4 Gjennomsnittlig alderspensjon 2017–2021.

	Gjennomsnittlig beløp/ ytelse i løpende kroner	Gjennomsnittlig pensjon i G	Gjennomsnittlig pensjon i faste priser, deflatert med lønn	Gjennomsnittlig pensjon i faste priser, deflatert med G
2017	232 906	2,497	264 432	261 457
2018	238 159	2,486	262 990	260 324
2019	244 622	2,474	261 024	259 097
2020	248 278	2,462	256 979	257 788
2021	258 696	2,470	258 696	258 696

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Alderspensjon fra folketrygden reguleres årlig med virkning fra 1. mai.

Alderspensjon under utbetaling, satsene for minste pensjonsnivå og garantipensjonen har siden 2011 og frem til 2021 blitt regulert i tråd med reguleringsreglene innført med pensjonsreformen[10]. Det innebærer at pensjon under utbetaling har blitt regulering med veksten i G, og deretter fratrukket 0,75 prosent og minste pensjonsnivå og garantipensjonen har blitt regulert med lønnsveksten fratrukket effekten av levealdersjusteringen. Fra 2022 skal pensjoner under utbetaling og minstenivåene reguleres med gjennomsnitt av lønns- og prisveksten.

I 2021 ble pensjoner under utbetaling og minstenivåene regulert særskilt, og fikk en regulering fra 1. mai på 5,36 prosent og en årsvekst på 3,83 prosent.

Tabell 1.5 viser årlig endring i realverdi av alderspensjon målt på ulike måter og for ulike grupper. Øverst i tabellen angis lønnsvekst, G-vekst og prisvekst (KPI). G skal følge lønnsveksten over tid, men kan i enkelte år avvike som følge av at trygdeoppgjørene baserer seg på et anslag på lønnsveksten i inneværende år. G-veksten korrigeres i de årlige trygdeoppgjørene for avvik mellom anslått og faktisk lønnsvekst de siste to årene.

Som det går fram av tabell 1.5 har det gjennomgående vært en relativt svak reallønnsvekst de siste årene. Reallønnsveksten var i 2017 på 0,5 prosent og i 2021 var reallønnsveksten lik 0 prosent. Samlet, innebærer det at det har vært en tilnærmet flat utvikling i reallønnsveksten, 0,7 prosent, over perioden 2017–2021.

Tilsvarende har det vært en om lag flat utvikling i realveksten i alderspensjon, med unntak av en svak økning i 2021 på 0,7 prosent. Samlet gir det en realvekst i alderspensjon på 0,2 prosent i perioden 2017–2021. I perioden 2017 til 2021 har realveksten i alderspensjon utover minstepensjon vært negativ med -0,2 prosent.

[10] Ved behandlingen av Representantforslag 53 S (2020–2021) fattet Stortinget vedtak 622 om å regulere pensjoner under utbetaling med gjennomsnitt av lønns- og prisvekst, som får virkning fra 2022.

Tabell 1.5 Anslag for endring i realverdi av pensjonen for ulike grupper av alderspensjonister i perioden 2017–2021. Prosent

	2017	2018	2019	2020	2021	2017–2021*
Nominell årslønnsvekst	2,3	2,8	3,5	3,1	3,5	3,0
Nominell vekst i gjennomsnittlig G	1,7	2,7	3,2	2,0	3,8	2,7
Prisvekst (KPI)	1,8	2,7	2,2	1,3	3,5	2,3
Reallønnsvekst deflatert med KPI	0,5	0,1	1,3	1,8	0,0	0,7
*Gjennomsnittlig alderspensjon**						
Nominell vekst	2,0	2,3	2,7	1,5	4,2	2,5
Realvekst deflatert med G	0,3	-0,4	-0,5	-0,5	0,4	-0,1
Realvekst deflatert med KPI	0,2	-0,4	0,5	0,2	0,7	0,2
*Den enkelte alderspensjonist ** *						
Nominell vekst	0,9	1,9	2,4	1,2	3,8	2,1
Realvekst deflatert med G	-0,7	-0,7	-0,7	-0,7	0,0	-0,6
Realvekst deflatert med KPI	-0,9	-0,7	0,2	-0,1	0,3	-0,2
Minstepensjon for enslige						
Nominell vekst***	3,3	3,6	3,2	4,1	5,8	4,0
Realvekst deflatert med G	1,6	0,8	0,0	0,7	1,9	1,0
Realvekst deflatert med KPI	1,5	0,8	1,0	1,4	2,2	1,4
Minstepensjon for gifte						
Nominell vekst	3,1	2,5	2,5	1,4	3,9	2,7
Realvekst deflatert med G	1,4	-0,2	-0,6	-0,6	0,1	0,0
Realvekst deflatert med KPI	1,3	-0,2	0,3	0,1	0,4	0,4

* Utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon påvirkes av at nye alderspensjonister kommer til, at noen dør, og at en del kan få endret pensjon som følge av økte pensjonsopptjening m.v.

** Utviklingen i alderspensjon for den enkelte alderspensjonist som har pensjon utover minstepensjonen, og ikke påvirkes av andre endringer i pensjonen enn den årlige reguleringen.

*** Sats for 2020 ble besluttet endret i 2021 (bakover i tid), verdien for 2020 er derfor oppdatert

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå

1.4 Alderspensjon til tidligere uføre

Ny uføretrygd i folketrygden ble innført 1. januar 2015. For å ha rett på uføretrygd fra folketrygden må inntektsevnen være nedsatt med minst 50 prosent – eller 40 prosent dersom man mottar arbeidsavklaringspenger når krav om uføretrygd settes fram.

Uføre gis opptjening til alderspensjon i folketrygden for tiden man mottar uføretrygd. Det gis årlig opptjening på grunnlag av inntekten den uføre ville hatt dersom personen ikke hadde blitt ufør. Opptjening av alderspensjon til uføre i ny folketrygd opphører ved 62 år. I gammel folketrygden, som gjelder fullt ut frem til 1953-kullet og delvis gjelder de som er født i 1954–1959, tjener uføre opp alderspensjon til 67 år. Personer med gradert uføretrygd som fortsetter i arbeid, vil øke pensjonsbeholdningen sin frem til 67 år. Uføre overføres fra uføretrygd til alderspensjon når de fyller 67 år.

Figur 1.9 viser gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og tidligere arbeidsføre alderspensjonister. Figuren inkluderer alle alderspensjonister, som i 2021 utgjorde i overkant av 1 million personer. Nivået på alderspensjonen for de to gruppene alderspensjonister er tilnærmet likt og utgjør om lag 260 000 kroner. I perioden 2017–2021 har nivået på alderspensjonen vært om lag uendret.

Uføre overføres som nevnt til alderspensjon ved 67 år, og opptjeningen opphører ved 62 år i ny opptjeningsmodell. I figur 1.9 vil imidlertid de fleste av alderspensjonister som har vært uføre, fått opptjening av alderspensjon frem til 67 år – slik det er i gammel opptjenings-modell. Arbeidsføre kan, i motsetning til uføre, selv beslutte når de vil starte uttak av pensjon, gitt at de har en pensjonsopptjening utover minste pensjonsnivå. Det innebærer at gruppen tidligere arbeidsføre alderspensjonister består av personer som har startet uttaket ved ulik alder. Gruppen tidligere uføre alderspensjonister består derimot av en gruppe som alle fikk utbetalt alderspensjon fra 67 år samt at opptjeningstiden deres opphørte ved 62 år (67 år). Det betyr at det er større spredning i uttaksalder blant tidligere arbeidsføre alderspensjonister, sammenlignet med tidligere uføre alderspensjonister, selv om mange av dagens alderspensjonister startet uttak av alderspensjon før fleksibelt uttak fra 62 år ble innført.

I tillegg til større spredning i uttaksalder og opptjening mellom tidligere arbeidsføre og uføre alderspensjonister, er det også en annen sammensetningseffekt det er verdt å bemerke mellom de to gruppene i figur 1.9. De to gruppene er ulik i størrelse ved at gruppen tidligere arbeidsføre består av omkring 650 000 personer, mens gruppen tidligere uføre består av om lag 300 000 personer. Samlet innebærer det større variasjon i gruppen for tidligere arbeidsføre relativt til gruppen tidligere uføre alderspensjonister.

Figur 1.9 Gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og tidligere ikke-uføre for årene 2017–2021*. Tusen 2021-kroner.

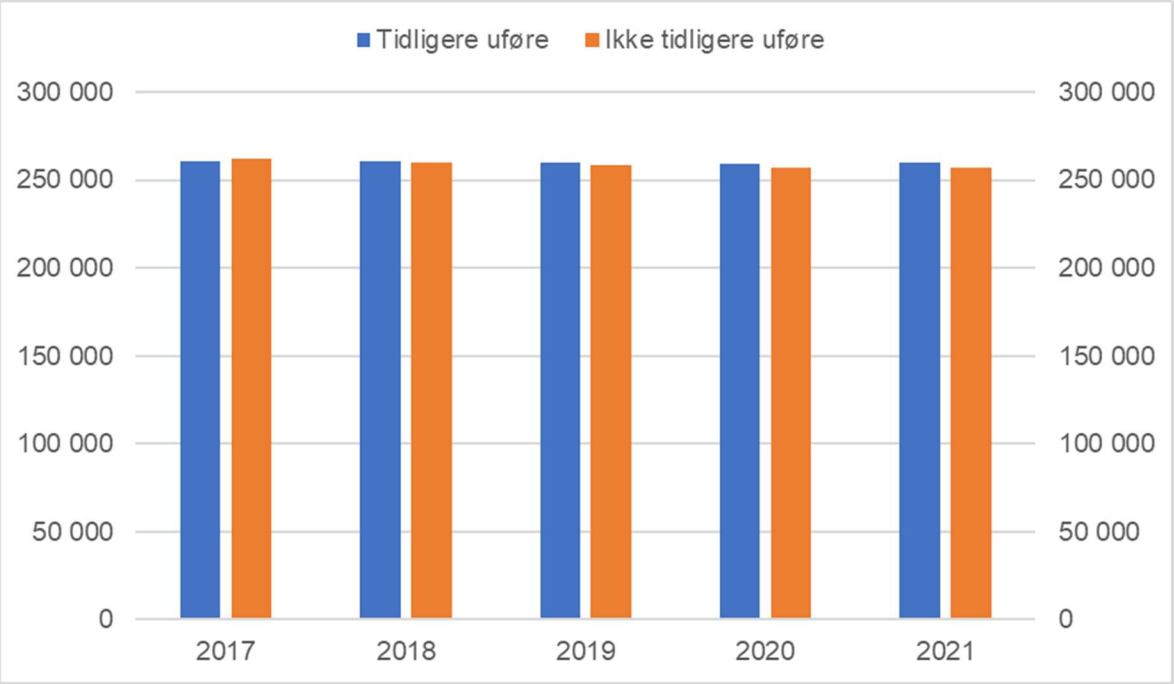

* Utbetalinger i 2021 inkluderer ikke etterbetalinger av satsøkninger for minstepensjon med virkning bakover i tid, samt etterbetalinger knyttet til andre trinn i reguleringen i 2021. Ytelsene ville blitt høyere med disse etterbetalingene inkludert.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 1.10 viser gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og arbeidsføre *nye* alderspensjonister. Av figuren går det frem det at gjennomsnittlig alderspensjon for uføre i hele perioden 2017–2021 var høyere enn pensjonen til arbeidsføre. Gjennomsnittlig alderspensjon falt noe i perioden for begge gruppene og var i 2021 på henholdsvis 254 000 kroner for tidligere uføre, og 229 000 kroner for arbeidsføre.

Gruppen med tidligere arbeidsføre alderspensjonister utgjør om lag 44 000 personer årlig, mens de tidligere uføre utgjør om lag 17 000 personer. Til forskjell fra figur 1.9, består gruppene i figur 1.10 utelukkende av *nye* alderspensjonister, altså personer som startet uttak av pensjon for første gang, og uføre som ble overført fra uføretrygd til alderspensjon ved 67 år.

En forklaring til at gjennomsnittlig alderspensjon er lavere for tidligere arbeidsføre alderspensjonister relativ til tidligere uføre, skyldes trolig fleksibel alderspensjon før 67 år. I hele perioden fra 2017 har de fleste arbeidsføre hatt muligheten til å ta ut pensjon fra 62 år, mens uføre ikke har blitt overført til alderspensjon før ved 67 år. En annen årsak kan skyldes forskjell i sammensetningen mellom arbeidsføre og uføre når det gjelder kjønn, tidligere lønnsnivå og opptjeningshistorikk.

Figur 1.10 Gjennomsnittlig alderspensjon for tidligere uføre og tidligere ikke-uføre nye alderspensjonister for årene 2017–2021. Tusen 2021-kroner.

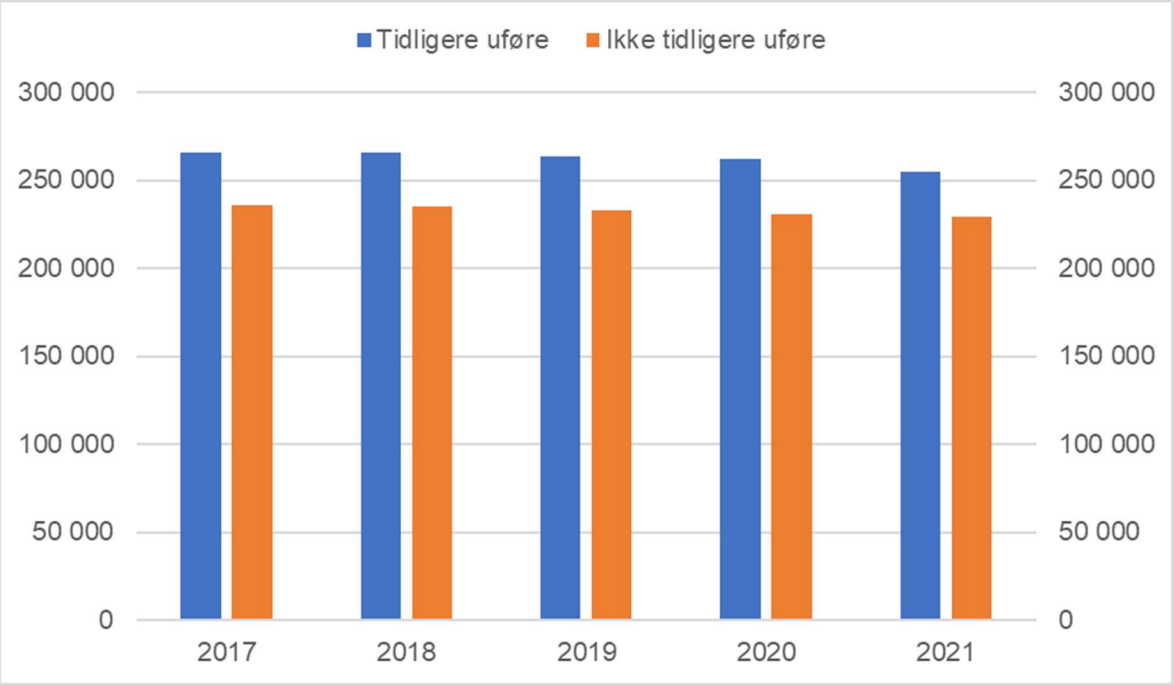

Utbetalinger i 2021 inkluderer ikke etterbetalinger av satsøkninger for minstepensjon med virkning bakover i tid, samt etterbetalinger knyttet til andre trinn i reguleringen i 2021. Ytelsene ville blitt høyere med disse etterbetalingene inkludert.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

2 Helserelaterte ytelser og dagpenger over 62 år

Kapitlet presenterer utviklingen i andelen uføre over 62 år, samt utviklingen i mottak av arbeidsavklaringspenger (AAP), sykepenger og dagpenger under arbeidsløshet for samme aldersgruppe. Disse ytelsene er – i tillegg til alderspensjon – de sentrale ytelsene til livsopphold i denne aldersgruppen. Avsnitt 2.1 til 2.4 omtaler utviklingen i mottak av de ulike ytelsene hver for seg, mens avsnitt 2.5 ser på utviklingen for disse ytelsene samlet.[11]

2.1 Uføretrygd

I desember 2021 mottok 27,2 prosent av befolkningen i aldersgruppen 62–66 år uføretrygd[12], se tabell 2.1. Dette er 1,4 prosentpoeng lavere enn i 2017. I denne aldersgruppen har det vært en gradvis nedgang i andelen mottakere av uføretrygd over lang tid, også før pensjonsreformen fra 2011. Andelen mottakere av uføretrygd i aldersgruppen 62–66 år var omtrent 40 prosent i 2000, og 35 prosent i 2010. Andelen mottakere av uføretrygd øker med alderen. Mens om lag 25 prosent av 62-åringene mottok uføretrygd, mottok om lag 30 prosent av 66-åringene uføretrygd i 2021. Deler av nedgangen i 2020 og 2021 skyldes trolig lavere overgang fra arbeidsavklaringspenger, blant annet på grunn av midlertidige forlengelser av stønadsperioden som følge av koronapandemien.

Tabell 2.1 Andel mottakere av uføretrygd ved utgangen av året, 2017–2021. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
62	25,5	25,7	25,2	25,3	24,9
63	27,5	26,9	27,0	26,2	26,3
64	28,8	28,8	28,2	27,9	27,1
65	30,3	30,0	30,0	29,0	28,7
66	31,4	31,0	30,8	30,5	29,6
Totalt 62–66 år	**28,6**	**28,4**	**28,1**	**27,7**	**27,2**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Fram til 2015 var regelverket slik at uføregraden ble redusert dersom arbeidsinntekten oversteg en fastsatt grense. Fra og med 2015 skal utbetalingen av uføretrygd reduseres, mens uføregraden beholdes slik at uføre automatisk kan få tilbake sin opprinnelige innvilgede uføretrygd dersom arbeidsforsøket skulle vise seg å bli kortvarig. Samtidig ble regelverket lagt om slik at det ikke lenger var noen terskeleffekt, verken på skatte- eller ytelsessiden, som kunne føre til at man tapte økonomisk på å øke arbeidsinntekten.

Gjennomsnittlig uføregrad for nye uføretrygdede i alderen 62–66 år har ligget mellom 89 prosent og 91 prosent de siste 10 årene. Det er ikke noen tendens til at uføregraden for nye uføre har blitt redusert etter uførereformen i 2015. Uføregraden for nye uføre avhenger av inntektsevnen som er lagt til grunn ved innvilgelse av uføretrygd. Ikke alle graderte uføre er

[11] Det er gjort noen justeringer i alle tabellene i kapitlet sammenlignet med tidligere rapporter.

[12] «Uføretrygd skal sikre inntekt til personer som har fått inntektsevnen varig nedsatt med minst halvparten på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Uføretrygden tilsvarer 66 prosent av tidligere inntekt, dvs. gjennomsnittlig inntekt i de tre beste av de fem siste kalenderårene forut for uføretidspunktet»

imidlertid i jobb, og også en del uføre med 100 prosent uføregrad jobber. Uføregrad er dermed ikke et fullgodt mål på hvor mye uføre jobber ved siden av uføretrygden.

Hittil har ikke koronapandemien ført til noen økning i antall eldre uføre, men flere langtidsledige vil kunne gi en økning på sikt. Dette vil imidlertid ta flere år, og utviklingen i antall uføretrygdede vil være betinget av hva som skjer i arbeidsmarkedet, samt utviklingen i antall mottakere av arbeidsavklaringspenger. Antallet uføretrygdede henger tett sammen med utviklingen i midlertidige helseytelser, særlig arbeidsavklaringspenger. De siste 10 årene har mellom 70 og 90 prosent mottatt arbeidsavklaringspenger før innvilgelse av uføretrygd. Derfor må betydningen koronapandemien har for tilgangen til uføretrygd særlig analyseres på bakgrunn av utviklingen i arbeidsavklaringspenger, men også ses i lys av den forventede utviklingen i de midlertidige helseytelsene, både på kort og lang sikt.

På lengre sikt vil også utviklingen i arbeidsmarkedet være avgjørende for hvor mange som vil få innvilget varig uføretrygd. Det vil i noen tilfeller være gråsoner mellom helseproblemer og arbeidsmarkedsproblemer, og flere studier har funnet positive sammenhenger mellom arbeidsledighetsnivå og overgangen til uføretrygd (se for eksempel Bragstad og Hauge (2008)).

2.2 Arbeidsavklaringspenger

I desember 2021 mottok 2,8 prosent i aldersgruppen 62–66 år arbeidsavklaringspenger. Andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger i aldersgruppen 62–66 år har steget i årene som fulgte pensjonsreformen. I 2010 ble de tre midlertidige helserelaterte ytelsene attføringspenger, rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattet av arbeids-avklaringspenger. Ved innføringen i 2010 var andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger på 1,9 prosent. Etter 2014 har det skjedd en gradvis nedgang i andelen mottakere av arbeidsavklaringspenger fram til 2019. Pandemien har ført til noe oppgang i andelen med arbeidsavklaringspenger, bl.a. som følge av endring i regelverket nevnt over. Andelen mottakere økte fra 2,3 prosent i 2019, til 2,5 prosent i 2020 og 2,8 prosent i 2021, se tabell 2.2. Økningen har skjedd for alle ettårige alderstrinn blant de mellom 62 og 66 år. Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger faller med alder. Mens 3,5 prosent av 62-åringene mottok arbeidsavklaringspenger, mottok 2 prosent av 66-åringene arbeidsavklaringspenger i 2021.

Tabell 2.2 Andel mottakere av arbeidsavklaringspenger ved utgangen av året, 2017–2021. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
62	3,7	3,3	2,8	3,2	3,5
63	3,1	3	2,6	2,8	3,2
64	2,7	2,5	2,2	2,6	2,9
65	2,4	2,1	1,9	2	2,5
66	2,2	1,9	1,7	1,9	2
Totalt 62–66 år	**2,9**	**2,6**	**2,3**	**2,5**	**2,8**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Innvilgede arbeidsavklaringspenger er alltid beregnet som en 100 prosent ytelse. Det foretas altså ingen gradering av arbeidsavklaringspengene. Reduksjonen i utbetalingen foretas ut fra

tid med inntektsgivende arbeid (faktisk eller forventet), som mottaker melder fra til Arbeids- og velferdsetaten.

Tall fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at antall nye mottakere av AAP under koronakrisen har vært lavere enn forventet, sammenlignet med tidligere nedgangs-konjunkturer. Det kan ha sammenheng med at personer med inntekt mellom 0,75 og 1,5 G også fikk rett til dagpenger under koronakrisen. Det at mange av de arbeidsledige var permittert kan også ha bidratt til at færre søkte om AAP. Det var forventet at antall mottakere av AAP ville øke i 2021 både som følge av økning i antall nye mottakere og at færre avsluttet stønadsløpet. Aldersgruppen 60 år og eldre hadde den største økningen i antallet mottakere av AAP fra desember 2020 til desember 2021. Sammenlignet med 2020 har det vært en reduksjon i tilgangen for alle aldersgrupper unntatt aldersgruppen 50-59 år og 60 og over. Det er altså en klar tendens til at flere eldre nå starter å motta AAP. Det kan tyde på at koronapandemien i starten har hatt større innvirkning på unge, mens det nå er en tendens til at dette jevner seg ut, eller at eldre påvirkes mer senere i pandemien.[13]

I flere undersøkelser er det funnet at økende arbeidsledighet gir økt tilstrømming til AAP (Kann m.fl. 2016, Lima 2016, Lande 2019). Det er ulike årsaker til dette. For det første blir det vanskeligere å komme inn på arbeidsmarkedet i nedgangskonjunkturer, særlig for personer med dårlig helse. Det vil også være en del personer i arbeidslivet med svak helse som får problemer med å skaffe seg ny jobb dersom de mister den gamle. Økende arbeidsledighet blant eldre kan også føre til at flere vil ta ut alderspensjon tidligere enn planlagt.

2.3 Sykepenger

Andelen mottakere av sykepenger i aldersgruppen 62–66 år har økt fra 3,6 prosent til 3,9 prosent fra 2017 til 2020, se tabell 2.3.[14] I perioden 2017–2019 har andelen mottakere av sykepenger utviklet seg ujevnt for alle alderstrinn mellom 62 og 66 år. Fra 2019 til 2020 har andelen mottakere av sykepenger økt for alle alderstrinn mellom 62 og 66 år.

Tabell 2.3 Andel mottakere av sykepenger ved utgangen av året, 2017–2020. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020
62	4,5	4,7	4,5	4,9
63	4,0	3,8	4,1	4,5
64	3,6	3,6	3,9	4
65	2,9	3,0	2,9	3,3
66	2,8	2,4	2,6	2,7
Totalt 62–66 år	**3,6**	**3,5**	**3,6**	**3,9**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

[13] NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger. Hentet fra https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/arbeidsavklaringspenger/arbeidsavklaringapenger-statistikknotater

[14] Tall for mottak av sykepenger for året 2021 ferdigstilles sommeren 2022.

Gradert sykmelding benyttes når arbeidstakeren er delvis arbeidsufør. Sykepengene kan graderes ned til 20 prosent. Nær en firedel av sykefraværstilfellene er gradert, og bruken av gradert sykmelding øker med alder.

Arbeidstakere mellom 67 og 70 år har rett til sykepenger fra arbeidsgiver i arbeidsgiver-perioden på 16 kalenderdager, i tillegg til sykepenger fra NAV i ytterligere 60 dager. Noen grupper arbeidstakere, herunder statsansatte, har dessuten avtaler om at arbeidsgiver dekker sykepenger i inntil ett år også for ansatte mellom 67 og 70 år.

Det legemeldte sykefraværet var markant høyere i 2020 enn i årene før. Dette skyldes i hovedsak sykmelding på grunn av mistenkt eller bekreftet Covid-19, samt fravær knyttet til pålagt karantene og risiko for alvorlig sykdom (Dahl, m fl. 2021). Det har vært en betydelig økning i antall dagpengemottakere som går over på sykepenger, og dette kan komme til å øke ytterligere når mange går mot slutten av dagpengeperioden.

2.4 Dagpenger

I desember 2021 mottok 1,8 prosent i aldersgruppen 62–66 år dagpenger, se tabell 2.4. Andelen som mottok dagpenger i denne aldersgruppen var på 1,3 prosent i 2017. Fra 2017 til 2019 har andelen mottakere av dagpenger gått jevnt nedover, men fra 2019 til 2020 doblet andelen seg som følge av koronapandemien. Den største økningen var blant mottakere i aldersgruppen 63 år. I 2021 falt andelen som mottok dagpenger for alle alderstrinn mellom 62 og 65 år. Andelen økte for 66-åringene.

Dagpenger beregnes i utgangspunktet som om mottakeren var helt arbeidsledig. Når mottaker delvis er i arbeid, vil dagpengene reduseres. Det har i forbindelse med rapporten ikke blitt innhentet nærmere opplysninger om gradering av dagpenger i aldersgruppen 62–66 år.

Tabell 2.4 Andel av befolkningen som mottar dagpenger ved utgangen av året, 2017–2021. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
62	1,2	1	1,0	2,3	1,6
63	1,4	1,2	1	2,4	1,8
64	1,4	1,2	1,2	2,3	1,9
65	1,3	1,2	1,2	2,1	1,9
66	1,3	1,1	0,9	1,8	2,0
Totalt 62–66 år	**1,3**	**1,2**	**1,1**	**2,2**	**1,8**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Samtidig som andelen 62–66-åringer som mottok dagpenger økte kraftig i 2020, har andelen nye mottakere av alderspensjon i samme aldersgruppe likevel holdt seg stabil. Andel mottakere av alderspensjon av dem som kan ta ut alderspensjon ved utgangen av året har også fulgt den nedgående trenden fra tidligere år, se figur 1.1. Økende arbeidsledighet blant eldre har altså ikke så langt medført en tydelig økning i antall som tar ut alderspensjon.

2.5 Samlet mottak av helserelaterte ytelser og dagpenger

Siden begynnelsen av 1990-tallet har det vært en betydelig nedgang i mottak av helserelaterte ytelser og dagpenger i alderen 62–66 år. Andelen som mottok en livsoppholdsytelse i denne aldersgruppen, har falt fra nær 50 prosent i 1992 til 34 prosent i 2019. Bedre helsetilstand,

høyere utdanningsnivå blant de eldre i arbeidsstyrken, samt forbedringer i det fysiske arbeidsmiljøet kan være med å forklare utviklingen, men det har også vært til dels store endringer i inntektssikrings- og pensjonsordningene i perioden.

Tabell 2.5 viser utviklingen i andelen som mottar en helserelatert ytelse og/eller dagpenger i perioden 2017–2020.[15] En og samme person kan motta mer enn én ytelse fra folketrygden. Tallene i tabellen er justert for dobbelttellinger, slik at en person som eksempelvis mottar gradert uføretrygd i kombinasjon med graderte sykepenger telles som én mottaker.

Tabell 2.5 Andel av befolkningen (bosatte) som mottok uføretrygd, AAP, sykepenger og/eller dagpenger ved utgangen av året, 2017–2020. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020
62	33,9	33,5	32,5	34,6
63	35,0	34,0	33,9	34,9
64	35,7	35,3	34,6	35,9
65	36,2	35,7	35,3	35,7
66	37,1	35,8	35,4	36,2
Totalt 62–66 år	**35,5**	**34,8**	**34,3**	**35,4**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabellen viser at utviklingen med reduksjon i mottak av ytelser blant de eldste også har fortsatt etter pensjonsreformen. Andelen som mottar en ytelse i aldersgruppen 62–66 år har blitt redusert med 1,2 prosentpoeng mellom 2017 og 2019, men økte med 1,1 prosentpoeng fra 2019 til 2020. Under pandemien har andelen mottakere av AAP, sykepenger og dagpenger økt. Andelen med uføretrygd har foreløpig fortsatt å falle.

Tall fra SSB (KOSTRA) viser færre sosialhjelpsmottakere i befolkningen som helhet i 2020 og 2021, sammenlignet med 2019.[16] Sosialhjelp kan være det eneste alternativet for mange arbeidsledige uten rett til dagpenger. Mottak av sosialhjelp henger sammen med endringer i regelverket for mottak av dagpenger. Regjeringen innførte en rekke midlertidige endringer i folketrygdloven knyttet til koronapandemien som førte til at en større andel av de ledige fikk rett til dagpenger, samtidig som flere fikk rett til en høyere kompensasjon. Isolert sett har sannsynligvis dette ført til at en lavere andel av de ledige søkte økonomisk sosialhjelp

Pensjonsreformen muliggjorde avgang fra arbeidslivet og uttak av alderspensjon fra 62 år, under forutsetning av tilstrekkelig pensjonsopptjening. Mange som med det gamle regelverket ikke ville ha mulighet til pensjonering før fylte 67 år, fikk med reformen dermed mulighet til tidligere avgang. Isolert sett vil dette trekke i retning av en lavere andel som mottar de aktuelle ytelsene, både fordi noen etter reformen kan ha valgt avgang fra arbeidslivet før helseproblemene eller ledigheten inntraff (og dermed ikke ha rett til helserelaterte ytelser eller dagpenger), men også fordi noen med helseutfordringer kan ha valgt å ta ut alderspensjon framfor å søke om en annen ytelse. For eksempel vil uføretrygd innebære en mulig langvarig avklarings- og søknadsprosess, og tidliguttak av alderspensjon vil av den grunn kunne framstå som det beste alternativet til tross for at tidliguttak gir et lavere alderspensjonsnivå, siden pensjonsformuen spres over flere år.

[15] Samlet tall for 2021 vil først foreligge når tall for mottak av sykepenger ferdigstilles sommeren 2022.

[16] Se lenken: https://www.ssb.no/statbank/table/12210/

Før pensjonsreformen ville de som ikke hadde en tidligpensjonsordning normalt bli alderspensjonister fra 67 år. Majoriteten av arbeidstakerne hadde imidlertid rett til avtalefestet pensjon (AFP). Analyser har vist at AFP-ordningen i offentlig sektor, samt den gamle AFP-ordningen i privat sektor, medførte en dreining i avgangen fra arbeidslivet gjennom uføretrygd og andre helserelaterte ytelser til avgang gjennom AFP-ordningen (Bratberg m.fl. 2000). Blant de som ikke hadde rett til AFP var det imidlertid mange som forlot arbeidslivet via helserelaterte ytelser før overgang til alderspensjon.

AFP, slik ordningen var i privat sektor før pensjonsreformen, ga en litt høyere ytelse sammenliknet med uføretrygd. Det er derfor grunn til å anta at en andel av de som ville kunne få innvilget en helserelatert ytelse valgte å ta ut AFP i stedet. Omleggingen til ny AFP i privat sektor fra 2011 innebærer at AFP-ytelsen blir justert for gjenstående levealder på uttakstidspunktet, og for flertallet gir arbeidsavklaringspenger og/eller uføretrygd nå en høyere ytelse sammenliknet med ny AFP i kombinasjon med alderspensjon fra folketrygden tatt ut fra 62 år.[17] Isolert sett vil dette trekke i retning av høyere uføreandeler.

Analyser viser at andelen yrkesaktive 61-åringer som mottar uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger i alderen 62–66 år, har gått vesentlig ned både i privat og offentlig sektor etter pensjonsreformen. Utviklingen varierer imidlertid mellom ulike grupper. Blant ansatte i private AFP-bedrifter som ikke fyller vilkåret for å ta ut alderspensjon fra fylte 62 år, har det vært en betydelig økning i mottak av uføretrygd og AAP, men gruppen utgjør en liten andel av populasjonen og påvirker derfor i liten grad den samlede andelen mottakere av helserelaterte ytelser blant de eldste (Jacobsen, 2018).

Nedgangen i andelen med uføretrygd etter fylte 62 år henger trolig sammen med bedre helse, høyere utdanningsnivå, bedre fysisk arbeidsmiljø og mer positive holdninger til seniorer i arbeidslivet. Samtidig er det etter pensjonsreformen flere som har fått muligheten til å ta ut alderspensjon fra 62 år og det kan ha bidratt til nedgangen i uføreandelen. Andre forhold som kan ha bidratt til en nedgang i uføreandelen for de eldste, kan være økt sysselsetting blant de eldre over tid. Ifølge Haga og Lien (2017) har sysselsettingen økt særlig mye for aldersgruppa 62–66 år i perioden fra 2009 til 2016 som følge av pensjonsreformen.

[17] Om ny AFP eller uføretrygd lønner seg for den enkelte vil blant annet avhenge av fødselsår, opptjeningshistorikk og inntektsnivå/beregningsgrunnlag for uføretrygden.

3 Pensjonsordninger i privat sektor

3.1 Tjenestepensjon i privat sektor

Arbeidsgivere i privat sektor må i dag ha en tjenestepensjonsordning for sine ansatte som sikrer arbeidstakerne i virksomheten opptjening av alderspensjon.[18] Pensjonsordningen skal oppfylle minstekravene i *lov om obligatorisk tjenestepensjon* (OTP) som trådte i kraft 1. januar 2006.

Fra 1. januar 2022 ble det innført opptjening fra første krone og første dag i private tjenestepensjonsordninger, jf. Prop. 223 L (2020–2021) og Lovvedtak 22 (2021–2022). Fra 30. juni 2022 er minstekravet til årlig innskudd 2 prosent av lønn mellom 0 og 12 G. Fra samme dato er nedre aldersgrense for hvem som skal omfattes flyttet fra 20 år til 13 år som i folketrygden. Også arbeidstakere med lavere stillingsandel enn 20 prosent skal omfattes av tjenestepensjonsordningen. Alle ansatte skal meldes inn i ordningen når lønnsinntekten overstiger grensen for rapporteringspliktig lønn til skattemyndighetene via a-ordningen.

Det er visse nedre grenser fra kravet om å ha tjenestepensjonsordning som innebærer at små foretak, herunder selvstendig næringsdrivende mv. ikke omfattes.

Lov om obligatorisk tjenestepensjon gjelder ikke arbeidsgivere som har pensjonsordning i henhold til lov eller tariffavtale for statlig eller kommunalt ansatte, se omtale i kapittel 4.

Det er i dag tre rammelover som regulerer tjenestepensjonsprodukter som tilfredsstiller minimumskravene i OTP-loven og som gis skattefavorisering. Arbeidsgiver skal i alle tilfeller tegne forsikring som gir rett til innskuddsfritak ved uførhet. Det er innenfor arbeidsgivers styringsrett å velge type tjenestepensjonsprodukt og ordningens utforming innenfor reglene i rammelovene. Foretak som omfatter 15 eller flere medlemmer skal opprette en styringsgruppe for pensjonsordningen på minst tre personer. Minst en av personene skal velges av og blant medlemmene. Noen få av ordningene i privat sektor er tariffbaserte, men det er unntaksvis.

Stortinget vedtok i april 2019 lovforslaget om egen pensjonskonto i innskuddspensjons-ordninger, jf. Prop. 40 L (2018–2019), Innst. 224 L (2018–2019) og Lovvedtak 52 (2018–2019). Vedtaket som trådte i kraft 1. januar 2021 innebærer at pensjonskapitalbevis fra tidligere medlemskap i innskuddsordninger (pensjonskapitalbevis) samles og overføres til den nåværende arbeidsgivers pensjonsordning, med mindre den enkelte selv aktivt reserverer seg mot å samle midlene eller velger forvaltning hos annen leverandør. Målet med egen pensjonskonto er å få en mer effektiv forvaltning av pensjonsmidler og å redusere forvaltnings- og administrasjonskostnadene. Det er også et mål med egen pensjonskonto at den enkelte skal få mer oversikt over den pensjonen de har opptjent og få et mer bevisst forhold til egen pensjon.

3.1.1 Utforming av private kollektive tjenestepensjonsordninger

Fram til 2001 hadde alle virksomheter med skattefavorisert kollektiv tjenestepensjon ytelsesordninger. Fra 2001 ble slike ordninger regulert i *lov om foretakspensjon*. Innskuddsordninger etter *lov om innskuddspensjon* ble først lovregulert og gitt skattefavorisering fra 2001. Innskuddspensjon ble et foretrukket produkt etter innføring av OTP-loven, både ved nytegning og ved overgang fra eksisterende ytelsesordninger. I 2014 ble

[18] Det er visse unntak fra kravet om å ha tjenestepensjon for små foretak, jf. § 1 i loven.

det innført et tredje skattefavorisert tjenestepensjonsprodukt i privat sektor; såkalte hybrid-ordninger etter *lov om tjenestepensjon*.

I en *ytelsesordning* er pensjonsnivået definert i pensjonsavtalen («pensjonsplanen»). Ytelses-ordningene sikter inn mot et nivå på tjenestepensjonen som sammen med folketrygden skal utgjøre en gitt andel av medlemmets sluttlønn. Typisk sikter ytelsesordningene på et nivå for samlet pensjon på for eksempel 66 prosent av sluttlønnen inklusive en «beregnet folketrygd» dersom man står i jobb til «opptjeningsalder» som normalt er 67 år.[19] Ytelsesordningene er nettoordninger, som innebærer at pensjonsutbetalingene fra ytelsesordningen ikke endres dersom faktisk folketrygd blir lavere (eller høyere) enn «beregnet folketrygd», og faktisk samlet pensjon avviker derfor fra nivået i pensjonsavtalen. Det samlede nivået i pensjonsavtalen er dermed et ambisjonsnivå, ikke et garantert nivå.

Opptjent ytelsesbasert alderspensjon utgjør en så stor del av pensjonsnivået definert i pensjonsplanen som medlemmets pensjonsgivende tjenestetid utgjør i forhold til den tjenestetid som kreves for rett til full pensjon (lineær opptjening). Den pensjonsgivende tjenestetiden som kreves for rett til full alderspensjon, beregnes for det enkelte medlem og utgjør tiden fra medlemmet er opptatt i pensjonsordningen og til medlemmet når opptjeningsalderen. Tjenestetiden skal være minst 30 år, men ikke mer enn 40 år.

Pensjonsnivået i pensjonsplanen i de private ordningene gjelder ved uttak fra opptjeningsalder, som normalt er 67 år, men pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år. Pensjonen omregnes da i henhold til en forventet utbetalingstid. Utbetalingsperioden er angitt i pensjonsavtalen og er som regel livsvarig, men kan også være opphørende. I de tilfellene hvor alderspensjonen er opphørende, kan likevel ytelsen ved uttak omregnes til en livsvarig ytelse, etter pensjonsinnretningens dødelighetstariff, men ikke motsatt.

Den årlige premien som arbeidsgiver betaler til en ytelsesordning beregnes på bakgrunn av forventet levealder og det benyttes en beregningsrente for avkastningen de innbetalte midlene forventes å få fram til utbetaling. Sparedelen av premien akkumuleres i en «premiereserve», og pensjonsleverandøren har ansvar for hvert år å tilføre premiereserven en årlig avkastning i samsvar med beregningsrenten (årlig avkastningsgaranti). I ytelsesordninger vil lønnsvekst innebære økt pensjonsforpliktelse også for avlagt tjenestetid. Renteoverskudd på premie-reserve for pensjoner under utbetaling, skal tilføres pensjonistenes overskuddsfond som skal benyttes til oppregulering av pensjonene. [20] Prosentvis tillegg til pensjonene i det enkelte år kan som hovedregel ikke overstige den prosentvise økningen av folketrygdens grunnbeløp (G) i året. Perioder med høy lønnsvekst og lavt renteoverskudd har ført til økte pensjonskostnader for virksomhetene, og økt oppmerksomhet om hvilken betydning dette har for arbeidsgivers premiekostnader til ytelsesordninger har igjen ført til lukking av ytelsesordninger, eventuelt fortsatt opptjening forbeholdt de eldste ansatte, og overgang til innskuddspensjon. Ved lukking eller avvikling av ytelsesordningene, eller når arbeidstakere fratrer, utstedes fripoliser som bevis på opptjent pensjon. Siden verdijustering av opptjentpensjon fra tidligere arbeidsforhold (fripoliser) forutsetter avkastning utover rentegarantien, har lave renter over tid gitt lite meravkastning utover garantert rente. Det er

---

[19] For «beregnet folketrygd» legges det til grunn full opptjeningstid i folketrygden med inntekt lik sluttlønnen i tjenestepensjonsordningen, etter avtale mellom livsforsikringsselskaper som tilbyr lov om foretakspensjon. Det er anledning til å sette «opptjeningsalderen» høyere enn 67 år, jf. § 4.1 (1) i lov om foretakspensjon.

[20] Før renteoverskudd tilføres premiereserven, har pensjonsleverandøren anledning til å foreta avsetninger for å sikre framtidig avkastningsgaranti. De kan også søke om tillatelse til eller bli pålagt å benytte avkastningsoverskudd til å finansiere underdekning som følge av endringer i forutsetninger i beregningsgrunnlaget. Den siste bestemmelsen ble sist benyttet for å dekke den underbalansen som oppsto etter at pensjonsleverandørene i 2014 gikk over til nytt dødelighetsgrunnlag i kollektiv pensjonsforsikring (K2013).

bakgrunnen for at opptjent pensjon fripoliser har vært regulert lavere enn lønn og også til dels prisutviklingen.

I en *innskuddsordning* er et årlig innskudd definert i pensjonsavtalen, normalt som en prosentandel av den enkeltes lønn. Den årlige avkastningen legges til innskuddene, og samlet oppspart kapital betales ut i et fastsatt antall år fra uttakstidspunktet. Innskuddsordningene utbetaler pensjon i en tidsbegrenset periode og ved død tilfaller gjenstående pensjonskapital de etterlatte. Det enkelte medlem kan ved uttak av pensjon velge at pensjonskapitalen skal konverteres til en pensjonsforsikringsavtale etter lov om foretakspensjon, men dette er ikke vanlig. Pensjonen kan tas ut fleksibelt fra 62 år, og den må utbetales over minst 10 år og minst til fylte 77 år. Kravet om utbetaling til fylte 77 år kan fravikes dersom årlig utbetaling blir lavere enn 20 prosent av G. Tilsvarende krav til utbetalingstid gjelder for opphørende ytelsesordninger. For innskuddsordninger er kravet til ansettelsestid på 12 måneder for rett til opptjent pensjon opphevet fra 1. januar 2021, samtidig med innføringen av egen pensjonskonto. Fra 1. januar 2021 fikk alle arbeidstakere, med unntak av de som reserverte seg innen 1. mai 2021, egen pensjonskonto. Siden innføringen av egen pensjonskonto har fire prosent av arbeidstakerne flyttet sin egen pensjonskonto til en selvvalgt leverandør. Samlingen av pensjonskapitalbevis på egen pensjonskonto skjer automatisk. I løpet av 2001 fikk mer enn 1,5 millioner arbeidstakere i privat sektor med innskuddspensjon egen pensjonskonto og siden noen arbeidstakere har pensjonskontoer hos mer enn en arbeidsgiver, er det nå registrert mer enn 1,6 millioner pensjonskontoer.[21]

Det er flere viktige forskjeller mellom ytelses- og innskuddsordninger. Arbeidstakerne har gjerne lagt vekt på at risikoen er fordelt på ulik måte: I *ytelsesordningene* har arbeidstakerne stor grad av sikkerhet for hva pensjonen vil bli, men bedriftene står overfor usikre framtidige kostnader blant annet knyttet til utviklingen i levealderen og oppregulering av tidligere opptjente rettigheter. I *innskuddsordningene* bærer arbeidstakerne risikoen, blant annet ved at størrelsen på den oppsparte kapitalen avhenger av en usikker avkastning, men kan selv velge spareprofiler med høy, moderat eller lav risiko. Hvor mye den enkelte får i innskuddspensjon avhenger både av årlig innbetaling og avkastning i spareperioden. Arbeidstakernes kompensasjon for å bære risikoen er at gevinsten ved god avkastning også tilfaller arbeidstakeren.

En annen forskjell mellom ytelses- og innskuddsordninger er at innskuddsordningene i hovedsak er spareordninger hvor den oppsparte kapitalen normalt tilfaller arvingene ved dødsfall, mens avsatte midler til alderspensjon i ytelsesordningene ved dødsfall tilfaller forsikringskollektivet, altså de andre medlemmene av ordningen (dødelighetsarv). Dette trekker isolert sett i retning av at de nødvendige premiene for å nå et gitt alderspensjonsnivå er lavere i ytelsesordningene enn i innskuddsordningene.

Tjenestepensjon etter *lov om tjenestepensjon* omtales ofte som en hybridpensjon fordi den kombinerer elementer fra både ytelses- og innskuddspensjoner. Arbeidsgiver betaler hvert år et innskudd, fastsatt i prosent av lønnen til den enkelte, og innskuddene akkumuleres i en «pensjonsbeholdning» som medlemmet har rett på å få med seg etter 12 måneders tjenestetid. Arbeidsgiver velger om pensjonsordningen skal være med eller uten individuelt investeringsvalg. Av alle ansatte med hybridordning er det 30 prosent som er tilknyttet en ordning uten investeringsvalg. I disse ordningene tar arbeidsgiver en viss risiko for avkastningen på pensjonsmidlene, ved at det garanteres at pensjonsbeholdningen i opptjeningstiden ikke kan reduseres nominelt selv om faktisk avkastning i et år skulle bli

[21] Kilde: Finans Norge

negativ.[22] Alternativt kan arbeidsgiver velge å garantere at pensjonsbeholdningen årlig skal reguleres i takt med lønnsveksten (alminnelig lønnsvekst eller lønnsveksten i foretaket). I ordninger hvor arbeidstaker har investeringsvalg, er det ingen avkastningsgarantier.

I hybridordninger skal pensjonsbeholdningen tilføres en «faktisk dødelighetsarv» (midler som frigjøres dersom medlemmer dør før pensjonsbeholdningen er utbetalt). Utbetalingen av pensjon kan avtales livsvarig eller opphørende. Omregningen til en årlig pensjon skal ta utgangspunkt i forventet gjenstående levetid i pensjonsleverandørens beregningsgrunnlag på uttakstidspunktet. Utbetalt pensjon skal enten reguleres med faktisk avkastning på pensjonsmidlene eller på samme måte som i folketrygden, det vil si med et gjennomsnitt av lønns- og prisvekst.

De tre ulike pensjonsordningene i privat sektor har således svært ulik karakter:

- Innskuddsordningene er spareordninger, i hovedsak uten forsikringselement, der pensjonen normalt betales ut i en tidsbegrenset periode og der gjenværende midler etter personer som dør tilfaller arvingene.
- Hybridpensjon likner innskuddsordningene i opptjeningsperioden og ytelsesordningen i utbetalingsperioden. Pensjonsrettighetene i hybridpensjon kan reguleres med alminnelig lønnsvekst eller med avkastning. Der det ikke er valgt individuelt investeringsvalg er det satt et minimumskrav om nullgaranti på avkastningen. Det tilføres dødelighetsarv i inn- og utbetalingsperioden. Pensjonen utbetales livsvarig eller tidsbegrenset, og opphører tidligst fra 80 år forutsatt at ytelsen har vært utbetalt i ti år.
- Ytelsesordningene er forsikrede pensjonsytelser hvor ytelsen utgjør en viss prosent av den ansattes sluttlønn. Ytelsene utbetales normalt livsvarig. Det er krav om balanseføring av forpliktelsene for foretaket.
- For alle ordningene ligger det imidlertid et forsikringselement i obligatorisk innskuddsfritak ved uførhet.

I privat sektor er det ikke lovpålagte krav om uførepensjon, og det varierer om den ansatte i tillegg til en alderspensjonsytelse er dekket av pensjonsytelser til uføre. Uførepensjonen i privat sektor ble lagt om med virkning fra 1. januar 2016. Før omleggingen ble uførepensjonen beregnet som en ytelsesbasert alderspensjon, avkortet for tjenestetid. Etter omlegging er ytelsen tilpasset ny uføretrygd i folketrygden og kan maksimalt utgjøre summen av 25 prosent av G (begrenset til 6 prosent av medlemmets lønn) og 3 prosent av medlemmets lønn inntil 12 G. Uførepensjonen kan omfatte et tillegg på inntil 66 prosent av medlemmets lønn mellom 6 og 12 G. Maksimalrammen for uførepensjon fra privat tjenestepensjon tilsvarer uførepensjonen i offentlig tjenestepensjonen som ble etablert fra 1. januar 2015. Bestemmelser om uførepensjonen i private tjenestepensjonsordninger er i dag regulert i tjenestepensjonsloven. Uførepensjonen beregnes, i motsetning til offentlig tjenestepensjon, uten avkorting for tjenestetid, med unntak av oppsatt rett til uførepensjon som avkortes med tjenestetid. Uførepensjon reduseres mot uførepensjon fra fripoliser og oppsatte rettigheter i offentlig tjenestepensjon.

[22] Det er også mulig å ha avkastningsgarantier i innskuddspensjonsordninger, men det er ikke krav om nullgaranti slik som i ordninger etter lov om tjenestepensjon. Enkelte leverandører av innskuddspensjon tilbyr investeringsporteføljer med avkastningsgaranti.

3.1.2 Mottakere av privat kollektiv tjenestepensjon

Ifølge tall fra Finans Norge var det ved utgangen av 2021 registrert 1 547 000 forsikrede med innskuddsordning og 54 800[23] forsikrede med ytelsesordning.[24] I hybridpensjonsordninger etter lov om tjenestepensjon, som først ble etablert i markedet fra 2015, var det i underkant av 49 400 forsikrede ved utgangen av 2021. Andelen forsikrede med innskuddspensjon er altså betydelig: i 2021 var 93,7 prosent forsikret med innskuddspensjon, 3,3 prosent med ytelsespensjon og 3,0 prosent med hybridpensjon.

Før obligatorisk tjenestepensjon ble innført fra 2006, var ytelsesordninger dominerende selv om lov om innskuddspensjon kom i 2001. Mens det i 2005 var 380 000 medlemmer i ytelsesordninger mot 120 000 i innskuddsordninger, var antall medlemmer i innskuddsordninger 820 000 mot 350 000 i ytelsesordninger i 2007, se figur 3.1. En tilsvarende utvikling med avvikling av ytelsesordninger framgår også av tall fra Pensjonskasseforeningen som viser at antall arbeidstakere med medlemskap i en privat pensjonskasse i perioden fra utgangen av 2006 til utgangen av 2016 ble redusert fra 135 000 til 29 000 personer.

De vel 800 000 arbeidstakere som i 2006–2007 ble innlemmet i en innskuddsordning, var i all hovedsak ansatt i virksomheter som ikke hadde tjenestepensjonsordning fra før. I tiden fra 2005 og fram til i dag har mange ytelsesordninger blitt avviklet og erstattet med innskuddsordninger. I tillegg har nyetablerte virksomheter valgt innskuddsordninger. Ifølge tall fra Finans Norge har 223 434 arbeidstakere fått omdannet tjenestepensjon fra en ytelsesordning til en innskuddsordning i perioden 2005 til 2021. Den brede omleggelsen fra en ytelsesordning til en innskuddsordning har skjedd enten ved at nyansatte ikke tas inn i ordningen, ved at alle går ut av ordningen eller ved at bare de med få år igjen til pensjonsalder forblir medlemmer i ordningen.

[23] Av de 54 800 forsikrede med ytelsesordning, er det kun 24 400 forsikrede der opptjening av alderspensjonsrettigheter inngår.

[24] Antall forsikrede gjelder pensjoner der pensjonsutbetalingen ikke har startet. Statistikken over antall forsikrede vil i hovedsak tilsvare antall arbeidstakere med privat tjenestepensjon, men det er også mulig å være medlem i to tjenestepensjonsordninger samtidig, for eksempel ved to deltidsstillinger.

Figur 3.1 Antall medlemmer i ordninger etter lov om innskuddspensjon, lov om foretakspensjon og lov om tjenestepensjon. Tusen personer

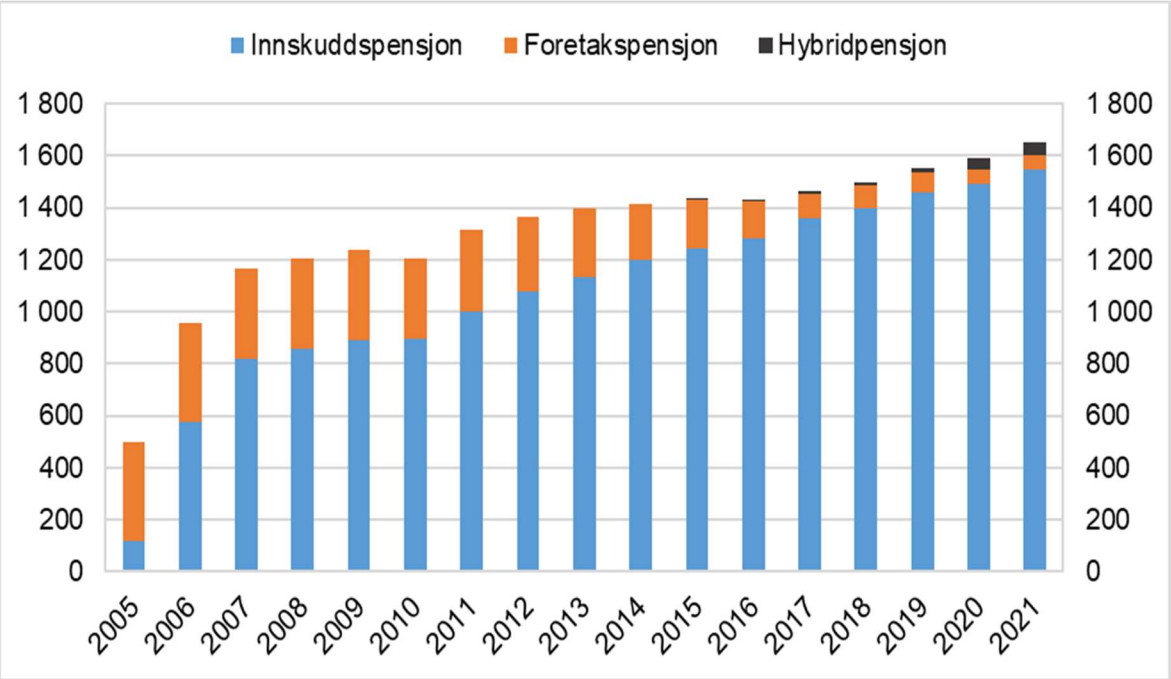

Kilde: Finans Norge

Den betydelige omleggingen fra ytelsesordning til innskuddsordning har igjen resultert i en særlig sterk vekst i antall fripoliser, dvs. rettigheter opparbeidet i ytelsesordninger man ikke lenger er medlem av. Antall rettigheter opparbeidet i innskuddsordninger man ikke lenger er medlem av, har også økt over tid, men ikke like sterkt som veksten i antall fripoliser. Avhengig av hyppighet av jobbskifte, omlegging av ordning osv. kan en og samme person ha flere fripoliser, pensjonskapitalbevis eller en kombinasjon av begge deler. Med innføring av egen pensjonskonto fra 1. januar 2021, kan arbeidstakere med innskuddspensjon samle tidligere og nåværende opptjening på en felles konto.

Det er visse unntak fra kravet om å ha tjenestepensjon som gjelder for små foretak, herunder næringsdrivende. De som har unntak fra kravet i OTP kan likevel velge å opprette en tjenestepensjonsordning med gunstige skattefordeler. I tillegg kan det inngås avtale om individuelle pensjonsordning; såkalt individuell pensjonssparing som er skattebegunstiget eller livrente. Se nærmere omtale i avsnitt 3.1.6.

3.1.3 Forsikringsforpliktelser i private kollektive tjenestepensjonsordninger

Ifølge Finans Norge var den samlede forsikringsforpliktelsen for kollektiv pensjon i privat sektor 854 milliarder kroner ved utgangen av 2021, hvorav innskuddsbaserte ordninger utgjorde 50 prosent. Av den samlede forsikringsforpliktelsen utgjorde fripoliser 357 milliarder kroner, aktive innskuddsbaserte ordninger 270 milliarder kroner, pensjonskapitalbevis 157 milliarder kroner, aktive ytelsesbaserte ordninger 54 milliarder kroner og forpliktelser etter tjenestepensjonsloven utgjorde 7,7 milliarder kroner til alderspensjon og 7,9 milliarder kroner til uførepensjon. Innskuddsordningene omfatter nå 94 prosent av aktive medlemmer i kollektiv tjenestepensjonsordninger. For første gang siden innskuddsordningene ble innført er halvparten av opptjente pensjonsrettigheter tilknyttet innskuddsordningene. Ved utgangen av 2021 utgjorde forsikringsforpliktelsene i aktive innskuddsbaserte ordninger og medregnet pensjonskapitalbevis 50 prosent.

Det ble innbetalt 45,8 milliarder kroner til private tjenestepensjonsordninger i 2021 ifølge Finans Norge. Innbetalingene til ytelsesordninger var 5,2 milliarder kroner og har økt med bare 1 prosent sammenlignet med 2020. Innbetalingene til innskuddsordning er på 36,7 milliarder kroner og har økt med 9 prosent fra 2020 til 2021. Innbetalt premie til pensjonsordninger etter tjenestepensjonsloven (de såkalte hybridordningene) fordeler seg mellom alderspensjon og uførepensjon. Innbetalinger til ordninger etter tjenestepensjonsloven utgjorde ved utgangen av 2021 om lag 3,9 milliarder kroner, hvorav 2,0 milliarder kroner er knyttet til sparing til alderspensjon.

3.1.4 Ytelsesnivået i private kollektive tjenestepensjonsordninger

Tjenestepensjonslovene er rammelover som angir maksimale grenser for skattefavorisert innskudd eller ytelse. Finans Norge utarbeider årlig statistikk over hvordan foretakene tilpasser seg med hensyn til innskuddssatser og ytelsesnivå.

Innskuddspensjon

Ved utgangen av 2021 var som nevnt 93,7 prosent av arbeidstakere i privat sektor dekket av en innskuddspensjonsordning. De maksimale innskuddsgrensene i innskuddspensjonsloven økte fra 1. januar 2014 fra 5 prosent av lønn mellom 1 G og 6 G og 8 prosent av lønn mellom 6 G og 12 G til 7 prosent av lønn inntil 12 G og et tilleggsinnskudd på 18,1 prosent av lønn mellom 7,1 G og 12 G. Fra 1. januar 2022 ble det som nevnt over innført opptjening fra første krone og første dag i private tjenestepensjonsordninger. Virksomhetene i privat sektor har fått frist til 30. juni 2022 med å tilpasse pensjonsordningene til de nye reglene. For øvrig er minstekravet for innskuddspensjonsordninger etter lovendringen fortsatt 2 prosent av lønn, men senest fra 30. juni 2022 fra første krone og opptil 12 G.

Finans Norge har innhentet nivå på innskuddssatser fra leverandører av innskuddspensjon. Figur 3.2 illustrerer hvordan forsikrede fordeler seg etter nivået på innskuddssatsen i ordningen for inntekt opp til 12 G. Figuren viser at 35 prosent (537 000) av de forsikrede har en ordning med 2 prosent innskudd av inntekt opp til 12 G (32 prosent fra 1 G og 3 prosent fra første krone). Videre har 24 prosent (367 000) av de forsikrede innskuddssatser mellom 2 prosent og 5 prosent, 17 prosent (265 000) har en ordning med 5 prosent innskudd, 11 prosent (175 000) har innskuddssatser mellom 5 prosent og 7 prosent, og 13 prosent (203 000) har en ordning med maksimal innskuddssats på 7 prosent for inntekt opp til 12 G.

Senest 30. juni 2022 må alle foretak ha tilpasset innskuddsordningen til de nye kravene i OTP-loven og innskuddspensjonsloven. Det innebærer at ved utgangen av 2022 vil alle ordninger med innskudd fra 1 G (blå søyler) være lagt om til innskudd fra 0 G (oransje søyler). Fra 30. juni 2022 vil det heller ikke lengre være mulig å fastsette en høyere aldersgrense enn 13 år for å være medlem av en tjenestepensjonsordning, sammenlignet med før lovendringen hvor arbeidstakere under 20 år kunne unntas. Det er heller ikke lengre mulig å holde arbeidstakere med lavere stillingsgrad enn 20 prosent utenfor ordningen. Videre er det strengere og særskilte medlemskapskriterium for sesongarbeidere opphevet. At flere unge og ansatte med små deltidsbrøker også pliktes å meldes inn i en tjenestepensjonsordning, vil gi flere medlemmer i innskuddsordningene.

Figur 3.2 Antall forsikrede i innskuddsordninger etter sats for inntekt opp til 12 G, 2021. Tusen personer

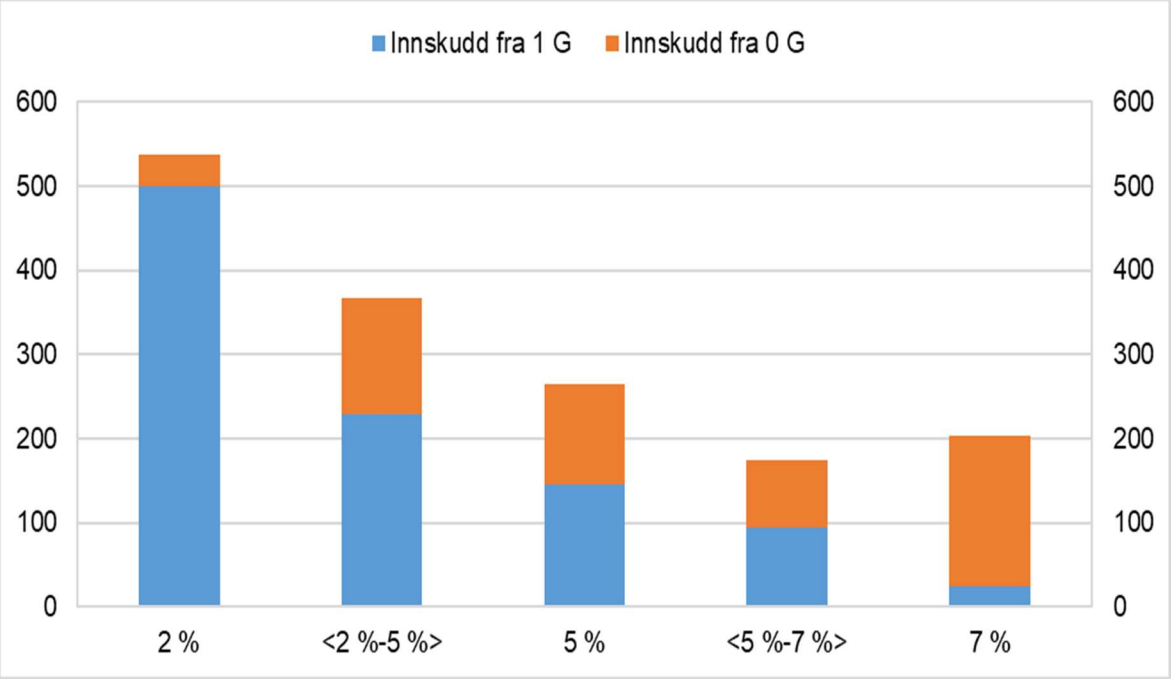

Kilde: Finans Norge

Samlet sett er ⅔ av de forsikrede i ordninger med innskudd fra 1 G (994 000), mens de resterende er i ordninger med innskudd fra første krone (553 000). De fleste som ved utgangen av 2021 hadde sparing fra første krone, har relativt høye innskuddssatser for inntekter opp til 12 G. I ordninger med innskudd fra 1 G, gir årlig innskudd målt som andel av all lønn et noe lavere innskudd enn det prosenten indikerer: for eksempel vil et innskudd på to prosent av inntekten fra 1 G, utgjøre 1,6 prosent av en inntekt på 5 G.

Antall forsikrede som er tilknyttet en ordning med tilleggsinnskudd for inntekt mellom 7,1 og 12 G for alle forsikrede framgår av figur 3.3. Også for tilleggsinnskudd for inntekt mellom 7,1 og 12 G er innskuddssatsene i ordninger med innskudd fra første krone gjennomgående høyere sammenlignet med ordninger med innskudd fra 1 G. I ordningene med sparing fra 1 G, er litt over halvparten av de forsikrede (53 prosent) medlem i en innskuddsordning som ikke yter tilleggsinnskudd for lønn over 7,1 G. I ordningene med sparing fra første krone, derimot, er andelen med tilleggsinnskudd høy (nesten 80 prosent). I figuren inngår alle som omfattes av innskuddsordningen, også de med inntekt under 7,1 G, selv om disse ikke får tilleggsinnskudd så lenge inntekten er under 7,1 G. Finans Norge har ikke statistikk som viser andelen av de forsikrede med lønn over 7,1 G som er medlem i en innskuddsplan som gir innskudd over 7,1 G.

Figur 3.3 viser at de fleste forsikrede er tilknyttet en ordning med tilleggsinnskudd (62 prosent) for inntekt mellom 7,1 og 12 G. Av de som ikke har en ordning med tilleggsinnskudd tilhører 62 prosent en ordning med sparesats på 2 prosent for inntekt opptil 12 G. De som har sparesatser opp mot maksimal sparesats på 7 prosent har oftere opptjening fra første krone og hoveddelen av disse har en tilleggssats for inntekt mellom 7,1 og 12 G på 10 prosent eller mer. Ved utgangen av 2022 vil alle ordninger, også de med tilleggsinnskudd, være lagt om til ordninger med innskudd fra 0 G.

Figur 3.3 Antall forsikrede i innskuddsordninger etter sats for tilleggsinnskudd (i prosent av inntekt mellom 7,1 og 12 G), 2021. Tusen personer

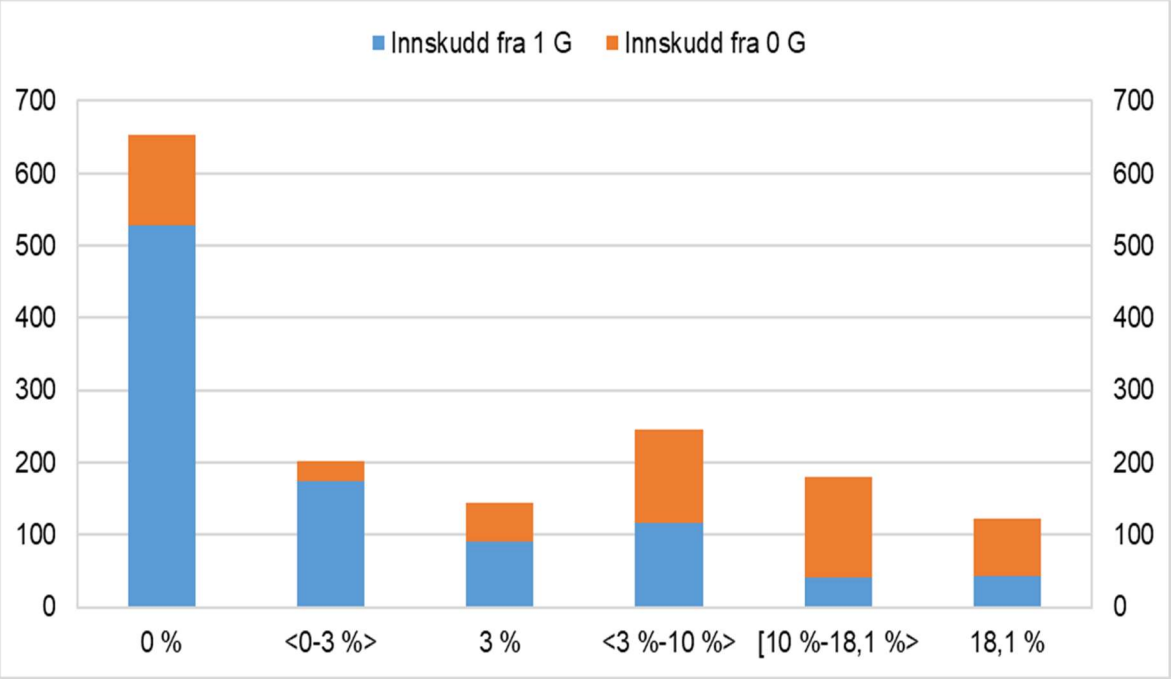

Kilde: Finans Norge

Figur 3.4 viser prosentfordelingen av tilleggssatsen for inntekt mellom 7,1 og 12 G etter sparesatsen for inntekt opp til 12 G for medlemmer av innskuddsordninger med innskudd fra hhv. 1 G og 0 G.

Figur 3.4 Prosentfordeling av tilleggssats etter sats for inntekt opp til 12 G for medlemmer av ordninger med innskudd fra 1 G og 0 G, 2021

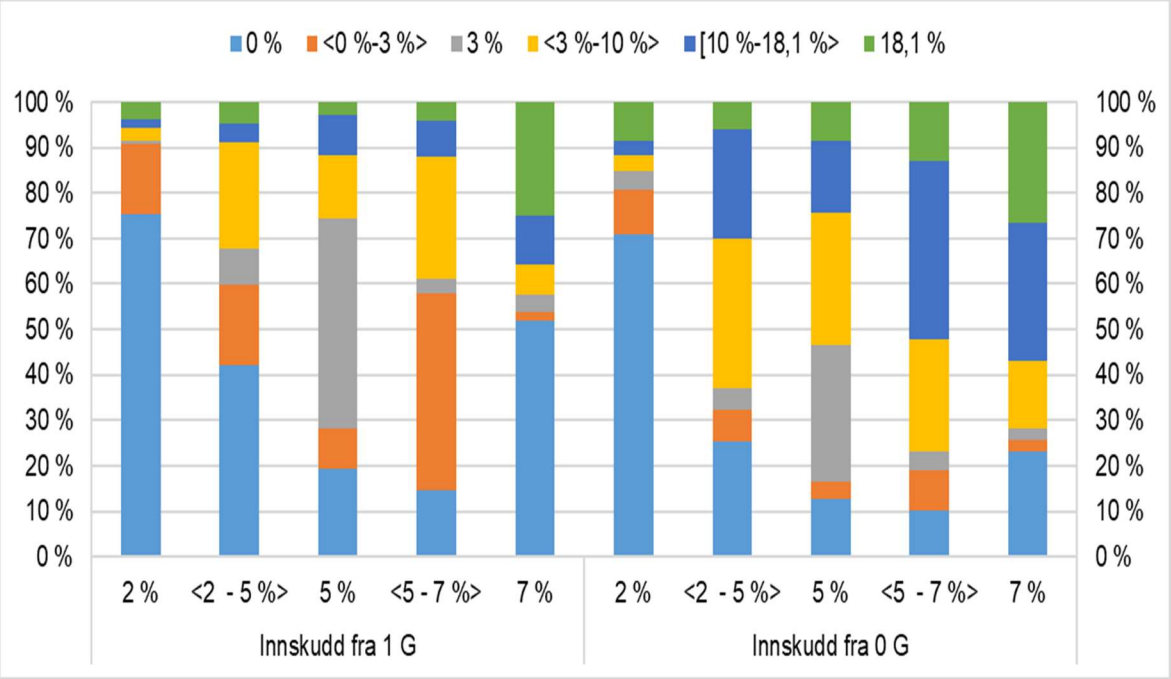

Kilde: Finans Norge

Det er mer utbredt med høy tilleggssats i ordninger med sparing fra første krone enn med sparing fra 1 G for alle sparenivåer, og særlig gjelder dette de med en sparesats for inntekt

opp til 12 G på 5 prosent eller mer. Både for ordninger med innskudd fra 1 G og første krone har de fleste med en sparesats på 2 prosent ingen tilleggssats for inntekt over 7,1 G. Det er svært få med innskudd fra 1 G som har en sparesats på 7 prosent av inntekt opp til 12 G, jf. figur 3.2, men de fleste av disse medlemmene har til gjengjeld en relativt høy tilleggssats. Blant dem med sparing fra første krone har ⅓ maksimalsatsen på 7 prosent for inntekt opp til 12 G, og blant disse har vel halvparten en tilleggssats på 10 prosent eller mer.

Størrelsen på den årlige innskuddspensjonen er avhengig av nivået på innskuddet, det vil si av hvor mye som spares hvert år, av avkastningen på pensjonskapitalen og av uttaksalder/-lengden på utbetalingstiden.

Figur 3.5 viser kompensasjon i forhold til lønn ved uttak av pensjon fra 62, 65, 67 og 70 år. Det er lagt til grunn en minimumsordning med 2 prosent innskudd for inntekt utover 1 G. Det er antatt jevn inntekt på 5 G i opptjeningsperioden. 22 år er startalder for opptjening av tjenestepensjon, dvs. 40 år ved uttak fra 62 år og 45 år ved uttak fra 67 år. I figuren er det er antatt at innskuddspensjonen opphører etter 15 år siden det i regelverket er krav om at inntektspensjonen minst må utbetales til fylte 77 år, og det følger da at minst 15 års utbetalingsperiode vil gjelde ved uttak fra 62 år. Figuren viser at uttak fra fylte 67 til 82 år i en minimumsordning gir 5 prosent kompensasjonsgrad om avkastningen i opptjeningsperioden følger den alminnelige lønnsutviklingen. En årlig avkastning på 2 prosent utover lønnsvekst, øker kompensasjonsgraden i innskuddsordningen med 3 prosentpoeng ved uttak fra 67 år.

Figur 3.5 Beregnet kompensasjonsgrad* fra innskuddspensjon med sparing tilsvarende 2 prosent innskudd fra 1 G. Ved ulike uttaksaldre og samtidig avgang. Inntekt 5 G. 15 års utbetaling.

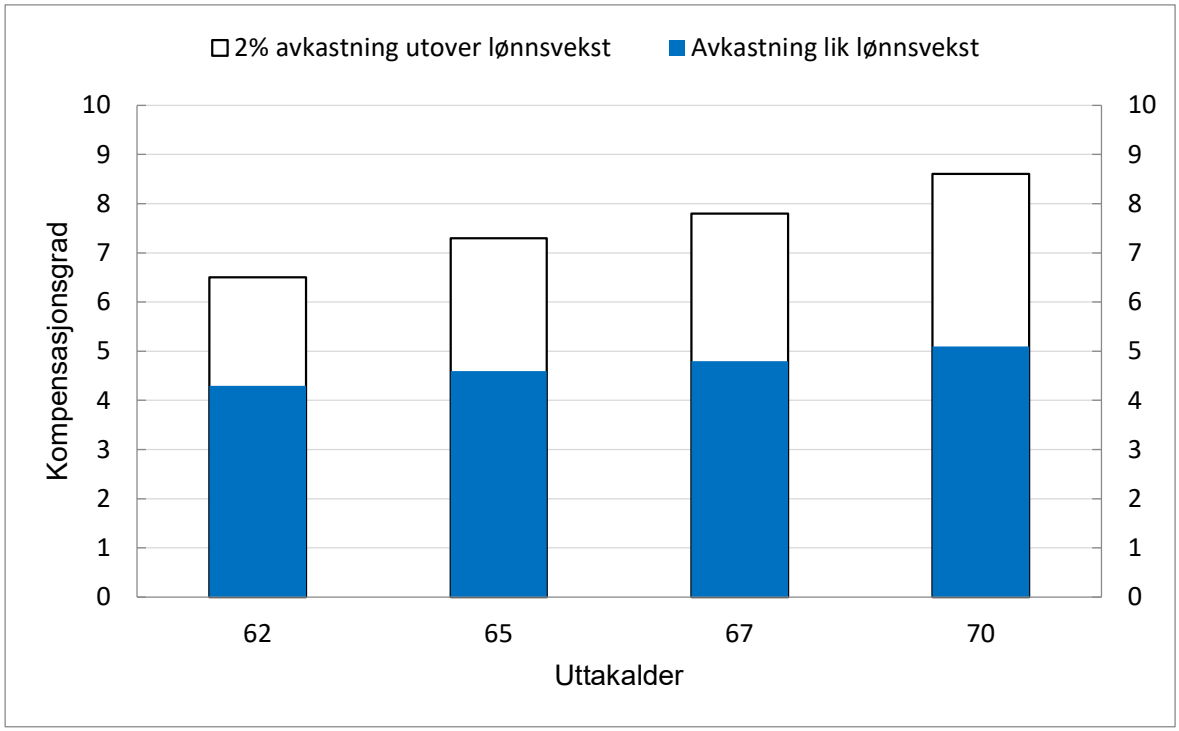

*Kompensasjonsgrad ved opptjening av tjenestepensjon fra 22 år til uttak av pensjon. Innskuddspensjonsordning med 2 prosent innskuddssats, avkastning lik alminnelig lønnsvekst (blå søyler). Transparente søyler viser to prosent meravkastning utover alminnelig lønnsvekst. Utbetaling over 15 år.

Ettersom innskuddsordningene i praksis utbetales over en fastsatt tidsperiode, for eksempel over 15 år fra 62 til 77 år, vil årlig utbetaling være høyere i denne femtenårsperioden sammenlignet med om ytelsen ved uttak ble omregnet til en forsikret, livsvarig ytelse. Nivået på en årlig ytelse sammenlignet med nivået på en livsvarig ytelse vil avhenge av forventet levetid ved uttakstidspunktet.

Ytelsespensjon

Når det gjelder nivået på ytelsesordningene, viser tall som Finans Norge innhentet fra sine medlemsselskaper ved utgangen av 2016 at én av seks med ytelsesordning hadde en pensjonsplan med et pensjonsnivå høyere enn 67 prosent. Om lag 23 prosent hadde en 66-prosentordning og om lag 55 prosent av ordningene hadde en lavere kompensasjonsgrad enn dette. Tallene fra Finans Norge dekker om lag 2/3 av alle forsikrede med aktiv ytelses-pensjonsordning, men bør likevel gi en indikasjon på nivået for ytelsesordningene. Tall fra Storebrand viser at blant forsikrede med ytelsespensjon var gjennomsnittsalderen 52 år for kvinner og 55 år for menn, noe som trolig er et uttrykk for at mange ytelsesordninger er forbeholdt ansatte med mindre enn 15 år igjen til pensjonsalder. Blant dem med aktiv ytelses-pensjonsordning i Storebrand er det en like stor andel menn og kvinner, mens det i fripolise-bestanden er en større andel menn; 59 prosent menn og 41 prosent kvinner.

3.1.5 Uttak av pensjon fra private kollektive tjenestepensjonsordninger

Blant dagens pensjonister er det klart flere som mottar ytelsespensjon enn innskuddspensjon. Andelen alderspensjonister med utbetalt innskuddspensjon var 18 prosent i 2021. Lov om innskuddspensjon ble innført i 2001, og omfanget av innskuddspensjon tiltok først da lov om obligatorisk tjenestepensjon ble innført i 2006. Blant de utbetalte ytelsespensjonene, ble 95 prosent utbetalt fra fripoliser, mens de resterende 5 prosentene ble utbetalt fra ytelsesordninger.

I 2021 ble det utbetalt 17 milliarder kroner til pensjonsmottakere. 85 prosent av dette var knyttet til ytelsesordninger eller fripoliser. Gjennomsnittlig utbetalt beløp i 2021 var høyere for ytelsespensjon enn for innskuddspensjon, og aller høyest for de 2 prosentene av alders-pensjonistene med ytelsesordninger.

Antall mottakere, totalt utbetalt beløp og gjennomsnittlig utbetalt beløp i 2021 fra ytelses-ordninger, fripoliser, innskuddspensjon og hybridpensjon er vist i tabell 3.1 nedenfor. Innskuddspensjon ble først innført i 2006 og mange av ordningene som ble innført tidlig og som nå er under utbetaling hadde minimums innskuddssats. Det er derfor naturlig at nivået på utbetalt ytelse er lavere for innskuddspensjon enn for de andre ordningene.

Tabell 3.1 Utbetalte private tjenestepensjoner (uten private pensjonskasser), 2021

	Antall mottakere	Totalt utbetalt beløp i mrd. Kroner 1)	Gjennomsnittlig utbetalt beløp i kroner
Ytelsespensjon	20 645	1,8	87 188
Fripolise	371 292	12,9	34 744
Innskuddspensjon	84 889	2,5	29 450
Hybridpensjon	279	0,0175	62 724
Sum	477 105	17,0	36 072

Merk at én og samme person kan ha vært medlem av ulike tjenestepensjonsordninger og dermed være mottaker av flere av pensjonsytelsene i tabellen ovenfor. For ytelsespensjon (etter lov om foretakspensjon) og fripolise inkluderer tallene utbetalinger av både alderspensjon og etterlattepensjon til ektefelle/samboer og barn.

Kilde: Finans Norge

Utviklingen i totalt utbetalt beløp for private tjenestepensjoner er vist i figur 3.6. I perioden fra 2015 til 2021 har utbetalt beløp for ytelsespensjon falt, mens utbetalt beløp for innskuddspensjon gradvis har økt. Også utbetalt beløp for fripolise er høyere i 2021 enn i 2020, noe som skyldes at antall mottakere har økt fra 356 700 til 371 300.

Figur 3.6 Utvikling i totalt utbetalt beløp for private tjenestepensjoner (eks. private pensjonskasser). Milliarder kroner.

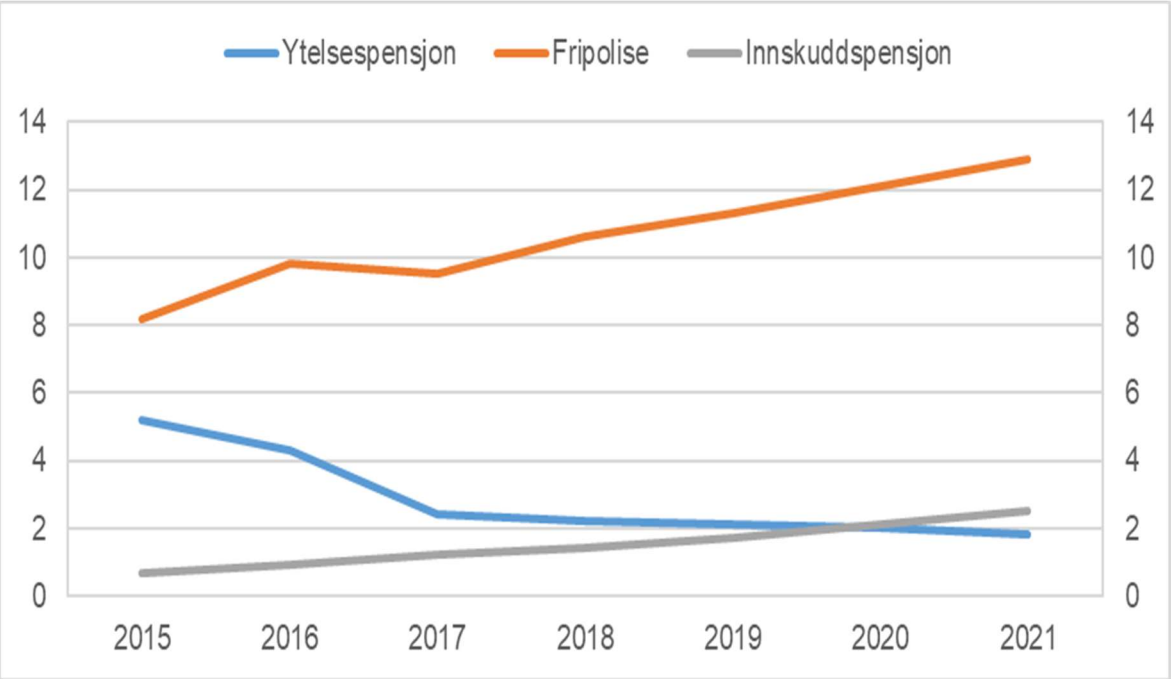

Kilde: Finans Norge

Tjenestepensjon kan tas ut fleksibelt fra 62 år. Det er ikke et vilkår at tjenestepensjon må tas ut samtidig med uttak av alderspensjon fra folketrygden, slik det er for privat AFP. Figur 3.7 viser aldersfordelingen for de som startet uttak av alderspensjon fra private tjenestepensjonsordninger i 2020.

Figur 3.7 Aldersfordeling for uttak av alderspensjon fra private tjenestepensjons-ordninger, 2021. Prosent

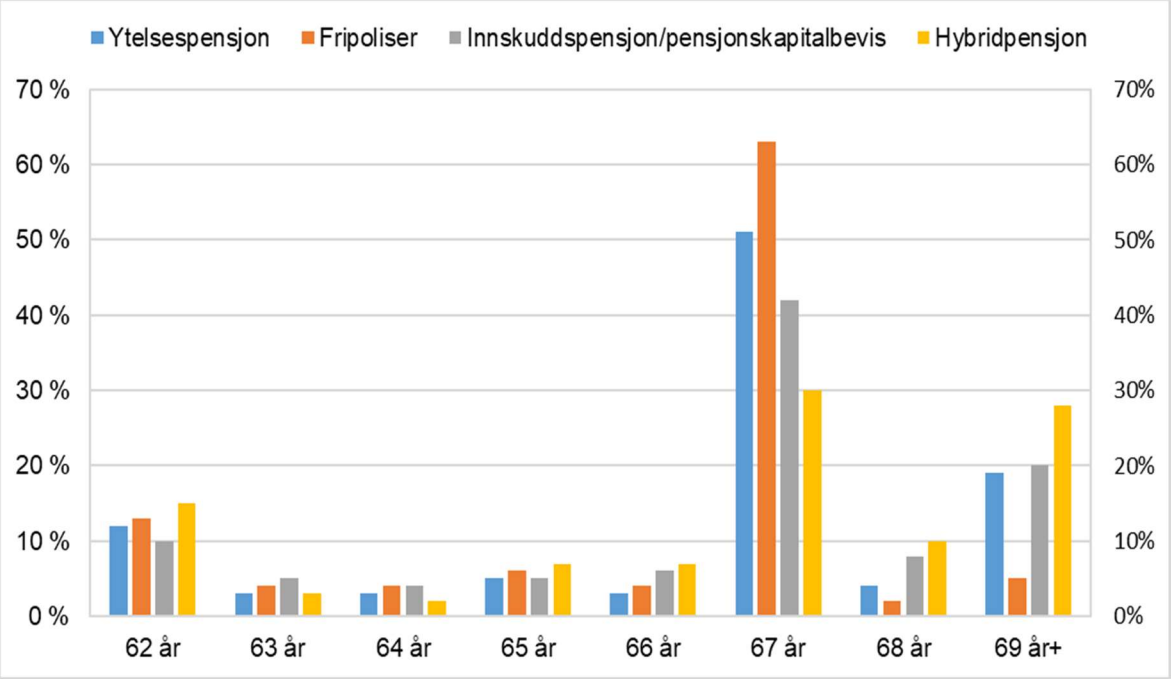

Kilde: Finans Norge

Som for tidligere år, er det i de private tjenestepensjonsordningene mest vanlig å starte uttaket av alderspensjon ved 67 år i alle ordninger. Andelen som tar ut pensjon ved 67 år fra hybridordninger er noe lavere enn andelen som tar ut fripoliser og ytelsespensjon fra 67 år. Enkelte ytelser, som for eksempel uføretrygd i folketrygden gis fram til 67 år. Dette betyr at noen av de som starter uttak av alderspensjon fra 67 år, tidligere kan ha mottatt en uføretrygd fra folketrygden, eventuelt i kombinasjon med uførepensjon fra tjenestepensjonsordningen. Av den grunn er det ikke nødvendigvis slik at alle har tatt et aktivt valg om å starte uttak av alderspensjon ved 67 år.

Blant de som var medlem av en fripolisordning på uttakstidspunktet, tok 63 prosent av nye alderspensjonister ut alderspensjon ved 67 år, 13 prosent tok ut ved 62 år og kun 5 prosent tok ut ved 69 år.

Også blant de som var medlem av en ytelsesordning på uttakstidspunktet, tok om lag halvparten ut alderspensjonen ved 67 år (51 prosent), mens 12 prosent tok ut alderspensjon ved 62 år. Om lag 42 prosent av alderspensjonene fra innskuddspensjon/pensjonskapitalbevis ble tatt ut ved 67 år, mens 10 prosent ble tatt ut ved 62 år og 20 prosent ble tatt ut når mottakeren var 69 år eller eldre.

Lov om tjenestepensjon ble først gitt virkning fra 2014 og det er hittil få personer som har tatt ut alderspensjon fra hybridordning. 2022 er det første året Finans Norge har utarbeidet statistikk over uttaksalder av hybridpensjon. Tallene for 2022 viser at hybridordningene er den type tjenestepensjonsordning som har høyest uttak ved fylte 62 år og fylte 67 år.

3.1.6 Individuelle pensjonsordninger

Enkelte private virksomheter oppretter egne pensjonsordninger for enkelt ansatte med særskilte funksjoner eller stillinger. Det kan være for eksempel være ordninger for ledere eller for en gruppe. Individuelle og kollektive lederpensjoner kommer i ulike former og har ulike

funksjoner, men har det til felles at de faller utenfor de rammene som tjenestepensjonslovene definerer.

Det er individuelle ordninger som den enkelte oppretter for seg selv som er mest utbredt. Individuell pensjonssparing som omfattes av skattemessig gunstig behandling er nærmere regulert i § 6-47 A i forskrift 19. november 1999 nr. 1158 til utfylling og gjennomføring av skatteloven. Disse reglene regulerer bl.a. hvem som kan tilby og hvem som kan inngå avtale om skattefavoriserte pensjonsordninger, og setter rammer for at ordningene og avtalene skal kvalifisere til skattemessig gunstig behandling. Avtale om individuell sparing til pensjon kan, i tillegg til alderspensjon, omfatte forsikring som gir rett til innskuddsfritak ved uførhet.

En individuell pensjonsordning kan inngås med bedriften som forsikringstaker/betaler eller med den ansatte som begunstiget. Når bedriften er forsikringstaker, betaler den ansatte ikke skatt i innbetalingstiden og utbetalt pensjon beskattes som pensjonsinntekt. Alternativt kan det være den ansatte selv som står som forsikringstaker og forsikret, mens bedriften kompenserer den ansatte for innbetalt premie. I dette tilfellet beskattes innbetalt premie som lønn mens avkastning beskattes i utbetalingstiden som kapitalinntekt.

I 2017 kom det en ny ordning for skattefavorisert individuell sparing til pensjon (IPS). Ordningen erstattet den tidligere ordningen om individuell pensjonssparing (gammel IPS), som ble stengt for nytegning 1. november 2017. Utover skattlegging av uttak, ble skattlegging av den nye ordningen lik skattlegging av den gjeldende gamle IPS-ordningen (og den tidligere IPA-ordningen). Innestående beløp i ordningen er unntatt fra formuesskatt, og avkasting skattlegges ikke i oppsparingstiden. Forsikringsforpliktelsene for IPA og for IPS er på henholdsvis 31,9 og 16,2 milliarder kroner (7,3 mrd. i IPS og 8,9 mrd. i IPS 2008[25]) ved utgangen av 2021. Totalt utgjorde innbetalt premie til IPS-ordninger ved utgangen av 2021 3,7 mrd. kroner. Dersom en i samme inntektsår innbetaler både til den gamle IPS-ordningen og til den nye IPS-ordningen, samordnes fradragene etter de to ordningene. Samlet fradrag for 2021 kan ikke overstiger 40 000 kroner og denne grensen er redusert til 15 000 kroner for inntektsåret 2022.[26]

3.2 AFP i privat sektor

3.2.1 Utformingen av ny AFP i privat sektor

LO og NHO inngikk i lønnsoppgjøret 2. april 2008 en avtale om en ny avtalefestet pensjon (AFP) tilpasset den nye alderspensjonen i folketrygden. Etter avtaleinngåelsen sluttet YS, Virke, Spekter og Finans Norge seg til avtalen.

Ny AFP trådte i kraft parallelt med ny alderspensjon i folketrygden fra 1. januar 2011. Avtalen innebar at ordningen ble lagt om fra en tidligpensjonsordning, med utbetaling over maksimalt fem år, til en ordning med et nøytralt, livsvarig påslag til folketrygden. For å ha rett på AFP, må arbeidstaker oppfylle et sett av vilkår som framgår av AFP-tilskottsloven[27] og av vedtektene for ordningen. Sentrale vilkår er at arbeidstakeren på uttakstidspunktet og i de tre foregående årene må ha vært ansatt og reell arbeidstaker i en AFP-bedrift, og ved 62 år ha arbeidet i minst syv av de ni siste årene i en AFP-bedrift. Videre er det et krav om at man ikke

[25] IPS 2008 er ordninger etablert etter IPS-regelverket fra 2008, mens IPS er ordninger etablert etter regelverket fra november 2017.

[26] Se forskrift til utfylling og gjennomføring mv. av skatteloven av 26. mars 1999 nr. 14, § 6-47-3

[27] Lov av 19. februar 2010 om statstilskott til arbeidstakere som tar ut avtalefestet pensjon i privat sektor (AFP-tilskottsloven).

kan motta uføretrygd etter fylte 62 år. Før 67 år kan AFP bare tas ut dersom alderspensjonen fra folketrygden og den livsvarige delen av AFP minst tilsvarer minstepensjonsnivå ved 67 år. For å ta ut AFP er det samtidig krav om uttak av alderspensjon. Etter at uttaket av AFP har startet er det likevel mulig å stanse uttaket av alderspensjon.

AFP beregnes som 0,314 prosent av årlig pensjonsgivende inntekt opp til en øvre grense på 7,1 G fram til 62 år. Etter 40 år med jevn inntekt målt i G, vil AFP-grunnlaget tilsvare 12,56 prosent av inntekten. Ytelsen levealdersjusteres ved at ytelsen divideres med det samme forholdstallet som i folketrygden. Uttaksreglene er nøytrale, noe som betyr at årlig pensjon er høyere desto senere den tas ut. Årlig pensjon øker imidlertid ikke dersom uttaket utsettes etter fylte 70 år.

Personer som tar ut AFP før 67 år får en høyere utbetaling i perioden fram til 67 år (tonivå-uttak). Siden reglene er nøytralt utformet, motsvares dette av at den livsvarige delen av AFP blir tilsvarende lavere.

Personer født før 1963, som helt eller delvis har opptjening i folketrygden etter gamle regler, får også et kompensasjonstillegg. Det er blant annet begrunnet med at personer som følger gamle opptjeningsregler i folketrygden har dårligere muligheter til å kompensere for virkningen av levealdersjusteringen. Kompensasjonstillegget er størst for 1953-kullet og trappes gradvis ned for etterfølgende årskull. Reglene for uttak av kompensasjonstillegget er også nøytralt utformet.

Staten yter tilskott til AFP i privat sektor etter AFP-tilskottsloven. Staten dekker en tredel av de løpende utbetalingene av AFP-ytelsen, mens resten dekkes av medlemsbedriftene gjennom en avgift på lønnsgrunnlaget i bedriftene. Det særskilte kompensasjonstillegget dekkes i sin helhet av staten. I 2021 innebar dette at staten dekket om lag 44 prosent av utbetalingene til privat AFP.[28]

Det fulgte av avtalen mellom LO og NHO fra tariffoppgjøret i 2008 at overgangen til ny AFP skulle evalueres. Resultatene fra evalueringsarbeidet er sammenfattet i rapporten «Evaluering av AFP i privat sektor» avgitt av LO og NHO den 7. desember 2017. Evalueringen bekreftet at AFP-ordningen etter omleggingen i hovedsak har fungert som forutsatt, men det ble også pekt på noen utfordringer. Kvalifiseringsvilkårene bidrar til at arbeidstakere opplever ordningen som uforutsigbar. Arbeidsgivere opplever at de betaler mye inn til ordningen uten at dette nødvendigvis kommer egne ansatte til gode.

I tariffoppgjøret i 2018 kom LO og NHO til enighet om å utrede alternativer til den gjeldende AFP-ordningen, jf. tariffpartenes protokoll 8. april 2018. Arbeids- og sosialdepartementet og Finansdepartementet har bistått partene i utredningsarbeidet. Av protokollen fremgår det at et felles mål for en fremtidig AFP-ordning er at det skal være bedre samsvar mellom tid i AFP-bedrift og hva man får utbetalt i pensjon. Utredningsarbeidet er dokumentert i rapporten: «Utredning av en mulig reformert AFP-ordning i privat sektor» som ble publisert 12. mai 2021. I rapporten beskrives en skisse til en modell som et utgangspunkt for en reformert AFP-ordning. Utredningsarbeidet har bestått i å identifisere et mulig handlingsrom og etablere rammene for løsninger som kan balansere ulike hensyn. Et krav om en reformert AFP-ordningen i privat sektor er ikke brakt inn i tariffoppgjøret i 2022.

[28] Arbeids- og velferdsdirektoratet.

3.2.2 Mottakere av AFP og gjennomsnittlig ytelse

AFP-ordningen omfatter store deler av ansatte i bedrifter som er dekket av en tariffavtale. Det er likevel en del private virksomheter med tariffavtale som ikke er med i AFP-ordningen.[29]

Beregninger utført av Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at om lag 55 prosent av alle arbeidstakere i privat sektor på 61 år var tilknyttet en AFP-bedrift i 2016. AFP-dekningen øker med antall ansatte i bedriften. En rapport som evaluerte AFP i privat sektor viser at omtrent 6 av 10 ansatte i bedrifter med mellom 50 og 100 ansatte, og i overkant av 7 av 10 ansatte i bedrifter med mer enn 100 ansatte, har AFP.[30] Omtrent 60 prosent av de ansatte i privat sektor arbeider imidlertid i bedrifter med færre enn 50 ansatte, og for disse er AFP-dekningen betydelig lavere. At dekningsgraden øker med bedriftsstørrelsen må ses i sammenheng med at tariffdekningen øker med antall ansatte i virksomheten. AFP-dekningen varierer også mellom næringer, og høyest dekning er det innen næringene bergverksdrift og utvinning, finansierings- og forsikringsvirksomhet og industri.

Ny AFP gjelder for alle som er født i 1948 eller senere og som tok ut AFP etter 1. januar 2011.[31] Gammel AFP ble gradvis faset ut i løpet av årene 2011–2015, og ved utgangen av 2015 hadde alle i privat sektor ny AFP. Nedgangen i antall personer med gammel AFP har blitt mer enn motsvart av økningen i antall personer med ny AFP, slik at antall personer som har tatt ut AFP i privat sektor samlet sett har økt fra 2011 til 2020.

Ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet, var det om lag 104 000 personer som mottok AFP i privat sektor per desember 2021, noe som innebærer en økning på 10 prosent sammenliknet med samme tidspunkt i 2020. Blant disse var 58 prosent 67 år eller mer. Ved utgangen av 2021 var det 4,6 prosent av mottakerne som hadde satt uttaksgraden i alderspensjon til null.

Ved utgangen av 2021 var 28 prosent av mottakerne av privat AFP kvinner, og 72 prosent var menn. Den relativt lave kvinneandelen gjenspeiler at nesten 2 av 3 arbeidstakere i privat sektor er menn.[32] Sett opp imot andelen kvinner som arbeider i privat sektor, er kvinner likevel underrepresentert blant mottakere av AFP, og kvinneandelen har gått ned fra 31 prosent i 2010. Dette skyldes blant annet at det kreves tilstrekkelig høy opptjening for å ta ut alderspensjon før 67 år. Andelen kvinner som kan ta ut 100 prosent alderspensjon før 67 år vil trolig øke framover som følge av at kvinner i yngre årskull har gjennomgående høyere yrkes-deltakelse sammenlignet med kvinner i eldre årskull. At kvinner lever lenger enn menn vil også øke kvinneandelen i populasjonen når man ser på mottakere over 62 år.

I årene fra 2015 har antall mottakere av privat AFP økt med 9 000–10 000 per år. Ved utgangen av 2021 var det 9 915 nye mottakerne. De fleste av de nye mottakerne velger å ta ut AFP ved 62 år. For nye mottakere av privat AFP i alderen 62–66 år var gjennomsnittlig ytelse 77 761 kroner i 2021, se tabell 3.2. Personer som tar ut AFP før 67 år mottar et tidsbegrenset

---

[29] Dette kan gjelde private virksomheter som er med i SPK. Et annet eksempel er private barnehager som i tillegg til en privat tjenestepensjon også har en egen AFP-ordning fra 62 til 67 år som ligner ordningen i offentlig sektor. I medlemsbedriftene til arbeidsgiverforeningen for private barnehager (PBL) er det for eksempel 28 500 ansatte.

[30] Evaluering av AFP i privat sektor, Rapport fra arbeidet 7. desember 2017, NHO og LO.

[31] Personer født i 1944–1947 kunne ta ut ny AFP, forutsatt at de ikke hadde tatt ut gammel AFP før 1.januar 2011.

[32] Kilde: Indikatorer for kjønnslikestilling, Statistisk sentralbyrå.

tillegg på 19 200 kroner per år. Den livsvarige delen av pensjonen, dvs. AFP uten det tidsbegrensede tillegget, utgjorde i gjennomsnitt 58 607 kroner i 2021.

Tabell 3.2 Gjennomsnittlig AFP-ytelse for nye mottakere 62–66 år, 2021

År	**Antall**	**Gjennomsnittlig pensjon**	**Gjennomsnittlig pensjon uten tidsbegrenset tillegg**
Kvinner	2 834	71 850	52 708
Menn	7 081	80 144	60 986
Totalt	9 915	77 761	58 607

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

3.2.3 Muligheten til uttak av pensjon før 67 år med og uten AFP

For å kunne ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år, er det et krav at den opptjente pensjonen minst må tilsvare minste pensjonsnivå ved 67 år. For de med rett til privat AFP, kan den livsvarige delen av denne ytelsen medregnes.

For å illustrere pensjonsopptjeningen som er nødvendig for å tilfredsstille vilkårene for uttak av alderspensjon før 67 år, kan det forutsettes jevn inntekt i et gitt antall år. Nødvendig pensjonsopptjening gir da et nivå på nødvendig årsinntekt. I tabell 3.3 er nødvendig årsinntekt for å kvalifisere for 100 prosent uttak av alderspensjon, med og uten AFP, illustrert for aldrene 62 til 66 år for 1960- og 1963-kullet. Det er forutsatt jevn inntekt i 40 år ved 62 år.

Nødvendig årsinntekt er høyest ved uttak fra 62 år, og reduseres ved senere uttak. De som ikke har AFP må ha vesentlig høyere inntekt enn de som kan regne med AFP i prøvingen mot kravet. Dette kan illustreres ved å se på en person født i 1960 som har hatt jevn opptjening fra fylte 22 år. Om AFP ikke inkluderes i kravet, må vedkommende ha en inntekt på 571 000 2021-kroner for å kunne gå av ved 62 år. Hvis vedkommende derimot er omfattet av AFP i privat sektor, er det tilstrekkelig med en inntekt på 388 000 kroner for å kvalifisere til uttak ved fylte 62 år. For en person født i 1963 er inntektskravet med de samme forutsetningene henholdsvis 561 000 kroner uten AFP og 314 000 kroner med AFP.

Tabell 3.3 Krav til årlig inntekt for å kunne gå av med 100 prosent alderspensjon, 2021-kroner

	Virksomhet med AFP		**Virksomhet uten AFP**	
Alder	**1960**	**1963**	**1960**	**1963**
62	388 000	314 000	571 000	561 000
63	300 000	242 000	532 000	496 000
64	221 000	178 000	460 000	361 000
65	145 000	117 000	353 000	233 000
66	71 000	57 000	171 000	113 000

Merknad: Det er forutsatt oppstart i arbeid ved 22 år og jevn inntekt målt i 2021-kroner (G = 104 716 kroner).

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Ved 20 prosent uttak, vil de som har opptjening fra det nye pensjonssystemet oppfylle opptjeningsvilkåret selv med lave inntekter ettersom garantipensjonen bare blir redusert med 80 prosent av inntektspensjonen. Selv om en slik pensjon alene ikke vil være tilstrekkelig for å sikre livsopphold, vil det kunne gi mulighet for å trappe ned i en lavere stillingsandel.

Uten AFP er inntektskravet ved 62 år omtrent det samme både for 1960- og 1963-kullet. Årsaken er at den gradvise avtrappingen av garantipensjonen her ikke får betydning, fordi inntektskravet ligger over avtrappingsintervallet for garantipensjonen. Ved høyere uttaksaldre er inntektskravet lavere for 1963-kullet enn for 1960-kullet. Nedgangen er særlig stor for uttaksalder 64–66 år, og det skyldes at den gradvise avtrappingen av garantipensjon her gir særlig stor effekt på inntektskravet.

Med AFP er inntektskravet vesentlig lavere for 1963-kullet enn for 1960-kullet for alle uttaksaldre. Det skyldes at den gradvise avtrappingen av garantipensjonen her får betydning ved alle uttaksaldre.

Beregningene i tabell 3.3 forutsetter at personen har hatt en jevn inntekt fra fylte 22 år. Ved senere oppstart i arbeidslivet enn 22 år, er det nødvendig med en høyere årlig inntekt for å kunne gå av med 100 prosent alderspensjon ved samme alder. Dersom alderen for oppstart i arbeid forskyves fra 22 år til 27 år, øker kravet til årlig inntekt for å gå av ved fylte 62 år med 20 prosent for de som er født i 1960 og omfattet av AFP.

Anslag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at en høy andel av de sysselsatte kan ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år. Andelen av de ansatte i privat sektor som er født i 1960 som anslås å kunne ta ut 100 prosent alderspensjon er vist i tabell 3.4. Andelene som kvalifiserer for uttak av gradert alderspensjon vil være høyere enn i tabellen. I anslagene er det antatt at alle ansatte i bedrifter i privat sektor som er medlem av AFP-ordningen har rett på ny privat AFP. Ulike individuelle kvalifiseringsvilkår innebærer at ikke alle vil kunne ta ut privat AFP, blant annet er det krav om tilknytning til en AFP-bedrift i 7 av de 9 siste årene før fylte 62 år.

Tabell 3.4 Andel av ansatte i privat sektor som i 2021 anslås å kvalifisere for uttak av 100 prosent alderspensjon blant 1960-kullet. Prosent

	Virksomhet med AFP		Virksomhet uten AFP	
Alder	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
62	94	89	77	36
63	95	94	80	49
64	97	96	86	67
65	99	98	89	85
66	100	99	95	94

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Av ansatte i bedrifter med AFP, er det for 1960-kullet anslått at 94 prosent av mennene og 89 prosent av kvinnene kan ta ut alderspensjon fra 62 år. Ettersom utsatt uttak øker årlige pensjonsutbetalinger, øker også andelen som kvalifiserer for uttak med alderen. Ansatte i bedrifter uten AFP fikk med pensjonsreformen mulighet til å gå av med pensjon før 67 år. Blant kvinnene i denne gruppen er andelen som kan ta ut pensjon anslått til 36 prosent ved 62 år, og den øker til 94 prosent ved 66 år. Den store forskjellen mellom andelen kvinner som anslås å kvalifisere for uttak av 100 prosent alderspensjon i virksomheter med og uten AFP skyldes at AFP-ytelsen for mange er avgjørende for å oppfylle kravet for tidliguttak.

I tabell 3.5 presenteres tilsvarende tall for andelen ansatte i privat sektor i 1963-kullet som anslås å kunne ta ut 100 prosent alderspensjon.

Tabell 3.5 Andel av ansatte i privat sektor som i 2021 anslås å kvalifisere for uttak av 100 prosent alderspensjon blant 1963-kullet. Prosent

	Virksomhet med AFP		Virksomhet uten AFP	
Alder	**Menn**	**Kvinner**	**Menn**	**Kvinner**
62	94	93	67	37
63	96	96	78	55
64	98	97	87	84
65	99	99	92	92
66	100	99	98	95

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Andelen som kan ta ut 100 prosent alderspensjon påvirkes av at 1963-kullet fullt ut er omfattet av ny opptjeningsmodell i folketrygden. Ny opptjeningsmodell gir i gjennomsnitt noe lavere opptjening ved 62 år enn den gamle opptjeningsmodellen, noe som bidrar til at en lavere andel kan ta ut pensjon fra 62 år i virksomheter uten AFP. Her spiller det også inn at inntektskravet for uttak fra 62 år, uten AFP, er såpass høyt at det ikke vil bli utbetalt garantipensjon. For ansatte med AFP mer enn oppveier AFP-ytelsen denne effekten. Det skyldes effektene av at ansatte med AFP kan dra nytte av den gradvise avkortingen av garantipensjon mot inntektspensjonen, allerede ved uttak fra 62 år. Ettersom inntektskravet for uttak synker med uttaksalder, vil den enkelte med økende uttaksalder også i økende grad kunne dra nytte av garantipensjonen for å oppfylle vilkåret for uttak. Det er derfor en høyere andel i AFP-virksomheter som kan ta ut alderspensjon fra 62 år i 1963-kullet enn i 1960-kullet.

Alleårsregelen gjør at gjennomsnittlig opptjening øker mer med økende alder i ny enn i gammel opptjeningsmodell i folketrygden, der de med 40 års opptjening kan få full opptjening allerede ved 62 år. Andelen som kan ta ut 100 prosent alderspensjon øker derfor raskt med alderen, særlig for de som ikke har AFP. Både blant kvinner og menn er det anslått at 80-90 prosent av de ansatte uten AFP kan ta ut alderspensjon ved 64 år.

4 Pensjonsordninger i offentlig sektor

Ansatte og tidligere ansatte i offentlig sektor har, i tillegg til ytelser fra folketrygden, rett til offentlig tjenestepensjon. Dette kapittelet gir en kort beskrivelse av pensjonsordningene for offentlig ansatte og presenterer statistikk for mottakere av pensjon, pensjonsutgifter og avgangsmønster i offentlig sektor.

Det presenteres statistikk fra de største leverandørene av offentlig tjenestepensjon herunder Statens pensjonskasse (SPK) og Kommunal landspensjonskasse (KLP). Årets rapport inkluderer for første gang statistikk fra Oslo pensjonsforsikring (OPF).

4.1 Utforming av pensjonsordningene i offentlig sektor

Arbeids- og sosialdepartementet inngikk 3. mars 2018 en avtale med LO, Unio, YS, Akademikerne, KS og Spekter om ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor. Avtalen ble fulgt opp med lovforslag i Prop. 87 L (2018–2019) Endringer i lov om Statens pensjonskasse, samordningsloven og enkelte andre lover (ny tjenestepensjonsordning for ansatte i offentlig sektor). Gjennom Stortingets behandling av proposisjonen, jf. lovvedtak 72 (2018–2019), ble det vedtatt en ny pensjonsløsning for årskull født fra og med 1963, jf. lov 21. juni 2019 nr. 26. De nye opptjeningsreglene gjelder fra 1. januar 2020.

Dagens bruttoordning erstattes av en påslagsordning som beregnes uavhengig av folketrygden. Fra 2020 eksisterer det dermed to ordninger for pensjonsopptjening for statsansatte; påslagsordningen og den eksisterende bruttoordningen. Videre skal dagens AFP erstattes av en ny AFP etter mønster av privat AFP. Personer som ikke kvalifiserer for ny gis betinget tjenestepensjon som et tillegg til alderspensjonen. I dette kapittelet beskrives pensjonsordningene i offentlig sektor etter gjeldende regelverk.

Bruttordningen

Ordningen gjelder for medlemmer født i 1962 eller tidligere. Medlemmer i en ordning som gir rett til offentlig tjenestepensjon kan motta alderspensjon fra 67 år, særalderspensjon fram til 67 år, AFP fra 62 år til 66 år og uførepensjon ved uførhet fram til 67 år. Ektefelle/registrert partner og barn av tidligere medlemmer kan også ha rett til etterlattepensjon når et medlem eller tidligere medlem dør.

Alderspensjon fra offentlig tjenestepensjon er en såkalt bruttoordning. Dette betyr at tjenestepensjonsordningen garanterer et gitt nivå på samlet pensjon fra tjenestepensjonsordningen og folketrygden. Bruttonivået er 66 prosent av sluttlønnen opp til 12 G for de med full tjenestetid. Netto alderspensjon fra offentlig tjenestepensjon fra 67 år blir beregnet ved at det gjøres et fradrag for folketrygden i bruttopensjonen. Fradraget for folketrygden skjer etter bestemte regler som er definert i samordningsregelverket. Alderspensjon før 67 år, såkalt særalderspensjon, gis til personer som har særaldersgrense (aldersgrense lavere enn 70 år) og er lik bruttopensjonsnivået dvs. 66 prosent av sluttlønnen ved full tjenestetid. Særalderspensjon gis kun fram til 67 år.

AFP fra 62 år blir beregnet som gammel uførepensjon fra folketrygden pluss et AFP-tillegg på 20 400 kroner. Fra 65 år kan AFP beregnes som en bruttopensjon, dvs. som 66 prosent av sluttlønnen, dersom dette gir en høyere ytelse enn folketrygdberegnet AFP. Fram til 2015 ble uførepensjon fra offentlig tjenestepensjon langt på vei beregnet på samme måte som alderspensjonen. Fra og med 1. januar 2015 er uførepensjonen tilpasset ny uføretrygd i folketrygden og beregnes som en nettoytelse, det vil si uavhengig av folketrygden.

Ny offentlig tjenestepensjon

Påslagsordningen trådte i kraft 1. januar 2020 og gjelder for medlemmer født fra og med 1963- kullet. Ordningen dekker alderspensjon fra offentlig tjenestepensjon og AFP i offentlig sektor for medlemmer født fra og med 1963, og kommer i tillegg til folketrygden.

Alle år i arbeid gir pensjonsopptjening og pensjonen skal som hovedregel kunne tas ut fleksibelt fra 62 år til 75 år, uten at pensjonen blir avkortet. Påslagspensjon tjenes opp med en grunnsats på 5,7 prosent av pensjonsgrunnlaget i inntektsintervallet 0 til 12 G, og en tilleggssats på 18,1 prosent i inntektsintervallet 7,1 til 12 G. Påslagslagspensjonen akkumuleres i en beholdning og reguleres og levealdersjusteres på samme måte som alderspensjon fra folketrygden.

AFP i offentlig sektor skal beregnes som 4,21 prosent av årlig pensjonsgivende inntekt opp til 7,1 G i alderen 13 – 61 år. AFP kan tas ut fleksibelt fra 62–70 år som en livsvarig ytelse og skal gjelder for årskullene 1963 og framover.

Kort om pensjonsordningene i SPK, KLP og Oslo pensjonsforsikring

De to klart største leverandørene av offentlig tjenestepensjon er SPK og KLP.

SPK er leverandør av tjenestepensjonsordningen for ansatte i staten og skoleverket. I tillegg er mange innen forskningssektoren, forskjellige forvaltningsvirksomheter og flere andre virksomheter, for det meste innen offentlig sektor, medlemmer. I 2021 var det om lag 300 000 yrkesaktive medlemmer i SPK, mens antall pensjonister var i overkant av 310 000. Tallene inkluderer alle ordningene SPK administrerer og forvalter, samt såkalte utbetalingspensjoner og refusjonspensjoner[33]. Ordningene inkluderer SPK, Den norske opera, høyesterett, ledsagere i utenrikstjenesten, pensjonsordningen for apotek, sametingsrepresentanter, stortingsrepresentanter, statsråder statskassen og fosterforeldre.

De fleste kommuner, fylkeskommuner, helseforetak og bedrifter med tilknytning til offentlig sektor har inngått avtale om offentlig tjenestepensjon for sine ansatte hos KLP. Medlemsmassen i KLP er delt inn i fem risikofellesskap etter hvilken arbeidsgiver de er registrert ansatt hos eller hvilken yrkesgruppe de tilhører. Premien utjevnes i henhold til tariffavtalen i de ulike risikofellesskapene. De fem risikofellesskapene er:

- Fellesordningen for fylkeskommuner
- Fellesordningen for kommuner og bedrifter
- Fellesordningen for statlige helseforetak
- Pensjonsordningen for sykepleiere
- Pensjonsordningen for sykehusleger

Fellesordningen for kommuner og bedrifter er det klart største risikofellesskapet. Det er også noen kommunalt og fylkeskommunalt ansatte som har offentlig tjenestepensjon gjennom kommunale og fylkeskommunale pensjonskasser. I 2019 var det om lag 576 000 premiebetalende medlemmer i KLP, mens antall pensjonister var 209 000.

[33] Utbetalingspensjoner er pensjoner som utbetales av SPK når SPK er den siste ordningen medlemmet har vært del av slik at plikten til å utbetale tilfaller SPK. Refusjonspensjoner er pensjoner som utbetales av andre statlige tjenestepensjonsordninger når medlemmet har tilhørt en annen ordning enn SPK som siste tjenestepensjonsordning, og som SPK må refundere, jf. Overføringsavtalen.

Oslo Pensjonsforsikring (OPF) er leverandør av offentlig tjenestepensjon for ansatte i Oslo kommune, Oslo universitetssykehus og en rekke andre helseforetak i Oslo-området. Ansatte i aksjeselskap som Sporveien, Ruter, Oslo nye teater m.m. som eies av Oslo kommune, er også medlemmer.

4.2 Antall mottakere av pensjon

Dette avsnittet presenterer statistikk over antallet mottakere av pensjon fra SPK, KLP og OPF i perioden 2017–2021. Statistikken over mottakere av pensjon er delt opp i ulike pensjonsprodukter og viser antall mottakere av alderspensjon, uførepensjon, særalderspensjon, AFP og etterlattepensjon. Mottakere av uførepensjon og etterlattepensjon inkluderer kun de som mottar disse ytelsene og som er 62 år eller eldre. Alderspensjon utbetales tidligst fra 67 år og de som mottar pensjon fra en særaldersgrense før 67 år mottar derfor særalderspensjon.

4.2.1 Antall mottakere av pensjon i SPK

Tabell 4.1 viser antall mottakere av pensjon fra SPK ved utgangen av årene 2017–2021. Statistikk som presenteres om SPK i dette og kommende avsnitt omfatter kun ordningen 3010 Statens pensjonskasse og inkluderer kun utbetalingspensjoner.

Antall mottakere av alderspensjon har siden 2017 økt med 14,2 prosent, og det var i 2021 176 000 personer som mottok alderspensjon. Antall mottakere av etterlatte- og særalderspensjon har også steget marginalt i perioden. Det har imidlertid vært en betydelig nedgang, 15,2 prosent, i antallet som mottok uførepensjon i perioden. Antall mottakere av AFP – både tjenestepensjonsberegnet og folketrygdberegnet har falt marginalt fra 2017 til 2021.

Tabell 4.1 Antall mottakere av pensjon fra SPK ved utgangen av året

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	154 827	159 976	165 594	171 506	176 856
Uførepensjon fra 62 år	11 752	11 323	10 736	10 353	9 957
Særalderpensjon (til 67 år)	6 382	6 482	6 601	6 709	6 705
Folketrygdberegnet AFP	5 041	4 838	4 736	4 581	4 489
Tjenestepensjonsberegnet AFP	7 007	7 306	7 108	6 816	6 865
Etterlattepensjon fra 62 år	40 797	40 971	40 736	41 077	41 473

En person kan ha ulike ytelser løpende samtidig.
Kilde: SPK

4.2.2 Antall mottakere av pensjon i KLP

Tabell 4.2 viser antall mottakere av ulike pensjonsytelser fra KLP i årene 2017–2021. Med unntak av uførepensjon, har det vært en økning i antall mottakere av samtlige ytelser fra KLP over perioden på fem år. Fra 2017–2021 har antallet mottakere av alderspensjon økt med 18,5 prosent, og i 2021 mottok i underkant av 160 000 personer alderspensjon. Antall mottakere av folketrygd- og tjenestepensjonsberegnet AFP har økt med henholdsvis 15,4 og 15,2 prosent siden 2017. Siden 2017 har antallet som mottar etterlattepensjon økt med 10 prosent. Antall mottakere av særalderspensjon var på sitt høyeste i 2020, men antallet falt med 8,1 prosent i 2021. Antall mottakere av uførepensjon har falt marginalt i hele femårsperioden, med unntak av i 2018. I 2021 var det 4,3 prosent færre uførepensjonister sammenlignet med i 2017.

Tabell 4.2 Antall mottakere av pensjon fra KLP ved utgangen av året

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	134 310	141 244	150 082	155 923	159 203
Uførepensjon fra 62 år	15 256	15 412	15 293	15 050	14 594
Særalderspensjon (til 67 år)	9 810	10 487	11 082	11 203	10 295
Folketrygdberegnet AFP	8 812	9 251	9 581	9 830	10 173
Tjenestepensjonsberegnet AFP	2 527	2 738	2 858	2 937	2 912
Etterlattepensjon fra 62 år	19 855	20 533	21 074	21 364	21 550

Kilde: KLP

4.2.3 Antall mottakere av pensjon i OPF

Tabell 4.3 viser antall mottakere av ulike ytelser fra OPF ved utgangen av årene 2017–2021. I perioden har antall mottakere av alderspensjon økt med om lag 27 prosent. Det har samtidig vært en økning i antall mottakere av tjenestepensjonsberegnet AFP og etterlattepensjon på henholdsvis 15,7 og 8 prosent. For ytelsene folketrygdberegnet AFP har antall mottakere i perioden vært relativt konstant. Det har imidlertid vært en nedgang på 22,6 prosent i antall mottakere av særalderspensjon siden 2017. Til forskjell fra SPK og KLP har antall mottakere av uførepensjon fra OPF *økt* med 21 prosent i perioden – det tilsvarer om lag 500 personer.

Tabell 4.3 Antall mottakere av pensjon fra OPF ved utgangen av året

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	22 609	23 874	25 040	26 956	28 765
Uførepensjon fra 62 år	2 255	2 613	2 584	2 708	2 744
Særalderspensjon (til 67 år)	1 742	1 734	1 503	1 395	1 348
Folketrygdberegnet AFP	515	545	503	527	517
Tjenestepensjonsberegnet AFP	551	567	607	626	638
Etterlattepensjon fra 62 år	3 499	3 539	3 544	3 724	3 782

Kilde: OPF

4.3 Utbetalinger

Dette avsnittet presenterer statistikk over utbetalinger av pensjon fra de tre offentlige pensjonsleverandørene SPK, KLP og OPF. Alle tallene i dette avsnittet er deflatert med endringen i gjennomsnittlig grunnbeløp i folketrygden.

4.3.1 Utbetalinger SPK

Tabell 4.4 viser årlige utbetalinger av pensjon fra SPK, fordelt etter pensjonstype (korrigert for veksten i grunnbeløpet). Tallene for uførepensjon og ektefellepensjon inneholder kun utbetalinger som utbetales til dem som er 62 år og eldre.

Alderspensjon er den klart største utbetalingsposten i SPK og er også den posten som har økt mest i kroner i perioden 2017–2021. Utgiftene til alderspensjon økte i denne perioden med 10,4 prosent. Særalderspensjon er den utbetalingsposten som har hatt høyest prosentvis økning i perioden på 11,6 prosent. Det har samtidig vært en økning i utgiftene til tjeneste-

pensjonsberegnet AFP på om lag 3,9 prosent. Utgiftene til uførepensjon og folketrygdberegnet AFP har imidlertid blitt redusert i perioden med henholdsvis 25 prosent og 9,9 prosent. Utgiftene til etterlattepensjon har vært relativt stabile.

Tabell 4.4 Utbetalinger av pensjon fra SPK fordelt etter pensjonstype, millioner 2021-kroner

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	15 014	15 325	15 713	16 158	16 581
Uførepensjon fra 62 år	895	833	783	725	669
Særalderspensjon (til 67 år)	2 432	2 527	2 618	2 671	2 716
Folketrygd beregnet AFP	1 348	1 290	1 274	1 237	1 214
Tjenestepensjon beregnet AFP	2 350	2 503	2 525	2 439	2 442
Etterlattepensjon	3 652	3 628	3 626	3 626	3 621

Kilde: SPK

Tabell 4.5 viser gjennomsnittlige utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i årene 2017–2021 i SPK. Gjennomsnittlig utbetalt pensjon viser faktisk gjennomsnittlig utbetalt pensjon fra SPK, mens gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad reflekterer hva utbetalingen ville ha vært dersom pensjonsgraden var 100 prosent. Gjennomsnittlig utbetalt pensjon – både med og uten korrigering av uttaksgrad, er avhengig av opptjeningstid og lønnshistorikk. Datagrunnlaget for beløpene i tabell 4.5 inkluderer både personer med kort og lang opptjeningstid, og personer med høy og lav inntekt.

De høyeste ytelsene utbetalt av SPK er særalderspensjon og tjenestepensjonsberegnet AFP. Det gjelder både dersom man ser på faktisk utbetalt pensjon og pensjon korrigert for pensjonsgrad. De høyeste ytelsene, særalderspensjon, tjenestepensjonsberegnet AFP og folketrygdberegnet AFP, er alle ytelser som alene skal gi inntektssikring og som ikke gis som supplement til folketrygden. De øvrige ytelsene, alderspensjon, uførepensjon og etterlattepensjon, er ytelser som supplerer folketrygden og er derfor gjennomgående lavere.

Med unntak av særalderspensjon, har samtlige utbetalinger, korrigert for uttaksgrad vært fallende siden 2017. Nedgangen i gjennomsnittlig utbetalt uførepensjon henger trolig sammen med omleggingen av uføreordningen i 2015[34]. Det medfører at en større andel av de uføre i 2017 har fått beregnet uførepensjonen sin etter gamle regler, mens andelen som får uførepensjonen sin beregnet etter nye regler er økende.

Forskjellen i utbetalingene mellom gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad er relativt små, med unntak av uførepensjon og folketrygdberegnet AFP. De små forskjellene vitner om at de fleste av pensjonistene tar ut 100 prosent. Forskjellen i utbetalingene er imidlertid relativt stor for uførepensjon og folketrygdberegnet AFP. Det vitner om at flere av de som mottar disse ytelsene ikke har en 100 prosent uføregrad[35] og/eller ikke tar ut full ytelse.

[34] En større andel uføre vil i 2017 ha fått beregnet uføreytelsen sin etter gammel ordning som i gjennomsnitt var gunstigere enn den nye uføreordningen.

[35] SPK opplyser at om lag 40 prosent av uførepensjonistene ikke har en 100 prosent uføregrad.

Tabell 4.5 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad i SPK for årene 2017–2021, 2021-kroner*

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	115 649	114 707	114 009	113 096	113 640
Uførepensjon fra 62 år	90 943	89 221	87 852	84 850	83 148
Særalderspensjon (til 67 år)	424 823	429 183	438 319	443 015	450 048
Folketrygdberegnet AFP	180 552	177 681	177 547	182 023	170 052
Tjenestepensjonsberegnet AFP	363 643	364 674	365 071	365 940	373 164
Etterlattepensjon fra 62 år	102 622	102 259	101 922	99 067	99 324
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	116 242	115 244	114 479	113 482	113 964
Uførepensjon fra 62	147 131	147 499	146 992	141 566	138 852
Særalderspensjon (til 67 år)	429 309	433 970	443 022	447 575	454 644
Folketrygdberegnet AFP	235 393	229 558	225 311	228 099	209 676
Tjenestepensjonsberegnet AFP	423 260	421 496	420 347	417 186	420 444
Etterlattepensjon fra 62 år	102 636	102 259	101 935	99 067	99 324

Merknad: I datagrunnlaget inngår ikke oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner. Det betyr at alderspensjonister som kommer fra en oppsatt uførerettighet også er utelatt.
Kilde: SPK

Tabell 4.6 viser årlige utbetalinger av pensjon fra KLP fordelt etter pensjonstype (korrigert for veksten i grunnbeløpet). Tallene for uførepensjon og ektefellepensjon inneholder kun utbetalinger til dem som er 62 år og eldre. Vi ser at alderspensjon er den klart største utbetalingsposten, og er også den posten som har økt mest i kroner fra 2017–2021. Prosentvis har utgiftene til alderspensjon økt med om lag 21,5 prosent i perioden.

Den høyeste prosentvise økningen i perioden har vært i utgiftene til AFP hvor utgiftene til henholdsvis folketrygdberegnet- og tjenestepensjonsberegnet AFP har steget med 21,6 og 22 prosent. Utgiftsøkningen i AFP er høyere enn økningen i antall mottakere og indikerer at gjennomsnittlig ytelsesnivå har økt. Siden 2017 har utbetalingene til etterlattepensjon økt med 10 prosent. Siden 2017 har også utbetalingene til særalderspensjon steget med 8,7 prosent og nådde en topp i 2020. Utgiftene falt imidlertid i 2021 og da på et tilsvarende utgiftsnivå som i 2018. Utbetalingene til uførepensjon har imidlertid gått ned med 11,6 prosent siden 2017.

Tabell 4.6 Utbetalinger av pensjon fra KLP fordelt etter pensjonstype, millioner 2021-kroner

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	9 596	10 211	10 840	11 285	11 667
Uførepensjon fra 62 år	857	855	826	794	757
Folketrygdberegnet AFP	2 127	2 266	2 349	2 434	2 588
Særalderspensjon (til 67 år)	2 241	2 437	2 612	2 675	2 437
Tjenestepensjonsberegnet AFP	876	982	1 036	1 062	1 069
Etterlattepensjon fra 62 år	1 037	1 078	1 106	1 113	1 141

Kilde: KLP

Tabell 4.7 og 4.8 viser gjennomsnittlige utbetalt pensjon, med og uten korrigeringen av uttaksgrad fra 2017–2021 i fellesordningen for kommuner og bedrifter og pensjonsordningen for sykepleiere. Tabeller over gjennomsnittlig utbetalinger i de øvrige risikofellesskapene i KLP, fellesordningen for fylkeskommuner, pensjonsordningen for sykehusleger, fellesordningen for statlige helseforetak og fellesordningen for lukkede avtaler, er plassert i vedlegg.

I fellesordningen for kommuner og bedrifter er de største utbetalingene korrigert for uttaksgrad, også her, de ytelsene som ikke supplerer folketrygden. Sammenlignet med utbetalingene korrigert for uttaksgrad i SPK, er utbetalingene i fellesordningen for kommuner og bedrifter noe lavere, med unntak av særalderspensjon. I motsetning til utviklingen i pensjonsnivå i SPK, har samtlige ytelser, med unntak av uførepensjon, økt noe siden 2017 i fellesordningen for kommuner og bedrifter. Nedgangen i uføreutbetalingene henger trolig, som nevnt over, sammen med omleggingen av uføreordningen i 2015.

Slik som i SPK, er det en relativt stor forskjell mellom gjennomsnittlig utbetalt uførepensjon og gjennomsnittlig utbetalt uførepensjon korrigert for uttaksgrad. Det vitner om at det er flere av pensjonistene som har en lavere uføregrad enn 100 prosent.

I pensjonsordningen for sykepleiere er den klart største gjennomsnittlige utbetalingen, korrigert for uttaksgrad, tjenestepensjonsberegnet AFP etterfulgt av særalderspensjon og uførepensjon. Slik som utbetalingene i fellesordningen for kommuner og bedrifter, har også utbetalingene korrigert for uttaksgrad økt i perioden 2017 til 2021 økt, med unntak av uførepensjon. Forskjellen i uførepensjon mellom gjennomsnittlig ytelse og gjennomsnittlig ytelse korrigert for pensjonsgrad er særlig stor. Det reflekterer at en stor andel av pensjonistene har en lavere uføregrad.

Tabell 4.7 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021 i fellesordningen for kommuner og bedrifter, 2021-kroner*

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år**	65 958	66 923	67 102	67 292	68 057
Uførepensjon fra 62 år***	56 134	55 314	53 726	52 546	51 605
Særalderspensjon (til 67 år)	189 470	194 934	197 256	202 038	203 124
Folketrygdberegnet AFP	240 573	242 868	244 147	246 514	253 558
Tjenestepensjonsberegnet AFP	334 964	347 707	349 012	345 776	347 767
Etterlattepensjon fra 62 år	47 107	47 158	47 023	46 829	47 293
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år**	66 372	66 923	67 102	67 552	68 769
Uførepensjon fra 62***	81 743	81 797	78 933	78 402	77 687
Særalderspensjon (til 67 år)	201 092	206 618	209 014	213 314	217 923
Folketrygdberegnet AFP****	-	-	-	-	-
Tjenestepensjonsberegnet AFP	373 923	383 563	380 011	376 580	378 265
Etterlattepensjon fra 62 år	47 107	47 158	47 023	46 829	47 293

* I datagrunnlaget inngår *ikke* oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner

** De eldste alderspensjonistene er inkludert. Det innebærer trolig gjennomgående lavere lønnsnivåer for de eldste årskullene.

*** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger, det gir noe upresise utbetalingsbeløp.

**** Data ikke tilgjengelig

Kilde: KLP

Tabell 4.8 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021 i pensjonsordningen for sykepleiere, 2021-kroner.

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	97 192	97 982	98 227	98 084	99 420
Uførepensjon fra 62 år	72 660	72 935	71 935	68 574	67 140
Særalderspensjon (til 67 år)	291 785	298 877	300 831	304 346	307 706
Folketrygdberegnet AFP	246 269	251 009	250 330	256 520	261 578
Tjenestepensjonsberegnet AFP	436 423	461 481	475 340	463 265	453 938
Etterlattepensjon fra 62 år	57 576	60 011	61 392	61 903	63 620
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	97 662	98 357	98 543	98 434	100 614
Uførepensjon fra 62	138 090	141 094	137 975	133 112	129 692
Særalderspensjon (til 67 år)	315 284	323 164	325 387	326 936	333 178
Folketrygdberegnet AFP	-	-	-	-	-
Tjenestepensjonsberegnet AFP	480 359	498 140	502 559	486 930	492 464
Etterlattepensjon fra 62 år	57 576	60 011	61 392	61 903	63 620

* I datagrunnlaget inngår *ikke* oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner

** Alle alderspensjonister inngår i gruppen. Det regulerer i delvis ulike reguleringsregimer og trolig gjennomgående lavere lønnsnivåer for de eldste årskullene.

*** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger, det gir noe upresise utbetalingsbeløp.

**** Data ikke tilgjengelig

Kilde: KLP

4.3.2 Utbetalinger OPF

Tabell 4.9 viser årlig utbetalinger av pensjon fra OPF fordelt etter pensjonstype (korrigert for veksten i grunnbeløpet). Tallene for uførepensjon og ektefellepensjon inneholder kun utbetalinger som utbetales til dem som er 62 år og eldre. Også i OPF er den største utgiftsposten alderspensjon og i perioden 2017–2021 har utgiftene har økt med 17 prosent. Utgiftene har imidlertid økt mindre enn økningen i antall mottakere over perioden, og kan indikere at gjennomsnittlig utbetalt alderspensjon har falt. En forklaring på at gjennomsnittlig alderspensjon har vært fallende er at levealdersjusteringen de siste årene har vært sterk. Fallende gjennomsnittlig alderspensjon kan òg indikere at nye mottakere av alderspensjon fra OPF har en kortere opptjeningstid og/eller har lavere stillingsprosenter.

I perioden har utgiftene til etterlattepensjon og folketrygdberegnet AFP vært relativt stabile. Utgiftene til tjenestepensjonsberegnet AFP har imidlertid økt med 21 prosent – tilsvarende økningen i antall mottakere. Utgiftene til uførepensjon har falt med om lag 19 prosent siden 2017, det til tross for at antall mottakere av uførepensjon har økt. Reduksjonen i uføreutbetalingene henger sannsynligvis sammen med at det i 2015 ble innført en ny uførepensjonsordning i offentlige tjenestepensjonsordninger. Ny uførepensjon fra tjenestepensjonsordninger er i gjennomsnitt lavere enn den gamle. Utbetalingene til personer med særalder steg frem til 2019, men har siden blitt redusert og var i 2021 på om lag 6 prosent mindre enn utgiftsnivået i 2017.

Tabell 4.9 Utbetalinger av pensjon fra OPF fordelt etter pensjonstype, millioner 2021-kroner

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	1 525	1 576	1 641	1 718	1 795
Uførepensjon fra 62 år	455	422	403	384	367
Folketrygdberegnet AFP	146	153	151	154	149
Særalderspensjon (til 67 år)	235	250	269	251	249
Tjenestepensjonsberegnet AFP	187	204	223	223	227
Etterlattepensjon fra 62 år	289	281	283	276	284

Kilde: OPF

Tabell 4.10 viser gjennomsnittlige utbetalt pensjon, med og uten korrigeringen av uttaksgrad fra 2017–2021 i OPF. Slik som i KLP og i SPK, er de største utbetalingene i OPF de ytelsene som ikke supplerer folketrygden. Den største gjennomsnittlige utbetalingen korrigert for uttaksgrad er tjenestepensjonsberegnet AFP, etterfulgt av folketrygdberegnet AFP og særalderspensjon.

For ytelsene folketrygdberegnet AFP, etterlatte-, uføre- og alderspensjon, har gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad falt siden 2017, mens særalderspensjon og tjenestepensjonsberegnet AFP har steget noe.

Tabell 4.10 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021, 2021-kroner

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	65 922	64 133	64 416	62 026	60 722
Uførepensjon fra 62 år	51 852	48 543	47 966	44 119	42 610
Særalderspensjon (til 67 år)	135 258	144 314	179 129	180 292	184 968
Folketrygdberegnet AFP	283 757	282 140	301 121	292 559	289 024
Tjenestepensjonsberegnet AFP	340 002	360 873	367 844	356 598	356 479
Etterlattepensjon fra 62 år	68 287	66 125	67 665	63 131	64 331
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	67 197	65 520	64 845	63 538	62 325
Uførepensjon fra 62 år	64 580	60 357	47 966	54 810	52 746
Særalderspensjon (til 67 år)	147 288	156 596	195 147	189 627	201 259
Folketrygdberegnet AFP	324 675	621 764	339 237	326 764	318 574
Tjenestepensjonsberegnet AFP	370 558	387 030	395 237	378 520	377 580
Etterlattepensjon fra 62 år	70 454	68 125	69 490	64 674	65 864

Kilde: OPF

4.4 Avgangsmønster

Dette avsnittet søker å belyse avgangsmønsteret i offentlig sektor. Avsnittet viser enkelte tall for uttaksrater for AFP, uføreandeler og avgangsalder for alderspensjon og særalderspensjon for SPK og KLP. Formålet er å belyse om pensjoneringsadferden har endret seg de siste årene. Ettersom medlemsmassen og omfanget av særaldersgrenser er ulikt i de ulike risikofellesskapene i KLP, presenteres avgangsrater for de ulike risikofellesskapene separat.

4.4.1 Avgangsmønster SPK

SPK har beregnet uttaksandeler for AFP. Med uttaksandeler menes antall som har tatt ut AFP i prosent av hvor mange som kunne tatt ut. De som kunne tatt ut AFP er definert som summen av aktive på avtaler med AFP og de som har tatt ut AFP.

Figur 4.1 og figur 4.2[36] viser andelen som har tatt ut AFP ved ulike aldre for kvinner og menn. Figurene inkluderer de som har tatt ut AFP etter alder målt ved utgangen av året. Det innebærer at personer som for eksempel har tatt ut AFP mens de er 62 år, men har fylt 63 år innen utgangen av året, vil inngå i tallene for uttak ved 63 år. Denne periodiseringen innebærer at AFP-ratene for 62-åringer er lavere enn den faktiske andelen som tar ut AFP før de fyller 63 år. Periodiseringen er imidlertid lik for alle år, så AFP-ratene gir likevel informasjon om utviklingen over tid.

Figur 4.1 viser uttaksandelene for AFP for kvinner i SPK. Uttaksandelen er økende i alder, og i 2021 var det en økning i andelen kvinner som tok ut AFP ved 62, 63 og 66 år. Uttaksandelen ved 66 år har vært stabil siden 2018 , men økte med 2 prosentpoeng i 2021. Andelen som tok AFP ut ved 65 år falt noe i 2021, mens andelen som tok ved 64 år var konstant.

[36] I 2021 har SPK videreutviklet dataunderlagene sine. I beregningene av uttaksandelene for AFP og uføre er det benyttet en nytt og forbedret datagrunnlag. Statistikken for disse avsnittene avviker derfor noe fra tidligere rapporter.

Figur 4.1 Uttaksandeler for AFP i SPK etter alder for kvinner. Prosent

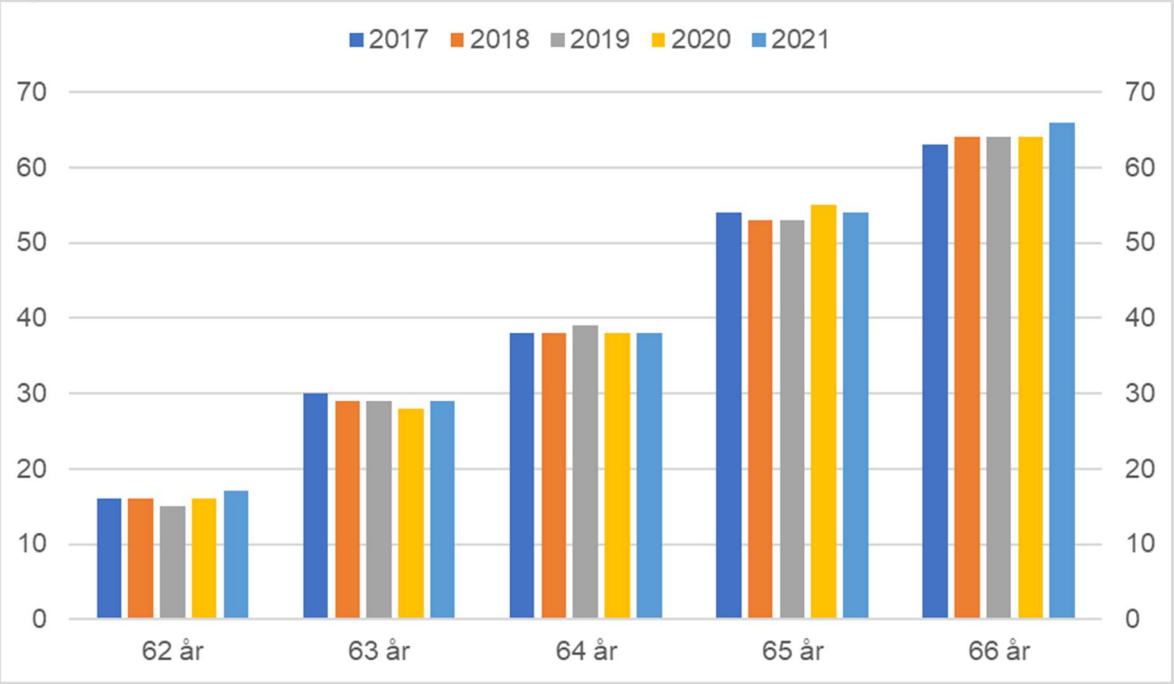

Kilde: SPK

Figur 4.2 viser uttaksandeler av AFP for menn i SPK. Uttaksandelen er økende i alder også for menn. I 2021 var det en liten nedgang i uttak av AFP ved 62 ,63 og 65 år. Den eneste økningen i 2021 var for uttak ved 64 år. Uttaksandelen ved 66 år har vært stabil siden 2018.

Figur 4.2 Uttaksandeler for AFP i SPK etter alder for menn. Prosent

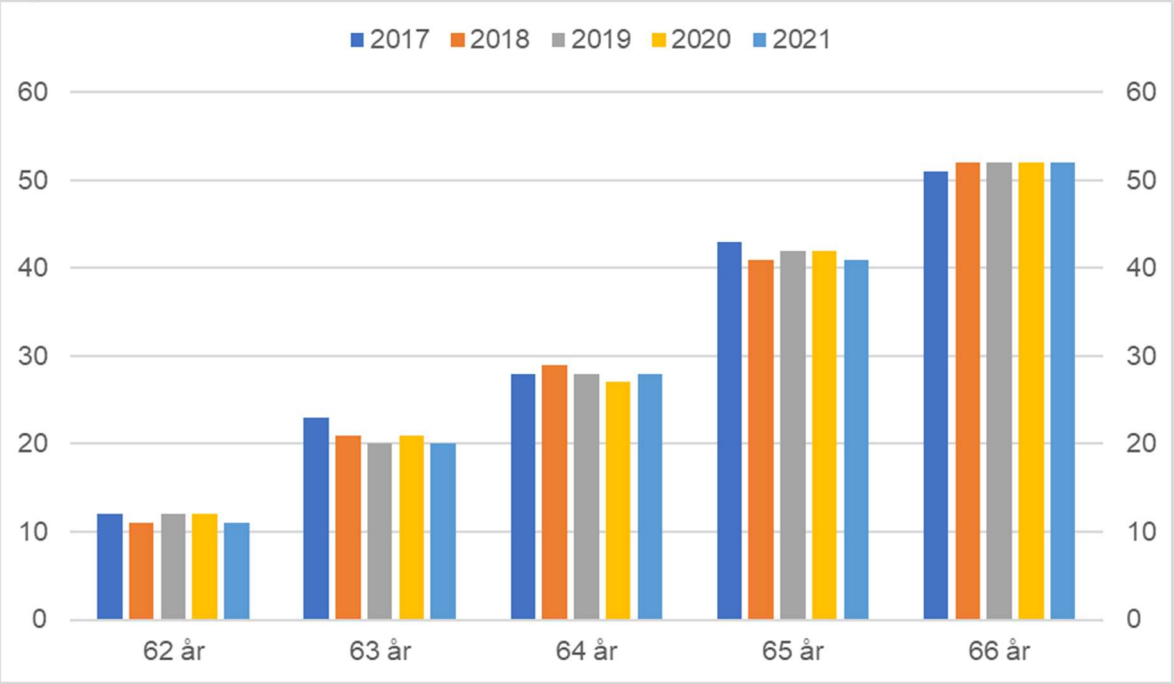

Kilde: SPK

Figur 4.3 og figur 4.4 viser hvor stor andel av medlemsbestanden som mottok uførepensjon etter alder for årene 2017 til 2021. Uføreandelen er beregnet ut fra andelen av medlemsbestanden som i aldersintervallet 62–66 var uføre ved hver alder 62, 63, 64, 65 og 66 år. Medlemsbestanden er definert som summen av aktive, oppsatte, AFP og uførepensjonister. Det har vært en klar nedgang i andelen som mottar uførepensjon for både kvinner og menn i alderen 62–66 år. Uføreandelen er høyere blant kvinner relativt til menn.

Blant kvinner i alderen 62–66 år var uføreandelen i 2021 mellom 9 og 10 prosent. Figur 4.3 viser at den største nedgangen i uføreandel blant kvinner siden 2017 har vært for 64-åringer, hvor uføreandelen har falt fra 13 til 10 prosent siden 2017. Figur 4.4 viser at uføreandelen blant menn i 2021 lå mellom 5 og 6 prosent i 2021. Den høyeste andelen uføre blant menn har også vært ved 64 år i perioden 2017–2021. Andelen uføre er lavest ved alderne 62, 65 og 66 år.

Figur 4.3 Uføreandeler i SPK etter alder for kvinner. Prosent

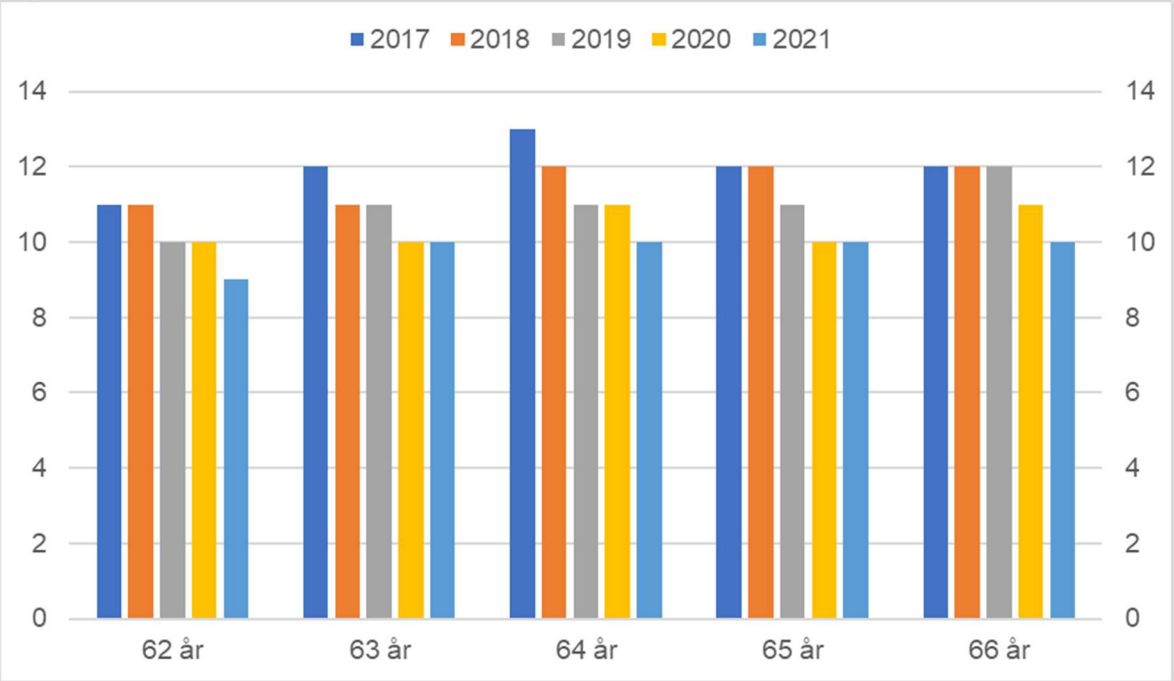

Kilde: SPK

Figur 4.4 Uføreandeler i SPK etter alder for menn. Prosent

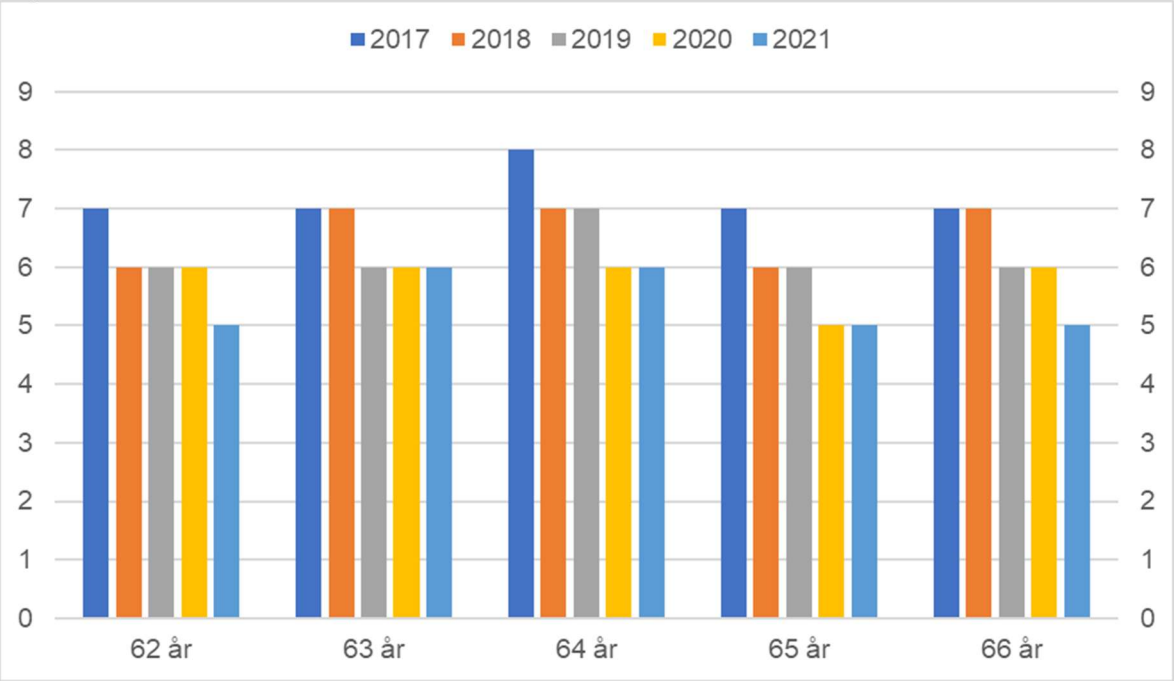

Kilde: SPK

Figur 4.5 viser avgangsalderen til de som fremdeles er yrkesaktive ved 67 år (70+ refererer til de som fremdeles står i jobb etter fylte 70 år). Figuren viser dermed førstegangsuttak av alderspensjon i perioden 2017–2021 fordelt etter uttaksalder, blant de som fremdeles arbeidet da de var 67 år. I 2021 økte førstegangsuttak noe i alderne 67 og 68 år, mens andelen falt marginalt for de fra 69 år og eldre.

Figur 4.5 Førstegangsuttak av alderspensjon i SPK etter uttaksalder[37]. Prosent

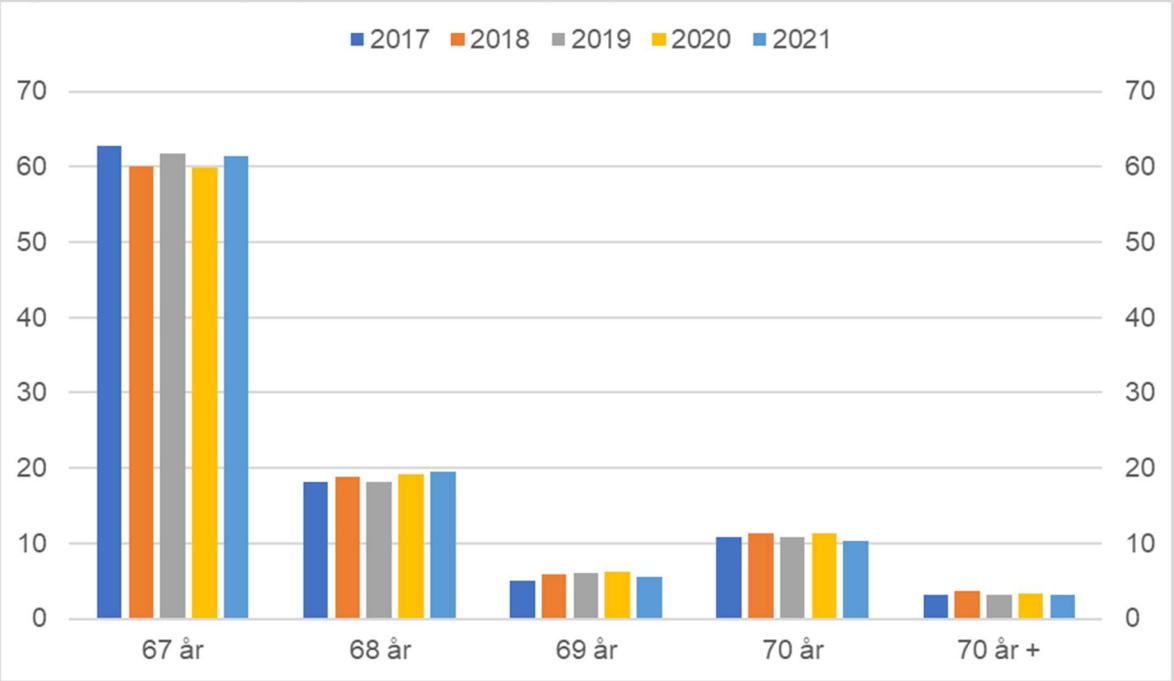

Kilde: SPK

4.4.2 Avgangsmønster KLP

KLP har beregnet uttaksandeler for AFP i alle risikofelleskapene. Med uttaksandeler menes antall som har tatt ut AFP i prosent av hvor mange som kunne tatt ut. KLP har ikke statistikk over hvem som ikke kvalifiserer for AFP. De som kunne tatt ut AFP er derfor definert som summen av aktive og de som har tatt ut AFP.

Særalderspensjonering påvirker AFP-uttaksratene ettersom de som kunne ha tatt ut AFP er definert som summen av aktive og de som har tatt ut AFP. De som går av med særalders-grense inngår derfor ikke blant de som kan ta ut AFP. I fellesordningen for kommuner og bedrifter har en del særaldersgrense på 65 år, og noen av disse tar ut pensjon inntil tre år tidligere etter 85-årsregelen. Uttaksandelene for AFP gir derfor ikke et fullstendig bilde på omfang og endring i tidligpensjonering for de risikofellesskapene som har et visst omfang av særaldersgrenser.

Figur 4.6 og figur 4.7 illustrerer uttaksandelene for kvinner og menn i fellesordningen for kommuner og bedrifter. Uttaksandelene er stigende i alder for begge kjønn. Andelene er beregnet på samme måte som i figur 4.1 og figur 4.2 og innebærer, som nevnt, at for eksempel AFP-ratene for 62-åringer er lavere enn den faktiske andelen som tar ut AFP før de fyller 63 år. Periodiseringen er lik for alle år, så AFP-ratene gir likevel informasjon om utviklingen over tid.

Figur 4.6 viser at det har vært en økning i uttak av AFP i 2021 for kvinner i alle aldre, med unntak av ved 63 år, i fellesordningen for kommuner og bedrifter. Størst økning var ved alder 62 hvor uttaket økte med 3 prosentpoeng sammenlignet med 2020. Økningen kan tenktes å ha sammenheng med koronapandemien.

[37] I 2021 har SPK utbedret datagrunnlagene og antall personer som inngår i figuren er doblet.

Uttaksandelene for menn i 2021 i fellesordningen for kommuner og bedrifter i figur 4.7 økte for alle alderskategorier, med unntak av uttak ved 62 år. Den største økningen i uttak var ved uttaksalder 64 år hvor andelen økte med 3,5 prosentpoeng fra fjoråret.

Figur 4.6 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for kvinner. Prosent

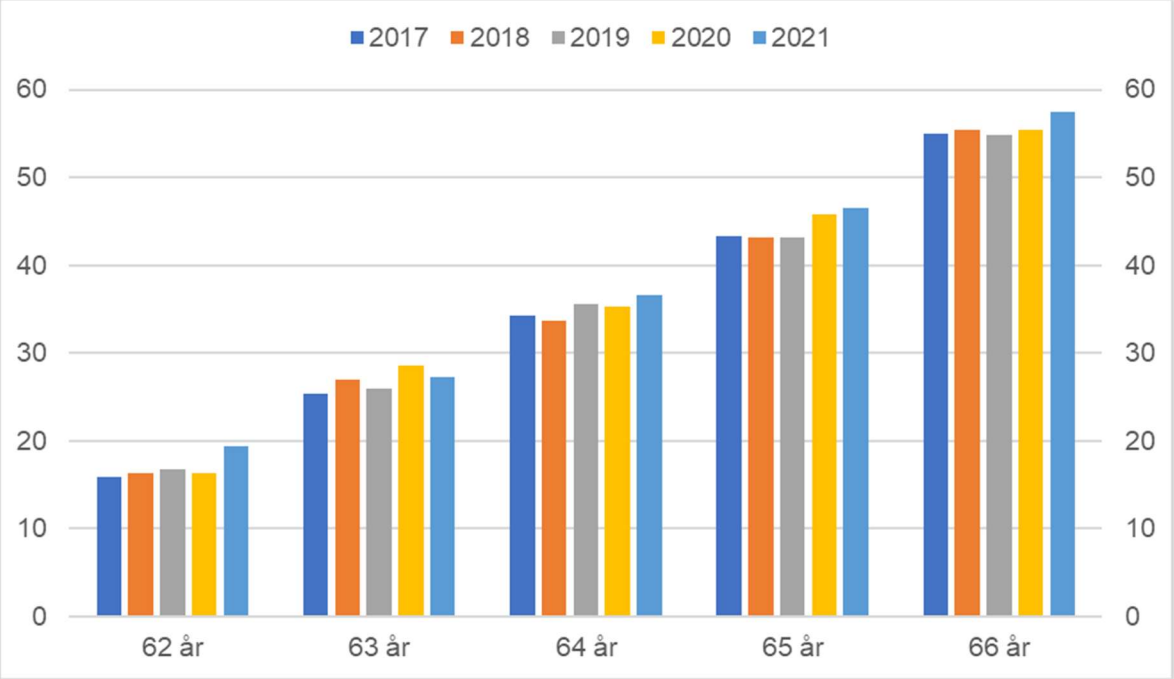

Kilde: KLP

Figur 4.7 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for menn. Prosent

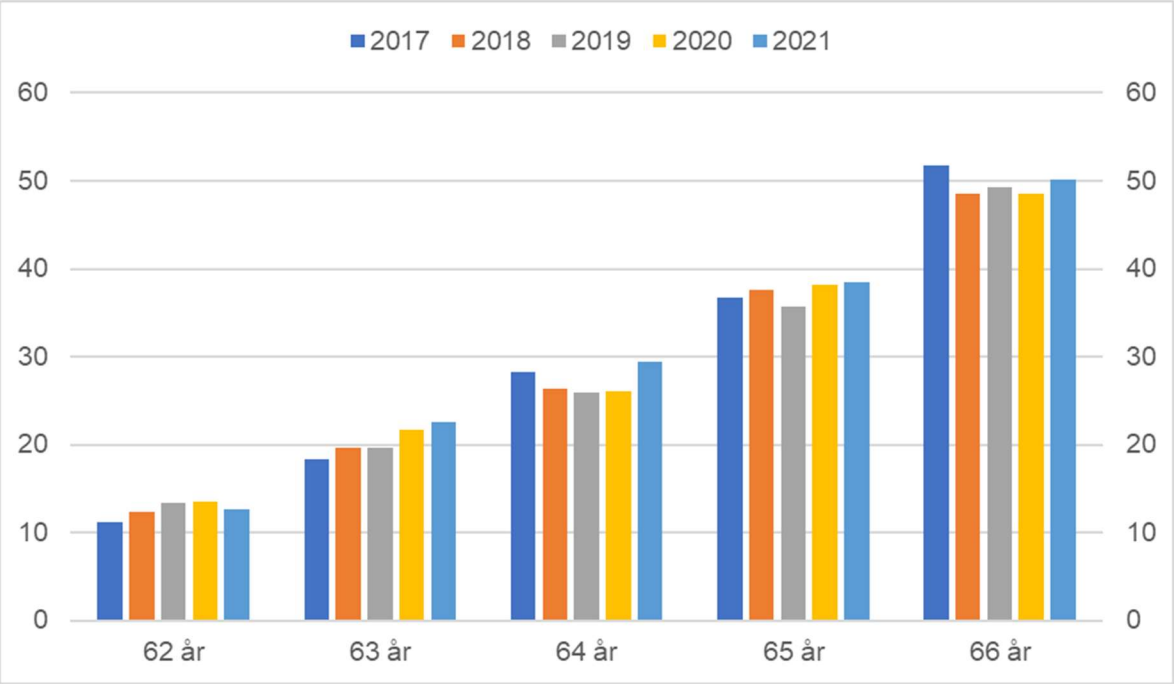

Kilde: KLP

I vedlegg 3 presenteres statistikk for de resterende risikofellesskapene i KLP.

Uttaksandelene for AFP varierer en god del mellom de ulike fellesskapene, og utviklingen over tid er også noe varierende. Både nivåforskjellene og utviklingen over tid forklares delvis av at uttak av pensjon fra særaldersgrense påvirker AFP-ratene. Særlig i pensjonsordningen for sykepleiere, hvor flertallet går av med pensjon fra særaldersgrense, gir uttaksandelene for AFP lite informasjon om omfang og endring i tidligpensjonering.

Figur 4.8 og figur 4.9 viser andelen kvinnelige og mannlige uføre av medlemsbestanden i fellesordningen for kommuner og bedrifter [38]. Uføreandelen er generelt høyere blant kvinner sammenlignet med menn. Den høyeste uføreandelen blant kvinner er ved alderne 64 og 66 år, mens den største andelen uføre blant menn er ved 65 og 66 år.

Figuren 4.8 viser at uføreandelen blant kvinner i alderen 62 til 66 år siden 2017 har vært fallende i alderen 62 til 64 år, mens andelen ved 65 og 66 år er relativt stabil. I 2021 sankt andelen uføre for alle aldersgruppene, med unntak av ved 62 år.

Figur 4.9 viser at andelen uføre for menn er stigende i alder. Det har vært en tydelig nedgang i uføreandeler blant 62-åringer siden 2017. Siden 2017 har andelen uføre 63- og 64-åringer økt, mens uføreandelen blant 65- og 66-åringer er på et om la tilsvarende nivå. Etter flere år med nedgang i andelen uføre 66-åringer, økte andelen i 2021 med 4 prosentpoeng eller om lag 18,1 prosent fra 2020.

Uføreandelene for kvinner og menn i fellesordningen for kommuner og bedrifter er betydelig høyere enn uføreandelen i SPK. Den høye andelen uføre kan ha sammenheng med ulik

[38] Uføreandelen er beregnet ut fra andelen av medlemsbestanden som i aldersintervallet 62–66 var uføre ved hver alder 62, 63, 64, 65 og 66 år. Medlemsbestanden er definert som summen av aktive, oppsatte, AFP og uførepensjonister.

yrkessammensetning, særaldersgrenser, AFP og kjønnssammensetningen i fellesordningen og SPK.

Figur 4.8 Uføreandeler i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for kvinner. Prosent

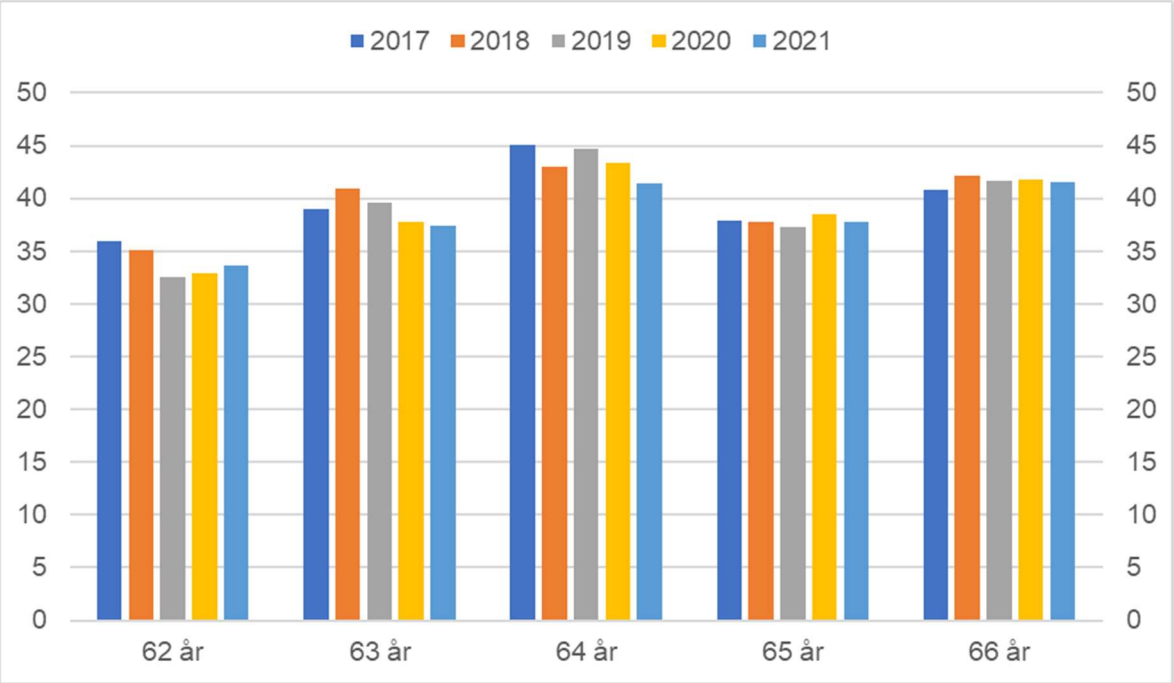

Kilde: KLP

Figur 4.9 Uføreandeler i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP for menn. Prosent

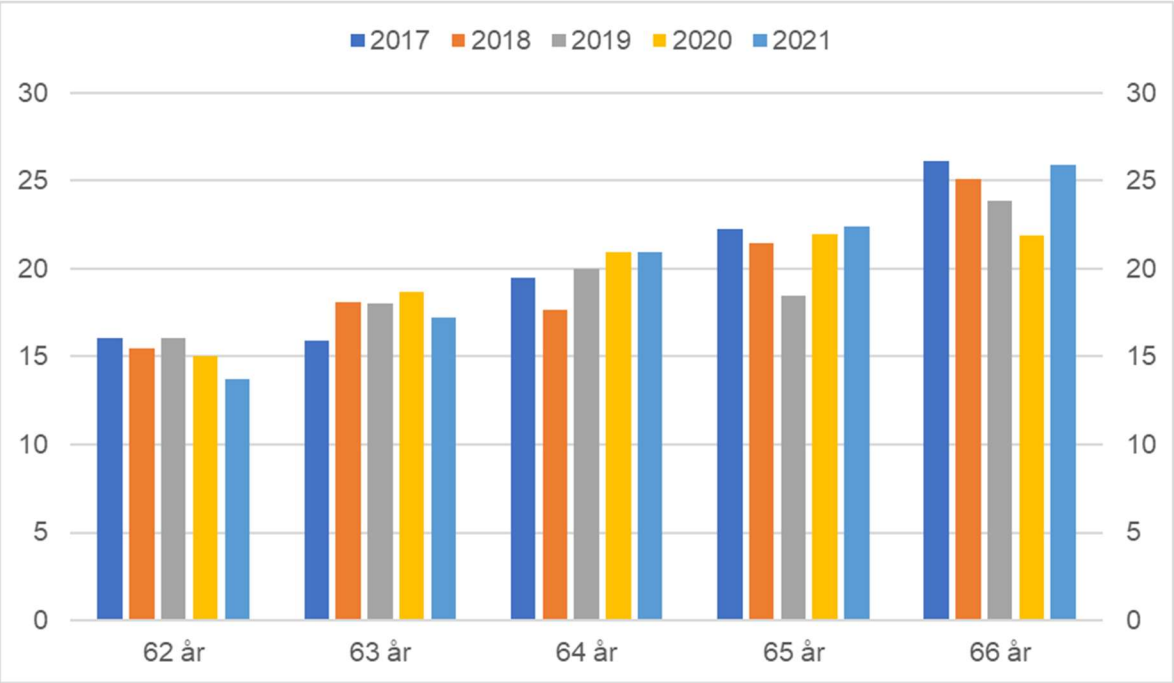

Kilde: KLP

I vedlegg 3 vises også uføreandeler etter alder i de resterende risikofellesskapene i KLP.

Når risikofellesskapene fordeles på kjønn, er populasjonene relativt små for enkelte av fellesskapene og det kan derfor være vanskelig å si noe om trendene. Vi ser likevel tydelig effekten av særaldersgrenser i pensjonsordningen for sykepleiere ved at uføreandelene faller kraftig fra 65 år. Dette fallet skyldes at personer blir overført fra uførepensjon til særalderspensjon når de når særaldersgrensen.

Figur 4.10 viser avgangsalderen til de som fremdeles er yrkesaktive ved 67 år (70+ refererer til de som fremdeles står i jobb etter fylte 70 år). Figuren viser dermed førstegangsuttak av alderspensjon i perioden 2017–2021 fordelt etter uttaksalder, blant de som fremdeles arbeidet da de ble 67 år.

Det er klart flest som har tatt ut ordinær alderspensjon fra en aktiv stilling ved 67 år. Det er tilfellet for nesten 70 prosent i fellesordningen for kommuner og bedrifter. Blant de som står i stilling til de går av med ordinær alderspensjon, har fordelingen på uttaksalder vært relativt stabil de siste årene. Sammenlignet med SPK er det færre i fellesordningene i KLP som står i jobb etter 67 år.

Figur 4.10 Førstegangsuttak av alderspensjon etter uttaksalder i fellesordningen for kommuner og bedrifter i KLP. Prosent

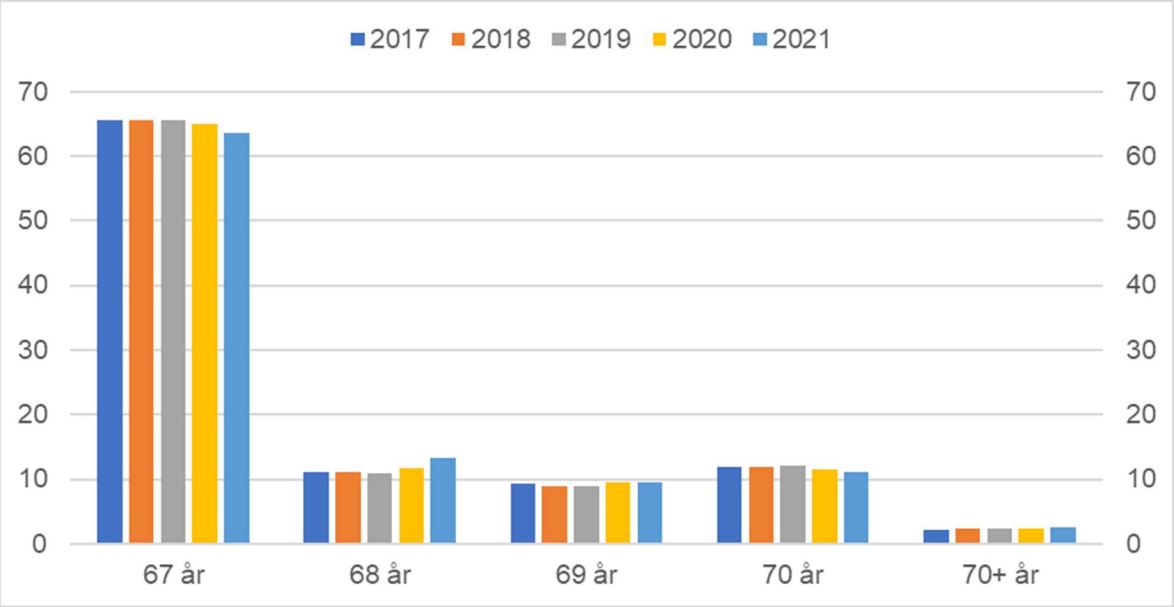

Kilde: KLP

4.4.3 Avgangsmønster i OPF

OPF har beregnet uttaksandeler for AFP. Med uttaksandeler menes antall som har tatt ut AFP i prosent av hvor mange som kunne tatt ut. OPF har ikke statistikk over hvem som ikke kvalifiserer for AFP, og de som kunne tatt ut AFP er derfor definert som summen av aktive og de som har tatt ut AFP.

Figur 4.11 og figur 4.12 illustrerer uttaksandelene for kvinner og menn i OPF. Andelene er beregnet på samme måte som vist under avsnitt om avgangsmønster i SPK og KLP, og innebærer at AFP-ratene for 62-åringer er lavere enn den faktiske andelen som tar ut AFP før de fyller 63 år. Periodiseringen er lik for alle år, så AFP-ratene gir derfor informasjon om utviklingen over tid. Uttaksandelene er økende i alder for begge kjønn.

Figur 4.11 viser at uttaksandelen av AFP blant kvinner i perioden 2017–2021 har falt ved alderne 62, 63 og 64 år. Andelen er om lag uendret for uttak ved 65 år, mens andelen som tar

ut AFP ved 66 år har økt betraktelig. For menn viser figur 4.12 at det siden 2017 har vært en nedgang i andelen som tar ut AFP ved 62 år. Andelen som tok ut AFP ved 63 og 64 år er om lag uendret i perioden, mens uttaksandelen ved 65 og 66 år har vært økende.

Figur 4.11 Uttaksandeler av AFP i OPF for kvinner. Prosent

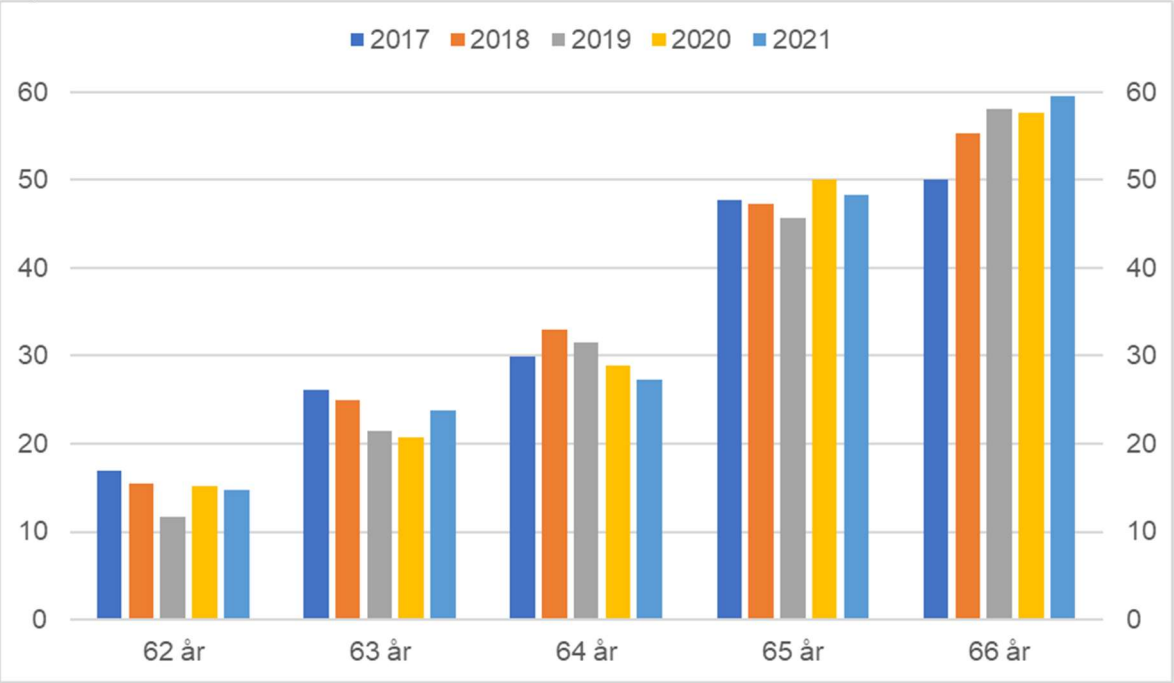

Kilde: OPF

Figur 4.12 Uttaksandeler av AFP i OPF for menn. Prosent.

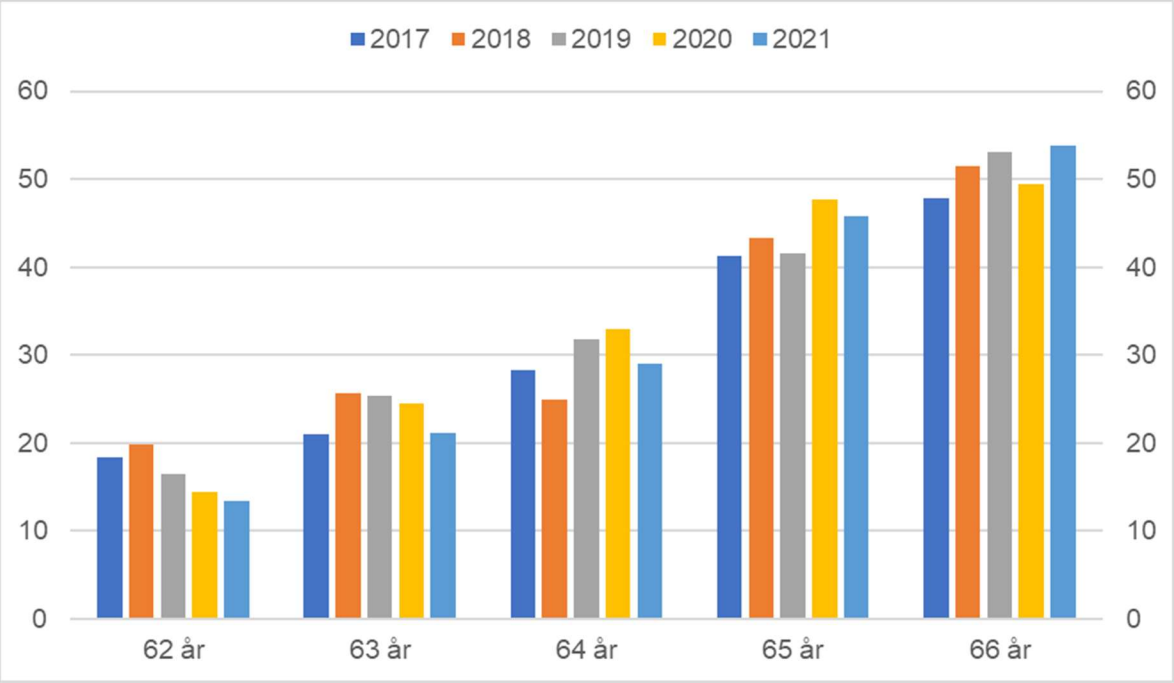

Kilde: OPF

Figur 4.13 og figur 4.14 viser andelen kvinnelige og mannlige uføre i OPF[39]. Uføreandelen er jevnt over noe høyere for kvinner relativt til menn. Den høyeste uføreandelen finnes blant 64-årige kvinner og 66-årige menn.

Figur 4.13 viser at andelen uføre kvinner i perioden 2017–2021 har falt for alle aldersgruppene, med unntak av for 66-åringer hvor andelen er marginalt høyere i 2021 sammenlignet med i 2017. Figur 4.14 viser andelen uføre menn fra 2017 til 2021. Utviklingen i aldersgruppene er mer tvetydig relativt til kvinnene. For alderne 64-66 år er andelen uføre lavere i 2021 sammenlignet med 2017.

Figur 4.13 Uføreandeler i OPF for kvinner. Prosent

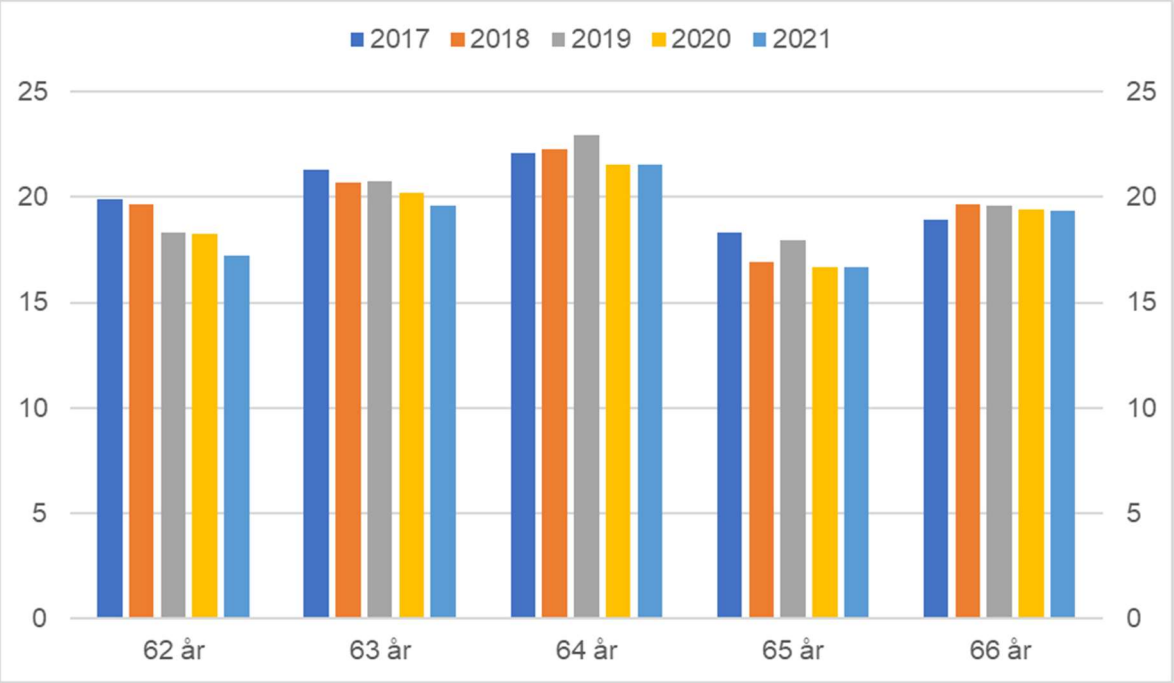

Kilde: OPF

[39] Uføreandelen er beregnet ut fra andelen av medlemsbestanden som i aldersintervallet 62–66 var uføre ved hver alder 62, 63, 64, 65 og 66 år. Medlemsbestanden er definert som summen av aktive, oppsatte, AFP og uførepensjonistert.

Figur 4.14 Uføreandeler i OPF for menn. Prosent

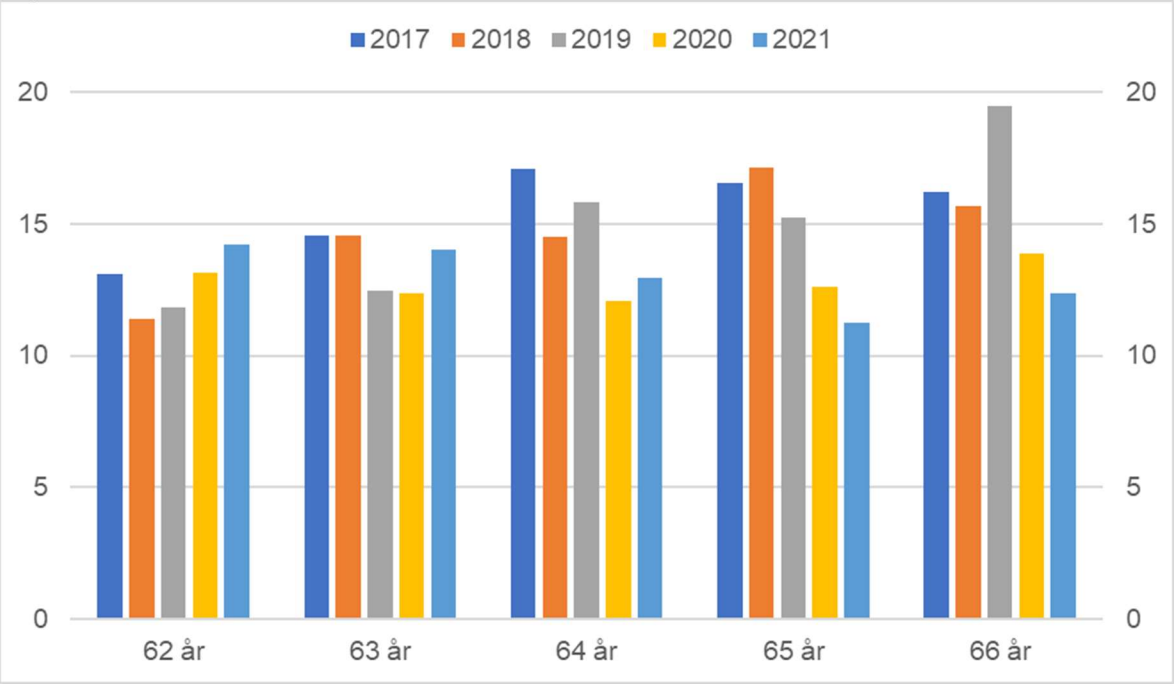

Kilde: OPF

Figur 4.15 viser avgangsalderen til de som fremdeles er yrkesaktive ved 67 år (70+ refererer til de som fremdeles står i jobb etter fylte 70 år). Tilsvarende avsnittene om SPK og KLP viser figuren førstegangsuttak av alderspensjon i perioden 2017–2021 fordelt etter uttaksalder, blant de som fremdeles arbeidet da de var 67 år.

Det er ved klart flest som tar ut alderspensjon fra en aktiv stilling ved 67 år, og andelen har økt siden 2018. Blant de som står i stilling til etter 67 år er den vanligste uttaksalderen 70 år.

Figur 4.15 Førstegangsuttak av alderspensjon etter uttaksalder i OPF. Prosent

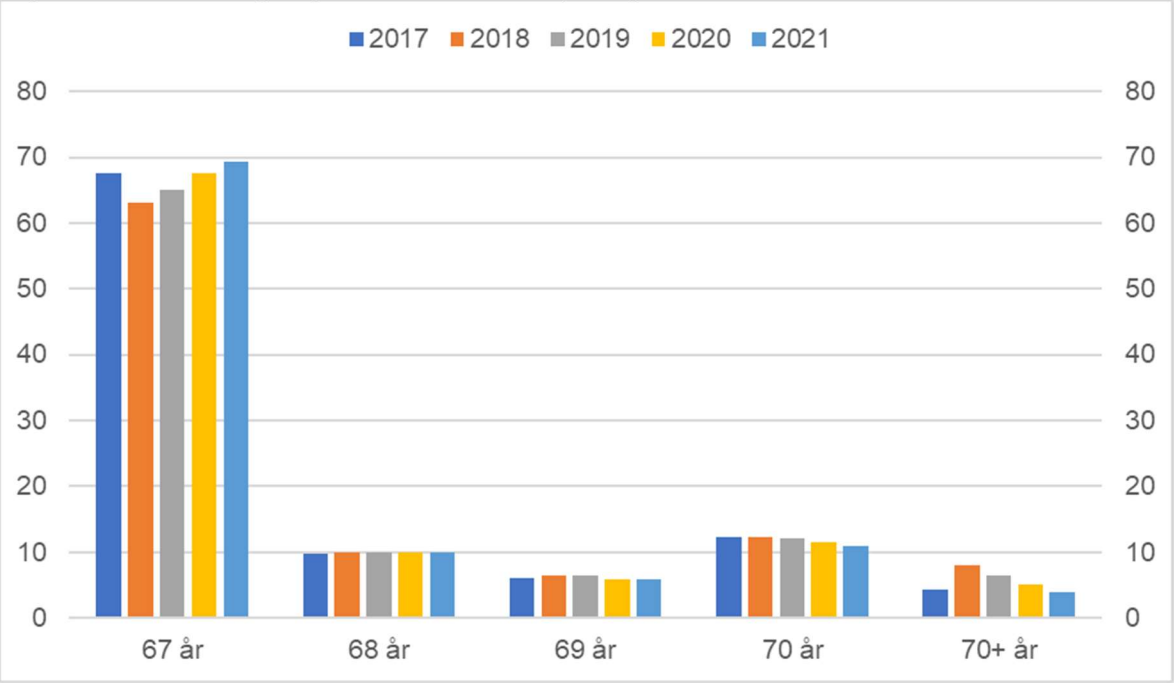

Kilde: OPF

4.5 Særaldersgrenser i offentlig sektor

Enkelte arbeidstakere har lavere aldersgrense enn 67 år, såkalt særaldersgrense, og kan normalt ta ut alderspensjon fra tjenestepensjonsordningen før 67 år.

I avtalen om ny pensjonsløsning for ansatte i offentlig sektor fra mars 2018, ble det ikke avtalt særskilte regler for personer med særaldersgrense. Gjennom Stortingets behandling av Prop. 87 L (2018-2019) ble det vedtatt å videreføre dagens tidligpensjonsordning. Den innebærer at personer med særaldersgrense mottar en særalderspensjon før 67 år. Særalderspensjonen er 66 prosent av pensjonsgrunnlaget for de som har full opptjeningstid. I utgangspunktet har offentlig ansatte hatt en plikt til å fratre ved aldersgrensen. Hvis summen av alder og tjenestetid er minst 85 år, kan en fratre inntil tre år før aldersgrensen (85-årsregelen). En person med aldergrense 65 år, kan dermed fratre ved fylte 62 år etter 85-årsregelen dersom tjenestetiden er minst 23 år.

Den vedtatte løsningen skal gjelde som en midlertidig løsning, i påvente av at de langsiktige reglene for personer med særaldersgrense blir avklart. Partene i offentlig sektor har ikke oppnådd enighet om langsiktige pensjonsregler for personer med særaldersgrense, og de vedtatte reglene videreføres inntil videre.

9. april 2021 ble Prop. 138 L (2020-2021) Endringer i lov om aldersgrenser for offentlige tjenestemenn mfl. og lov om pensjonsordningen for sykepleiere (fjerning av plikten til å fratre ved særaldersgrense) fremmet i Stortinget. Lovendringen innebærer at plikten til å fratre stilling ved aldersgrensen for stillinger med 60, 63 eller 65 års aldersgrense ble opphevet for stillinger med medlemskap i Statens pensjonskasse og sykepleiere, med unntak av militært tilsatte i Forsvaret. Lovendringen ble ikraftsatt 1. juli 2021 og tilsvarende endringer ble gjort for de avtalefestede pensjonsordningene i kommunal sektor med virkning fra 1. januar 2022. Retten til å tidligpensjon ligger fast, og personer med særaldersgrense kan fortsatt gå av ved oppnådd særaldersgrense eller inntil tre år før aldersgrensen dersom summen av alder og tjenestetid er minst 85 år.

De fleste med særaldersgrense er ansatt i offentlig sektor, og de mest vanlige særaldersgrensene er 65 og 60 år. Dette kapitlet gir en oversikt over personer under 67 år som mottar særalderspensjon fra SPK eller KLP. OPF har om lag 1 100 medlemmer med særaldersgrense, men som følge av det lave antallet utelates disse i statistikken.

Ved utgangen av 2021 var det til sammen 16 000 særalderspensjonister i SPK og KLP, 6 700 i SPK og 9 700 i KLP. Hovedbildet er at det i SPK i hovedsak er menn som mottar pensjon med særaldersgrense 60 år, mens det i kommunal sektor i hovedsak er kvinner som mottar pensjon med særaldersgrense 65 år.

Personer med særaldersgrense kan ta ut folketrygdberegnet AFP i stedet for særalderspensjon dersom dette gir en høyere pensjon. Tallene under omfatter ikke personer med særaldersgrense som mottar AFP da disse inngår i tallene for AFP-pensjonister. Uttak av AFP for personer med særaldersgrense vil likevel påvirke uttaksratene for særalderspensjon ettersom ytelsene er gjensidig utelukkende – de som har tatt ut AFP kan ikke samtidig ta ut alderspensjon og de som går av med særaldersgrense kan ikke samtidig ta ut AFP. Heller ikke de med særaldersgrense som jobber til 67 år eller lenger, inngår i statistikken for uttak av særalderspensjon.

4.5.1 Særaldersgrenser i SPK

Figur 4.7 viser antall mottakere av særalderspensjon i SPK 2017–2021 og fordelingen av særalderspensjonistene etter hvilken alder de hadde ved utgangen av året. Tabellen viser at de fleste særalderspensjonistene er mellom 60 og 66 år. Av totalt 6 705 særalderspensjonistene i SPK, hadde et klart flertall, 63 prosent, en særaldersgrense på 60 år og rundt 28,5 prosent en aldersgrense på 65 år, 7 prosent en aldersgrense på 63 år og 1,5 prosent har aldersgrense på 52 år.

Tabell 4.11 Særalderspensjonister i SPK fordelt etter alder på mottakerne. Antall

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
<57 år	*	*	*	*	*
57–59 år	702	661	678	624	661
60–64 år	3 199	3 319	3 341	3 268	3 223
65–66 år	2 479	2 501	2 581	2 816	2 820
Sum	6 382	6 482	6 601	6 709	6 705

*Færre enn 4 personer.

Kilde: SPK

Figur 4.17 viser aldersfordelingen for uttak av pensjon for de som har aldersgrense 60 og 65 år i SPK i 2021. Figuren viser ved hvilken alder de med særaldersgrense som mottar særalderspensjon og er 66 år i 2021, startet å ta ut pensjon.

Blant dem med særaldersgrense på 60 år er andelene som tar ut pensjon ved 57 år (etter 85-årsregelen) og andelen som tar ut ved aldersgrensen på 28 og 27 prosent, altså om lag tilnærmet like. Det er også en betydelig andel, i underkant av 20 prosent, som starter å motta særalderspensjon fra 65 år. Dette skyldes nok i hovedsak at oppsatt alderspensjon for de med aldersgrense 60 år i SPK utbetales fra 65 år.

Blant dem med særaldersgrense på 65 år var det i 2021 klart flest som tok ut pensjonen ved 65, men også en betydelig andel som tok ut pensjonen ved 62 år etter 85-årsregelen. En liten andel, tok også ut pensjonen etter år etter aldersgrensen.

Figur 4.16 Særalderspensjonister med aldersgrense 60 og 65 år fordelt etter alder ved uttak, 2021. Prosent

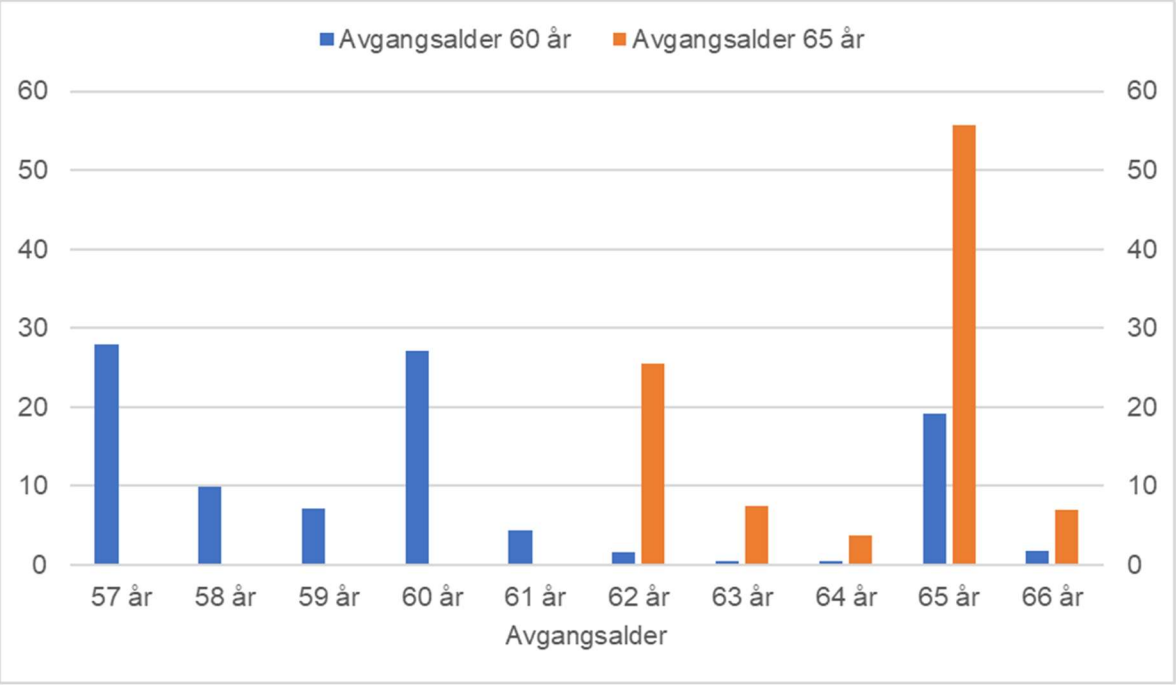

Kilde: SPK

4.5.2 Særaldersgrenser KLP

Tabell 4.12 viser antall personer med særalderspensjon i ulike ordninger i KLP i perioden 2017–2021. Samlet var det 9 733 særalderspensjonister i de fire største risikofellesskapene i KLP ved utgangen av 2021.

Tabell 4.12 Særalderspensjonister i KLP under 67 år i ulike risikofellesskap ved utgangen av året

	2017	2018	2019	2020	2021
Kommuner og bedrifter	3 995	4 242	4 372	4 446	4 463
Fylkeskommuner	154	171	183	159	129
Sykepleiere	3 436	3 656	3 892	4 119	4 178
Fellesordningen for helseforetak	991	999	1 006	993	963
Sum	8 576	9 074	9 454	9 721	9 733

Kilde: KLP

Tabell 4.13 viser fordelingen av særalderspensjonister etter aldersgrense i de ulike ordningene i KLP ved utgangen av 2021. Tabellen viser at et overveidende flertall av dem med særaldersgrense i KLP har en aldersgrense på 65 år.

Tabell 4.13 Særalderspensjonister i KLP under 67 år i ulike risikofellesskap etter aldersgrense, desember 2021. Antall

	60 år	63 år	65 år	Sum
Kommuner og bedrifter	421	*	4 041	4 462
Fylkeskommuner	0	0	129	129
Sykepleiere	0	0	4 178	4 178
Helseforetak	154	0	811	965

*Færre enn 4 personer.

Kilde: KLP

Figur 4.17 og figur 4.18 viser ved hvilken alder særalderspensjonister med aldersgrense 65 år tar ut pensjon i fellesordningen for kommuner og bedrifter og i pensjonsordningen for sykepleiere. Figurene viser når de som er 66 år ved utgangen av årene 2017–2021 tok ut pensjon. Tidligere uføre er ikke inkludert.

Det går fram av figurene at det vanligste er å ta ut pensjonen enten ved aldersgrensen eller tre år før aldersgrensen (85-årsregelen). I henhold til hovedtariffavtalen i KS området kan arbeidstakere med særaldersgrenser under 67 år, og som ikke har opptjent fulle pensjonsrettigheter fortsette i stilling til fylte 67 år.

I 2021 var det om lag like vanlig å starte uttak av pensjon ved 62 som 65 år i fellesordningen for kommuner og bedrifter. Sammenlignet med tidligere år var det i 2021 en nedgang i uttak ved 62 år, mens det var en økning i uttak ved 63 og 65 år.

Figur 4.17 Særalderspensjonister i KLP med aldersgrense 65 år fordelt etter alder ved uttak. Fellesordningen for kommuner og bedrifter. Prosent.

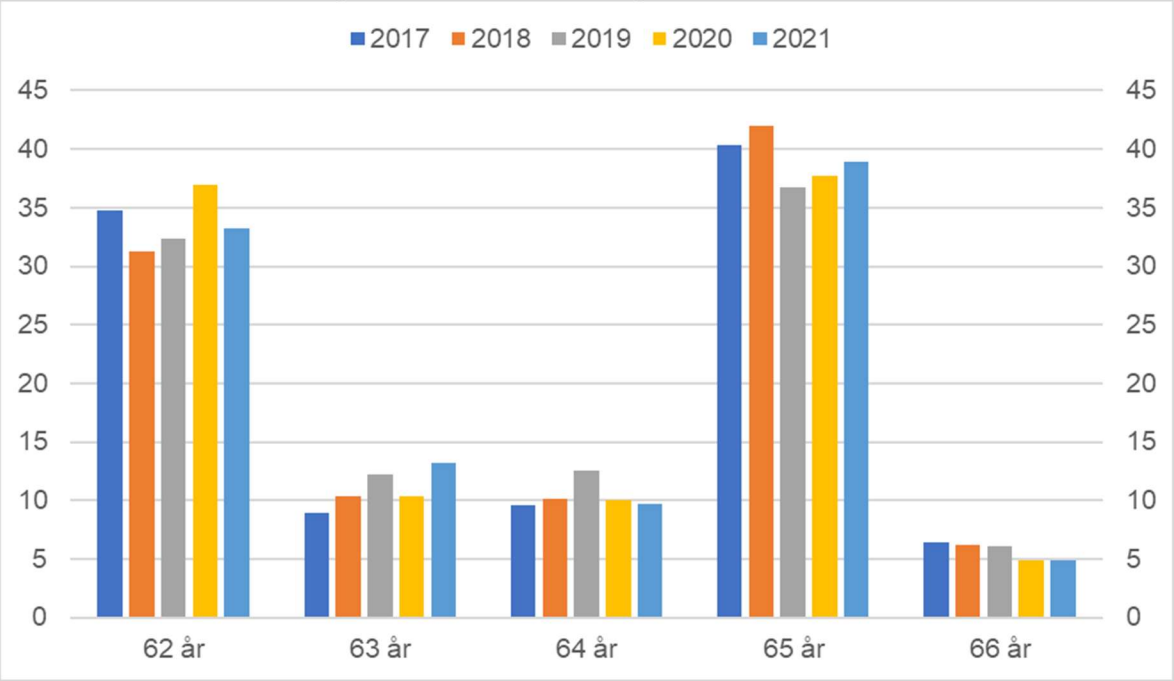

Kilde: KLP

I pensjonsordningen for sykepleiere er det vanligere å ta ut pensjon tre år tidligere ved 62 år jamfør 85-årsregelen, noe om lag 40 prosent gjør. Siden 2018 har andelen som starter uttak

ved 62 år falt, mens det har vært en økning for uttak ved senere aldre, og størst økning for uttak som 65-åring.

Figur 4.18 Særalderspensjonister i KLP med aldersgrense 65 år fordelt etter alder ved uttak. Pensjonsordningen for sykepleiere. Prosent.

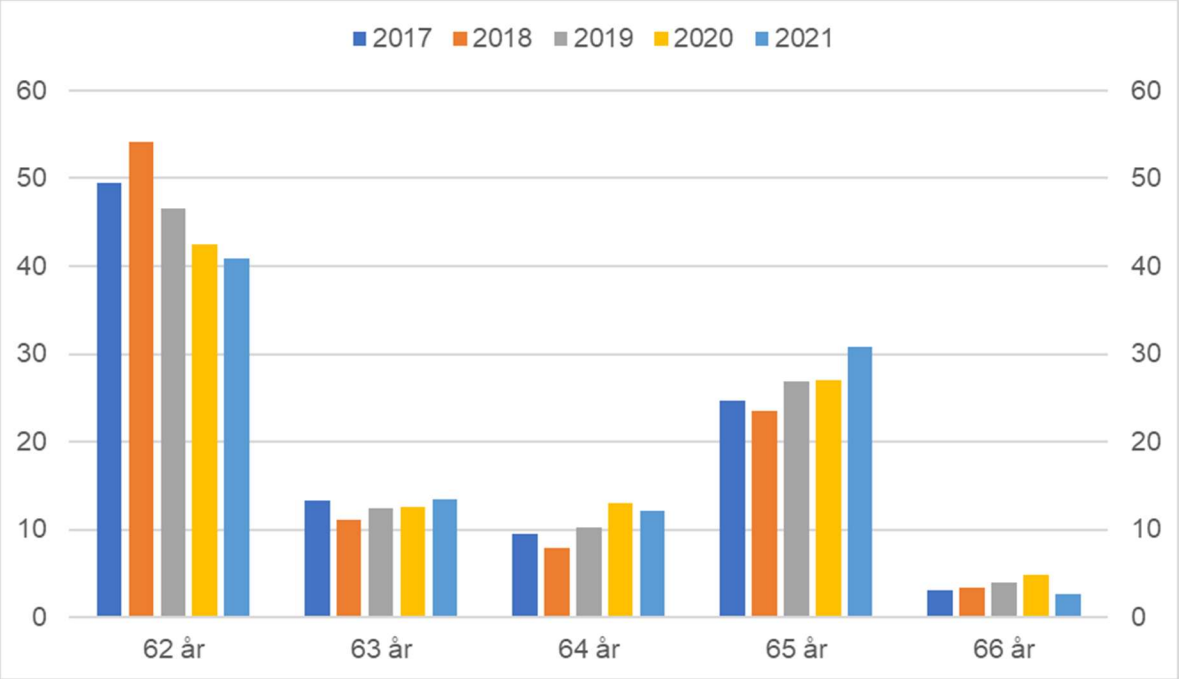

Kilde: KLP

5 Yrkesaktivitet blant eldre

Et av hovedmålene i pensjonsreformen er at pensjonssystemet skal legge til rette for at flere står lenger i arbeid gjennom gode arbeidsinsentiver og fleksible regler for kombinasjon av arbeid og pensjon.

I privat sektor kan tjenestepensjon, på samme måte som alderspensjonen fra folketrygden, tas ut fleksibelt og fritt kombineres med arbeidsinntekt fra 62 år. Store deler av privat sektor er i tillegg tilsluttet AFP-ordningen. Anslag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at omtrent halvparten av de sysselsatte 61-åringene i privat sektor er ansatt i en AFP-virksomhet.

AFP i privat sektor ble fra 2011 lagt om til å være en livsvarig ytelse som gir høyere ytelse jo senere den tas ut og ytelsen kan fritt kombineres med arbeid. Det samlede pensjonsnivået i privat sektor består dermed av to eller tre ulike pensjonskomponenter med nøytrale og fleksible uttaksregler. Insentivene til å stå lenger i arbeid ble styrket for ansatte i AFP-virksomheter i privat sektor etter omleggingen av AFP-ordningen i 2011. For de øvrige i privat sektor har pensjonsreformen ført til at alderspensjon fra folketrygden kan tas ut fem år tidligere.

Etter gamle regler kan offentlig tjenestepensjon tas ut først fra 67 år og bare dersom man jobber deltid eller slutter i offentlig stilling. Offentlig ansatte som tar ut full pensjon, og samtidig fortsetter å jobbe i en stilling med rett til medlemskap i en offentlig pensjonsordning, vil etter gamle regler få redusert pensjon. De økonomiske insentivene til å stå i arbeid utover 62 år er derfor svake etter disse reglene. Fra og med 2020 vil alle offentlig ansatte som er født i 1963 eller senere, tjene opp sin pensjon etter nye regler, jf. Prop. 87 L (2018–2019). Ny offentlig tjenestepensjon ligner mer på pensjonen i folketrygden og i privat sektor, og blir kalt påslagspensjon. Alle som har vært offentlig ansatt før 2020, og fortsetter i stilling som offentlig ansatt, vil få pensjonsopptjening etter både gamle og nye regler. Videre blir uttaks-reglene mer fleksible for personer født i 1963 eller senere ved at pensjonen kan tas ut fra 62 år og fritt kombineres med arbeid uten at pensjonen avkortes.

AFP i offentlig sektor er fremdeles en tidligpensjonsordning med strenge regler for avkorting mot arbeidsinntekt. En omlegging av AFP i offentlig sektor for årskullene fra og med 1963, etter mønster av AFP i privat sektor, er omtalt i Prop. 87 L (2018–2019), men det ble ikke foreslått lovregler for ny offentlig AFP der. Lovregulering for ny offentlig AFP vil bli foreslått på et senere tidspunkt og ny AFP skal utbetales fra 2025.

Pensjonsreformen har så langt hatt ulik effekt både på muligheten til å gå av, og på insentivene til å fortsette i arbeid, avhengig av om man ser på privat eller offentlig sektor, og avhengig av om man ser på delen av privat sektor som er tilsluttet AFP-ordningen eller ikke. I dette kapittelet ser vi derfor på utviklingen i yrkesaktivitet i offentlig sektor, i privat sektor med AFP og privat sektor uten AFP hver for seg. Etter pensjonsreformen tar veldig mange ut alderspensjon før 67 år mens de fortsatt er i fullt arbeid. Dette kapitelet ser derfor også på utviklingen i antallet lønnstakere som kombinerer jobb og pensjon.[40]

---

[40] Tidligere rapporter supplerte inntektsstatistikken med registeropplysninger om arbeidsforhold (Aa-registeret). 1. januar 2015 trådte A-ordningen i kraft. A-ordningen, som er felles for NAV, Skatteetaten og Statistisk sentralbyrå, har gjort det enklere for arbeidsgiver å rapportere pliktige opplysninger til myndighetene da den har erstattet følgende fem skjemaer: lønns- og trekkoppgave, terminoppgave for arbeidsgiveravgift og forskuddstrekk, årsoppgave for arbeidsgiveravgift/følgeskriv til lønns- og trekkoppgave, melding til Aa-registeret og oppgave til lønnsstatistikk. Som følge av at arbeids- og inntektsopplysningene nå blir registrert hos det offentlige i samme takt som de genereres hos arbeidsgiverne, vil tallgrunnlaget være mer oppdatert enn tidligere. Betydningen av tidsseriebruddet i datagrunnlaget er usikker.

5.1 Utvikling i yrkesaktivitet

Etterspørselen etter arbeidskraft, og dermed sysselsettingen, varierer med konjunkturutviklingen. Det kan derfor være vanskelig å isolere effekten av omleggingen av pensjonsordningene på yrkesaktiviteten i aldersgruppen 62 år og eldre. Ved å se på utviklingen i yrkesaktivitet for ulike aldersgrupper, kan man likevel få en indikasjon på om pensjonsreformen har hatt betydning for utviklingen i yrkesaktivitet blant eldre.

Figur 5.1 viser hvor stor andel av et årskull som er lønnstakere i alderen 60 til 74 år. Lønnstakere omfatter alle sysselsatte som mottar kompensasjon for arbeid i form av lønn og lignende. I SSBs statistikk er betegnelsen lønnstaker synonymt med betegnelsen ansatt. En lønnstaker kan være fast ansatt eller utføre tilfeldig arbeid. Videre kan en lønnstaker ha en lavere stillingsandel enn 100 prosent.

Figur 5.1 Lønnstakere 60–74 år som andel av befolkningen på samme alder. Prosent

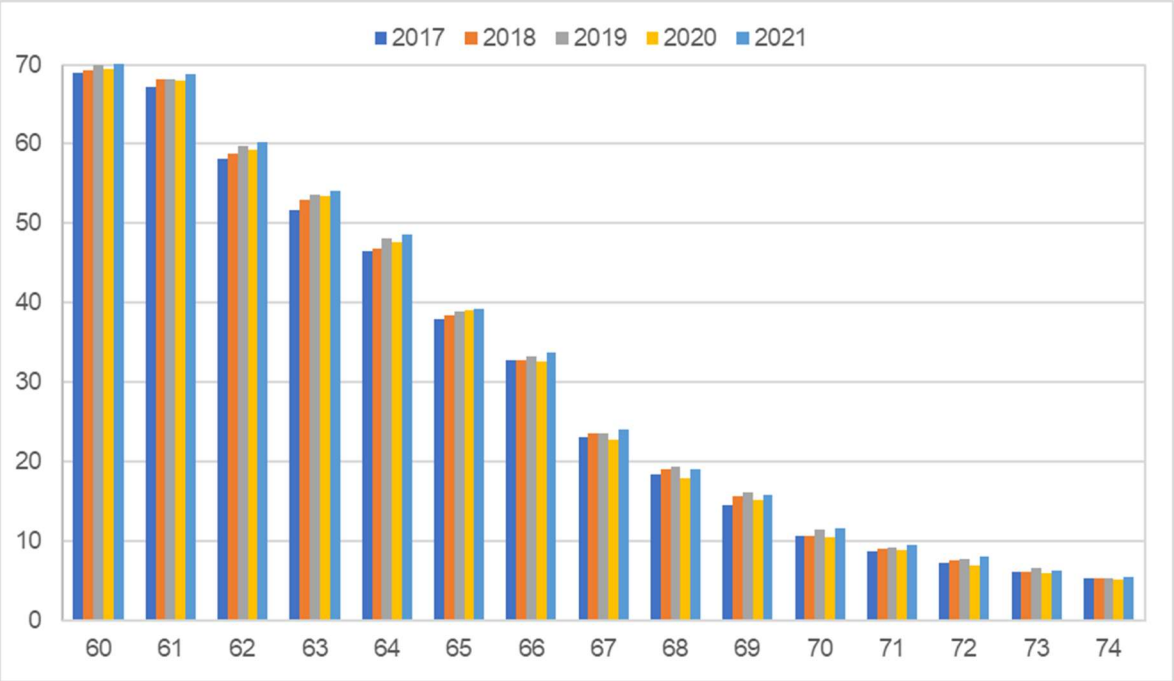

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

Bortsett fra for aldersgruppen 65 år, var det fra 2019 til 2020 en nedgang i andelen lønnstakere for alle aldere fra 60 til 74 år. Denne utviklingen fortsatte ikke i 2021. Dette indikerer at utviklingen fra 2019 til 2020 hadde sammenheng med det relativt store fallet i sysselsettingen som følge av tiltakene for å begrense spredningen av koronaviruset. I 2021 er imidlertid andelen lønnstakere høyere enn for fem år siden for alle aldersgruppene fra 60 til 74 år. Sammenliknet med sysselsettingen før pensjonsreformen, er sysselsettingen høyere for alle aldersgruppene over 60 år. Økningen fra 2010 har vært spesielt stor for aldersgruppen 62–64 år, noe som kan indikere at pensjonsreformen har hatt særlig betydning for utviklingen i yrkesaktiviteten for disse aldersgruppene.

Det siste året har det vært en økning i andelen lønnstakere for alle aldersgruppene, fra 0,3 – 1,2 prosentpoeng. Aldersgruppene 60, 66, 67 og 72 år hadde alle en vekst på 1,2 prosentpoeng det siste året. Det var 72-åringene som hadde den største relative økningen i andelen lønnstakere, med en økning på 17,4 prosent, fra 2020 til 2021. Til sammenligning var det 72-åringene som hadde den største relative reduksjonen i andelen lønnstakere fra året før i 2020 (-10,4 prosent).

Figur 5.2 viser hvordan de sysselsatte (lønnstakere og selvstendig næringsdrivende) fordeler seg mellom sektorer etter alder. Ved 61 år er 55 prosent av de sysselsatte ansatt i privat sektor, 25 prosent i fylkeskommunal/kommunal sektor, 13 prosent i statlig sektor og 7 prosent er selvstendig næringsdrivende. I de eldre aldersgruppene er en større andel selvstendig næringsdrivende. Økningen i andelen selvstendig næringsdrivende motsvares av en jevn reduksjon i andelen lønnstakere i privat, fylkeskommunal/kommunal og statlig sektor for hvert alderstrinn. Ved 70 år er 40 prosent av de sysselsatte selvstendig næringsdrivende, 40 prosent lønnstakere i privat sektor, 14 prosent i fylkeskommunal/ kommunal sektor og 6 prosent i statlig sektor. Vridningen fra lønnstaker til selvstendig næringsdrivende fortsetter, og ved 74 år er 53 prosent selvstendige, 33 prosent lønnstakere i privat sektor, 11 prosent i fylkeskommunal/kommunal sektor og 3 prosent i statlig sektor.

Figur 5.2 Antall sysselsatte etter alder og sektor, 2021

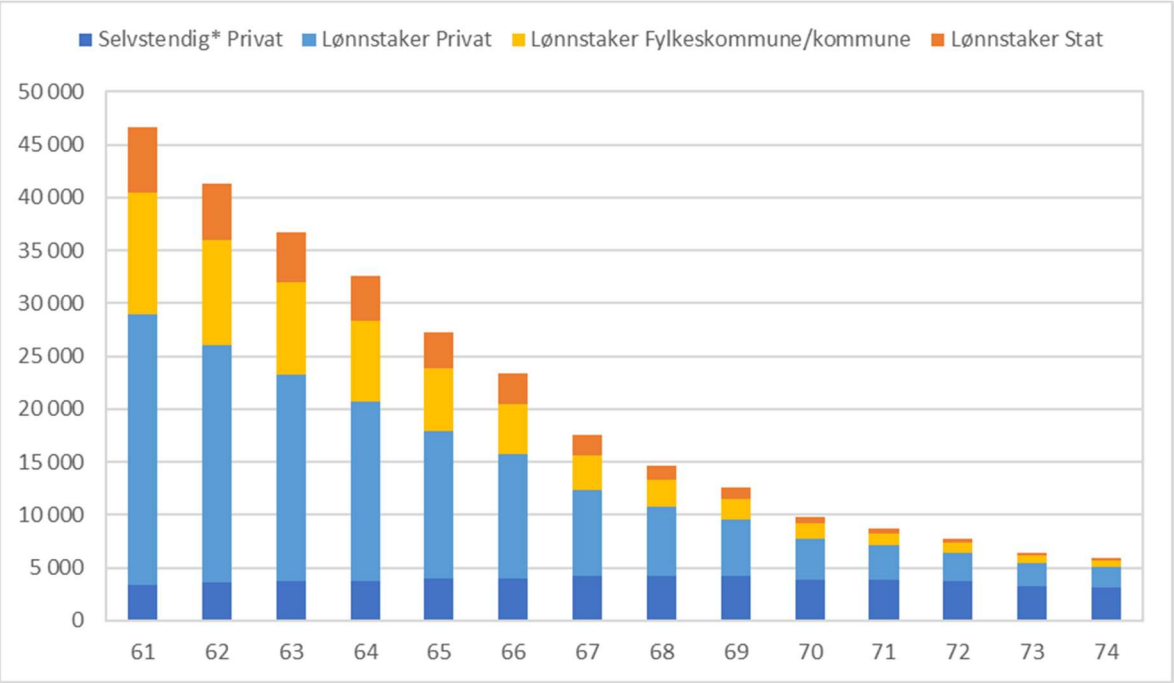

* Tallene for selvstendig næringsdrivende er for 2020.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

Tabell 5.1 viser sysselsatte i 4. kvartal 2021 fordelt på kjønn og næring for aldersgruppene 62–66 år, 67–69 år og 70 år og over. Blant sysselsatte menn over 70 år jobber drøyt 20 prosent innen jordbruk, skogbruk og fiske, noe som er langt høyere enn hva som er tilfellet for menn i aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år, der andelene er hhv. 6 og 11 prosent. For alle aldersgruppene er andelen sysselsatt innen jordbruk, skogbruk og fiske generelt høy sammenlignet med menn i hele befolkningen der andelen er 3,6 prosent. Videre jobber 15 prosent av sysselsatte menn over 70 år innen teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift, 9 prosent innen bygge- og anleggsvirksomhet og 7 prosent innen hver av næringene varehandel og transport og lagring. Også andelen som er sysselsatt innen teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift øker med alderen, mens andelene innen bygge- og anleggsvirksomhet, varehandel og transport og lagring er høyere for de yngre aldersgruppene.

Om lag 30 prosent av sysselsatte kvinner som er 70 år og eldre jobber innen helse- og sosialtjenester. Andelen er noe lavere enn blant aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år der rundt 40 prosent jobber innen denne sektoren. Også blant kvinner over 70 år jobber en betydelig andel innen jordbruk, skogbruk og fiske, drøyt 10 prosent, noe som er langt høyere enn for kvinner i

aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år, der andelene er hhv. 1,7 og 4,1 prosent, og også for kvinner i hele befolkningen der andelen er 1,2 prosent. Videre jobber rundt 8 prosent av kvinnene på 70 år og eldre innen varehandel, teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift og personlig tjenesteyting. Andelen som er sysselsatt innen varehandel er omtrent på samme nivå som for aldersgruppene 62–66 år og 67–69 år, mens andelen som er sysselsatt innen teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift og personlig tjenesteyting øker med alderen. Andelen sysselsatte med uoppgitt næring øker kraftig med alderen for begge kjønn. Dette skyldes at omtrent 90 prosent i denne gruppen er selvstendig næringsdrivende, noe som bekrefter at andelen selvstendig næringsdrivende øker betydelig med alderen.

Tabell 5.1 Sysselsatte etter kjønn, alder og næring, 2021. Totalt antall sysselsatte og prosent per næring*

	Menn			Kvinner		
	62-66 år	**67-69 år**	**70 år +**	**62-66 år**	**67-69 år**	**70 år +**
Totalt antall	90 072	28 679	43 397	71 143	16 152	18 381
01-03 Jordbruk, skogbruk og fiske	5,9	10,8	19,7	1,7	4,1	9,5
05-09 Bergverksdrift og utvinning	3,5	1,4	0,4	0,7	0,2	0,1
10-33 Industri	11,6	8,1	5,1	3,9	3,4	3,0
35-39 Elektrisitet, vann og renovasjon	2,3	1,3	0,6	0,5	0,2	0,1
41-43 Bygge- og anleggsvirksomhet	12,2	11,5	9,1	1,4	1,4	1,6
45-47 Varehandel, reparasjon av motorvogner	10,2	8,5	7,5	8,8	8,4	8,0
49-53 Transport og lagring	9,8	10,4	7,9	2,0	1,6	1,3
55-56 Overnattings- og serveringsvirksomhet	1,1	1,1	1,2	1,6	1,8	2,1
58-63 Informasjon og kommunikasjon	3,3	2,5	1,7	1,3	1,1	0,9
64-66 Finansiering og forsikring	1,9	0,8	0,3	1,9	0,7	0,2
68-75 Teknisk tjenesteyting, eiendomsdrift	9,1	12,6	15,4	5,3	6,3	8,5
77-82 Forretningsmessig tjenesteyting	4,3	4,0	3,2	3,4	2,7	2,2
84 Off. adm., forsvar, sosialforsikring	6,0	4,3	1,7	8,5	5,8	3,0
85 Undervisning	5,9	5,3	3,4	12,9	9,0	6,0
86-88 Helse- og sosialtjenester	7,7	8,1	6,5	39,5	41,0	31,1
90-99 Personlig tjenesteyting	3,8	5,3	6,3	4,9	6,3	8,1
00 Ikke oppgitt	1,4	4,0	10,0	1,7	6,1	14,2

* Andelene summerer seg til 100 prosent.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

5.2 Kombinasjon av arbeid og pensjon

I dette avsnittet ser vi nærmere på lønnstakere som også mottar pensjon. Vi skiller mellom mottak av alderspensjon fra folketrygden og privat AFP. Tidligere kunne alderspensjon først mottas fra fylte 67 år, og AFP var en tidligpensjonsordning som, i likhet med uføretrygd, bare

kunne mottas dersom man hadde sluttet helt eller delvis i jobb. Fra 2011 ble både alderspensjon fra folketrygden og AFP i privat sektor lagt om. Fra og med 2016 er gammel AFP i privat sektor helt utfaset.

Fra 2011 har alderspensjon og ny AFP i privat sektor fritt kunne kombineres med arbeidsinntekt uten at pensjonen avkortes. Personer som kombinerer arbeid med disse to pensjonstypene kan dermed være fullt i arbeid. Ny AFP i privat sektor mottas i all hovedsak samtidig med alderspensjon fra folketrygden.

Figur 5.3 Andel lønnstakere 62–66 år som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype og kjønn. Prosent

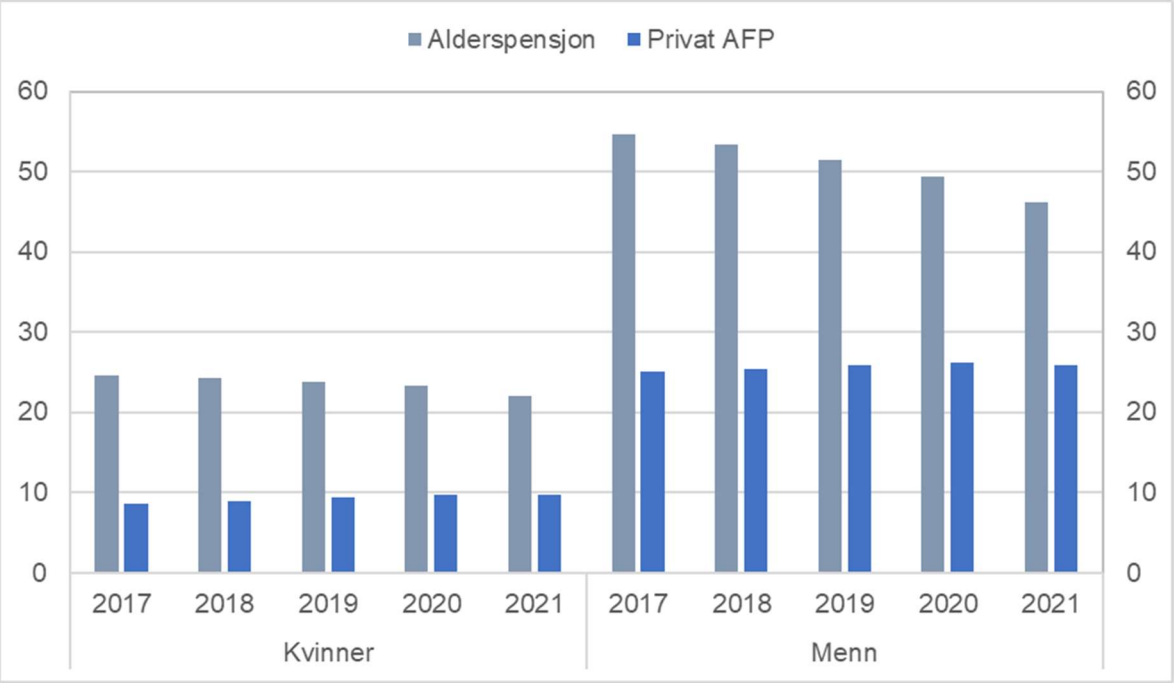

Merk: Det er et vilkår for å kunne ta ut privat AFP at den enkelte tar ut minimum 20 prosent alderspensjon fra folketrygden i minst en måned, enten før eller samtidig med uttak av AFP. Etter én måned kan utbetalingen fra folketrygden endres eller stoppes, samtidig som utbetalingen av AFP fortsetter. De fleste mottar privat AFP og alderspensjon fra folketrygden samtidig. At ny AFP i privat sektor kan mottas sammen med alderspensjon fra folketrygden innebærer at summen av andelen lønnstakere som mottar hver enkelt av de ulike pensjonstypene overstiger andelen lønnstakere som mottar en eller flere pensjonsytelser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

Blant mannlige lønnstakere i alderen 62–66 år kombinerer 46 prosent arbeid med mottak av alderspensjon fra folketrygden. Andelen blant kvinner er betydelig lavere; 22 prosent av kvinnelige lønnstakere i den aktuelle aldersgruppen kombinerer arbeid med alderspensjon fra folketrygden. Både for menn og kvinner har andelen som kombinerer arbeid og alderspensjon fra folketrygden falt gradvis i perioden fra 2017 til 2021, men andelen har falt noe raskere for menn. Når det gjelder andelen som kombinerer arbeid og privat AFP, er også denne høyere for menn enn for kvinner. Mens andelen er 26 prosent for menn, er den tilsvarende andelen for kvinner 10 prosent. Andelen som kombinerer arbeid og privat AFP har hatt en svak økning i perioden både for kvinner og menn.

Figur 5.4 viser andelen lønnstakere for hver alder i aldersgruppen 62–66 år som kombinerer arbeid og pensjon i 2021. Både for kvinner og menn øker andelen lønnstakere som kombinerer alderspensjon og arbeid gradvis fra 62 til 66 år. For kvinner øker andelen fra 14 prosent ved 62 år til 32 prosent ved 66 år, mens andelen for menn øker fra 35 prosent ved 62

år til 58 prosent ved 66 år. Andelen som kombinerer arbeid med uttak av privat AFP holder seg derimot på et relativt stabilt nivå fra 62 til 66 år. For kvinner ligger andelen på 10 prosent for alle aldre, mens den for menn er 24 prosent ved 62 år, øker til 27 prosent ved 63 år og faller deretter gradvis mot en andel på 25 prosent ved 66 år.

Figur 5.4 Andel lønnstakere som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype, kjønn og alder i 2021. Prosent

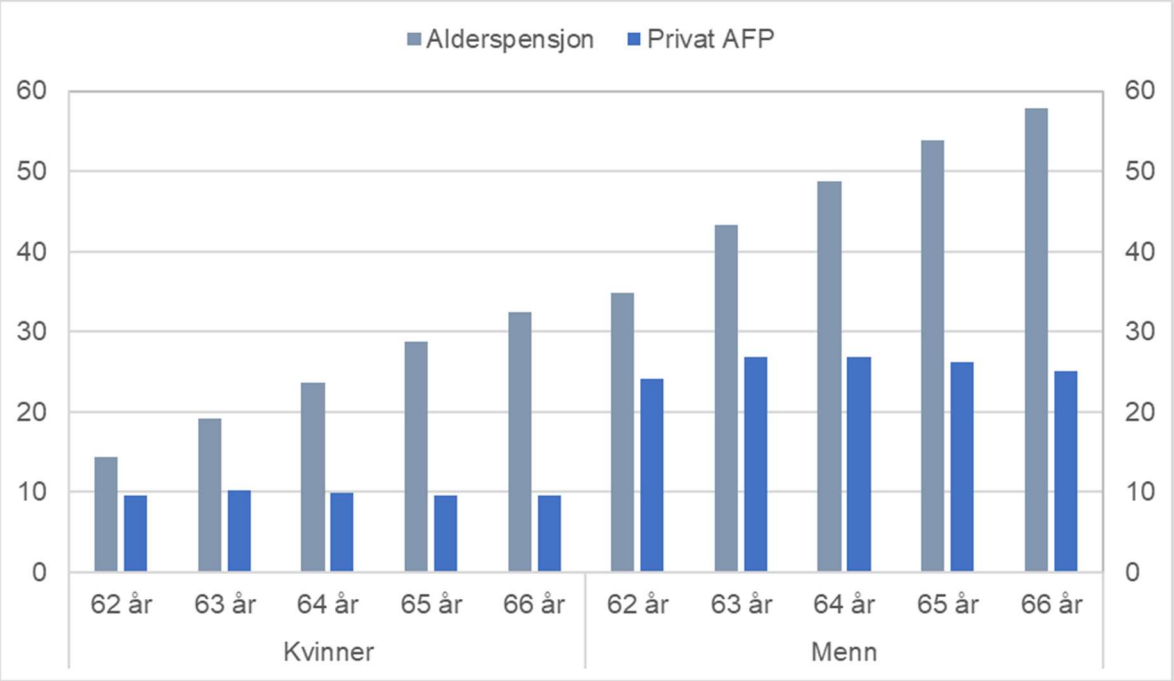

Merk: Det er et vilkår for å kunne ta ut privat AFP at den enkelte tar ut minimum 20 prosent alderspensjon fra folketrygden i minst en måned, enten før eller samtidig med uttak av AFP. Etter én måned kan utbetalingen fra folketrygden endres eller stoppes, samtidig som utbetalingen av AFP fortsetter. De fleste mottar privat AFP og alderspensjon fra folketrygden samtidig. At ny AFP i privat sektor kan mottas sammen med alderspensjon fra folketrygden innebærer at summen av andelen lønnstakere som mottar hver enkelt av de ulike pensjonstypene overstiger andelen lønnstakere som mottar en eller flere pensjonsytelser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

Utviklingen i andelen lønnstakere i aldersgruppen 67 år og over som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype og kjønn i perioden 2017 til 2021 er vist i figur 5.5. Som forventet kombinerer nesten alle lønnstakerne i denne aldersgruppen arbeid med uttak av alderspensjon fra folketrygden. Andelen lønnstakere som kombinerer arbeid med privat AFP er noe lavere enn for 62- til 66-åringene, men for aldersgruppen 67 år og eldre har det imidlertid vært en betydelig økning i andelen som kombinerer arbeid med privat AFP siden innfasingen av ny AFP i privat sektor.

Figur 5.5 Andel lønnstakere 67 år og over som kombinerer arbeid og pensjon etter pensjonstype og kjønn. Prosent

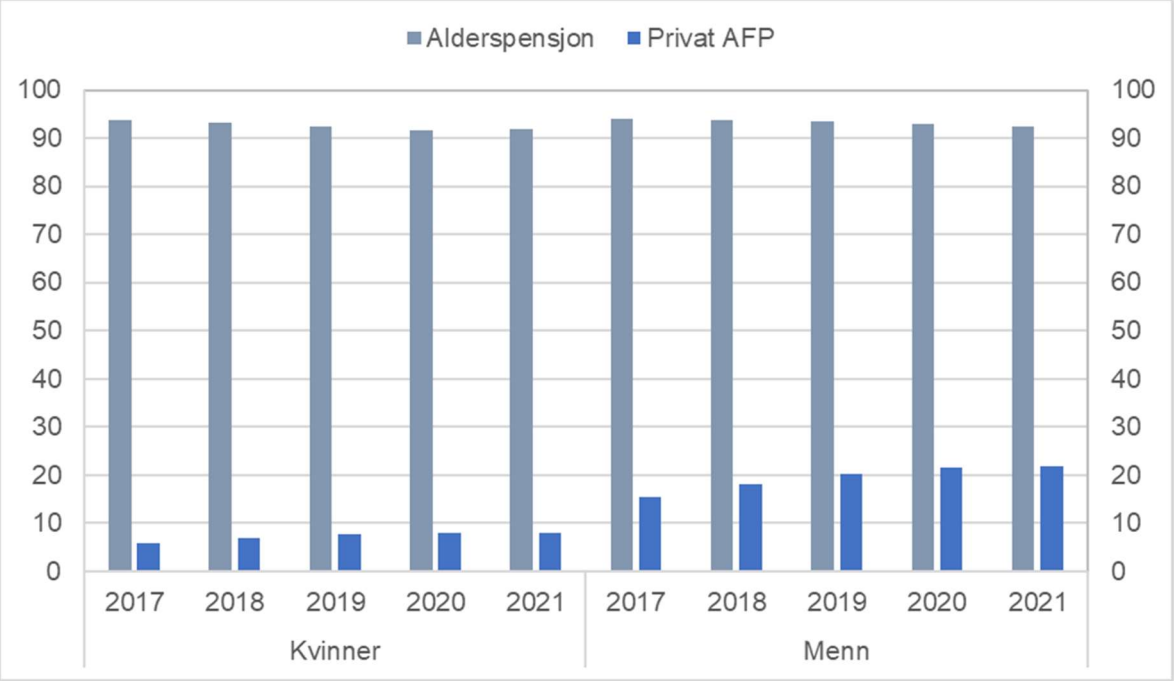

Merk: Det er et vilkår for å kunne ta ut privat AFP at den enkelte tar ut minimum 20 prosent alderspensjon fra folketrygden i minst en måned, enten før eller samtidig med uttak av AFP. Etter én måned kan utbetalingen fra folketrygden endres eller stoppes, samtidig som utbetalingen av AFP fortsetter. De fleste mottar privat AFP og alderspensjon fra folketrygden samtidig. At ny AFP i privat sektor kan mottas sammen med alderspensjon fra folketrygden innebærer at summen av andelen lønnstakere som mottar hver enkelt av de ulike pensjonstypene overstiger andelen lønnstakere som mottar en eller flere pensjonsytelser.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

Figur 5.6 viser utvikling i andelen lønnstakere 62–66 år som mottar alderspensjon fra folketrygden, fordelt etter sektor og kjønn. Det har i alle sektorer vært en reduksjon i andelen lønnsmottakere som mottar alderspensjon i perioden 2017–2021, både for menn og kvinner.

Vi ser at det er langt mer vanlig å kombinere arbeid og alderspensjon i privat sektor enn i offentlig sektor, både for menn og kvinner. Dette resultatet er ikke overraskende. Selv om det i privat og offentlig sektor er lik anledning til å kombinere alderpensjon fra folketrygden med arbeidsinntekt, er det for lønnstakere i offentlig sektor svakere økonomiske insentiver til å kombinere dette med fullt arbeid og uttak av AFP. For lønnstakere i offentlig sektor som fortsatt er i fullt arbeid, er uttak av alderspensjon fra folketrygden før 67 år dermed en ren finansiell beslutning, mens alderspensjon fra folketrygden i privat sektor også kan benyttes for de som har trappet ned fra arbeidslivet.

Andelen kvinner som kombinerer arbeid og alderspensjon er langt lavere i kommunal sektor enn i statlig sektor. Dette kan ha sammenheng med at kvinner i kommunal sektor i gjennomsnitt har kortere yrkeskarrierer og dermed i mindre grad oppfyller vilkåret for å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år. For menn er det imidlertid liten forskjell mellom statlig og kommunal sektor.

Figur 5.6 Andel lønnstakere 62–66 år som kombinerer arbeid og alderspensjon fra folketrygden etter sektor og kjønn. Prosent

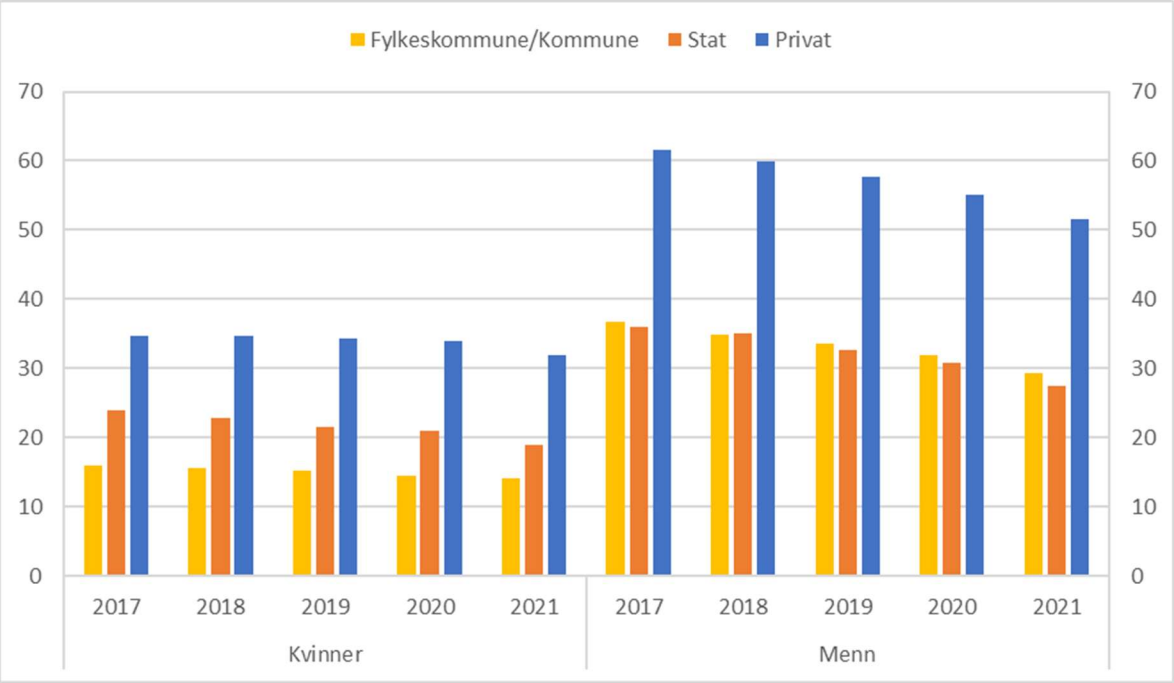

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

5.3 Arbeidstid per uke

5.3.1 Arbeidstid for ansatte i ulike sektorer

Figur 5.7 viser gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for lønnstakere 62–74 år etter sektor.

Figur 5.7 Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for lønnstakere etter alder og sektor, 2021. Timer

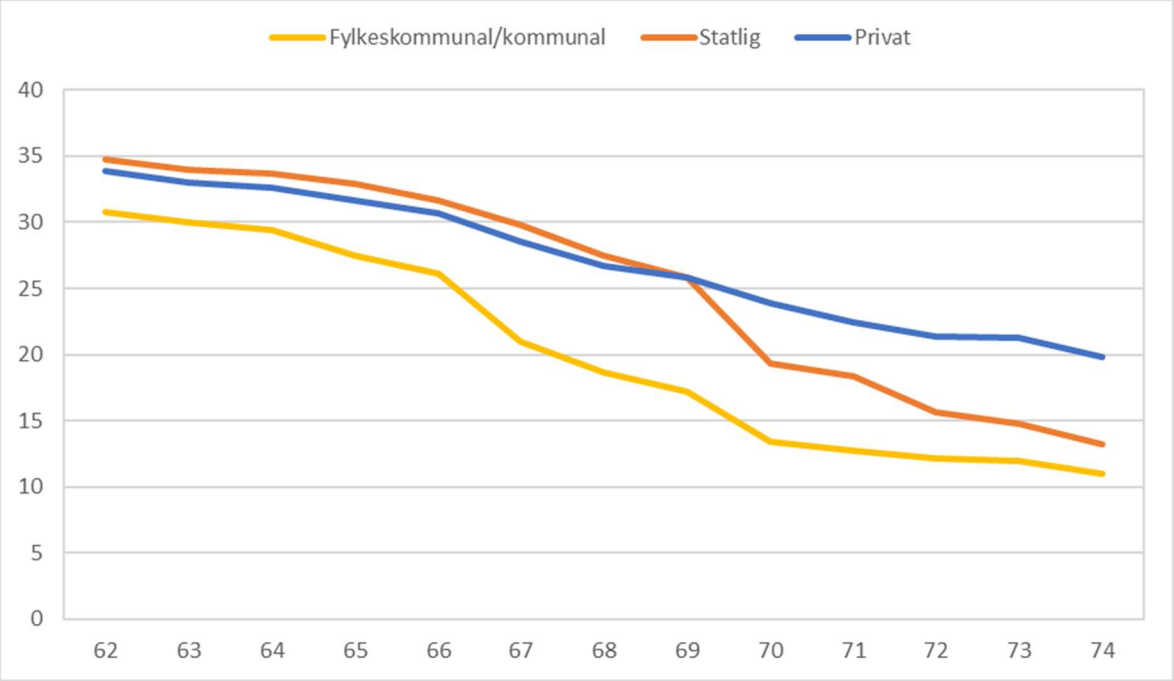

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid avtar med alderen i alle sektorer. Avtalt arbeidstid er lavere i fylkeskommunal/kommunal sektor enn i privat og statlig sektor for alle aldre. Avtalt arbeidstid er noe høyere i statlig enn i privat sektor fra 62 til 68 år. Ved 69 år er gjennomsnittlig avtalt arbeidstid 26 timer per uke både i statlig og privat sektor. Fra 69 år faller avtalt arbeidstid for ansatte i statlig sektor betydelig, og ved 74 år er avtalt arbeidstid nesten på samme nivå som for fylkeskommunal/kommunal sektor. Avtalt arbeidstid for aldersgruppene 70–74 år i privat sektor faller ikke like kraftig, og avtalt arbeidstid for denne aldersgruppen er betydelig høyere enn for samme aldersgruppe i offentlig sektor.

I 2021 var gjennomsnittlig avtalt arbeidstid 31,9 timer per uke for aldersgruppen 62–66 år, 25,4 timer per uke for aldersgruppen 67–69 år og 19,4 timer per uke for aldersgruppen 70–74 år. Figur 5.8 viser utviklingen i gjennomsnittlig avtalt arbeidstid for aldersgruppene 62–66 år, 67–69 år og 70–74 år i årene 2017 til 2021. Gjennomsnittlig avtalt arbeidstid har økt svakt for alle aldersgruppene i perioden. Økningen har vært sterkest for aldersgruppen 62–66 år, der gjennomsnittlig avtalt arbeidstid er 0,5 timer høyere i 2021 enn i 2017.

Figur 5.8 Utvikling i gjennomsnittlig avtalt arbeidstid per uke for lønnstakere i ulike aldersgrupper. Timer.

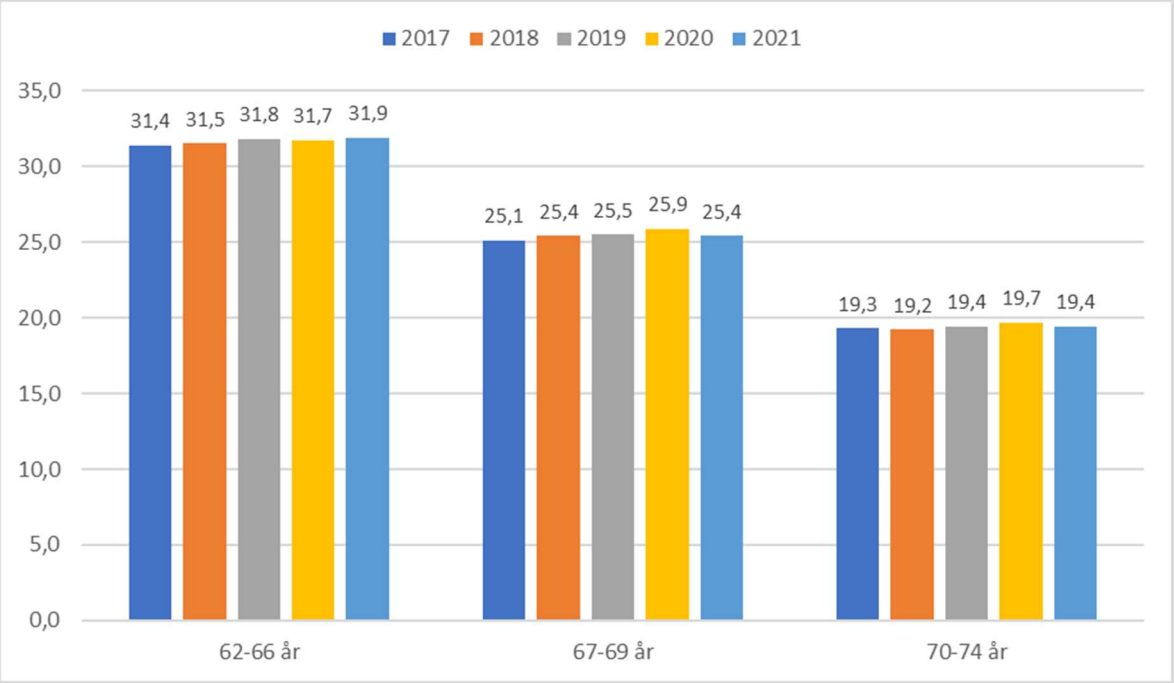

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

5.3.2 Arbeidstid for ansatte i virksomheter med AFP

Historisk sett var AFP begrunnet med behovet for å gi slitne arbeidstakere en mulighet til å slutte frivillig før 67 år. Ordningen var derfor mest aktuell for arbeidstakere med fysisk tungt arbeid, og ble i privat sektor iverksatt i 1989 for arbeidsplasser med en tariffavtale. Det argumenteres fortsatt for at personer som tar ut ny AFP i privat sektor, og særlig personer med fysisk krevende arbeid, gjør dette for å kunne trappe ned arbeidsinnsatsen. I dette avsnittet ser vi derfor på arbeidstakere i alderen 62–66 år som jobber i en virksomhet med AFP, og har sammenlignet hvor mye arbeidstakere som tar ut AFP jobber sammenlignet med de som ikke tar ut AFP.

Figur 5.9 viser gjennomsnittlig arbeidstid per uke for sysselsatte menn og kvinner i alderen 62–66 år gruppert etter om de tar ut offentlig AFP, tar ut privat AFP eller ikke tar ut AFP.

Figur 5.9 Gjennomsnittlig arbeidstid per uke for sysselsatte 62–66 år etter uttak av AFP og kjønn. Timer

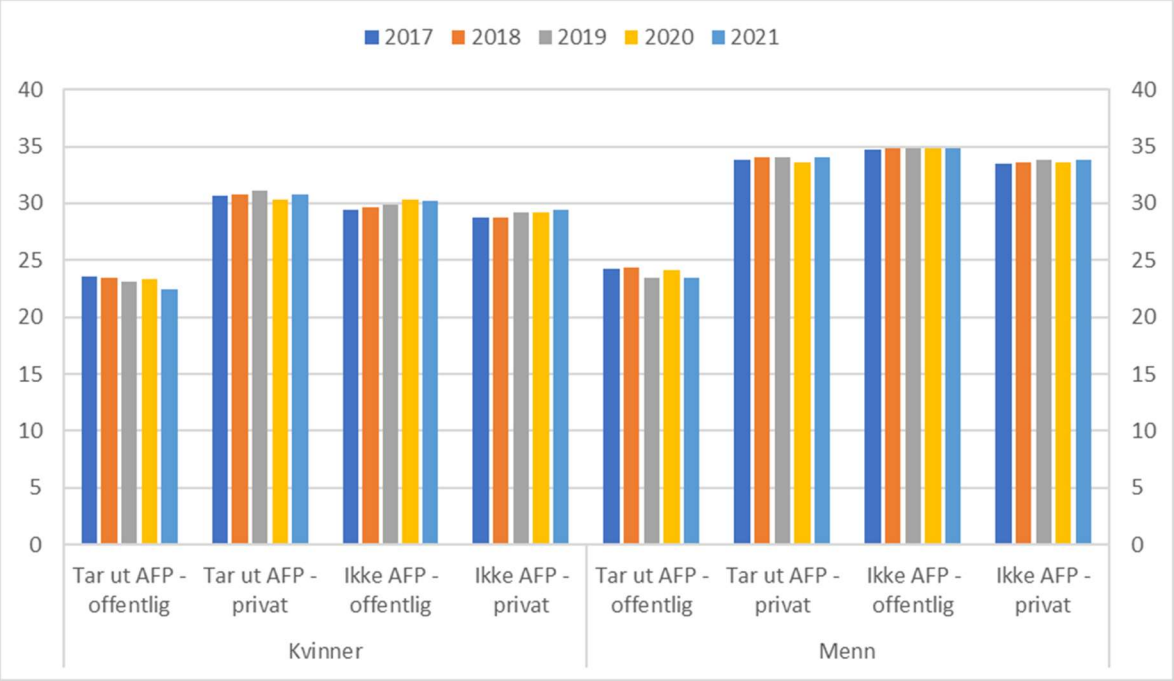

Kilde: Statistisk sentralbyrå (4. kvartal)

For offentlig AFP, er det strenge avkortingsregler når AFP kombineres med arbeid. Figuren viser at de som tar ut offentlig AFP i gjennomsnitt jobber færre arbeidstimer per uke enn de som tar ut privat AFP og de som ikke tar ut AFP, noe som gjelder både for kvinner og menn.

Privat AFP kan fritt kombineres med arbeid uten at AFP avkortes. Menn i privat sektor som tar ut AFP, jobber i gjennomsnitt like mye som de som ikke tar ut AFP i privat sektor og én time mindre enn menn i offentlig sektor som ikke tar ut AFP. Basert på sammenligningen av gjennomsnittlig arbeidstid per uke, ser det altså ikke ut til at menn i privat sektor benytter seg av AFP for å kunne trappe ned arbeidsinnsatsen. For kvinner ser vi at de som tar ut privat AFP jobber i gjennomsnitt vel en halv time mer enn de som ikke tar ut AFP i offentlig sektor og omtrent 1,5 time mer enn de som ikke tar ut AFP i privat sektor. Heller ikke for kvinner gir sammenligningen av gjennomsnittlig arbeidstid indikasjon på at kvinner som tar ut AFP i privat sektor er personer som har behov for å redusere antallet arbeidstimer per uke – tvert imot, disse kvinnene jobber mer enn andre kvinner.

Ved å sammenligne utviklingen i gjennomsnittlig arbeidstid for kvinner og menn, ser vi at det er små endinger i perioden 2017–2021. Gjennomsnittlig arbeidstid for sysselsatte som tar ut offentlig AFP er én time høyere for menn enn for kvinner. Blant de som tar ut AFP i privat sektor, er gjennomsnittlig arbeidstid tre timer høyere for menn enn for kvinner. Også for sysselsatte som ikke tar ut AFP, både i privat og offentlig sektor, er gjennomsnittlig arbeidstid høyere for menn. Blant sysselsatte som ikke tar ut AFP, jobber menn nesten fem timer mer per uke enn kvinner i samme sektor.

5.4 Forventet yrkesaktivitet

I tidligere intensjonsavtaler om et mer inkluderende arbeidsliv (IA), var økt yrkesdeltakelse blant eldre et eksplisitt delmål som ble operasjonalisert ved at forventet yrkesaktivitet etter 50

år skulle økes med ett år i perioden 2009–2018. IA-avtalen for 2019–2022 har mål om å legge til rette for at så mange som mulig kan arbeide så mye som mulig, så lenge som mulig.

Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en indikator for *forventet yrkesaktivitet etter 50 år*. Ved beregning av indikatoren tas det hensyn til stillingsandel. Indikatoren viser forventet antall årsverk etter fylte 50 år som et gjennomsnitt for hele befolkningen, ikke bare for de som var i arbeid. De siste årene har det vært en klar vekst i yrkesaktiviteten blant eldre. I perioden før pensjonsreformen, fra 2001 til 2010, økte forventet yrkesaktivitet for begge kjønn med 1,3 år. De siste femten årene, dvs. fra 2007 til 2021, økte antall forventete yrkesaktive år etter 50 år for begge kjønn med 1,5 år, hvorav 1,1 år var i perioden fra 2010 til 2021, jf. figur 5.10. I 2021 kunne en 50-åring dermed forvente å ha 12 år på fulltid gjenstående i arbeidslivet.

Figur 5.10 Forventet yrkesaktivitet etter fylte 50 år. Årsverk

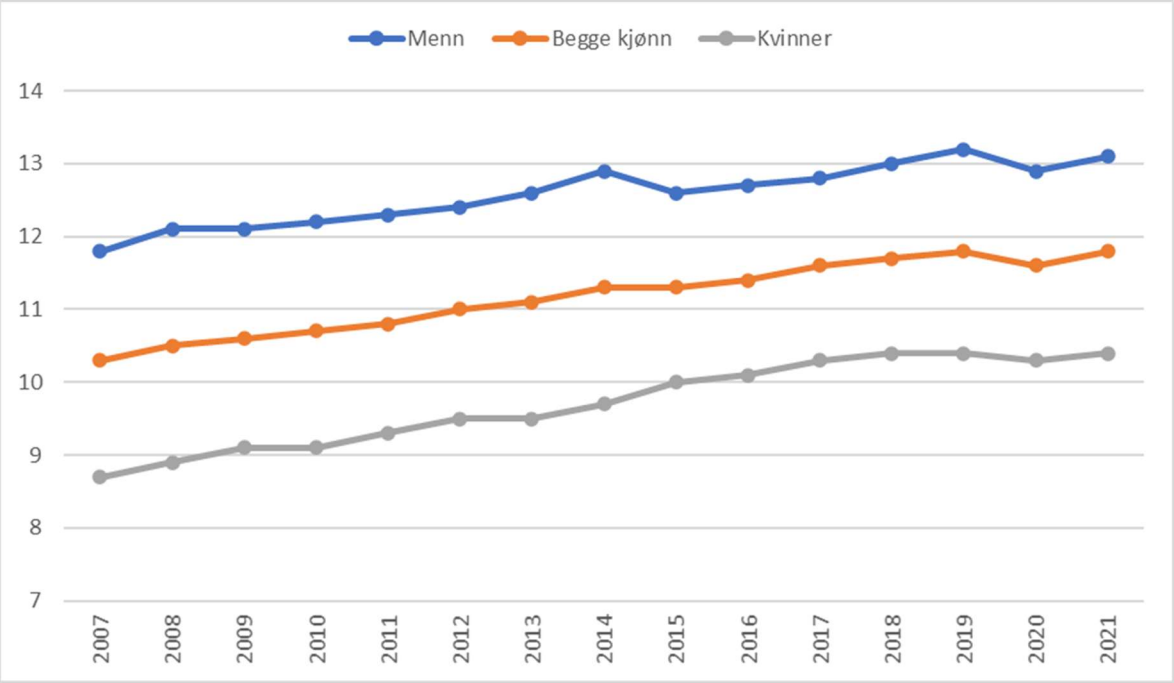

Merk: Nytt datagrunnlag som følge av overgang til a-ordningen fra 2015. Ytterligere endringer i datagrunnlaget fra 2015 forsterker bruddet i tidsserien. For å få en mer helhetlig tidsserie, har Arbeids- og velferdsdirektoratet justert tallene for forventet yrkesaktivitet også før 2015. Dette innebærer endring i verdiene for forventet yrkesaktivitet for alle år som inngår i figuren fra og med 2022-rapporten. Sammenlignet med tidligere års rapporter, er nivåene noe lavere, men utviklingen over tid er om lag den samme.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 5.10 viser at forventet yrkesaktivitet etter 50 år er høyere for menn enn for kvinner. Økningen i forventet gjenstående yrkesaktivitet har vært sterkere for kvinner enn menn siden 2007, og kjønnsforskjellene har dermed blitt noe redusert over tid. Forventet gjenstående yrkesaktivitet falt noe for både kvinner og menn i 2020. For kvinner er nivået i 2021 tilsvarende som i 2019, mens forventet gjenstående yrkesaktivitet for menn er 0,1 år lavere i 2021 enn i 2019.

Før pensjonsreformen var det en allmenn pensjonsalder på 67 år i folketrygden. En fast pensjonsalder i kombinasjon med økning i levealder skaper utfordringer for den økonomiske bærekraften i pensjonssystemet. Pensjonsreformen har bidratt til å styrke bærekraften ved at de framtidige pensjonsutbetalingene er knyttet opp mot utviklingen i levealder. For å opprettholde gode pensjonsnivåer for yngre årskull, er det imidlertid viktig at det er en sammenheng mellom sysselsettingen blant eldre og utviklingen i levealder. Økt sysselsetting

blant eldre vil også bidra til økt verdiskapning og økte skatteinntekter. I løpet av de siste femten årene, dvs. fra 2007 til 2021, har antallet gjenstående yrkesaktive år økt med 1,5 år for en 50-åring. I samme periode økte til sammenligning forventet gjenstående levetid for en 50-åring med 2,2 år. De siste 10 årene, fra 2012 til 2021, økte antall gjenstående yrkesaktive år for en 50-åring med 0,8 år, mens forventet gjenstående levetid økte med 1,5 år.[41]

5.5 Median avgangsalder

Figur 5.11 viser median avgangsalder blant arbeidsføre i årskullene 1940–1954 fordelt på sektor og AFP-tilhørighet. Med arbeidsføre menes personer som var yrkesaktive ved 61 år, som verken mottok uføretrygd eller arbeidsavklaringspenger i alderen 61–66 år og som var i live til minst fylte 67 år. Avgang er i denne sammenheng definert som null arbeidstimer i uka.

Figur 5.11 Median avgangsalder blant arbeidsføre etter sektor og fødselsår

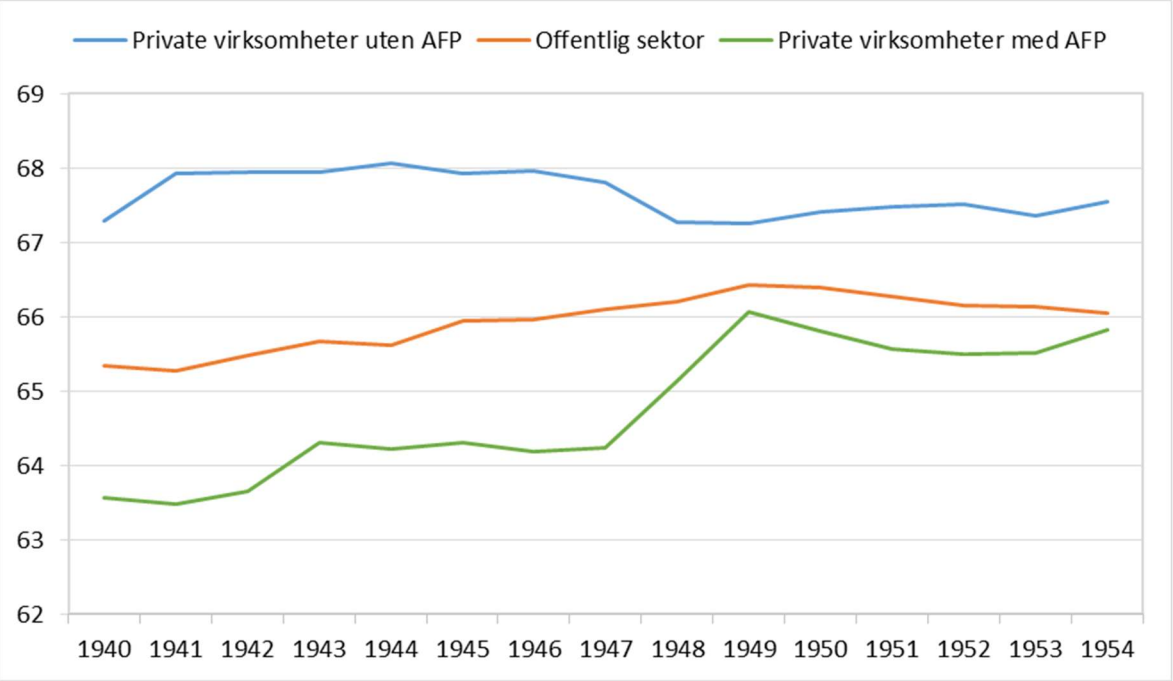

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I private virksomheter med AFP har median avgangsalder nærmet seg avgangsalderen i offentlig sektor ettersom ny privat AFP er faset inn. Fra 1949- til 1953-kullet faller imidlertid median avgangsalder for private virksomheter med AFP. Dette kan skyldes overgangen til a-ordningen i 2015 da en god del personer som var registrert som arbeidstakere i Aa-registeret, antakelig feilaktig registrert, forsvant fra registeret akkurat ved årsskiftet. For 1950-kullet vil dette komme til uttrykk som avgang ved 65 år, for 1951-kullet ved 64 år, for 1952-kullet ved 63 år og for 1953-kullet ved 62 år, noe som kan ha bidratt til fallet i median avgangsalder for disse årskullene sammenliknet med 1949-kullet. Median avgangsalder øker igjen for 1954-kullet til et nivå nær offentlig sektor. Også i offentlig sektor har det vært en liten nedgang i median avgangsalder fra 1949- til 1954-kullet, mens det har vært en liten økning for de samme kullene i privat virksomhet uten AFP. Overgangen til a-ordningen gjelder alle sektorer, og det er derfor usikkert i hvor stor grad dataomleggingen påvirker resultatene.

[41] Kilde: Statistisk sentralbyrå, tabell 05357 Forventet gjenstående levetid, etter kjønn og alder.

Dersom avgang defineres som når arbeidstiden faller under 20 timer i uka, er median avgangsalder noe lavere for alle sektorer. For privat sektor uten AFP er median avgangsalder som gjennomsnitt for alle årskullene 0,7 år lavere med denne definisjonen, for offentlig sektor er median avgangsalder 0,6 år lavere med denne definisjonen, mens forskjellen for privat sektor med AFP er 0,4 år. For offentlig sektor og privat sektor med AFP er forskjellen noe høyere for de yngste enn for de eldste årskullene.

5.6 Tilbud og etterspørsel etter eldre i arbeidslivet

Senter for seniorpolitikk gjennomfører annethvert år spørreundersøkelser rettet mot ledere og yrkesaktive. Resultatene fra disse undersøkelsene publiseres i Norsk seniorpolitisk barometer. For å vurdere utviklingen i tilbud og etterspørsel etter eldre arbeidskraft over tid, gjengir vi resultatet for to av spørsmålene i denne undersøkelsen nedenfor. Vi ser først på ønsket avgangsalder blant de yrkesaktive, og deretter på ledernes vurdering av betydning av alder i forbindelse med jobbsøking.

På spørsmål om ved hvilken alder man kan tenke seg å tre helt ut av arbeidslivet dersom man kunne velge helt fritt, svarer yrkesaktive i gjennomsnitt 65,2 år i 2020. De siste femten årene har denne alderen økt med 3,2 år.

Figur 5.12 viser ønsket avgangsalder, når svarene grupperes i ulike aldersintervaller.[42] Andelen som svarer at de ønsker å jobbe til 67 år eller eldre har økt fra 21 prosent til 38 prosent i løpet av de femten siste årene. Tilsvarende har andelen som ønsker å gå av før 62 år sunket fra 31 prosent til 16 prosent i samme periode. Fra 2019 til 2020 ser vi en nedgang i andelen som ønsker å jobbe til 70 år eller eldre, og en økning i andelen som ønsker å pensjonere seg i alderen 62-66 år.

Figur 5.12 Ønsket avgangsalder blant yrkesaktive, 2006–2020. Prosent

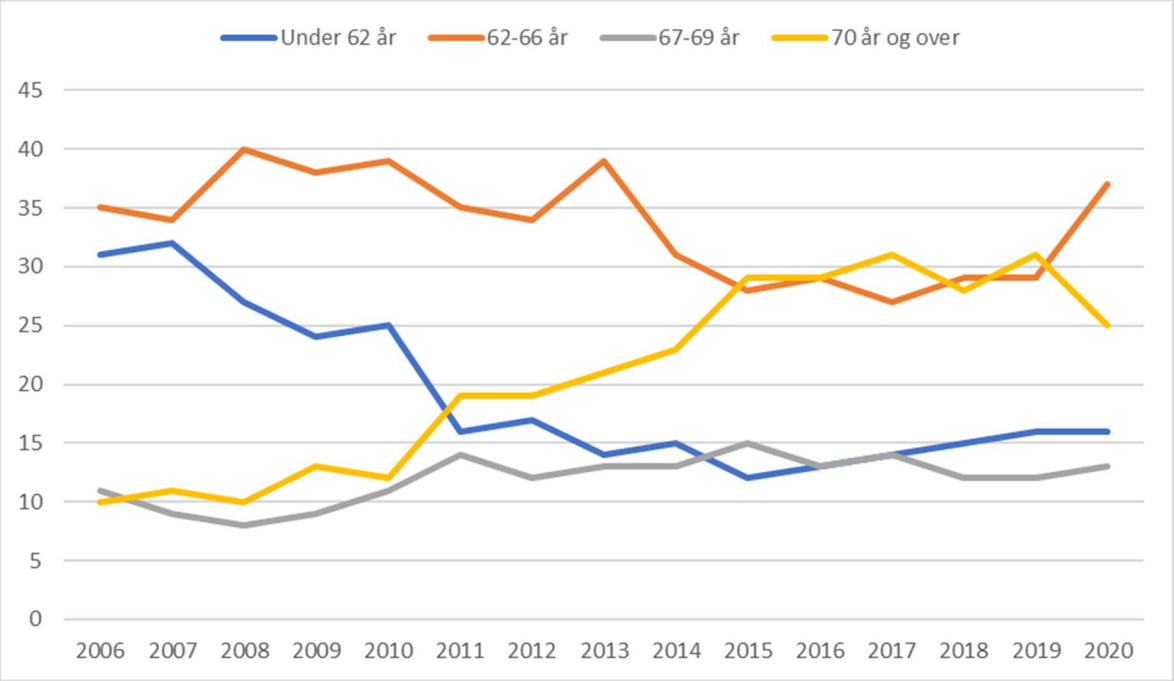

Kilde: Senter for seniorpolitikk, Norsk seniorpolitisk barometer, yrkesaktive 2020

[42] Om lag 15 prosent har ikke besvart spørsmålet (andel ikke vist i figuren).

Resultatene viser at selv om ønsket avgangsalder i gjennomsnitt øker, er det ikke alle som ønsker å jobbe lenge, og 16 prosent av de yrkesaktive ønsker å gå av før fylte 62 år. Samtidig er det en betydelig andel av de yrkesaktive som ønsker å jobbe utover 67 år (38 prosent). Når vi jobber lenger, vil sannsynligvis flere være arbeidssøkende i høyere alder enn tidligere. Andelen som bytter arbeid faller med alderen. Dette kan skyldes at den enkelte ikke ønsker å bytte jobb, men også at mobilitetshindrene øker med alderen.

Senter for seniorpolitikk har undersøkt hvordan covid-19 har påvirket seniorer i arbeidslivet.[43] De finner en nedgang i gjennomsnittlig ønsket avgangsalder blant seniorer fra 2020 til 2021, og påpeker at dette er en tydelig forsterkning av en nedadgående trend fra 2015. Videre finne de i oktober 2021 tegn til at arbeidet har fått mindre betydning for seniorene, at færre gleder seg til å gå på jobben og at de gjennomsnittlig kunne ønske å slutte tidligere enn før pandemien. Det vil være interessant å se om dette er noe som resulterer i varig tidligere yrkesavgang blant seniorer eller om ønsket avgangsalder øker igjen når arbeidslivet kommer tilbake til normalen.

I den sammenheng er det interessant å se på resultatet fra spørsmålet i Norsk seniorpolitisk barometer der lederne blir spurt om hvor gammel en kvalifisert søker til en stilling skal være før lederen vil nøle med å innkalle vedkommende til intervju på grunn av alder. Resultatet er vist i figur 5.13. Alderen der gjennomsnittet av lederne vil nøle med å kalle inn en kvalifisert søker til intervju har økt over tid og lå på 59 år i 2021. Ledernes svar på spørsmålet indikerer at alder har en betydning i forbindelse med jobbintervju. Holdninger til eldre arbeidstakere blant ledere i arbeidslivet kan dermed se ut til å ha en viss påvirkning på etterspørselen etter eldre arbeidskraft.

[43] Hauge, L. og Solem, P. E. (2022), SSPs fag og faktanotat: Hvordan har seniorer i arbeidslivet opplevd pandemien?

Figur 5.13 Lederes vurdering av ved hvilken alder de vil nøle med å innkalle en kvalifisert søker til intervju grunnet alder. 2008–2021. År

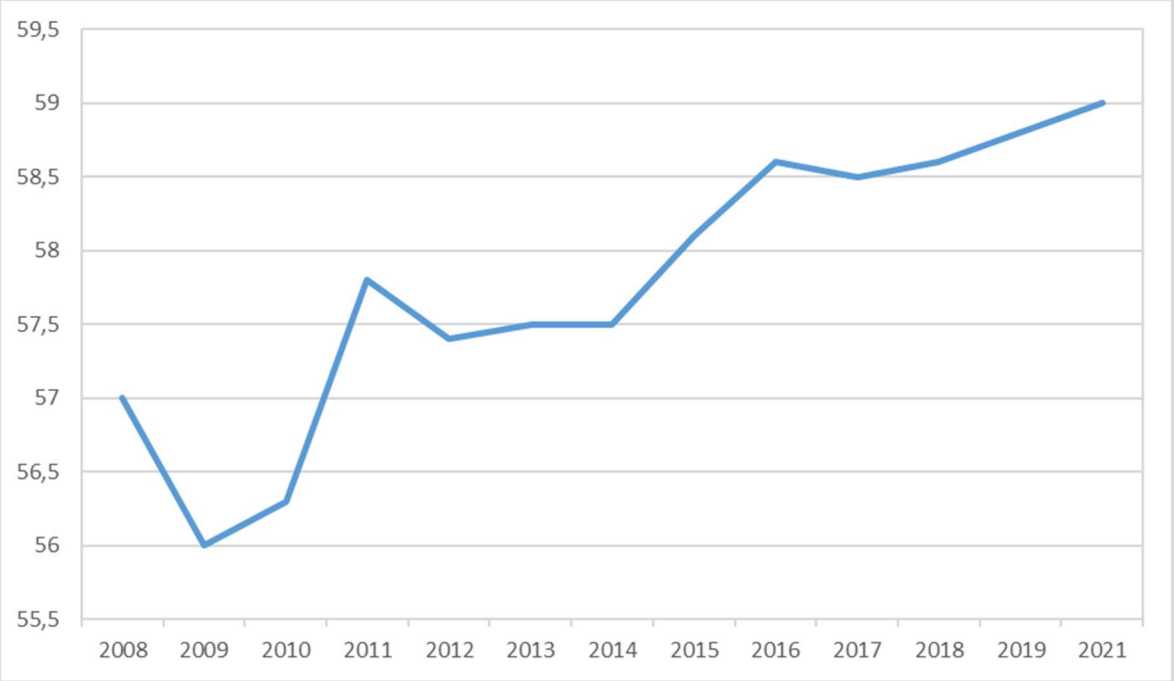

Kilde: Senter for seniorpolitikk, Norsk Seniorpolitisk barometer, ledere 2021

Resultatene fra Norsk seniorpolitisk barometer indikerer at en betydelig andel yrkesaktive ønsker å fortsette å jobbe etter at de har mulighet til å ta ut alderspensjon, men at det samtidig ikke er like enkelt å bli innkalt til intervju i denne alderen.

12. mars 2020 ble det satt i verk en rekke tiltak for å begrense spredningen av koronaviruset. Dette fikk store konsekvenser for arbeidsmarkedet. Svært mange sysselsatte ble permittert, og antall registrerte arbeidssøkere økte markant. På det meste var 433 000 registrert som arbeidssøkere hos NAV og det utgjorde 15 prosent av arbeidsstyrken. Arbeidsledigheten begynte å gå ned mot slutten av april 2020 etter hvert som det ble lettet på noen av tiltakene, og denne tendensen fortsatte frem til utgangen av oktober. Mot slutten av året økte ledigheten grunnet smitteoppblomstring og nye tiltak, men økningen var mindre enn i starten av pandemien. For år 2020 sett under ett, var 142 000 (om lag 5 prosent av arbeidsstyrken) registrert helt arbeidsledige (årsgjennomsnitt), en økning på om lag 125 prosent sammenliknet med år 2019. Delvis arbeidsledige og arbeidsledige på tiltak kommer i tillegg, og 2020 var også preget av at andelen delvis arbeidsledige var uvanlig høy. Det gjelder i hovedsak personer som var delvis permitterte.

Figur 5.14 viser gjennomsnittlig antall helt arbeidsledige målt som andel av arbeidsstyrken på samme alder. Andelen arbeidsledige økte markant fra 2019 til 2020 for alle aldersgrupper, og økningen var størst for de yngste aldersgruppene (20–24 år og 25–29 år). I 2021 falt arbeidsledigheten for alle aldersgrupper til et nivå som var noe høyere enn i 2019. Som for tidligere år, er arbeidsledigheten høyest blant aldersgruppene 20–24 år, 25–29 år og 30–39 år. For disse aldersgruppene var i overkant av 4 prosent arbeidsledige målt som andel av arbeidsstyrken i 2021. Til sammenligning var arbeidsledigheten 2,8 prosent for aldersgruppen 60–66 år og 0,3 prosent for aldersgruppen 67 år og over.

Det er altså ikke blant de eldste aldersgruppene at arbeidsledigheten er høyest. At det er relativt få arbeidsledige blant de eldste kan skyldes at flere velger å bli pensjonist heller enn arbeidssøkende, og at det derfor er flere blant de eldste som i utgangspunktet ønsker å jobbe

lenger selv om dette ikke reflekteres i arbeidsledighetstallene. Etter hvert som levealdersjusteringen får gradvis sterkere effekt, og flere velger å kompensere for dette ved å jobbe lenger, vil det være interessant å følge utviklingen i andelen arbeidsledige for de eldste – særlig med tanke på at en del ledere oppgir at de nøler med å innkalle eldre søkere til intervju.

Figur 5.14 Gjennomsnittlig antall arbeidsledige målt som andel av arbeidsstyrken. Prosent

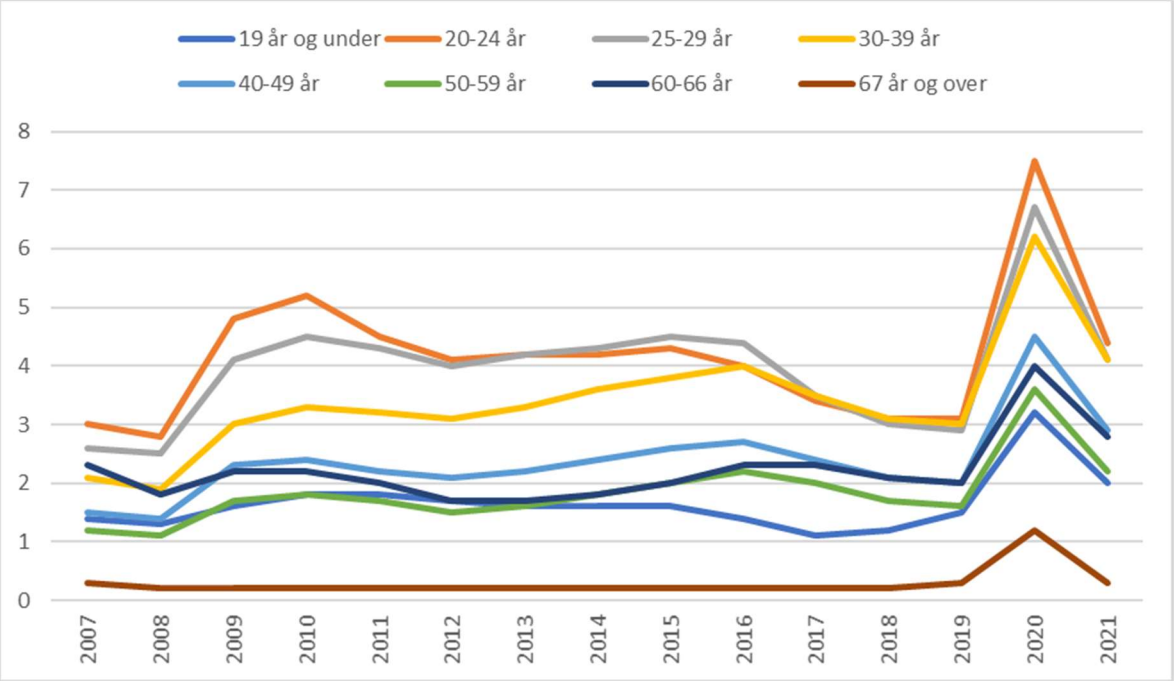

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 5.15 viser andelen arbeidssøkere i perioden fra januar 2020 til og med desember 2021, målt ved arbeidssøkere som andel av arbeidsstyrken. Arbeidssøkere inkluderer helt arbeidsledige, delvis arbeidsledige og arbeidsledige på tiltak. Permitterte inngår blant de helt eller delvis arbeidsledige. Arbeidsstyrken er definert som summen av sysselsatte og arbeidssøkere.

Andelen arbeidssøkere var rekordlav før koronapandemien inntraff (3,7 prosent totalt og 2,5 prosent for aldersgruppen 60 år og eldre). I april 2020 steg andelene kraftig til 14,9 prosent for alle og 10,1 prosent for aldersgruppen 60 år og eldre. Til sammenligning var andelene for aldersgruppene 20–24 år og 25–29 år på hhv. 20,5 prosent og 19,1 prosent. Totalt sett falt andelen arbeidssøkere fra april 2020 fram mot oktober 2020, før den økte noe igjen til og med mars 2021, og falt deretter fram mot desember 2021. For aldersgruppen 60 år og eldre falt andelen arbeidssøkere fram til januar 2021, før den økte svakt til og med mars 2021 og falt deretter svakt fram mot desember 2021.

I desember 2021 var arbeidsledigheten i aldersgruppen 60 år og over 3,1 prosent, noe som er 0,6 prosentpoeng høyere enn nivået før koronakrisen.

Figur 5.15 Arbeidssøkere* som andel av arbeidsstyrken

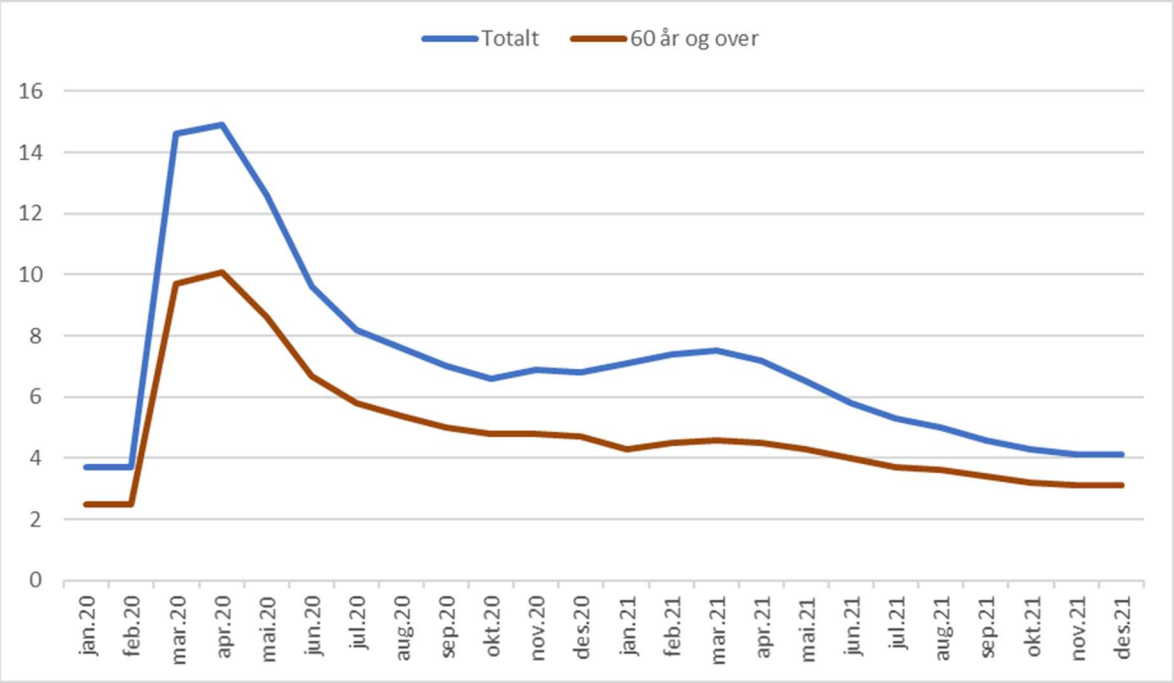

* Arbeidssøkere inkluderer personer registrert hos NAV som helt og delvis ledige og deltakere på arbeidsmarkedstiltak

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 5.16 viser hvordan koronakrisen kan ha påvirket den eldre befolkningen ulikt i ulike næringer i privat sektor ved å se på andelen arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere og som derfor har sluttet i jobben i løpet av det siste året. Generelt sett vil utviklingen i sysselsettingen avhenge av alderssammensetning og andre faktorer, ikke bare arbeidsmarkedet.

Figur 5.16 Andel arbeidstakere over 60 år i privat sektor som ikke var i registrert arbeid ett år senere, etter næring

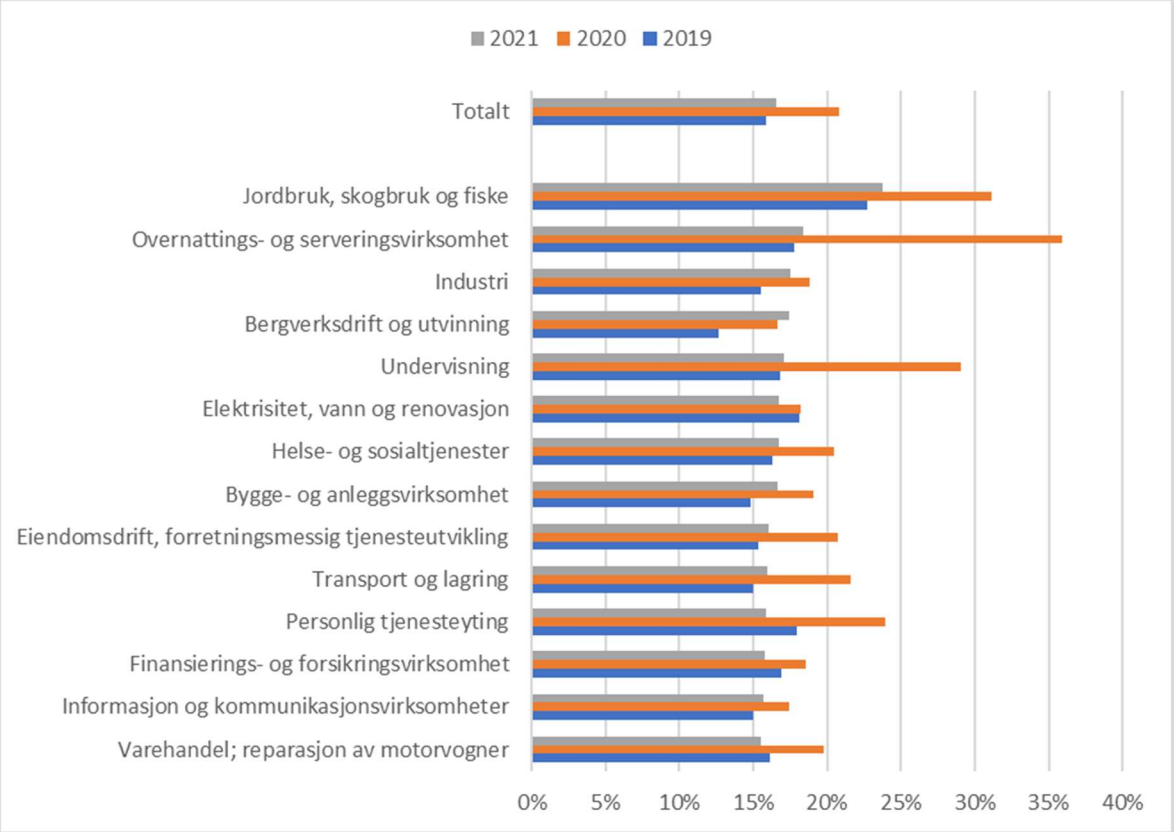

Merk: Personer som er helt permittert i inntil 3 måneder regnes som sysselsatte. Alle som har vært helt permittert i mer enn 3 måneder regnes som å ha sluttet.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I alt var det 16 prosent av arbeidstakere over 60 år som sluttet i jobb i 2019, mens det var 21 prosent i 2020. I 2021 var denne andelen tilbake på et nivå på linje med i 2019; 17 prosent.

Den største endringen fra 2019 til 2020 var innen overnatting- og serveringsbransjen. Andelen som sluttet i jobb økte der fra 18 prosent i 2019 til 36 prosent i 2020. I 2021 var andelen som sluttet for denne næringen igjen 18 prosent.

I undervisningssektoren var det også en stor økning i andelen som sluttet i jobb. Andelen som sluttet i jobb økte fra 17 prosent i 2019 til 29 prosent i 2020. I 2021 var andelen for denne næringen tilbake på 17 prosent. Siden vi her ser på privat sektor, er det verdt å understreke at de fleste lærerjobber per i dag er i offentlig sektor.

Innen jordbruk, skogbruk og fiske økte andelen som sluttet i jobb med rundt 8 prosentpoeng fra 2019 til 2020; fra 23 til 31 prosent. I 2021 var andelen som sluttet 24 prosent.

Andelen arbeidstakere over 60 år som slutter i arbeid i løpet av året er i 2021 omtrentlig på samme nivå som i 2019 for de fleste næringer. Dette indikerer at de ekstreme utslag for enkelte næringer i 2020 var et særegent tilfelle, og det kan se ut til at dette kan ha hatt en sammenheng med ringvirkningene av koronapandemien. Næringene innen privat sektor som fra 2019 til 2021 har hatt størst endring i andelen arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere er; bergverksdrift og utvinning (4,8 prosentpoeng), personlig tjenesteyting (-2,1 prosentpoeng), industri (2,0 prosentpoeng) og bygge- og anleggsvirksomhet (1,8 prosentpoeng). Bergverksdrift og utvinning er den eneste næringen i

privat sektor som har hatt en økning i andelen arbeidstakere som slutter hvert år i perioden 2019 til 2021.

Figur 5.17 [44]viser den tilsvarende andelen arbeidstakere over 60 år i offentlig sektor som ikke var i registrert arbeid ett år senere og som derfor har sluttet i jobben i løpet av det siste året fordelt på ulike næringer.

Figur 5.17 Andel arbeidstakere over 60 år i offentlig sektor som ikke var i registrert arbeid ett år senere, etter næring

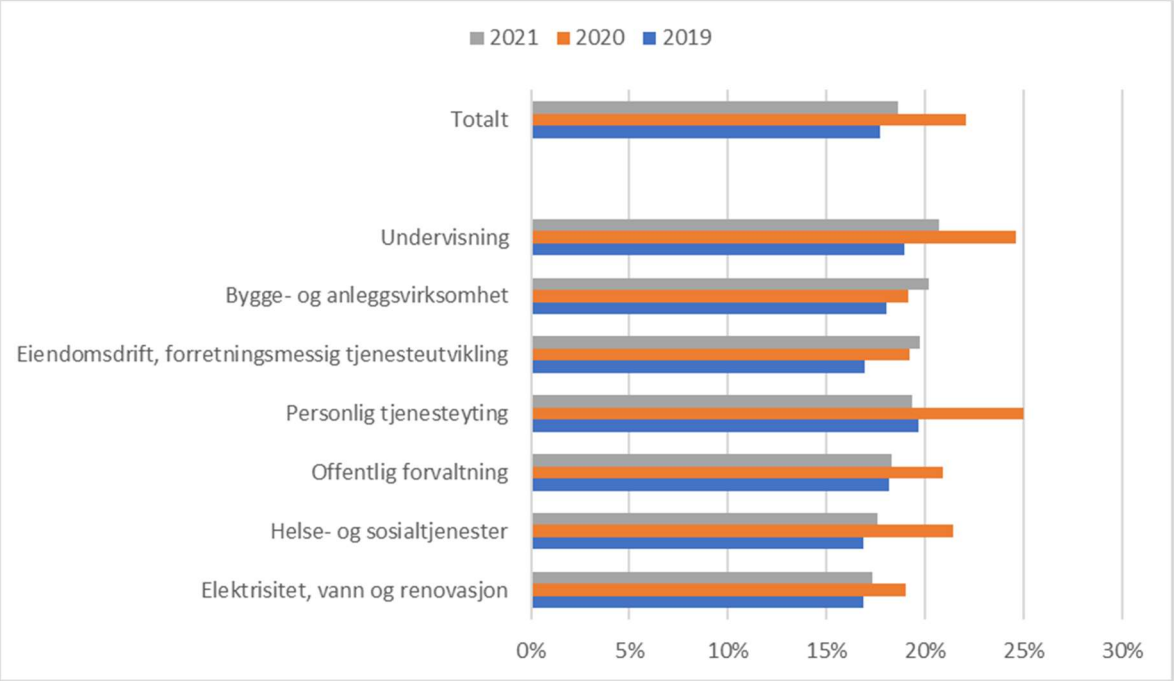

Merk: Personer som er helt permittert i inntil 3 måneder regnes som sysselsatte. Alle som har vært helt permittert i mer enn 3 måneder regnes som å ha sluttet.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Andelen som sluttet å jobbe i offentlig sektor for aldersgruppen 60 år og eldre økte fra 18 prosent i 2019 til 22 prosent i 2020. I 2021 var denne andelen 19 prosent. Fra 2019 til 2020 var økningen i andelen arbeidstakere over 60 år som sluttet størst innen undervisning, personlig tjenesteyting og helse- og sosialtjenester. Fra 2020 til 2021 er det størst nedgang i andelen som slutter for de samme næringene. Også innen offentlig sektor ser det ut til at de ekstreme utslagene fra 2019 til 2020 har vært et særegent tilfelle. Næringene innen offentlig sektor som fra 2019 til 2021 har hatt størst endring i andelen arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere er eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteutvikling (2,7 prosentpoeng), bygge- og anleggsvirksomhet (2,1 prosentpoeng) og undervisning (1,7 prosentpoeng). Næringene eiendomsdrift og forretningsmessig tjenesteyting og bygge- og anleggsvirksomhet har begge hatt en økning i andelen arbeidstakere som slutter hvert år i perioden 2019 til 2021.

Figur 5.18 viser andel arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere, og som derfor har sluttet i jobben i løpet av det siste året, etter yrker.

[44] Figuren er oppdatert pga. feil i datagrunnlaget for undervisning (endret fra 17,1 prosent til 20,7 prosent i 2021). Feilen medfører rettelser i tilhørende tekst.

Figur 5.18 Andel arbeidstakere over 60 år som ikke var i registrert arbeid ett år senere, etter yrke

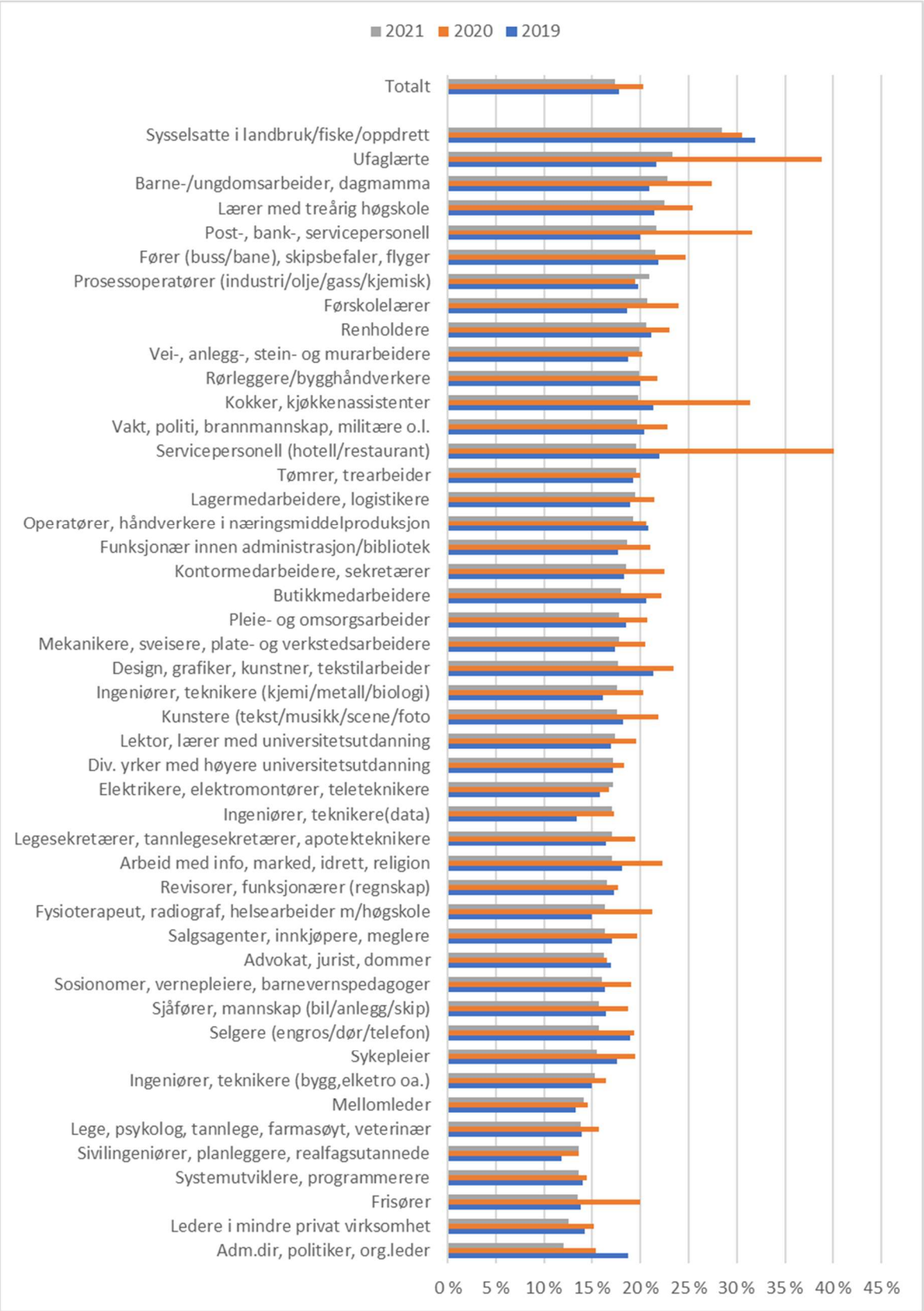

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Andelen arbeidstakere over 60 år som sluttet i jobb i 2021 var høyest innen yrket landbruk, fiske og oppdrett (28 prosent). Andelen innen landbruk, fiske og oppdrett har imidlertid falt hvert år i perioden fra 2019. Yrkene som hadde størst økning i andelen som sluttet fra 2019 til 2020 er yrkene som har hatt størst nedgang fra 2020 til 2021.

6 Inntekt blant den eldre befolkningen

Pensjonssystemets hovedformål er å sikre den enkelte et rimelig inntektsnivå i forhold til tidligere inntekt og tilvendt levestandard. I tillegg skal pensjonssystemet gi en akseptabel grunnsikring for personer uten eller med liten tilknytning til arbeidsmarkedet.

Pensjonsreformen har gjort det mulig for folk å velge selv når de vil starte uttaket av alderspensjon fra folketrygden i intervallet 62–75 år. Samtidig er uttak av pensjon blitt frikoblet fra selve uttredenen fra arbeidslivet. Denne fleksibiliteten åpner opp for å skille mellom selve pensjoneringsbeslutningen (det vil si når man skal slutte å arbeide) og uttaksbeslutningen (det vil si når man skal begynne å ta ut pensjon). Uttaksbeslutningen kan i langt større grad enn tidligere nå ses på som en ren finansiell beslutning. Dette har gitt den enkelte langt større mulighet til å bestemme fordelingen av pensjonsutbetalingene over livsløpet etter 62 år.

Dette kapittelet presenterer statistikk over samlet inntekt for den eldre befolkningen. Kapittelet gir både informasjon om samlet inntektsnivå, endringer i samlet inntekt over tid, lavinntekt for ulike aldersgrupper og sammensetningen av samlet inntekt for den eldre befolkningen.

6.1 Samlet inntekt og endringer i samlet inntekt

Dette avsnittet presenterer statistikk over samlet inntekt for ulike aldersgrupper og endringer i samlet inntekt over tid.

Figur 6.1 viser median inntekt etter skatt for ulike aldersgrupper i 2020. Vi ser at median inntekt er jevnt avtagende med alder, og at det er størst relativ endring fra 62–66 år til 67–69 år da mange trer ut av arbeidslivet i denne perioden. Mens arbeidsinntekt er hovedinntekten for aldersgruppene under 62 år, er pensjon hovedinntekten for aldersgruppene 67 år og eldre.

Figur 6.1 Median inntekt etter skatt, 2020. Tusen kroner

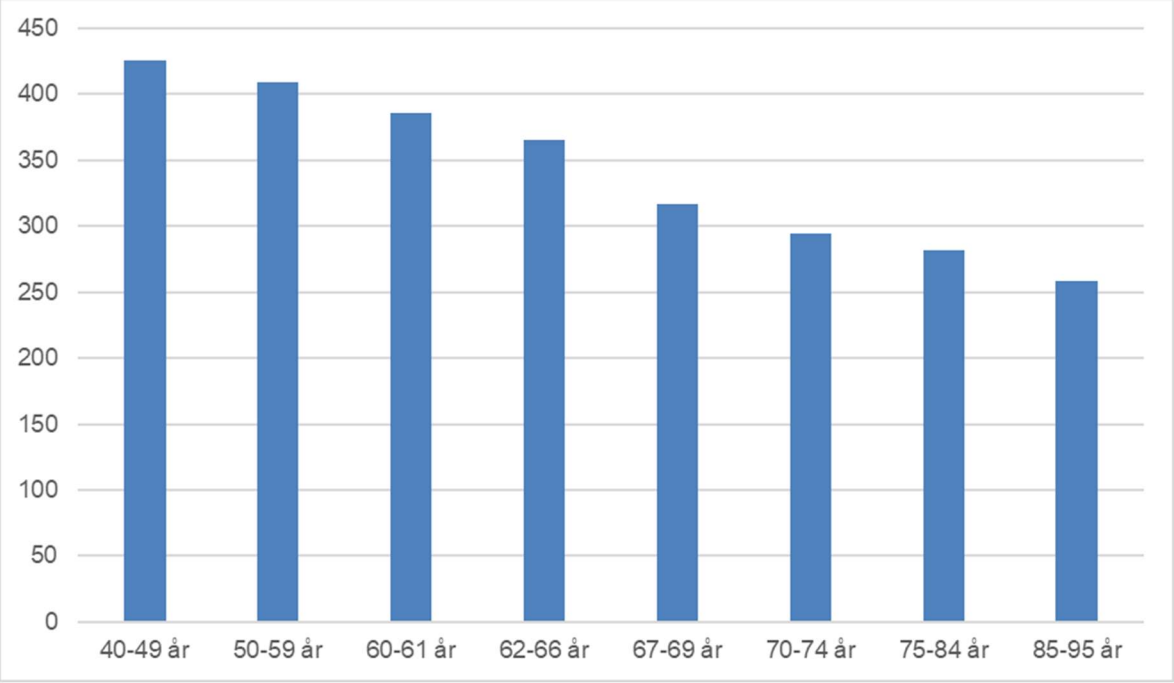

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Endringer i median samlet inntekt sier noe om hvordan kjøpekraften har endret seg for medianen i hver aldersgruppe, dvs. den personen som ligger midt i inntektsfordelingen for den aktuelle aldersgruppen. Den eldre befolkningen (her 60 år og eldre) har hatt en klar vekst

i realinntekten de siste årene. Dette gjelder for alle aldersintervall, jf. figur 6.2 som viser realvekst i median samlet inntekt i perioden 2010–2020.

Figur 6.2 Realvekst i median samlet inntekt før og etter skatt for personer 60 år og eldre, 2010–2020. Prosent

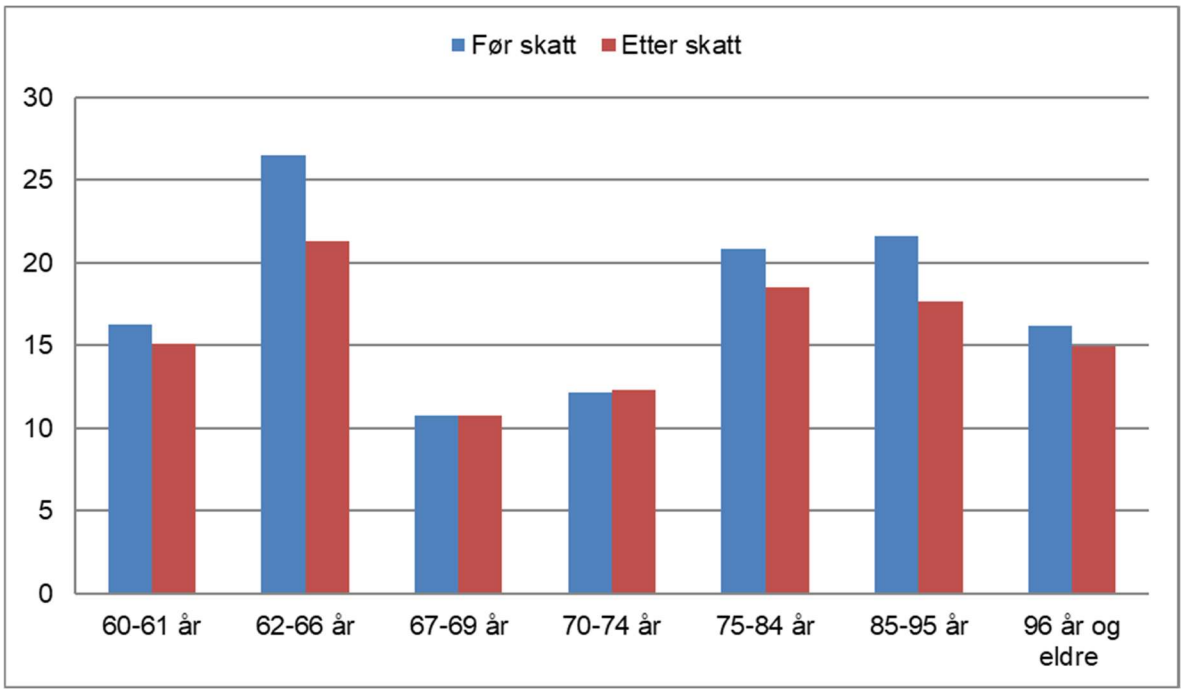

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For aldersgruppen 60 år og eldre sett samlet, har realveksten i samlet inntekt etter skatt vært på om lag 15 prosent. Veksten har vært særlig sterk for aldersgruppen 62–66 år. Mye av dette skyldes økt yrkesaktivitet og at mange under 67 år tar ut pensjon mens de fortsatt er i jobb. For de over 66 år er særlig høyere pensjoner som følge av økt pensjonsopptjening en viktig årsak. I tillegg har pensjonene økt mer enn prisveksten i perioden. Teknisk beregningsutvalg (TBU) viser i NOU 2021: 5, blant annet at veksten i gjennomsnittlig alderspensjon i perioden 2010–2020 har vært stor fram til 2014, men at veksten har avtatt noe de siste årene. Gjennomsnittlig alderspensjon har historisk økt mer enn grunnbeløpet ved at pensjonister med høy opptjening har kommet til og erstattet pensjonister med lav opptjening som har falt fra. I perioden 2018–2020 har imidlertid veksten i gjennomsnittlig alderspensjon vært svakere enn veksten i grunnbeløpet.

Fram til 2008 ble alderspensjonen for 67–69 åringer avkortet dersom man hadde en arbeidsinntekt over 2 G. Pensjonen ble da avkortet med 40 prosent av den arbeidsinntekten som oversteg 2 G. Som en overgangsordning til det nye pensjonssystemet, ble muligheten til å kombinere arbeidsinntekt og pensjon uten avkorting innført for de som fylte 67 år i 2008. En studie fra Statistisk sentralbyrå, Brinch m.fl. (2012), viste at denne endringen førte til økt yrkesdeltakelse. Den sterke veksten i inntekt etter skatt for aldersgruppen 62–66 år må også ses i sammenheng med utvidet mulighet til å kombinere inntekt og pensjon uten avkorting.

Skattereglene behandler pensjon gunstigere enn yrkesinntekt. For eksempel er trygdeavgiften lavere, og det er et fradrag i inntektsskatt og trygdeavgift for pensjonister opp til et visst beløp på pensjonsinntekten, som er dimensjonert slik at minstepensjonister ikke betaler skatt. Skattefradraget trappes ned med størrelsen på pensjonen. Dette kombinert med et progressivt skattesystem, der progressiviteten i skattereglene for pensjon er ekstra sterk, gjør at veksten i inntekt før og etter skatt varierer noe mellom de ulike aldersgruppene.

Selv om realveksten over tiårsperioden 2010–2020 har vært god for den eldre befolkningen, har den årlige veksten vært varierende. Figur 6.3 viser årlig realvekst i median inntekt etter skatt fra 2015 til 2020.

Figur 6.3 Årlig realvekst i median samlet inntekt etter skatt, 2015–2020. Prosent

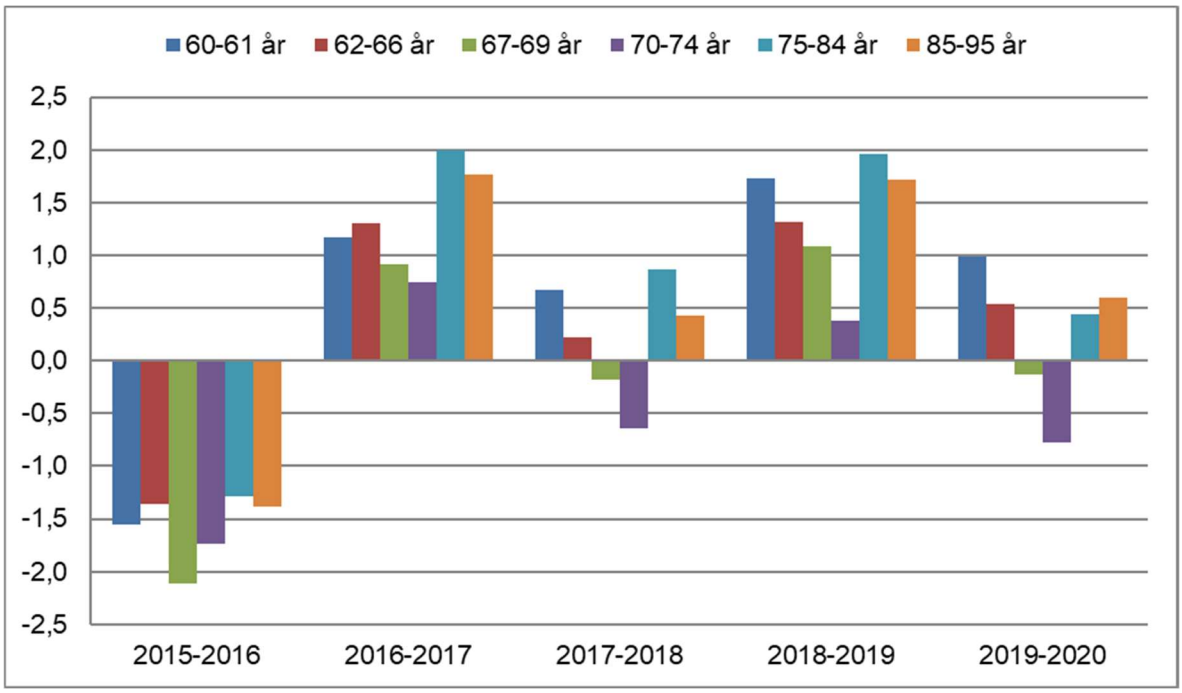

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Som det går fram av figuren var årlig vekst i inntekt etter skatt avtagende fra 2015 til 2016. Dette har sammenheng med avtagende lønnsvekst i perioden og økende prisvekst. Lav lønnsvekst gir lavere årlig regulering av alderspensjon. Innfasingen av muligheten til uttak av pensjon før 67 år har også bidratt til lavere årlig vekst i alderspensjon fra folketrygden. TBU 2021 viser at utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon siden 2011 har vært svak for aldersgruppen 62–66 år. Et flertall av disse har imidlertid hatt yrkesinntekt ved siden av alderspensjonen slik at utviklingen i samlet inntekt for denne gruppen har vært god. De som tar ut alderspensjon før 67 år får imidlertid lavere årlig alderspensjon resten av livet enn om de hadde ventet med uttak til 67 år. Innfasing av de som har mulighet til uttak fra 62 år gir derfor utslag i særlig lav årlig vekst i gjennomsnittlig alderspensjon for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år de seneste årene. Alle husholdningstyper, også husholdninger uten eldre, hadde negativ vekst i median samlet inntekt etter skatt i 2016. For perioden 2016–2017 var realveksten positiv for alle aldersgrupper over 60 år. For perioden 2017–2018 var realveksten marginalt positiv for enkelte aldersgrupper over 60 år, mens den var negativ for aldersgruppen 67–69 år og 70–74 år. For perioden 2018-2019 var realveksten igjen positiv for alle aldersgrupper. For perioden 2019–2020 var realveksten igjen negativ for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år, og marginalt positiv for øvrige, som vist i figur 6.3.

Figurene over gir informasjon om utviklingen i samlet inntekt for den eldre befolkningen, men sier ikke noe om hvordan utviklingen for den eldre befolkningen har vært sammenlignet med befolkningen for øvrig. Ved å sammenligne utviklingen i kjøpekraft for den eldre befolkningen med utviklingen for den øvrige befolkningen, får vi et bedre bilde av hvordan utviklingen for den eldre befolkningen har vært relativt til andre aldersgrupper.

Figur 6.4 viser realveksten i median samlet inntekt etter skatt for utvalgte aldersgrupper i perioden 2010–2020. Den eldre befolkningen har samlet sett hatt en sterkere økning i

kjøpekraften de siste ti årene enn den yngre befolkningen, men for aldersgruppene 67–69 år og 70–74 år er veksten om lag på nivå med aldersgruppen 40–49 år. Dette må ses i sammenheng med at årskullene 1944–1949 som fikk mulighet til tidlig uttak av alderspensjon fra 2011 nå i stor grad har hatt avgang fra arbeid. Uttaksmønsteret for disse årskullene medfører isolert sett lavere inntekt når en sammenlikner med inntektsnivået for de som er født 10 år tidligere og som ikke hadde mulighet til uttak av alderspensjon før 67 år. Realveksten i median inntekt etter skatt har vært sterkest i aldersgruppen 62-66 år.

Figur 6.4 Realvekst i median samlet inntekt etter skatt, 2010–2020. Prosent

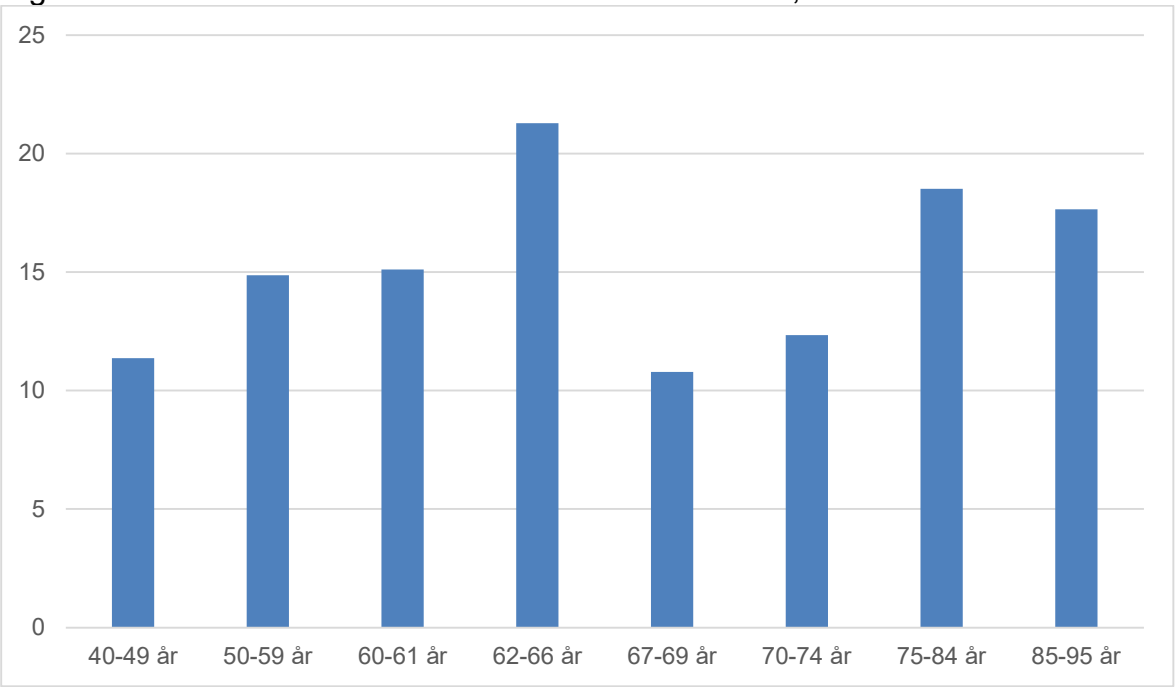

Kilde: Statistisk sentralbyrå

6.2 Inntekt etter husholdningstype

Så langt har inntekt og endringer i inntekt for den eldre befolkningen blitt presentert ved å se på hele befolkningen innenfor gitte aldersintervall. Ved å se på inntekt innenfor ulike husholdninger, får vi i tillegg et bilde av hvordan inntekt fordeler seg mellom ulike husholdningstyper. For å kunne sammenligne levestandard på tvers av husholdningstyper, er det nødvendig å justere for husholdningsstørrelse. En mye brukt metode for kunne sammenligne den økonomiske levestandarden til husholdninger av ulik sammensetning og størrelse, er å omregne husholdningsinntektene til inntekt per forbruksenhet.

En slik omregning skal ta hensyn til både at store husholdninger trenger større inntekter enn små husholdninger for å ha tilsvarende økonomisk velferd, men også at store husholdninger oppnår stordriftsfordeler ved å kunne dele på fellesutgifter. I tallene som presenteres her er den såkalte EU-skalaen benyttet ved omregning til inntekt per forbruksenhet.[45]

[45] Ifølge denne skalaen vil første voksne husholdningsmedlem få vekt lik 1, neste voksne få vekt lik 0,5 mens barn får vekt lik 0,3. En husholdning på to voksne og to barn vil dermed få en samlet forbruksvekst på 2,1 (1+0,5+0,3+0,3). Dette betyr at for at denne husholdningen skal ha samme økonomisk velferd som en som bor alene, må den ha en husholdningsinntekt som er 2,1 ganger større enn den som bor alene.

Figur 6.5 illustrerer median inntekt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper i prosent av median inntekt for alle husholdningstyper.[46] Har en husholdningskategori en prosentandel over 100, betyr det at medianen i denne kategorien har høyere levestandard enn medianen i befolkningen som helhet. Tilsvarende betyr en prosentandel under 100 at medianen innenfor den aktuelle kategorien har lavere levestandard enn medianen i hele befolkningen.

Figur 6.5 Median inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper som andel av inntekt etter skatt per forbruksenhet for hele befolkningen, 2020. Prosent

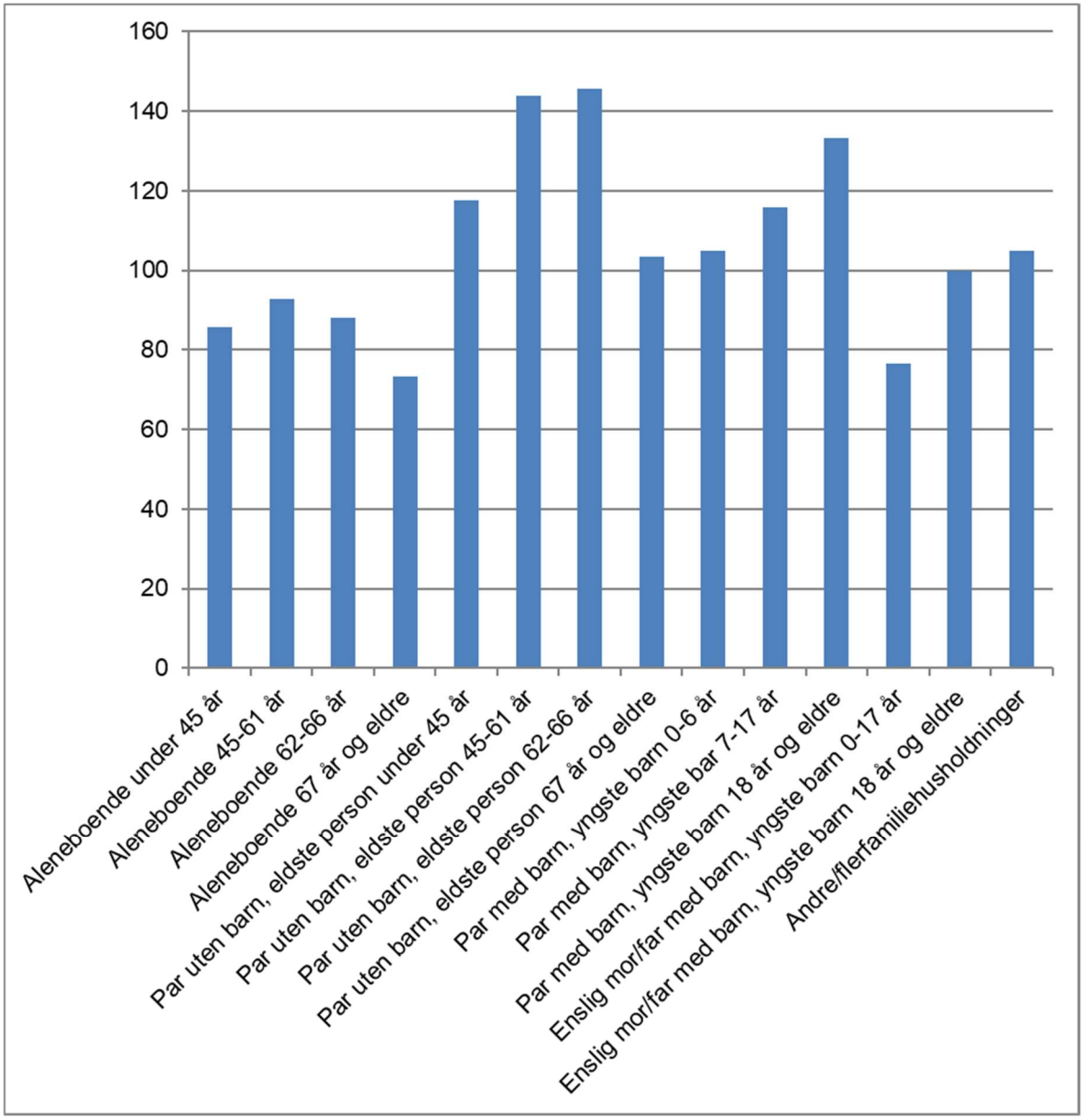

Merknad: Studenthusholdninger er utelatt i beregningen.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Aleneboende og enslige med barn har lavere median inntekt per forbruksenhet enn par, og lavest inntekt har aleneboende over 67 år. Videre har par uten barn hvor eldste i hus-

[46] Studenthusholdninger er utelatt.

holdningen er over 67 år, lavere inntekt enn yngre par uten barn, men disse husholdningstypene har likevel høyere levestandard enn alle aleneboende. Par med barn har bedre levestandard jo eldre barna er, og disse husholdningene har bedre levestandard enn en husholdning med enslig forsørger og barn i samme alder.

Husholdningstypene som har lavest levestandard er aleneboende over 67 år og enslige med barn under 18 år, mens de med høyest kjøpekraft er par uten barn hvor den eldste i husholdningen er mellom 45 og 67 år.

6.3 Inntektsfordeling og lavinntekt

Figurene som viser endringer i median samlet inntekt sier noe om hvordan kjøpekraften har endret seg for medianen i hver aldersgruppe eller husholdningstype. Det er også interessant å se hvordan endringen i samlet inntekt har vært for grupper med ulikt inntektsnivå, ettersom dette sier noe om hva som har skjedd med fordelingen av samlet inntekt.

En måte å måle inntektsfordeling på er å dele befolkningen inn i ulike grupper basert på størrelsen på inntekten, og måle hvordan inntekten i de forskjellige gruppene har utviklet seg. En ofte brukt grupperingsenhet er en desilfordeling. En desilfordeling for samlet inntekt betyr at populasjonen er delt i 10 grupper, slik at hver gruppe inneholder like mange personer. Desil 1 referer da til den gruppen med de 10 prosentene med lavest inntekt, desil 2 referer til de 10 prosentene med nest lavest inntekt, osv.

Figur 6.6 viser hvordan økningen i kjøpekraft for den eldre befolkningen er fordelt på ulike desiler. Den eldre befolkningen er desilfordelt etter inntekt etter skatt i 2010 og 2020, og det er derfor ulike personer i hver desil i 2010 og 2020. Realveksten i inntekt etter skatt har vært høy for alle desiler. Økningen i kjøpekraft har imidlertid vært sterkest i øverste desil, altså blant de 10 prosentene med høyest samlet inntekt. Realinntektsveksten etter skatt har også vært høy blant de med lavest samlet inntekt. De tre laveste desilene har alle hatt en realvekst i median samlet inntekt etter skatt på om lag 20 prosent eller høyere i perioden.

Figur 6.6 Realvekst i median samlet inntekt før og etter skatt for personer 62 år og eldre fordelt på desil, 2010–2020. Prosent

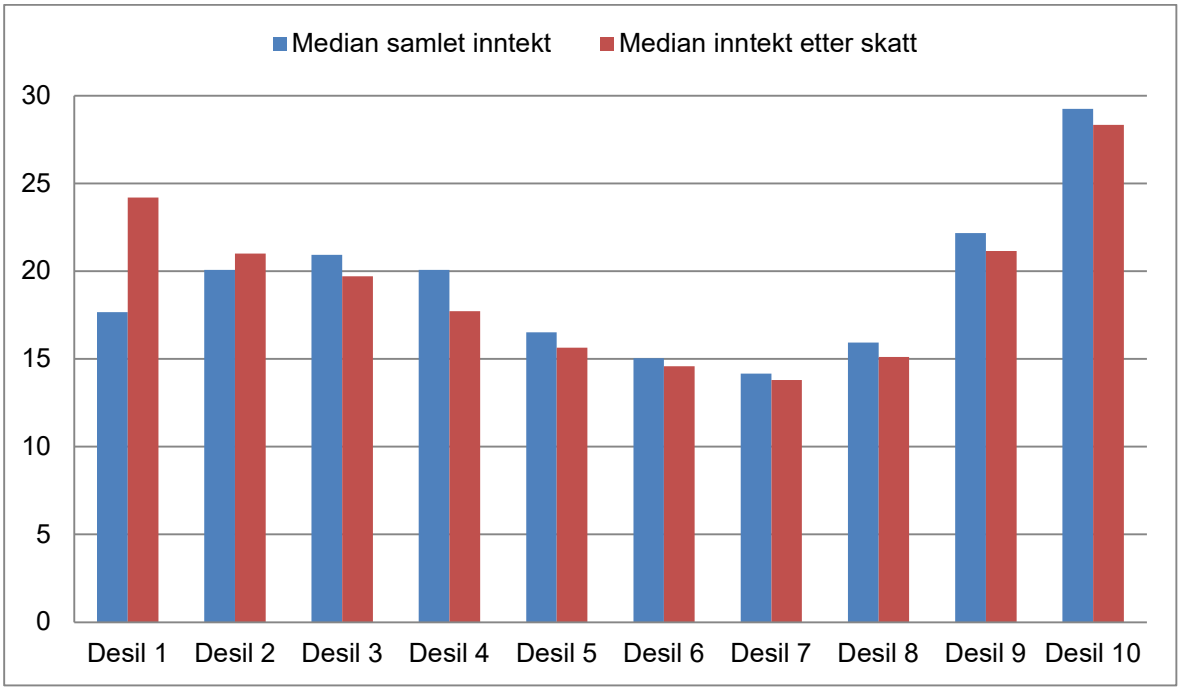

Kilde: Statistisk sentralbyrå

At realveksten i samlet inntekt har vært sterkest blant de med høyest samlet inntekt, kan fange opp at en del høytlønnede kombinerer full jobb og full pensjon. At realveksten også har vært god for de med lavest samlet inntekt, reflekterer trolig økningen i minstepensjonen i perioden. Minste pensjonsnivå, både for ektepar/samboende og for enslige, har økt mye i perioden 2010–2020, jf. kapittel 7.

Selv om realveksten i inntekt etter skatt har vært høy også blant den laveste desilen av den eldre befolkningen, er det fortsatt en del eldre, og særlig blant de aller eldste, som lever med lavinntekt. Hvor mange som har lavinntekt og hvordan lavinntekt fordeler seg på aldersgrupper varier avhengig av hvordan en måler lavinntekt.

En mye brukt metode for å belyse forekomsten av lavinntekt er å se på hvor mange personer som tilhører en husholdning som har en inntekt betydelig lavere enn det som er den typiske inntekten i samfunnet. Selv om det er vanskelig å ha en bestemt oppfatning om hva som menes med «betydelig lavere», og/eller hva som er «den typiske inntekten» i samfunnet, er det vanlig å definere en slik lavinntektsgrense ut fra en relativ avstand til medianinntekten i befolkningen, og ofte settes denne til 60 prosent av medianinntekten. Husholdningsinntekter beregnes ved å vekte for stordriftsfordeler (ekvivalensvekt), og så defineres lavinntekt som de som faller under en bestemt andel av medianinntekten for alle landets husholdninger.

Figur 6.7 illustrerer andelen i ulike aldersgrupper som har lavinntekt fra 2010 til 2020. Lavinntekt er her målt ved den såkalte EU-skalaen hvor lavinntekt er definert som et beløp som tilsvarer 60 prosent av medianinntekten i hele befolkningen.

Blant de som er 75 år og eldre er andelen med lavinntekt høyere enn blant de yngre aldersgruppene i hele perioden, men andelen har falt fra 18,6 prosent i 2010 til 14,6 prosent i 2019. Blant alle aldersgruppene som er yngre enn 75 år har andelen med lavinntekt økt i perioden. I aldersgruppen 62-66 år har andelen med lavinntekt økt fra 5,3 prosent i 2010 til 6,9 prosent i 2020 (en økning på 29 prosent), mens andelen har økt fra 6,1 prosent til 6,6 prosent i aldersgruppen 67–74 år (en økning på 8 prosent). Samlet sett har andelen i befolkningen med

lavinntekt økt fra 9,4 prosent til 11,1 prosent i perioden 2010–2020 (en økning på 18 prosent). Andelen med lavinntekt i befolkningen samlet sett er om lag uendret fra 2016 til 2020.

Figur 6.7 Andel personer i husholdninger med lavinntekt 2010–2020, etter alder. Prosent

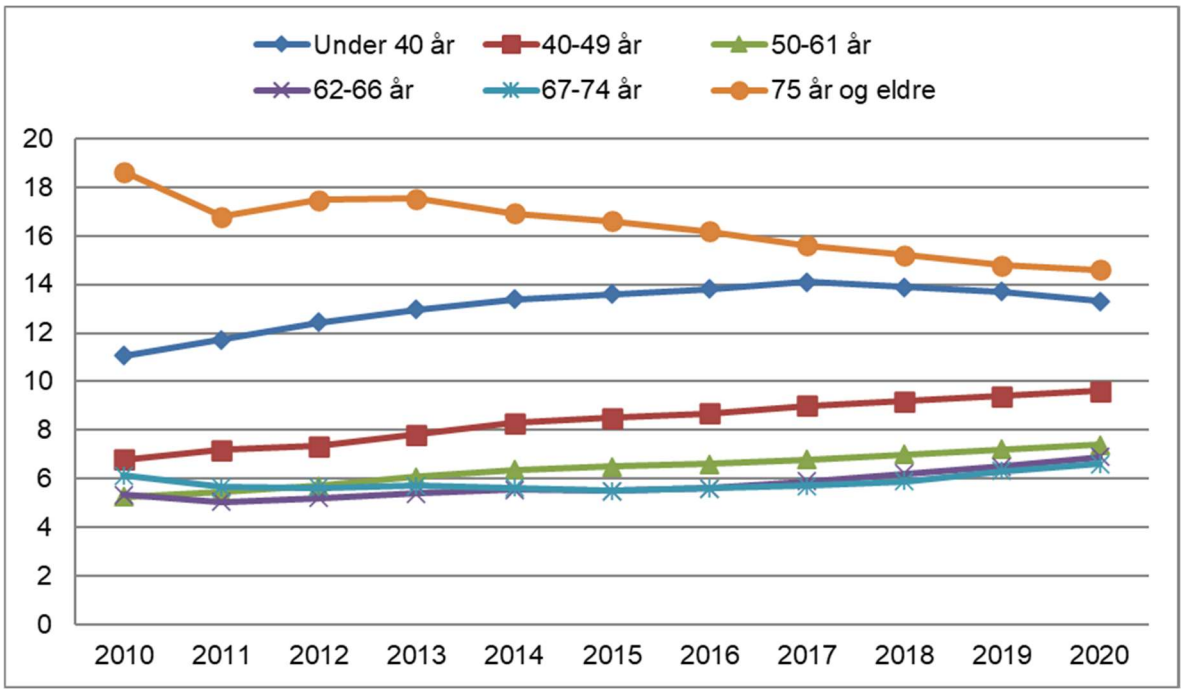

Merknad: Studenthusholdninger er utelatt.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

6.4 Sammensetningen av inntekt

Figur 6.8 illustrerer sammensetningen av samlet inntekt for alle som var 62 år eller eldre i 2020, fordelt etter alder.

Figur 6.8 Sammensetning av gjennomsnittlig inntekt før skatt for personer 62–85 år, 2020. Tusen kroner

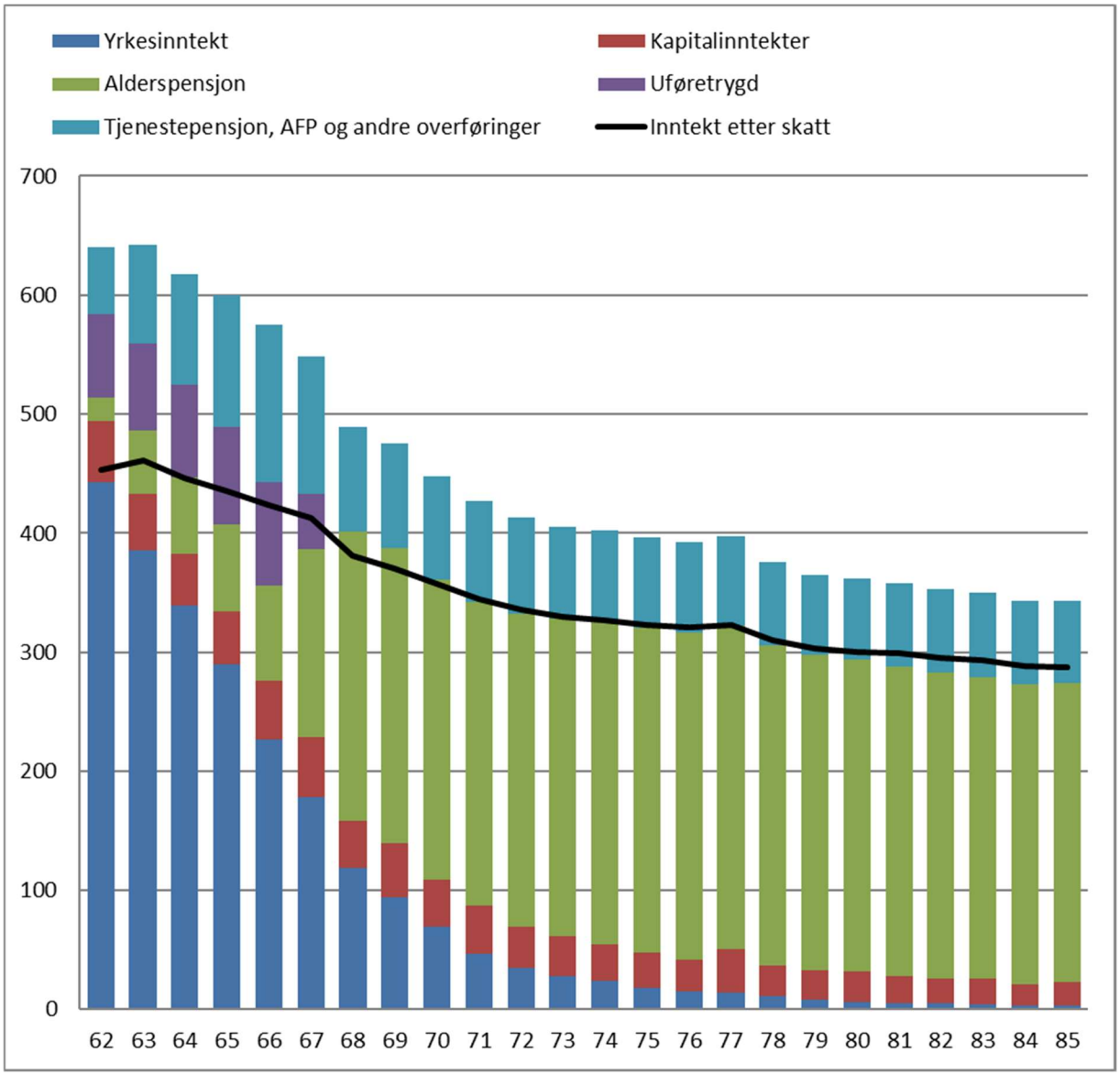

Merknad: Alderspensjon inkluderer kun alderspensjon fra folketrygden. Alderspensjon fra supplerende ordninger inngår i kategorien *Tjenestepensjon, AFP og andre overføringer*, sammen med blant annet økonomisk sosialhjelp, supplerende stønad og barnetrygd.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Samlet inntekt er stort sett fallende med økt alder. 62-åringene hadde en gjennomsnittlig inntekt på rundt 641 000 kroner før skatt, mens tilsvarende nivå for 75-åringene var rundt 396 000 kroner. Skattereglene behandler pensjonsinntekt lempeligere enn yrkesinntekt og dette kombinert med et progressivt skattesystem gjør at inntektsforskjellene mellom aldersgruppene er mindre etter skatt sammenlignet med før skatt. Yrkesinntekt er summen av lønnsinntekter og netto næringsinntekter i løpet av kalenderåret. 62-åringenes inntekt etter skatt utgjorde 71 prosent av samlet inntekt før skatt i 2020, mens tilsvarende andel for 75-åringene var 81 prosent.

Yrkesinntekten utgjør den viktigste inntektskomponenten fram til fylte 67 år. Fra 65-års alder utgjør imidlertid yrkesinntekten under halvparten av samlet inntekt. For 67-åringene utgjør yrkesinntekt og alderspensjon hhv. 33 prosent og 29 prosent av samlet inntekt. Alderspensjon

inkluderer kun alderspensjon fra folketrygden. Alderspensjon fra supplerende ordninger inngår i kategorien *Tjenestepensjon, AFP og andre overføringer*, sammen med blant annet økonomisk sosialhjelp, supplerende stønad og barnetrygd.

Figur 6.9 viser prosentvis endring i gjennomsnittlig samlet inntekt og inntektskomponentenes del av endringen i perioden 2010–2020. Vi ser at alle inntektskomponentene har økt, med unntak av andre overføringer i aldersgruppen 62–66 år.

For aldersgruppen 62–66 år er det helt klart økt yrkesinntekt som har bidratt sterkes til økningen i samlet inntekt. Også for aldersgruppen 67–69 år har yrkesinntekt bidratt mest til økningen i samlet inntekt. For de over 69 år er det økning i alderspensjon som har bidratt mest til veksten i samlet inntekt. At det har vært en økning i kapitalinntektene i perioden kan bety at gjelden har gått ned, og at nettoformuen er høyere enn tilsvarende for 2010. Videre vil rentenivået ha betydning for kapitalinntektene.

Figur 6.9 Prosentvis realvekst i samlet inntekt før skatt og inntektskomponentenes del av endringen, 2010–2020

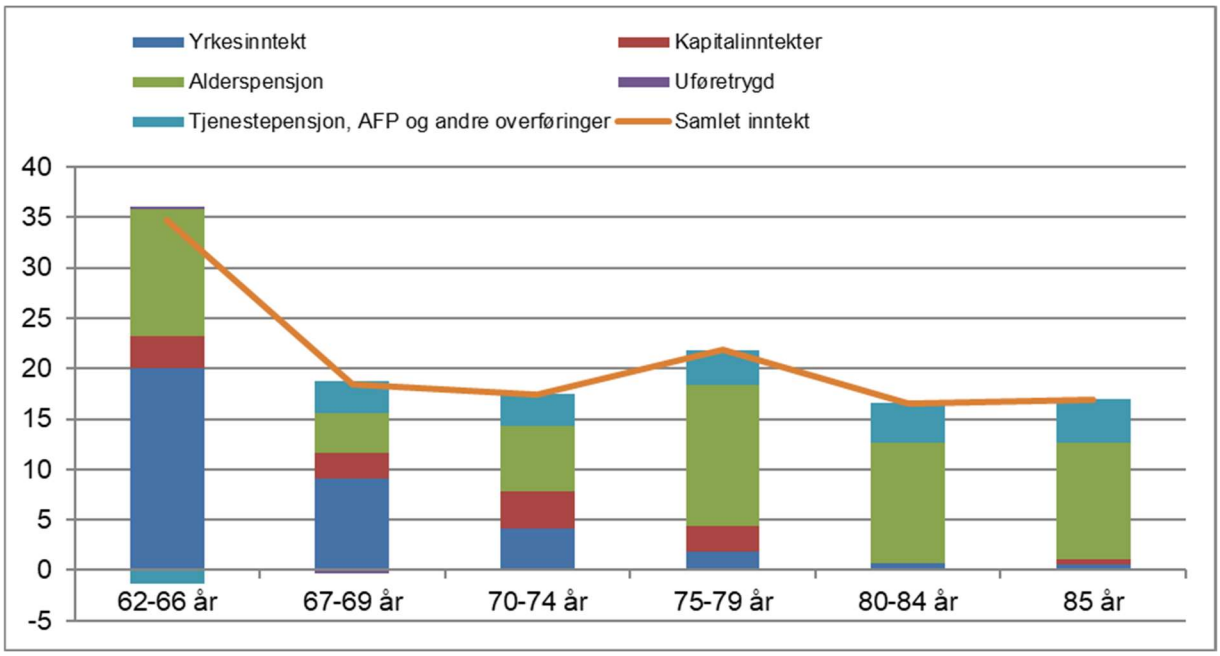

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.10 illustrerer sammensetningen av samlet inntekt etter skatt for aldersgruppen 62–66 år i 2020, desilfordelt etter inntekt etter skatt.

Figur 6.10 Inntektssammensetning for personer 62–66 år, desilfordelt etter inntekt etter skatt. Gjennomsnitt, 2020. Tusen kroner

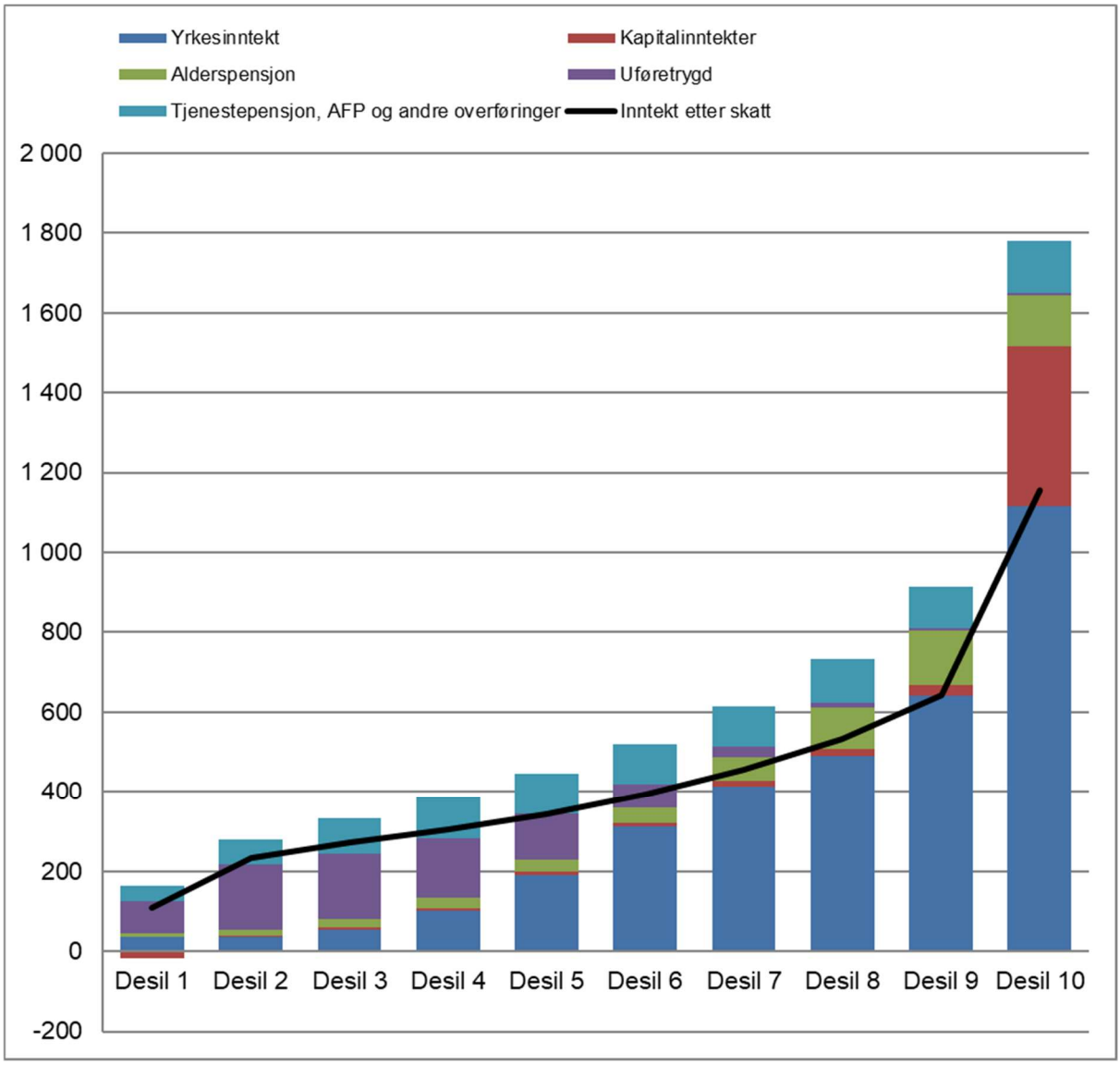

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For de fire laveste desilene i aldersgruppen 62-66 år er det uføretrygd som utgjør den største delen av samlet inntekt. De som mottar full uføretrygd kan ikke samtidig ta ut alderspensjon eller ha yrkesinntekt utover inntektsgrensen på 0,4 G (fribeløpet). Fra og med desil 5 er det yrkesinntekt som utgjør den klart største andelen av samlet inntekt. For den desilen som har høyest inntekt etter skatt, utgjør også kapitalinntekter en vesentlig del av samlet inntekt, om lag 22 prosent. For desil 1 er kapitalinntekten imidlertid marginalt negativ. Selv om nivået på alderspensjonen øker for hver desil, er alderspensjonens bidrag til samlet inntekt relativt lik blant de fem laveste desilene, med en andel på rundt 6–7 prosent. Alderspensjonens bidrag til samlet inntekt er størst for desil 8 og 9 med en andel på om lag 15 prosent. Bidraget til samlet inntekt som kommer fra tjenestepensjon, AFP og andre overføringer utgjør om lag en firedel for de fem nederste desilene, og er for desil 6–10 avtagende med inntekt, målt som andel av samlet inntekt.

Figur 6.11 illustrerer sammensetningen av samlet inntekt etter skatt for personer 67 år og eldre i 2020, desilfordelt etter inntekt etter skatt.

Figur 6.11 Inntektssammensetning for personer 67 år og eldre, desilfordelt etter inntekt etter skatt. Gjennomsnitt, 2020. Tusen kroner

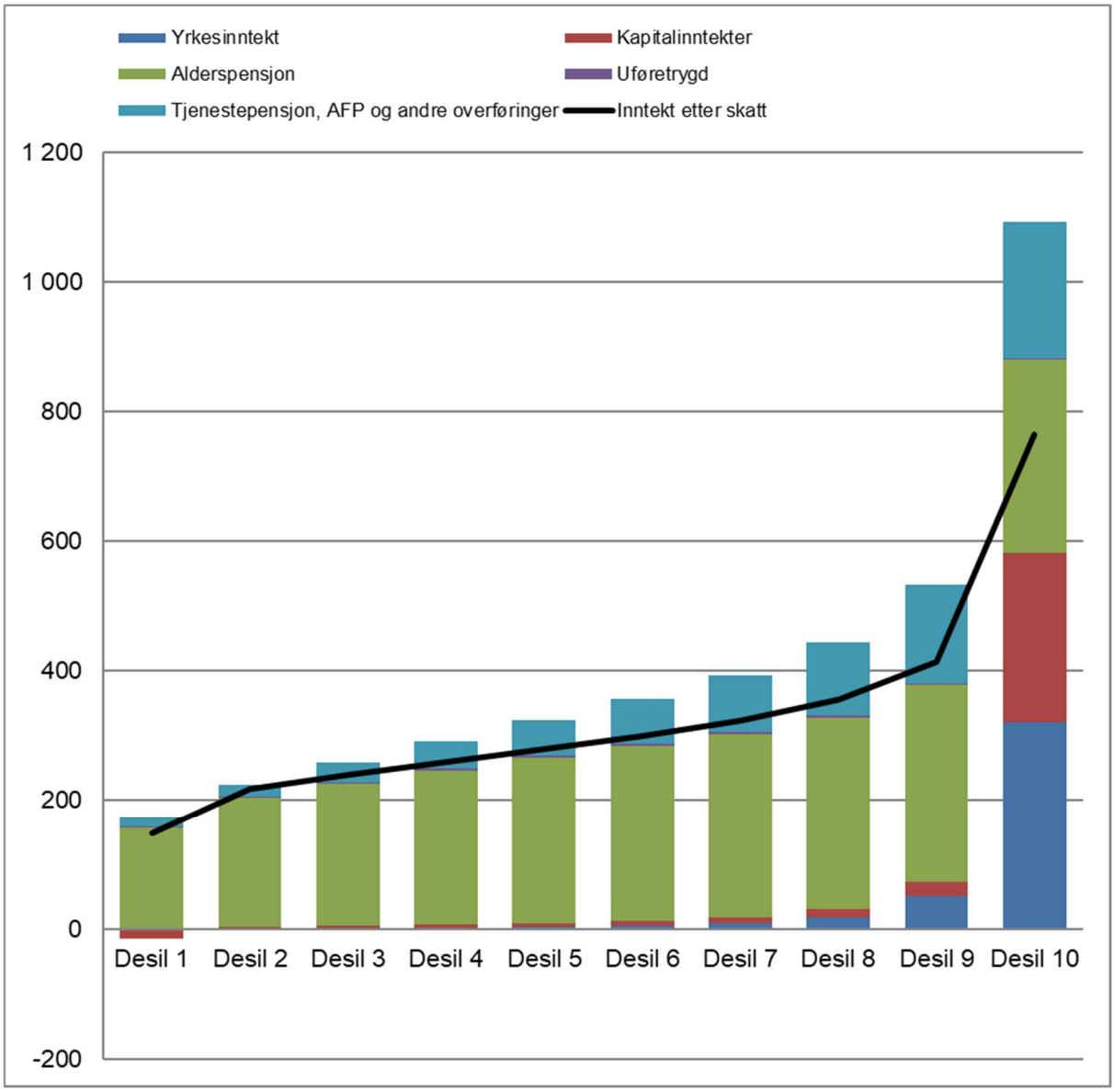

Kilde: Statistisk sentralbyrå

For personer som er 67 år eller eldre er det alderspensjon som er den dominerende inntekts-komponenten for alle inntektsgrupper, men andelen den utgjør av samlet inntekt avtar med inntekt. For de fire laveste desilene utgjør alderspensjon over 80 prosent av samlet inntekt. For den høyeste desilen er alderspensjonens andel av samlet inntekt om lag 27 prosent. I motsetning til aldersgruppen 62–66 år, øker tjenestepensjon, AFP og andre overføringers bidrag til samlet inntekt med inntekt. Dette kommer av at tjenestepensjon utgjør typisk en stor andel av samlet pensjon for høytlønnede. Det som virkelig skiller den desilen med høyest inntekt etter skatt, fra de andre gruppene, er at de har betydelig høyere yrkesinntekt enn de andre og klart høyere kapitalinntekter. Kapitalinntekt er marginalt negativ for desil 1.

Pensjonsreformen åpner som kjent for muligheten til å kombinere alderspensjon fra folke-trygden uavkortet med arbeidsinntekt fra 62 år. Også tjenestepensjon og AFP i privat sektor kan nå fritt kombineres med arbeid. At ytelsene ikke avkortes mot arbeidsinntekt gjør at uttreden fra arbeidslivet og uttak av pensjon nå kan betraktes som to uavhengige beslutninger.

Det var i alt 299 458 personer i aldersgruppen 62–66 år ved utgangen av 2020. Disse kan deles inn i fire grupper på bakgrunn av ulike kombinasjoner av yrkestilknytning og alderspensjon. Alderspensjon referer her til uttak av alderspensjon fra folketrygden og ikke tidligpensjon som offentlig AFP og alderspensjon fra særaldersgrense.

- 125 766 personer (42 prosent) var yrkesaktive uten å ta ut alderspensjon. I denne gruppen inngår også personer som tok ut tjenestepensjon og offentlig AFP dersom de fortsatt er helt eller delvis i arbeid.
- 77 981 personer (26 prosent) kombinerte alderspensjon og yrkesinntekt, og her finner vi også personer som tok ut AFP og tjenestepensjon fra privat sektor.
- 82 243 personer (27 prosent) tok verken ut alderspensjon eller var yrkesaktive. Her finner vi personer som kan ha mottatt uføretrygd, tjenestepensjon og/eller offentlig AFP.
- 13 468 personer – altså kun 4 prosent av alle i aldersgruppen – var helt uten yrkesinntekt og tok ut alderspensjon fra folketrygden.

Figur 6.12 viser hvordan kvinner og menn i aldersgruppen 62–66 år fordeler seg når det gjelder hhv. yrkesinntekt og mottak av alderspensjon i 2019.

Figur 6.12 Andel menn og kvinner 62–66 år med alderspensjon og/eller yrkesinntekt, 2020. Prosent

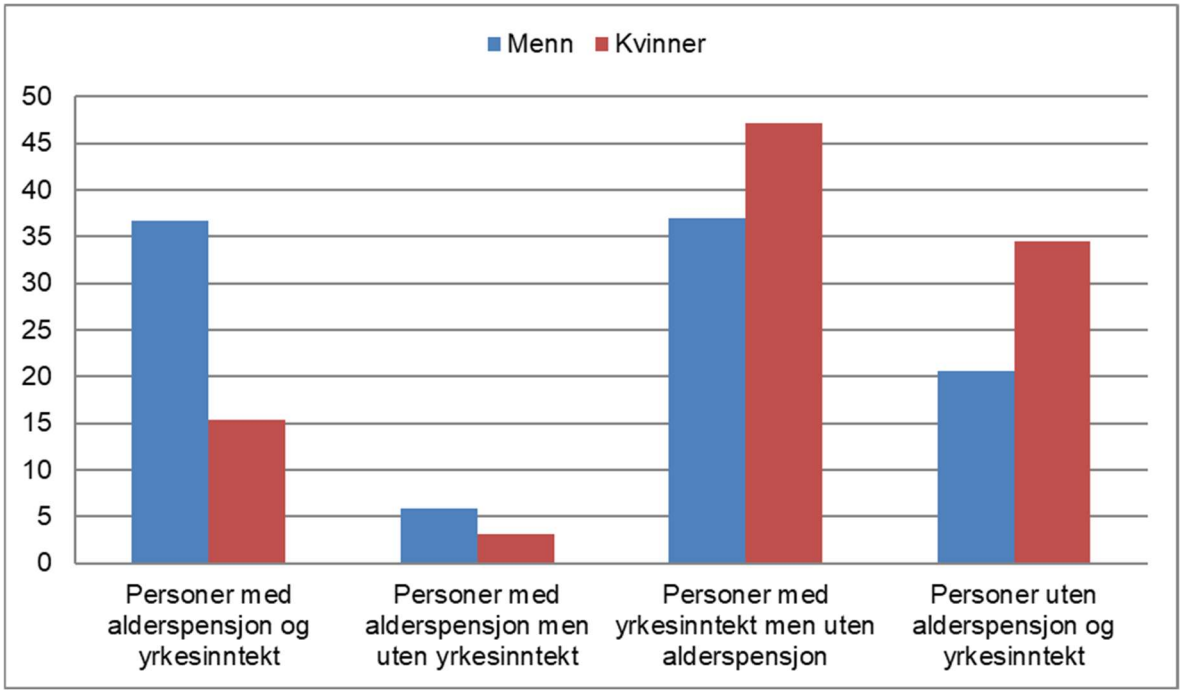

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det var flere kvinner enn menn i aldersgruppen 62–66 år som hadde yrkesinntekt uten å ta ut alderspensjon i 2020, samtidig som vi ser at det var langt flere menn enn kvinner som hadde en kombinasjon av alderspensjon og yrkesinntekt. Det var nær 70 prosent flere kvinner enn menn som verken hadde alderspensjon eller yrkesinntekt. I den lille gruppen som tok ut alderspensjon, men ikke hadde yrkesinntekt, var det klart flest menn.

I figur 6.13 ser vi hvordan inntektsnivået og sammensetningen av inntekt er for grupper som har ulik status når det gjelder uttak av alderspensjon og fortsatt yrkesinntekt.

Gjennomsnittlig samlet inntekt blant de som mottok både alderspensjon og yrkesinntekt var langt høyere enn for øvrige i aldersgruppen 62–66 år. Blant de med både alderspensjon og yrkesinntekt var gjennomsnittlig inntekt over 850 000 kroner for alle alderstrinn i 2020. Siden de som ikke mottok alderspensjon har utsatt pensjonsuttaket, vil de få høyere årlige pensjons-utbetalinger når de senere tar ut alderspensjon enn dersom de hadde mottatt alderspensjon i 2020. Noen i denne gruppen har imidlertid ikke høy nok pensjonsopptjening til å kvalifisere for tidliguttak. Motsatt vil de som mottar alderspensjon få lavere årlige pensjonsutbetalinger enn de ville ha fått dersom de hadde utsatt pensjonsuttaket.

Figur 6.13 Sammensetningen av gjennomsnittlig samlet inntekt før skatt for alderspensjonister og øvrige personer i alderen 62–66 år, 2020. Tusen kroner

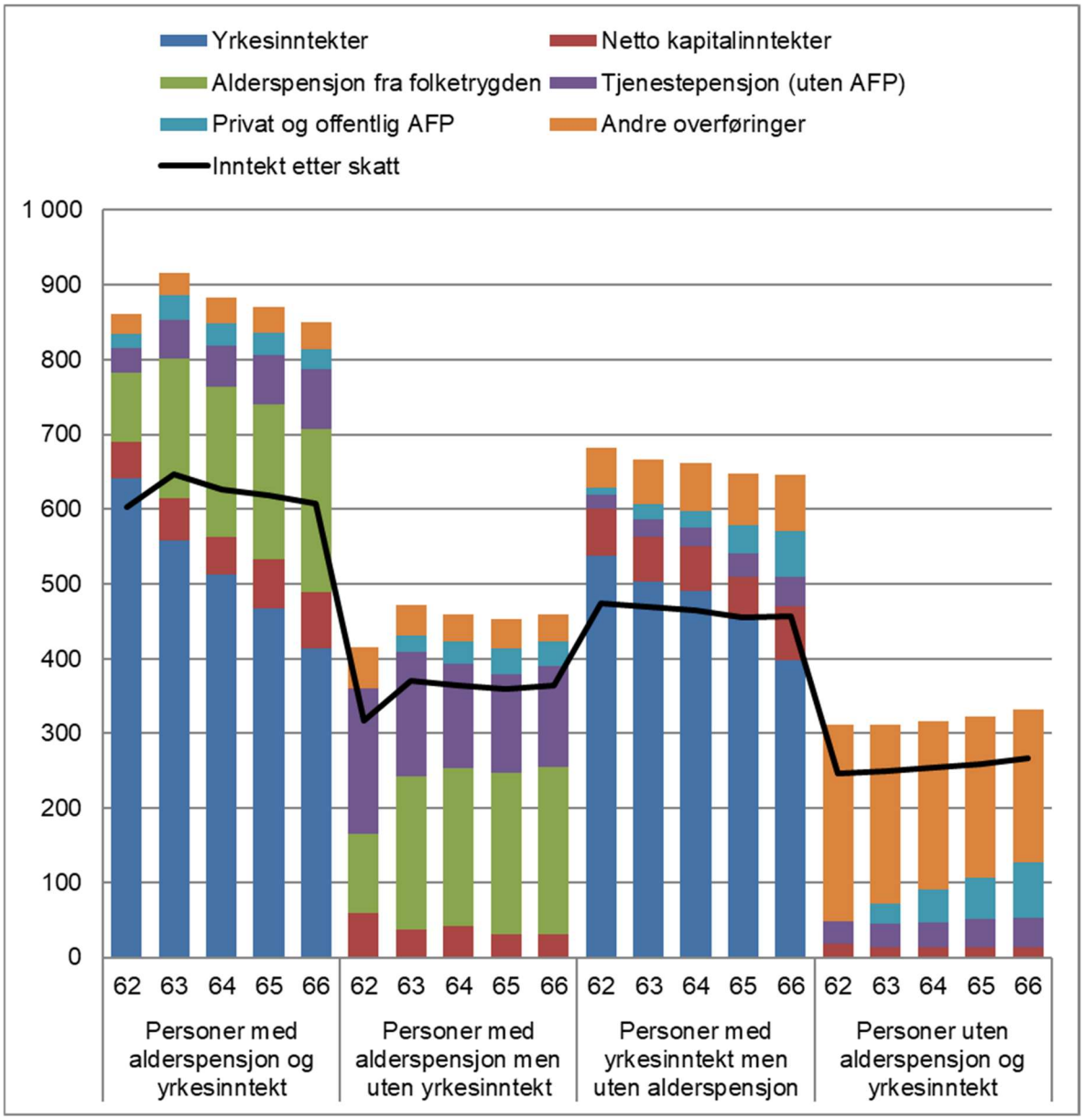

Merknad: Andre overføringer inkluderer uføretrygd i tillegg til blant annet økonomisk sosialhjelp, supplerende stønad og barnetillegg.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Gruppen som kun mottok alderspensjon, og ikke yrkesinntekt, har høyest gjennomsnittlig tjenestepensjon og høyest gjennomsnittlig alderspensjon fra folketrygden. Gruppen som verken har yrkesinntekt eller mottar alderspensjon består i hovedsak av uføre og personer som mottar offentlig AFP. Denne gruppen har klart lavere samlet inntekt enn de øvrige gruppene.

Den gjennomsnittlige yrkesinntekten for de som både mottar alderspensjon og yrkesinntekt er høy, og høyere enn for gruppen som ikke mottar alderspensjon. Ettersom dette er samlet inntekt gjennom hele året, skiller ikke tallene på personer som har skiftet status i løpet av året. Gjennomsnittlig yrkesinntekt for de som både mottar alderspensjon og yrkesinntekt er klart høyest blant 62-åringene med en gjennomsnittlig yrkesinntekt på 641 000 kroner. For 66-åringene er gjennomsnittlig yrkesinntekt 414 000 kroner, gitt at de også tar ut alderspensjon. Samlet bekrefter dette at mange kombinerer uttak av alderspensjon med en høy stillingsandel.

6.5 Formue og gjeld

Så langt har dette kapittelet omhandlet inntekt i den eldre befolkningen. Dette avsnittet omhandler formue og gjeld. Figur 6.14 illustrerer husholdningenes gjennomsnittlige formue og gjeld etter alder på hovedinntektsalder. Studenthusholdninger er utelatt. Figuren omfatter både finanskapital og beregnet realkapital. Denne realkapitalen består først og fremst av boliger. I beregnet realkapital er boligformuen målt ved å bruke Statistisk sentralbyrås modell for beregning av boligformue, der ligningstakstene er oppjustert til antatt markedsverdi både for primær- og sekundærboliger. Annen realkapital er verdsatt med ligningsverdi. Vi ser at gjeld, ikke overaskende, er avtagende med alder.

Finanskapital er stort sett økende med alder opp til rundt 60 år og deretter noe varierende. Beregnet realkapital er jevnt stigende med alder opp til om lag 60 år og deretter avtar beregnet realkapital med alder. Gjennomsnittlig finanskapital skiller seg ut for 1943- 1951- og 1958-årskullene, men dette er trolig drevet av høye verdier for enkeltpersoner.

Figur 6.14 Husholdningenes gjennomsnittlige formue og gjeld etter alder på hovedinntektstaker, 2020. Tusen kroner

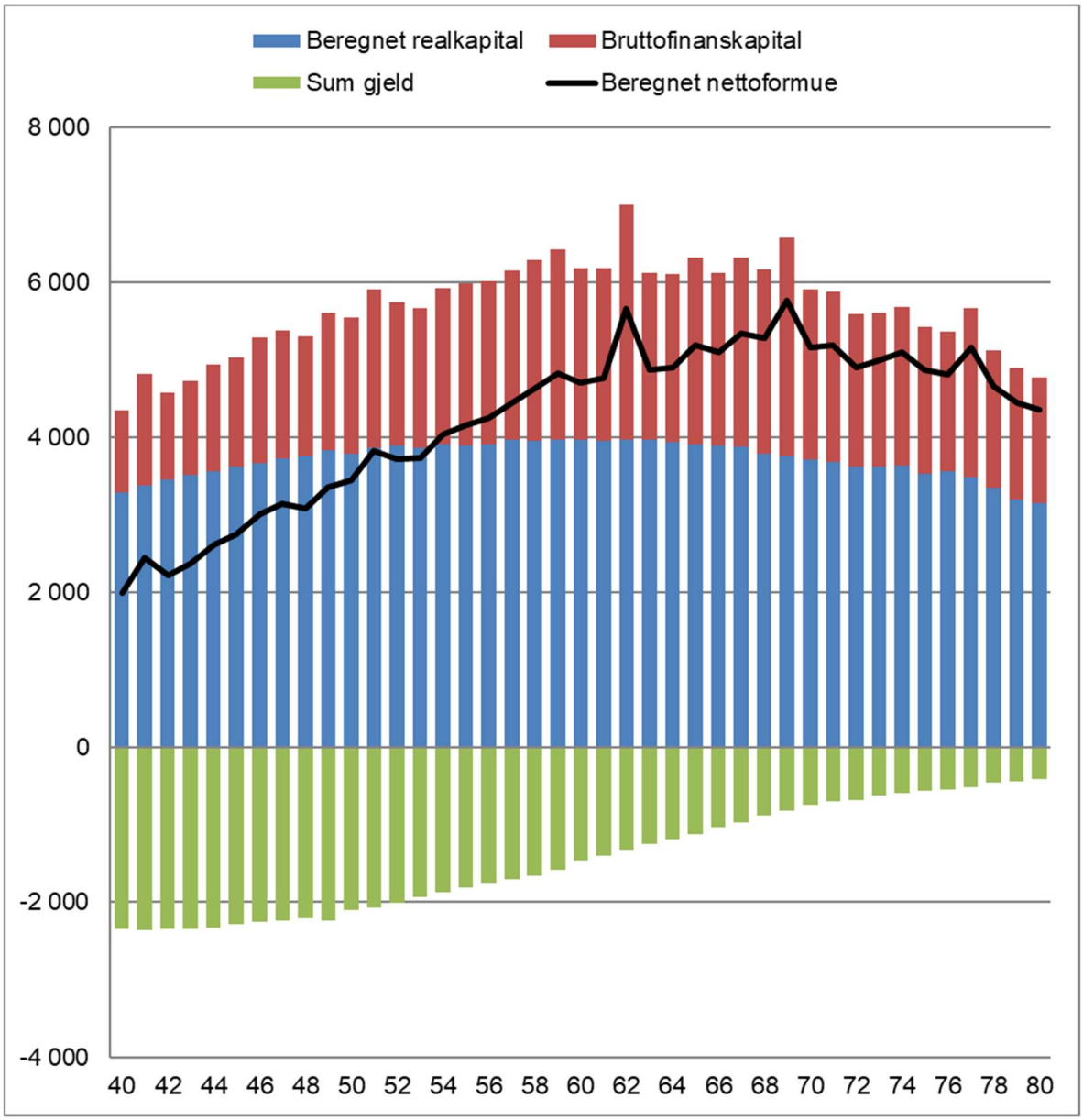

Merknad: Studenthusholdninger er utelatt. Gjeld omfatter både gjeld med og uten pant.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

7 Minstepensjonister og minsteytelsene i alderspensjonssystemet

Det har vært en tiltakende debatt om nivåene på minsteytelsene i alderspensjonssystemet og den økonomiske situasjonen til minstepensjonistene. Dette kapittelet redegjør for utviklingen i minstenivåene i alderspensjonssystemet, utviklingen i antallet minstepensjonister, utviklingen i lavinntekt blant minstepensjonistene og inntektssammensetningen for minstepensjonistene.

7.1 Minstenivåene i alderspensjonssystemet

Før 2011 ble minstenivåene i alderspensjonssystemet bestemt av summen av grunnpensjon og særtillegg, som var satser knyttet til grunnbeløpet i folketrygden. Fra 2011 ble systemet for minsteytelsene lagt om. For pensjon opptjent etter gamle regler ble det fastsatt minste pensjonsnivåer som kronebeløp. Overgangen innebar ingen nivåendring av minsteytelsene, men var en teknisk omlegging ved at det ikke ble gitt særtillegg til nye pensjonister født i 1943 eller senere. Hvis summen av grunnpensjon og tilleggspensjon var mindre enn minste pensjonsnivå, fikk nye pensjonister i stedet et pensjonstillegg som dekket differansen.

Fra 2016 kunne det første årskullet med opptjening i ny opptjeningsmodell for alderspensjon ta ut pensjon. Dette gjaldt personer født i 1954 som tok ut alderspensjon fra 62 år. Det ble dermed også fastsatt minstesatser i ny alderspensjon, kalt garantipensjon. Ordinær og høy sats for garantipensjon ble satt lik de tilsvarende satsene for minste pensjonsnivå, og var i likhet med satsene for minste pensjonsnivå avhengig av sivilstand.

Personer født i 1954–1962, som får alderspensjonen beregnet etter både gammel og ny modell, får en kombinasjon av minste pensjonsnivå og garantipensjon. Tabell 7.1 viser nivåene på minste pensjonsnivå og garantipensjon ved utgangen av 2021.

Tabell 7.1 Satser for minsteytelsene ved utgangen av 2021 målt i G

Minste pensjonsnivå, enslig	2,09
Minste pensjonsnivå (ordinær sats)	1,82
Garantipensjon, enslig	1,90
Garantipensjon, gift	1,76

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Figur 7.1 viser utviklingen i minste pensjonsnivå og garantipensjon fra 2010 til 2021 målt i G.

I perioden 2011–2020 har minsteytelsene blitt regulert med lønnsveksten justert for effekten av levealdersjusteringen målt ved endringen i forholdstallene ved 67 år. Det gjaldt i perioden en garantibestemmelse om at minsteytelsene ikke skulle reguleres dårligere enn løpende pensjon, dvs. med lønnsvekst fratrukket 0,75 pst. Effekten av levealdersjusteringen var aldri lavere enn 0,75 pst. i disse årene, slik at minstenivåene har hatt en gunstigere regulering enn pensjon over minstenivå. For 2021 vedtok Stortinget en høyere regulering enn normal, i tråd med G-veksten. Fra 2022 reguleres både minsteytelsene og løpende alderspensjon med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst.

Stortinget har flere ganger etter 2011 gjort vedtak som har påvirket satsene for minste pensjonsnivå, utover reguleringen, som vist i figur 7.1. Fra 2016 ble det vedtatt at minste pensjonsnivå for enslige skulle økes med 4000 kroner, samt at grunnpensjonen for gifte og samboende skulle heves. I 2017 ble den særskilte satsen for enslige økt med 4 000 kroner,

mens de øvrige satsene for minste pensjonsnivå økte med 1 000 kroner, og fra 2019 ble det vedtatt en ytterligere økning av den særskilte satsen for enslige med 4 000 kroner. I 2021 ble satsen for minste pensjonsnivå for enslige hevet to ganger, første gang i mai med 4 000 kroner, og med virkning fra 1. mai 2020, og i juli da satsen ble hevet med ytterligere 5 000 kroner. I tillegg ble satsene for minsteytelsene (i likhet med pensjon over minstenivå) regulert i tråd med G-veksten i 2021.

Satsene for garantipensjonen og minste pensjonsnivå for gifte er lavere i 2021 enn nivået i 2010, mens nivået på minste pensjonsnivå for enslige er høyere enn i 2010. Det skyldes at de særskilte økningene i minste pensjonsnivå i perioden har mer enn oppveiet for effekten av den ordinære reguleringen. Garantipensjonen, som ikke har vært økt særskilt slik som minste pensjonsnivå, har fulgt reguleringsbestemmelsene.

Figur 7.1 Minste pensjonsnivå (MP) og garantipensjon (GP) for enslige og gifte målt som andel av grunnbeløpet 2010–2021. Årlig gjennomsnitt

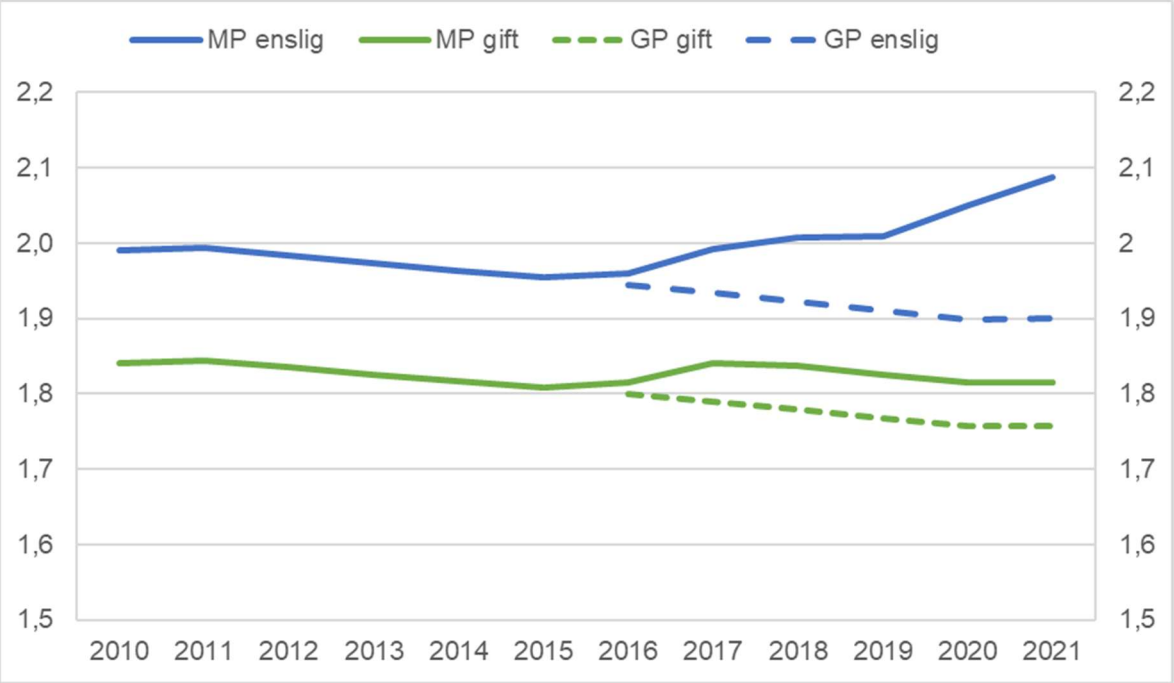

Note: Satsen for enslige var fram til 2016 lik satsen for gifte som forsørget ektefelle da det ble fastsatt en egen særskilt sats for enslige. For minste pensjonsnivå for gifte er det brukt ordinær sats.
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figur 7.2 viser utviklingen i realverdien av minsteytelsene etter 2010. Det går fram at kjøpekraften økte relativt mye fram til 2014, men gikk deretter litt ned i to år. Fra 2016 har realverdien av minste pensjonsnivå for enslige igjen økt mye, mens realverdien av garantipensjonen har vært relativt stabil.

Figur 7.2 Realverdien[1] av minste pensjonsnivå (MP) og garantipensjon (GP) for enslige og gifte. Indekser 2010=100

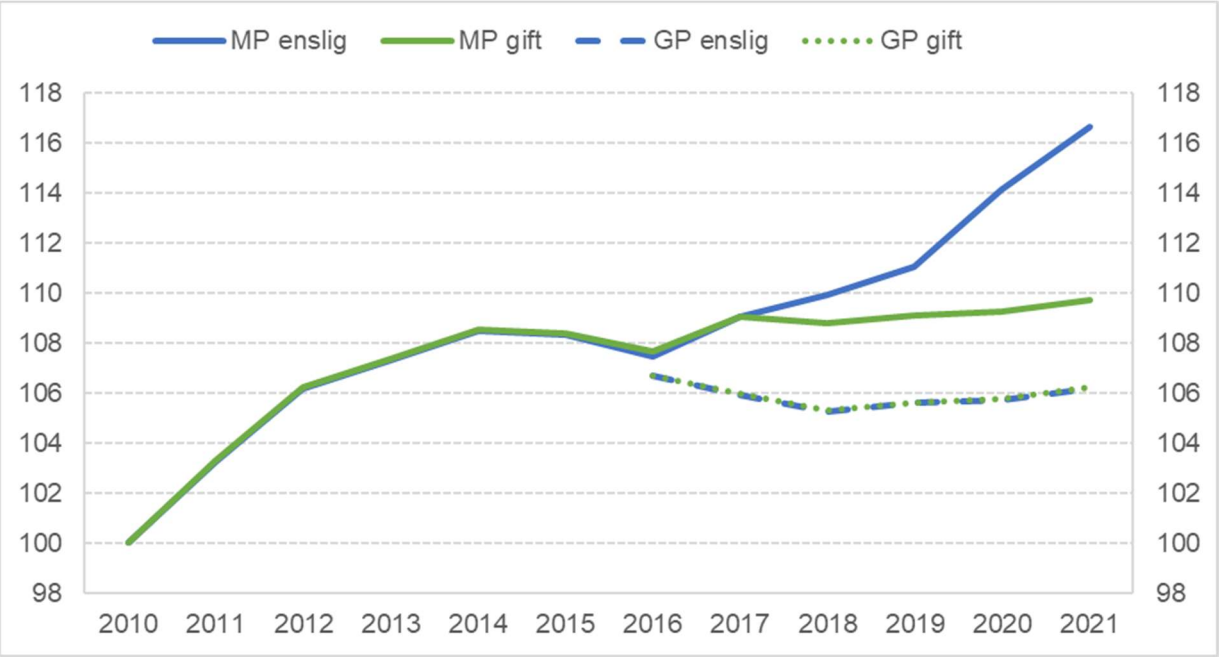

1) Pensjon korrigert for prisstigning målt ved konsumprisindeksen.

Kilder: Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå.

For årskull født til og med 1953-kullet vil minstenivået, altså nivået som definerer hvorvidt en defineres som minstepensjonist (justert for trygdetid), være bestemt av satsene for minste pensjonsnivå.

Som følge av at garantipensjonen gradvis fases inn, vil minstenivået for 1954-kullet være definert som 0,9 × minste pensjonsnivå + 0,1 × garantipensjonsnivået. For 1955-kullet er minstenivået definert som 0,8 × minste pensjonsnivå + 0,2 × garantipensjonsnivået osv. Innfasingen av garantipensjon påvirker altså minstenivået og derfor hvilket nivå som avgjør hvorvidt en defineres som minstepensjonist eller ikke. Fra og med 2021 (1954-kullet fyller 67 år i 2021) vil det altså være årskullspesifikke minstenivåer og årskullspesifikke terskler for hva som definerer en minstepensjonist.

7.2 Antall minstepensjonister

Hvilket nivå som avgjør terskelen for å være minstepensjonist bestemmes av minste pensjonsnivå og/eller garantipensjonsnivå, se avsnitt 7.1. For å defineres som minstepensjonist må samlet pensjon være under eller lik minstenivået. Livsvarig del av AFP i privat sektor er medregnet i samlet pensjon. En må være 67 år eller eldre for å bli ansett som minstepensjonist, og i tillegg er det et krav at en har hel alderspensjon.

Nivåene som avgjør terskelen for å være minstepensjonist justeres for trygdetid og det innebærer at det vil være personer som har en samlet pensjon under minstenivået som likevel ikke blir definert som minstepensjonister.

Tabell 7.2 viser utviklingen i andelen minstepensjonister de siste fem årene. Antall minstepensjonister var ved utgangen av 2021 om lag 146 500. Dette var om lag 8 200 flere enn i 2020, og tilsvarer en økning på 6,0 prosent. At antallet har økt, henger sammen med heving av satsene for minste pensjonsnivå for enslige.

Tabell 7.2 Antall og prosentandel minstepensjonister ved utgangen av året

	2017	2018	2019	2020	2021
Antall					
Kvinner	133 174	124 456	125 901	118 083	123 994
Menn	21 037	20 193	20 938	20 164	22 529
Totalt	154 211	144 649	146 839	138 247	146 523
Prosentandel					
Kvinner	28,2	25,9	25,6	23,5	24,2
Menn	4,7	4,4	4,5	4,2	4,6
Totalt	16,8	15,4	15,3	14,1	14,6

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 7.3 viser antall og andel av minstepensjonistene som er enslige, definert ved at de mottar minstenivå etter særskilt sats for enslige.

Tabell 7.3 Antall og andel alderspensjonister med minstenivå etter særskilt sats for enslige (andel av minstepensjonister), ved utgangen av året.

	2017	2018	2019	2020	2021
Antall					
Kvinner	65 000	61 000	68 000	64 000	74 000
Menn	10 000	10 000	11 000	11 000	14 000
Totalt	76 000	71 000	80 000	75 000	88 000
Andel					
Kvinner	49	49	54	54	60
Menn	50	50	55	55	62
Totalt	49	49	54	54	60

*Antall (og andel) er estimert

Hovedbildet er at andelen minstepensjonister er fallende, til tross for en økning i antall, og at det er store forskjeller mellom kjønnene. Kvinner utgjør majoriteten av minstepensjonistene. I 2017 var andelen kvinnelige minstepensjonister 28,2 prosent, mens i 2021 var andelen redusert til 24,2 prosent. Andelen mannlige minstepensjonister har også falt siden 2017, men reduksjonen har ikke vært like stor, kun 0,1 prosentpoeng, og andelen mannlige minstepensjonister var i 2021 på 4,6 prosent.

At antallet minstepensjonister har økt i 2019 og 2021 henger sammen med heving av satsene for minste pensjonsnivå. Når minstesatsene heves, blir flere alderspensjonister omfattet av det nye minstenivået. Typisk er dette alderspensjonister med alderspensjon som tidligere har vært litt høyere enn minste pensjonsnivå.

Ved å se på utviklingen i antall minstepensjonister, måned for måned, de siste fem årene ser man tydelig at antallet har gjort «hopp» på flere tidspunkt, se figur 7.3:

- September 2017: Minstepensjonen økte med 1000 kroner i året for gifte og samboende pensjonister og med 4000 kroner for enslige.
- September 2019: Økt sats med 4000 kroner for enslige minstepensjonister.
- Mai 2021: Økt sats med 4000 kroner for enslige (med tilbakevirkning fra mai 2020).
- Juli 2021: Økt sats med 5000 kroner for enslige.
- November 2021: I forbindelse med gjennomføringen av ny regulering ble satsene for minstepensjon (og garantipensjon) økt med om lag 1000 kroner.

Figur 7.3 Minstepensjonister. Kjønn. Antall. Månedlig utvikling siste 5 år

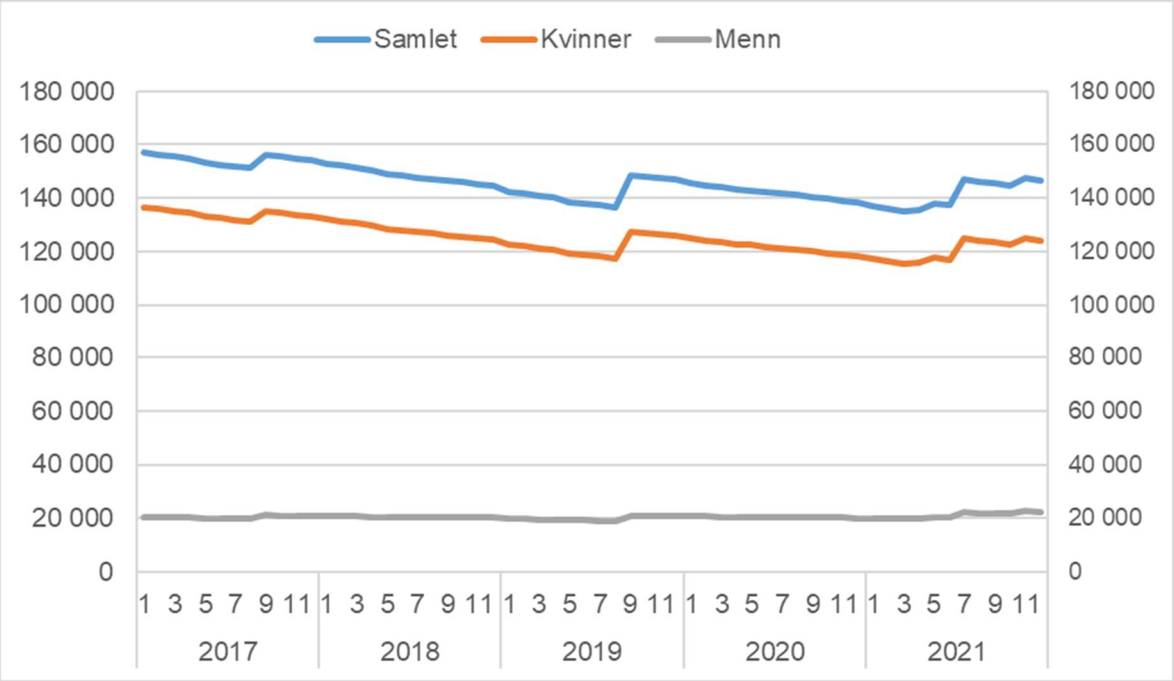

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Hovedbildet med en fallende andel mottakere av minste pensjonsnivå, skyldes primært at kvinnelige alderspensjonister fra yngre årskull har hatt mer opptjening til pensjon enn de eldre årskullene.

Blant kvinnelige alderspensjonister som var 85 år og eldre er 47,1 prosent minstepensjonister. For menn i tilsvarende aldersgruppe var andelen 9,8 prosent. For kvinnelige alderspensjonister i aldersgruppen 67–69 år var andelen minstepensjonister 7,7 prosent, se figur 7.4.

Figur 7.4 Andel minstepensjonister av alle alderspensjonister. Kjønn og alder. Desember. 2021

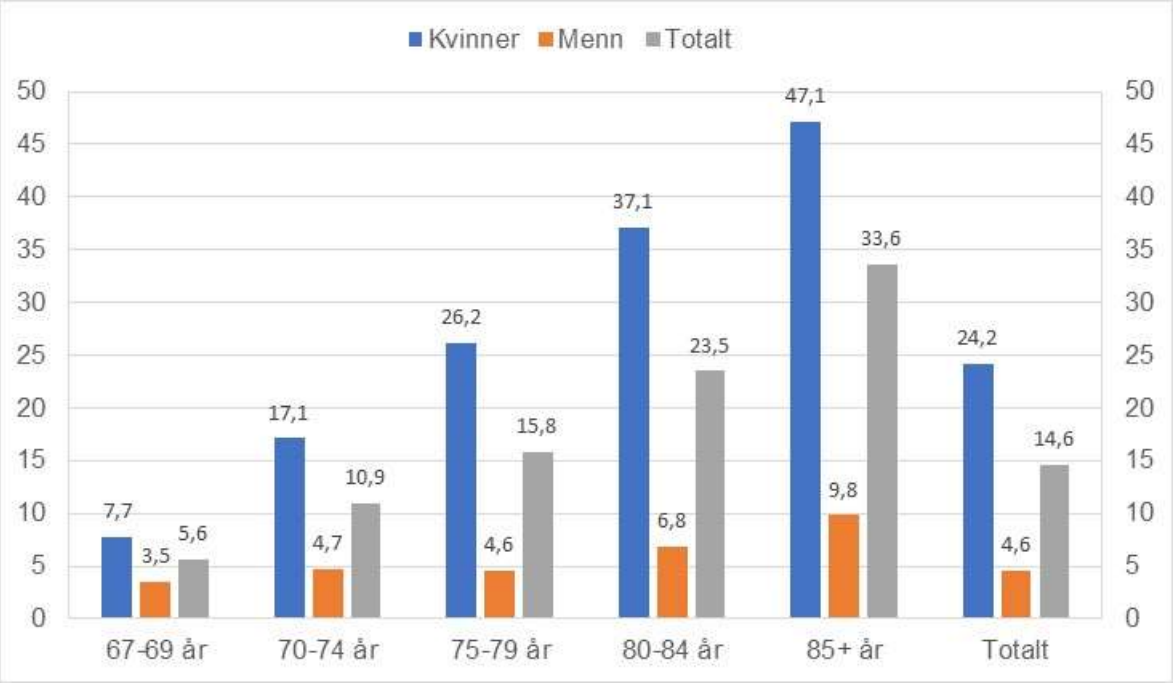

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

7.3 Antall utbetalte tillegg og mottakere av ulike tillegg

Hvis beregnet alderspensjonen er lavere enn aktuell sats for minste pensjonsnivå, så gis det ulike tillegg i alderspensjonen. Hensikten er at mottakeren skal ha en alderspensjon i tråd med minstenivået. Hver alderspensjonist kan motta flere av disse tilleggene. Her omtales fire tillegg: pensjonstillegg, særtillegg, individuelt minstenivåtillegg og tillegg for pensjonistpar.

Pensjonstillegg gis ved førstegangsbehandling av alderspensjonen. Såkalt individuelt minstenivåtillegg ytes hvis nivået på alderspensjonen senere enn førstegangsbehandlingen faller under minstenivået, for eksempel ved regulering av pensjoner eller ved endringer av sats. Særtillegg er tillegg som er gitt etter pensjonsregler for dem som er født i 1943 eller tidligere. Videre utbetales det tillegg for å oppfylle garantien om at pensjonistpar ikke skal ha samlet pensjonsutbetaling under dobbel såkalt «ordinær sats».

Figur 7.5 Tillegg med utgangspunkt i minstepensjonsnivå. Antall. 2017–2021

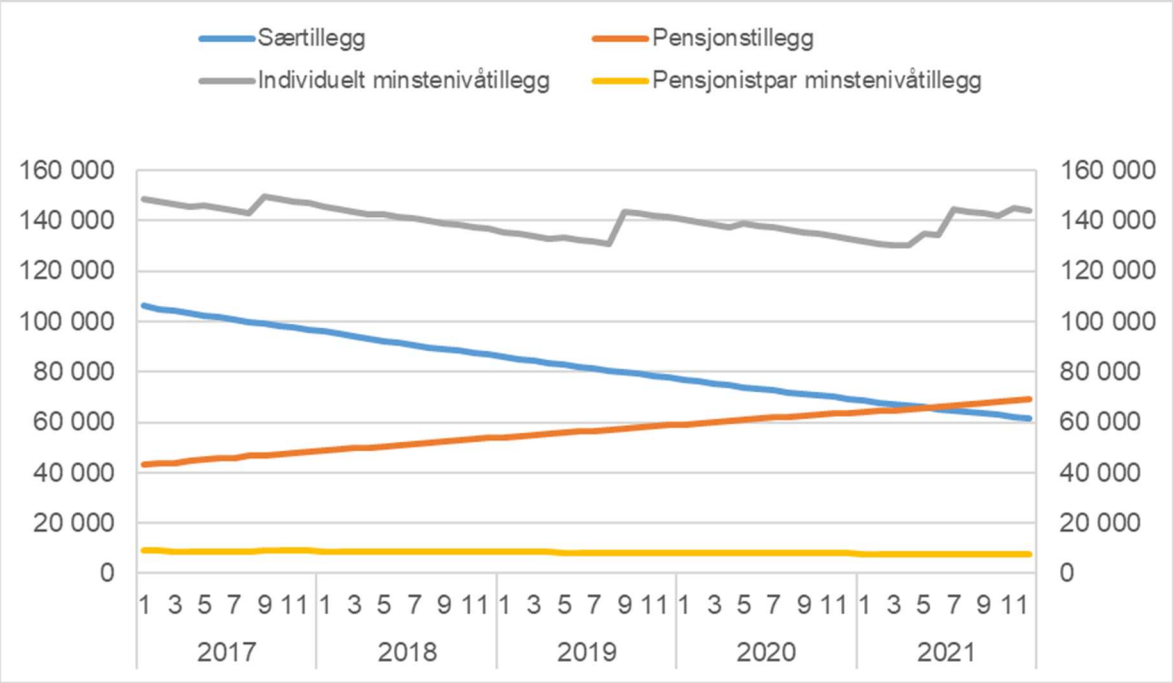

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

De aller fleste av mottakerne av de omtalte tilleggene inngår som minstepensjonister i statistikken, men det er enkelte unntak. Alderspensjonister som utelukkende mottar tillegg for pensjonistpar vil ikke være omfattet. Noen mottakere av pensjonstillegg kan få en alderspensjon som overstiger minstenivået på grunn av uttakstidspunkt og regulering og de vil da ikke regnes som minstepensjonister. En annen årsak kan være mottak av privat AFP, ettersom det er summen av alderspensjon og livsvarig del av AFP som avgjør om den enkelte regnes som minstepensjonist.

7.4 Lavinntekt blant minstepensjonistene

Kapittel 6 har beskrevet inntekt blant den eldre befolkningen, mens avsnitt 6.3 har vist andelen med lavinntekt for ulike aldersgrupper. Dette avsnittet ser imidlertid særskilt på lavinntekt blant minstepensjonistene.

Figur 7.6 illustrerer andelen med lavinntekt fra 2010 til 2020 for minstepensjonister og alderspensjonister. Lavinntekt er her målt ved den såkalte EU-skalaen hvor lavinntekt er definert som et beløp som tilsvarer 60 prosent av medianinntekten i hele befolkningen. Nivået på minstepensjonene har ligget under lavinntektsgrensen i hele perioden. Når andelen med lavinntekt, også blant enslige minstepensjonister, er lavere enn 100 prosent skyldes dette at en del har andre inntekter og/eller overføringer.

Andelen med lavinntekt er som ventet høyere blant minstepensjonistene enn blant øvrige alderspensjonister i samme aldersgruppe. Dette gjelder særlig for aleneboende. Blant aleneboende *minstepensjonister* er andelen med lavinntekt om lag 78 prosent i 2020. Den tilsvarende andelen med lavinntekt for enslige *pensjonister* var om lag 26 prosent.

Andelen med lavinntekt blant minstepensjonistene falt fra 2010 til 2011, men har vært svakt økende etter 2011. Andelen med lavinntekt blant minstepensjonistene falt også i perioden før 2010, særlig i perioden 2006–2010. Dette skyldes gode trygdeoppgjør og opptrapping av minstepensjonene hvor veksten i minstepensjonen har økt mer enn medianinntekten i

samfunnet. Andelen med lavinntekt for enslige minstepensjonister økte i perioden 2011–2015, men fra 2015 til 2020 har andelen med lavinntekt for enslige minstepensjonister vært relativt stabil.

Andelen med lavinntekt er klart høyere blant aleneboende enn blant de som bor sammen med andre. Dette gjelder både pensjonister generelt og særlig for minstepensjonistene.

Figur 7.6 Lavinntekt alderspensjonister* og minstepensjonister. EU 60. Andel. 2010–2020

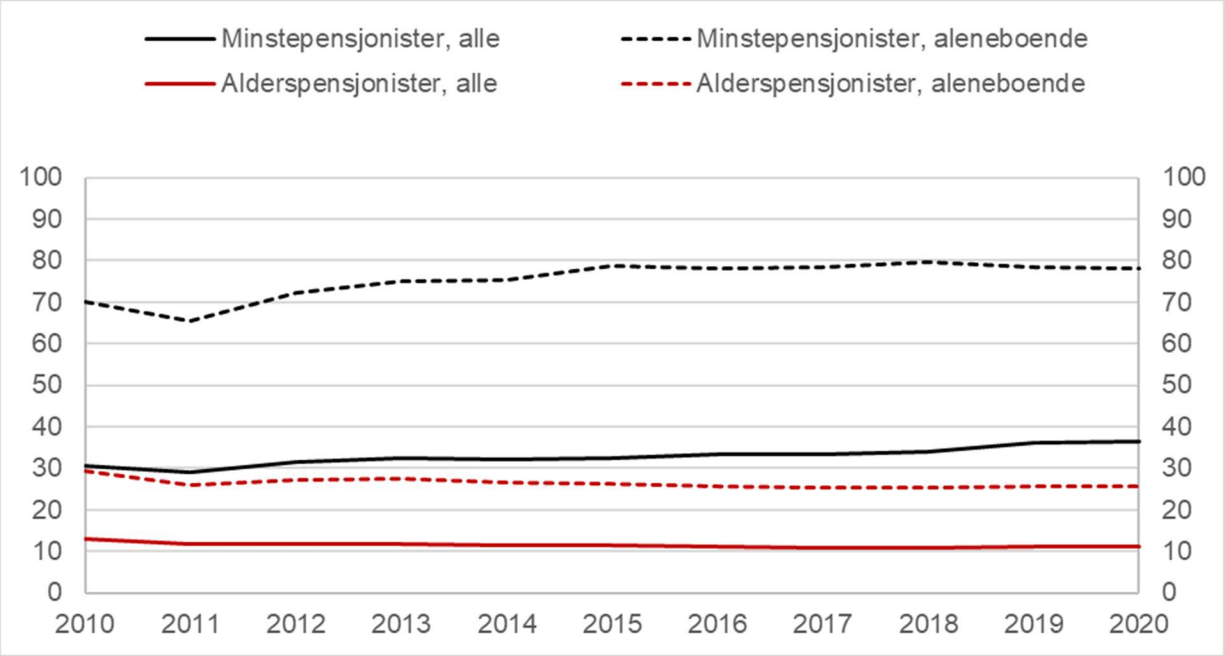

* Kun alderspensjonister 67 år og eldre er inkludert for å sammenligne samme aldersgruppe som minstepensjonistene.

Kilde: SSB

7.5 Inntektssammensetningen til minstepensjonistene

Også de som defineres som minstepensjonister vil normalt ha andre inntekter eller overføringer i tillegg til alderspensjon fra folketrygden og mange av dem tilhører dessuten en husholdning hvor andre husholdningsmedlemmer har inntekter og overføringer. Å være minstepensjonist er altså ikke ensbetydende med å ha lav samlet inntekt.

Figur 7.7 viser inntekt etter skatt per forbruksenhet for ulike husholdningstyper bestående av minst en minstepensjonist og figur 7.8 viser hvor mange husholdninger det er i hver kategori.

Aleneboende er minstepensjonister som bor alene, *Par* er definert som husholdninger hvor en minstepensjonist bor sammen med ektefelle, registrert partner eller samboer med felles barn og *Andre* er husholdninger hvor en minstepensjonist bor sammen med andre enn ektefelle/registrert partner/samboer med felles barn.

Inntekt per forbruksenhet betyr at husholdningens inntekt er fordelt på antall forbruksenheter i husholdningen. Antall forbruksenheter er beregnet ved bruk av EUs ekvivalensskala, der første voksne får vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3. Inntekt per forbruksenhet tar altså hensyn til stordriftsfordeler ved at flere bor sammen.

Figur 7.7 Inntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) for husholdninger med minstepensjonister. Gjennomsnitt. 2016–2020. Faste 2020-kroner

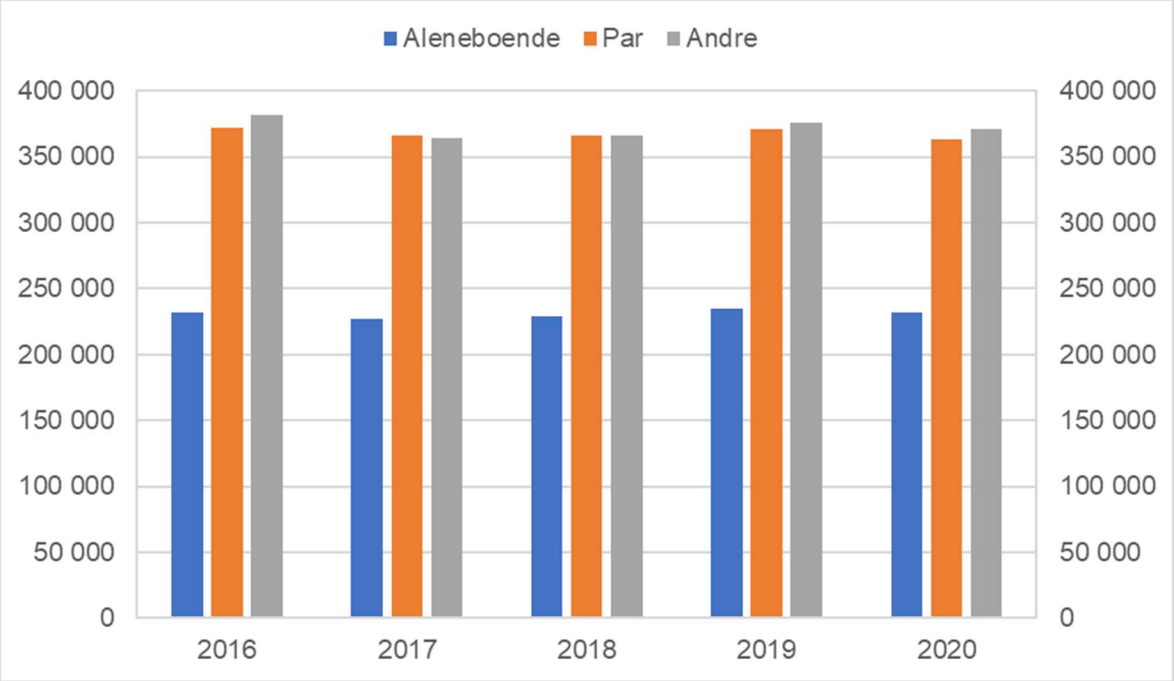

Kilde: SSB

Figur 7.8 Antall husholdninger med minstepensjonister. 2016–2020

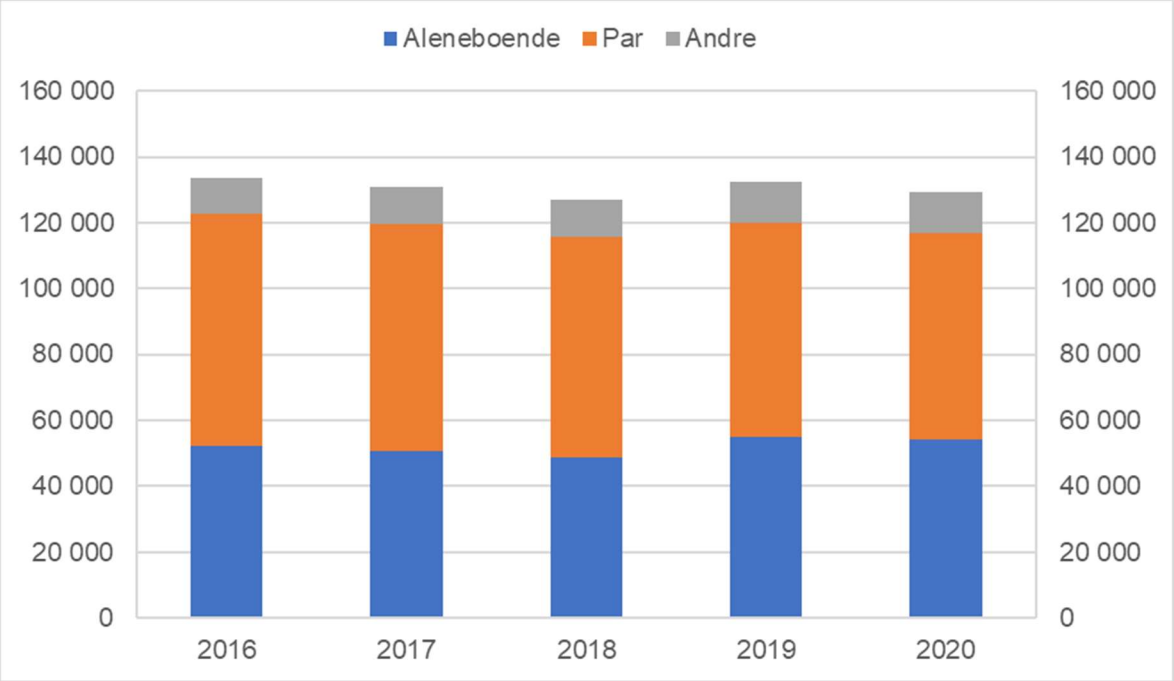

Kilde: SSB

Vi ser at inntekt per forbruksenhet har vært relativt stabil over perioden for alle de tre husholdningstypene, men det er stor forskjell i nivået for aleneboende og de øvrige kategoriene ved at inntekten til alendeboende er klart lavere. Inntekt etter skatt per forbruksenhet for aleneboende utgjør under 2/3 av inntekt per forbruksenhet i de øvrige husholdningstypene.

Figur 7.9, figur 7.10 og figur 7.11 viser inntektssammensetningen til husholdningene for hhv. *Aleneboende*, *Par* og *Andre.*

For aleneboende utgjør alderspensjon fra folketrygden om lag 78 prosent av samlet inntekt og andelen har vært stabil i perioden 2016– 2020. Tjenestepensjoner og AFP utgjør i overkant av 8 prosent mens bostøtte utgjør om lag 2 prosent. Yrkesinntekt utgjør om lag 2 prosent mens kapitalinntekter og andre inntekter/overføringer utgjør om lag 5 prosent hver.

Figur 7.9 Husholdningenes inntektssammensetning for personer som var alderspensjonister med minste pensjonsnivå. Gjennomsnitt. 2016–2020. Aleneboende

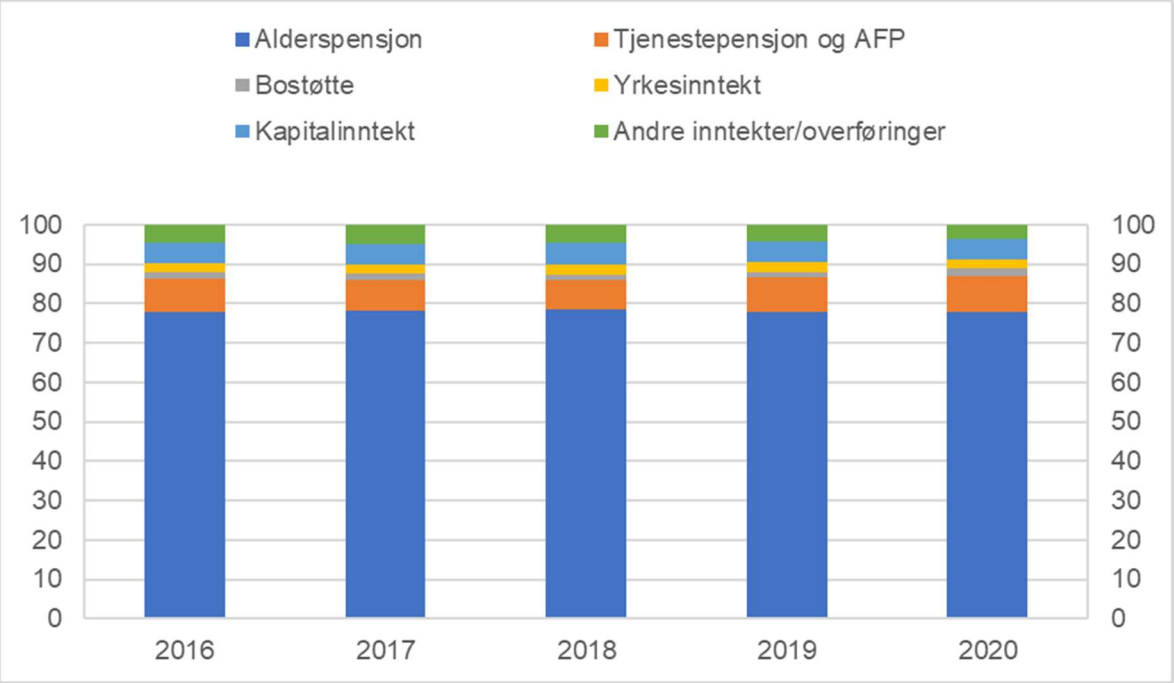

Kilde: SSB

For par utgjør alderspensjon fra folketrygden en klart lavere andel av husholdningens inntekt enn for aleneboende, om lag 61–62 prosent. Tjenestepensjoner og AFP utgjør i overkant av 12 prosent mens bostøtte utgjør under 1 prosent. Yrkesinntekt utgjør om lag 13 prosent mens kapitalinntekter utgjør om lag 9 prosent.

For andre husholdningstyper utgjør alderspensjon fra folketrygden kun om lag 32–35 prosent av husholdningens samlede inntekt mens yrkesinntekt utgjør rundt 40 prosent. Tjenestepensjoner og AFP utgjør i overkant av 5 prosent mens bostøtte utgjør under 1 prosent. Inntektssammensetningen for denne husholdningstypen indikerer at disse minstepensjonistene i stor grad bor i husholdninger med personer som fortsatt er yrkesaktive.

Figur 7.10 Husholdningenes inntektssammensetning for personer som var alderspensjonister med minste pensjonsnivå. Gjennomsnitt. 2016–2020. Par

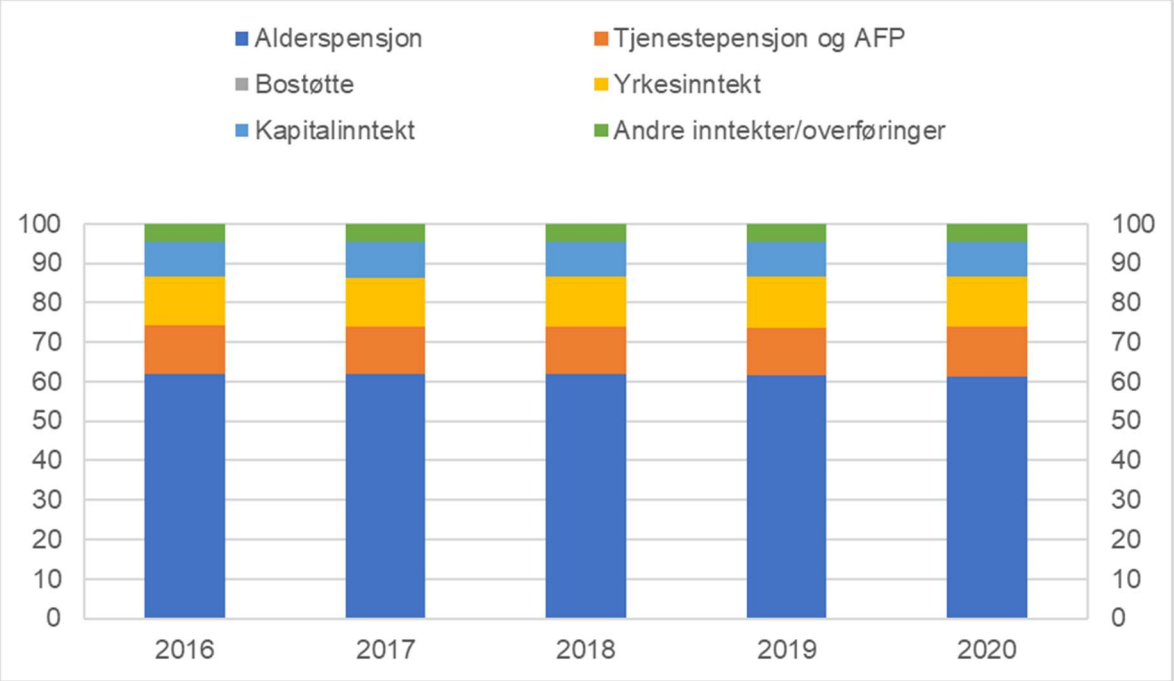

Kilde: SSB

Figur 7.11 Husholdningenes inntektssammensetning for personer som var alderspensjonister med minste pensjonsnivå. Gjennomsnitt. 2016–2020. Andre

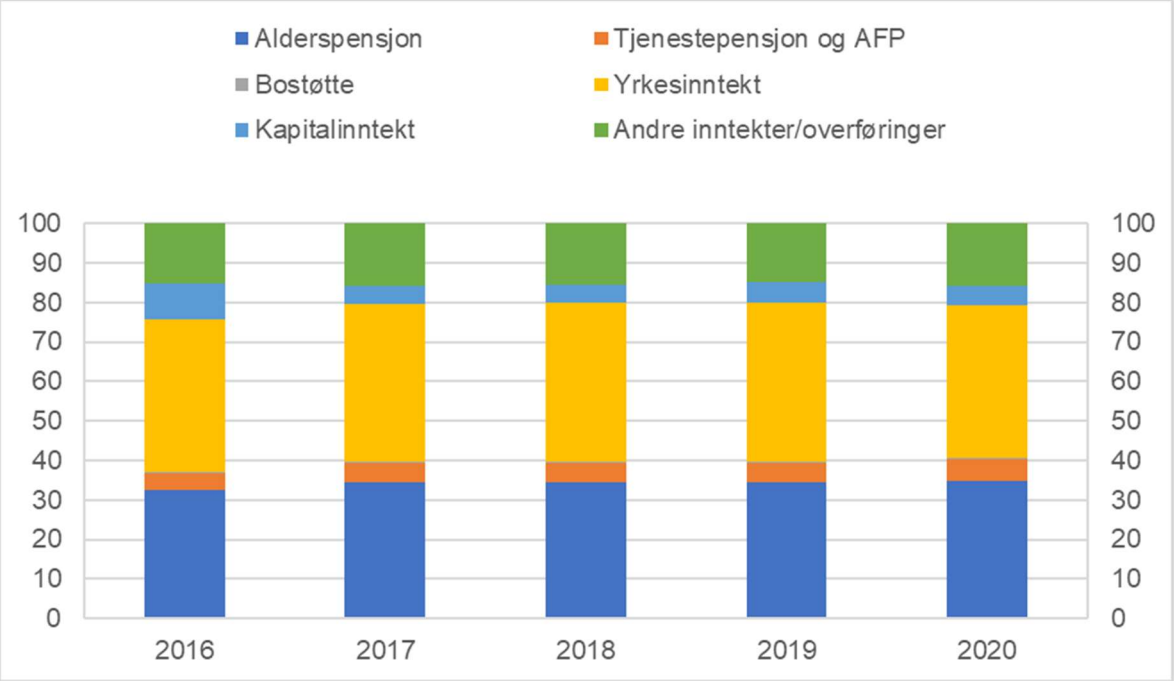

Kilde: SSB

Kilder

Avtale om tjenestepensjon for ansatte i offentlig sektor, 3.3.2018 (https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/asd/dokumenter/2018/pensjonsavtale-oftp-2018-03-03.pdf).

Bragstad, T. & Hauge, L. (2008). *Geografisk variasjon i uførepensjonering 1997-2004* (NAV rapport 4-2008). Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Bratberg, E., Holmås, T. H. & Thøgersen, Ø. (2000). *Assessing the effects of early retirement programs* (Discussion Paper 4/2000). Norges Handelshøyskole.

Brinch, C.N., Hærnes, E. & Jia, Z. (2012). *Labor supply on the eve of retirement: Disparate effects of immediate and postponed rewards to working* (Discussion Papers no.698). Statistisk sentralbyrå.

Dahl, E. S., Furuberg, J., Helde, I., Kalstø, Å. M., Kann, I. C., Myhre, A., Nicolaisen, H., Nossen, J. P. & Sohlman, M. (2021). Ett år med Korona. Utvikling og utsikter for NAVs ytelser og brukere. *Arbeid og velferd, 2021*(1). 21-44.

Haga, O. & Lien, O. C. (2017). Utviklinga i pensjonering og sysselseting blant seniorar. *Arbeid og velferd*, *2017*(2). 139-152.

Hauge, L. og Solem, P. E. (2022). *Hvordan har seniorer i arbeidslivet opplevd pandemien?* (SSPs fag og faktanotat, januar 2022). Senter for seniorpolitikk.

Jacobsen, O. (2018). AFP i privat sektor – endringer i mottak av arbeidsavklaringspenger og uføretrygd. *Arbeid og velferd, 2018*(1), 35-44.

Kann, I. C., Yin, J. & Kristoffersen, P. (2016). Arbeidsavklaringspenger – utviklingen i hvem som kommer inn. *Arbeid og velferd, 2016*(2). 2/2016. 63-76.

Lande, S. (2019). Færre får innvilget arbeidsavklaringspenger med nytt regelverk. *Arbeid og velferd, 2019*(2). 83-106.

Lima, I. A. Å. (2016). Hvordan har økt ledighet påvirket bruken av helseytelser og økonomisk sosialhjelp? *Arbeid og velferd, 2016*(3). 131-150.

NAVs statistikknotat om arbeidsavklaringspenger. Hentet fra https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/arbeidsavklaringspenger/arbeidsavklaringapenger-statistikknotater

NAVs statistikknotat om uføretrygd. Hentet fra https://www. nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uføretrygd-statistikk/uforetrygd.

NHO og LO. (2017). *Evaluering av AFP i privat sektor* (Rapport fra arbeidet, 7.desember 2017).

NHO & LO. (2021). *Utredning av en mulig reformert AFP-ordning i privat sektor* (Hovedrapport, Mai 2021).

NOU 2021: 5. (2021). *Grunnlaget for inntektsoppgjørene 2021*. Arbeids og sosialdepartementet.

Protokoll Tariffoppgjøret 2018 mellom Landsorganisasjonen i Norge og Næringslivets Hovedorganisasjon 8.4.2018 (https://www.riksmekleren.no/dv-cms/resources/2018-003-motebokogforslag-1.pdf).

Statens pensjonskasse. (2021). *Årsrapport 2021.*

Vedlegg

Vedlegg 1 Arbeidsgruppens sammensetning og arbeid i 2021

Arbeidsgruppen hadde i 2021 følgende sammensetning:

Dag Holen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Silje Aslaksen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Roar Bergan, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Maren Langvik Eilertsen, Arbeids- og inkluderingsdepartementet
Remy Edseth, Finansdepartementet
Ragnar Ihle Bøhn, Kommunal- og distriktsdepartementet
Eystein Gjelsvik, Landsorganisasjonen i Norge
Kristin Juliussen, Arbeidsgiverforeningen Spekter
Lars E. Haartveit, Hovedorganisasjonen Virke
Alexander Henriksen, KS
Anders Kvam, Akademikerne
Atle Fremming Bjørnstad, Arbeids- og velferdsdirektoratet
Kristin Diserud Mildal, Næringslivets Hovedorganisasjon
Erik Orskaug, Unio
Ørnulf Kastet, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
Vegard Sørebø, Statsministerens kontor

Det ble avholdt møte 29. desember 2021 og 5.mai 2022.

Agenda for møtet 29. desember 2021 var følgende:

- Informasjon om aktuelle saker, ved AID
- Status for arbeidet med lovforslag om nye regler for regulering av alderspensjon under utbetaling, ved AID
- Videre arbeid med Pensjonspolitisk arbeidsgruppe, herunder arbeidet med rapport for 2022
- Inntektsstatistikk i rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe som også kan være aktuelt for rapport for TBU, ved Erik Orskaug
- Eventuelt

Agenda for møtet 05. mai 2022 var følgende:

- Rapport fra pensjonspolitisk arbeidsgruppe – kommentarer og innspill til utkast til rapport
- Informasjon om pågående og planlagte prosesser i departementet
- Oppfølging av evalueringsutvalget

Vedlegg 2 Pensjonspolitisk arbeidsgruppe – bakgrunn og mandat

I tariffoppgjøret 2008 ble det i alle protokollene fra Riksmeglingsmannen tatt inn et punkt om «Evaluering og pensjonsråd». I protokollen i offentlig sektor heter det at:

> «*Evaluering og pensjonsråd*
>
> Det er et hovedsiktemål at pensjonsreformen skal medvirke til lengre yrkesløp i takt med at levealderen øker. Dette krever et bærekraftig arbeidsliv. Det er viktig at levealdersjusteringen ikke forsterker sosiale skjevheter som er knyttet til systematiske forskjeller i levealder mellom ulike grupper i befolkningen.
>
> Det vil ta tid å få alle elementer på plass og se virkningen av nytt, samlet pensjonssystem. Blant annet vil nytt opptjeningssystem først være fullt innfaset i 2025. Det vil også være usikkerhet knyttet til blant annet befolkningsutvikling og den alminnelige økonomiske situasjonen.
>
> I brev fra statsministeren til Riksmeglingsmannen av 2. april heter det at Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av pensjonsreformen for å kunne vurdere om reformen virker etter hensikten. Regjeringen vil opprette et arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, hvor opplegget for og resultatene av evalueringen kan gjennomgås.
>
> Senest i 2017 skal partene, med assistanse fra pensjonsrådet, evaluere overgangen til ny AFP og vurdere behovet for endring av ytelsenes størrelse.»

Pensjonspolitisk arbeidsgruppe ble etablert som en undergruppe til Arbeids- og pensjonspolitisk råd i 2009. Gruppen ble gitt følgende mandat:

> «I statsministerens brev av 2. april 2008 til Riksmeklingsmannen i forbindelse med lønnsoppgjøret i privat sektor 2008 framgår det at Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av pensjonsreformen for å kunne vurdere om reformen virker etter hensikten, og at det i dette arbeidet er ønskelig med løpende kontakt med partene i arbeidslivet. Regjeringen har derfor etablert et Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Underlagt rådet opprettes en egen arbeidsgruppe for pensjonspolitiske spørsmål.
>
> Arbeids- og inkluderingsdepartementet tar sikte på å starte opp en forskningsbasert evaluering av pensjonsreformen fra 2011. Arbeidsgruppen inviteres til å gjennomgå opplegget for evalueringen og til å komme med innspill til dette. Arbeidsgruppen skal også gjennomgå resultatene fra dette arbeidet etter hvert som det foreligger.
>
> Innføring av fleksibel alderspensjon og muligheten for å kombinere arbeidsinntekt og pensjon uten avkorting fra 2011 legger til rette for individuell tilpasning mellom arbeid og pensjon. Arbeidsgruppen skal kartlegge hvor mange som har rett til pensjonsuttak før 67 år, og hvordan dette utvikler seg over tid. Videre skal arbeidsgruppen analysere tilpasninger til fleksibel alderspensjon, det vil si endringer i yrkesaktivitet og uttak av pensjon. Det bør videre kartlegges hvordan uttak av pensjon påvirkes av konjunkturendringer i arbeidsmarkedet.
>
> Levealdersjustering er et bærende element i pensjonsreformen og innebærer at en må arbeide noe lenger for samme pensjon når levealderen i befolkningen øker. Arbeidsgruppen skal analysere hvordan utviklingen i levealderen i befolkningen påvirker overgangen mellom arbeid og pensjon. Arbeidsgruppen skal videre kartlegge utviklingen i forventet levealder for ulike grupper i befolkningen, og i hvilken grad dette påvirker yrkesaktivitet og uttak av pensjon.
>
> Forhold i arbeidsmarkedet vil ha betydning for den enkeltes mulige og faktiske tilpasning. Dette gjelder blant annet arbeidsgiveres vilje til å ansette og beholde eldre arbeidstakere, og

til å tilrettelegge arbeidssituasjonen for eldre arbeidstakere, herunder fleksible arbeidstidsordninger. Arbeidsmiljøet vil også spille inn. Arbeidsgruppen skal analysere forhold på etterspørselssiden i arbeidsmarkedet som kan fremme eller være til hinder for at de som ønsker det får fortsette i arbeidslivet. Dette må sees i sammenheng med intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen), hvor et av delmålene er å øke den gjennomsnittlige avgangsalderen fra arbeidslivet og hindre «utstøting» og diskriminering av eldre arbeidstakere.

For den enkelte vil samlet pensjon fra ulike pensjonsordninger som folketrygdens alderspensjon og supplerende ordninger som AFP og tjenestepensjon være avgjørende for inntekten som pensjonist og når den enkelte velger å ta ut pensjon. De supplerende pensjonsordningene er ulikt utformet og kan påvirke yrkesaktivitet og uttak av pensjon ulikt. Dette har også betydning for mobiliteten i arbeidsmarkedet, særlig mellom offentlig og privat sektor. Arbeidsgruppen skal derfor i sitt arbeid ta utgangspunkt i det samlede pensjonssystemet.

Arbeidsgruppen skal kartlegge endringer i pensjonsuttak i relasjon til folketrygdens øvrige stønadsordninger og analysere inntektsutviklingen blant pensjonister og yrkesaktive.

Arbeidsgruppen skal avgi årlige rapporter med beskrivelse og analyse av utviklingstrekk innen pensjon og arbeidsliv til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.»

Vedlegg 3 Statistikk

Statistikk til kapittel 1

Tabell A.1 Antall mottakere av alderspensjon og utgifter til alderspensjon, 2011–2021*. Milliarder kroner

	Antall mottakere av alderspensjon i alt	Antall mottakere av alders-pensjon 62–66 år	Løpende utgifter
2011	698 662	24 734	135,5
2012	743 514	49 949	150,5
2013	782 473	64 934	164,6
2014	821 536	76 882	179,2
2015	855 099	86 211	190,6
2016	882 814	90 411	201,7
2017	906 747	92 048	211,2
2018	928 239	92 456	221,1
2019	948 838	91 745	232,1
2020	971 707	90 819	241,3
2021	993 081	88 867	256,9

*Antall mottakere oppgitt som gjennomsnitt.
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell A.2 Andel kvinner som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene, 2017–2021. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
62	27	24	22	20	19
63	37	34	31	29	26
64	46	44	39	36	33
65	54	54	50	45	42
66	59	60	58	51	48
Totalt	**43**	**41**	**41**	**35**	**33**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell A.3 Andel menn som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene, 2017–2021. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
62	51	50	46	43	39
63	61	59	57	53	49
64	68	66	64	61	57
65	74	74	71	68	64
66	78	78	76	74	70
Totalt	**66**	**65**	**62**	**59**	**56**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell A.4 Andel kvinner og menn som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene, 2017–2021. Prosent

Alder	2017	2018	2019	2020	2021
62	41	39	36	33	30
63	52	49	46	43	39
64	60	58	54	50	47
65	67	66	63	59	55
66	71	72	70	65	62
Totalt	**57**	**56**	**52**	**49**	**46**

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell A.5 Anslag for antall som i desember 2021 ikke oppfylte vilkår for uttak av 100 prosent alderspensjon, etter sektor

Sektor	Antall	Andel, prosent
Privat sektor uten AFP	8 867	34,0
Privat sektor med AFP	1 623	6,2
Selvstendig næringsdrivende	3 105	11,9
Uten registrert arbeid	12 494	47,9
Sum	**26 089**	**100,0**

Tabellen omfatter aldersgruppen fra 62 år og 1 måned til 67 år og 0 måneder.
Personer i offentlig sektor er ikke medregnet her fordi de antas å ha rett til offentlig AFP i stedet.
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell A.6 Anslag for antall som i desember 2021 ikke oppfylte vilkår for uttak av 100 prosent alderspensjon, etter næring*

Næring	Antall	Andel i prosent
Varehandel; reparasjon av motorvogner	2 091	20
Eiendomsdrift, forretningsmessig tjenesteyting	1 821	17
Helse- og sosialtjenester	1 377	13
Industri	1 066	10
Bygge- og anleggsvirksomhet	1 284	12
Transport og lagring	813	8
Overnattings- og serveringsvirksomhet	674	6
Personlig tjenesteyting	545	5
Jordbruk, skogbruk og fiske	299	3
Undervisning	214	2
Informasjon og kommunikasjon	135	1
Bergverksdrift og utvinning	63	1
Elektrisitet, vann og renovasjon	60	1
Finansierings- og forsikringsvirksomhet	33	0
Andre næringer / ukjent næring	15	0
Sum	**10 490**	**100**

* Kun de som er registrert i arbeid i privat sektor er med i tabellen.
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell A.7 Anslag for antall som i desember 2021 ikke oppfylte vilkår for uttak av 100 prosent alderspensjon, etter yrke**

Yrke	Antall	Andel i prosent
Salgs- og serviceyrker	2 932	28,0
Håndverkere	1 608	15,3
Renholdere, hjelpearbeidere mv.	1 200	11,4
Kontoryrker	1 098	10,5
Prosess- og maskinoperatører, transportarbeidere mv.	1 204	11,5
Høyskoleyrker	990	9,4
Ledere	797	7,6
Akademiske yrker	433	4,1
Bønder, fiskere mv.	228	2,2
Andre yrker	*	*
Sum	**10 490**	**100**

* Gjelder 4 eller færre personer
** Kun de som var registrert i arbeid i privat sektor er med i tabellen.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Statistikk til kapittel 4

Tabell B.1 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021 i fellesordningen for fylkes-kommuner. 2021-kroner.

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	77 641	78 897	79 807	80 158	81 346
Uførepensjon fra 62 år	59 461	58 943	56 095	53 945	53 499
Særalderspensjon (til 67 år)	193 477	200 175	219 088	204 189	184 342
Folketrygdberegnet AFP	235 867	243 770	241 018	247 372	255 947
Tjenestepensjonsberegnet AFP	349 225	357 717	361 598	380 340	389 604
Etterlattepensjon fra 62 år	58 170	58 849	59 930	60 455	61 435
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	78 082	79 283	80 188	80 400	81 989
Uførepensjon fra 62	86 714	91 631	87 209	81 982	78 812
Særalderspensjon (til 67 år)	210 846	219 088	228 689	223 476	206 973
Folketrygdberegnet AFP	-	-	-	-	-
Tjenestepensjonsberegnet AFP	401 033	410 824	403 533	419 711	425 633
Etterlattepensjon fra 62 år	58 170	58 849	59 930	60 455	61 435

* I datagrunnlaget inngår *ikke* oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner

** Alle alderspensjonister inngår i gruppen. Det regulerer i delvis ulike reguleringsregimer og trolig gjennomgående lavere lønnsnivåer for de eldste årskullene.

*** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger, det gir noe upresise utbetalingsbeløp.

**** Data ikke tilgjengelige

Kilde: KLP

Tabell B.2 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021 i pensjonsordningen for sykehusleger. 2021-kroner*

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	323 067	326 698	325 428	324 595	331 539
Uførepensjon fra 62 år**	263 090	283 878	277 448	296 598	298 154
Folketrygdberegnet AFP	331 951	321 861	283 578	309 907	343 770
Tjenestepensjonsberegnet AFP	706 629	697 663	720 515	688 663	701 755
Etterlattepensjon fra 62 år	189 855	196 169	194 823	193 542	197 916
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	325 674	328 647	327 654	326 236	333 409
Uførepensjon fra 62 **	416 557	432 677	437 494	447 989	405 063
Folketrygdberegnet AFP***	-	-	-	-	-
Tjenestepensjonsberegnet AFP	751 965	767 247	760 732	747 433	765 762
Etterlattepensjon fra 62 år	189 855	196 169	194 823	193 542	197 916

* I datagrunnlaget inngår *ikke* oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner
** Alle alderspensjonister inngår i gruppen. Det regulerer i delvis ulike reguleringsregimer og trolig gjennomgående lavere lønnsnivåer for de eldste årskullene.
*** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger, det gir noe upresise utbetalingsbeløp.
**** Data ikke tilgjengelig
Kilde: KLP

Tabell B.3 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021 i fellesordningen for statlige helseforetak. 2021-kroner*

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	190 078	195 533	197 708	204 330	210 594
Uførepensjon fra 62 år**	77 092	77 147	77 452	78 521	80 264
Folketrygdberegnet AFP	239 551	244 363	244 441	243 828	249 568
Tjenestepensjonsberegnet AFP	324 119	317 541	329 557	337 036	346 133
Etterlattepensjon fra 62 år	72 054	72 901	83 219	73 516	74 570
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	202 737	211 247	212 858	219 605	227 747
Uførepensjon fra 62 **	77 092	77 147	77 452	78 521	80 264
Folketrygdberegnet AFP***	-	-	-	-	-
Tjenestepensjonsberegnet AFP	365 609	368 712	372 437	376 479	385 789
Etterlattepensjon fra 62 år	72 475	73 317	73 601	73 836	75 483

* I datagrunnlaget inngår *ikke* oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner
** Alle alderspensjonister inngår i gruppen. Det regulerer i delvis ulike reguleringsregimer og trolig gjennomgående lavere lønnsnivåer for de eldste årskullene.

*** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger, det gir noe upresise utbetalingsbeløp.
**** Data ikke tilgjengelig
Kilde: KLP

Tabell B.4 Gjennomsnittlig utbetalt pensjon og gjennomsnittlig utbetalt pensjon korrigert for uttaksgrad for årene 2017–2021 i fellesordningen for lukkede avtaler. 2021-kroner*

	2017	2018	2019	2020	2021
Alderspensjon fra 67 år	81 224	81 643	82 853	82 579	86 216
Uførepensjon fra 62 år**	65 818	65 047	62 447	61 026	62 169
Særalderspensjon (til 67 år)	232 952	238 105	248 930	270 554	275 070
Folketrygdberegnet AFP	284 302	292 915	288 698	281 209	284 918
Tjenestepensjonsberegnet AFP	421 721	446 299	437 645	437 485	422 000
Etterlattepensjon fra 62 år	65 181	64 104	64 208	63 386	66 998
Gjennomsnittlig utbetalt pensjon, korrigert for uttaksgrad					
Alderspensjon fra 67 år	81 682	81 992	83 168	82 894	86 792
Uførepensjon fra 62 **	84 612	84 811	81 352	78 319	77 932
Særalderspensjon (til 67 år)	245 290	249 167	263 929	279 216	284 039
Folketrygdberegnet AFP***	-	-	-	-	-
Tjenestepensjonsberegnet AFP	438 949	464 275	455 547	453 922	445 275
Etterlattepensjon fra 62 år	65 181	64 104	64 208	63 386	66 998

* I datagrunnlaget inngår *ikke* oppsatte pensjoner og refusjonspensjoner
** Alle alderspensjonister inngår i gruppen. Det regulerer i delvis ulike reguleringsregimer og trolig gjennomgående lavere lønnsnivåer for de eldste årskullene.
*** Utbetalingsbeløp for uføre korrigeres gjennom året basert på mottatte inntektsopplysninger, det gir noe upresise utbetalingsbeløp.
**** Tilgjengelige data finnes ikke
Kilde: KLP

Figur B.1 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for fylkeskommuner. Kvinner. Prosent

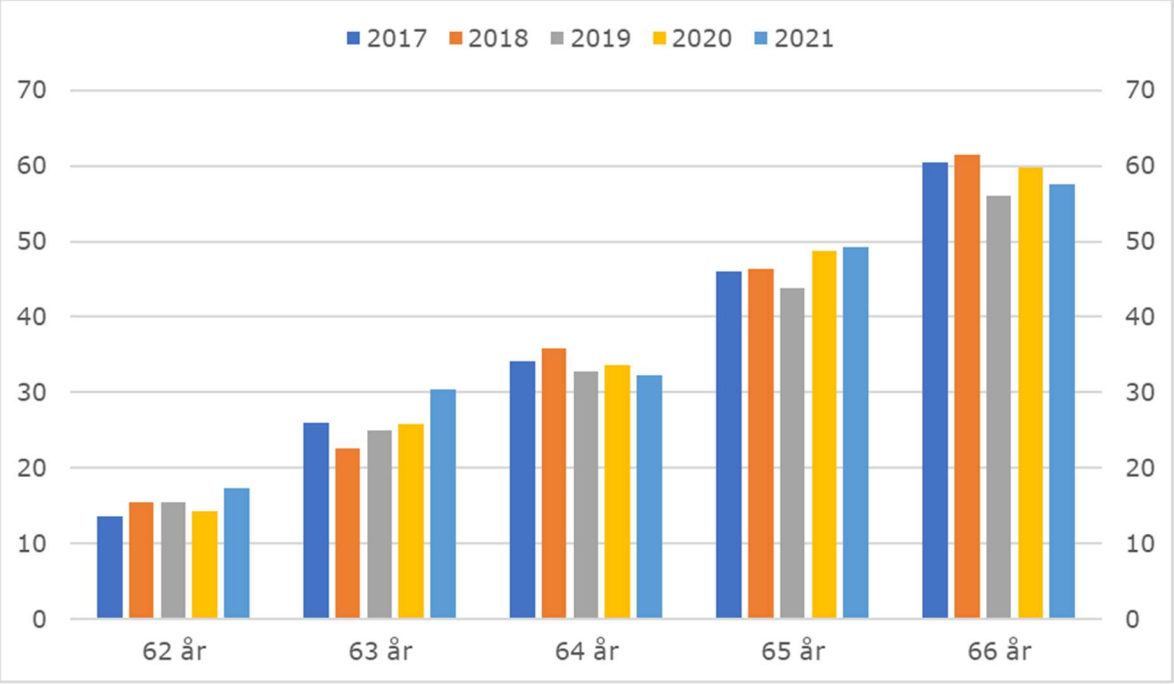

Kilde: KLP

Figur B.2 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for fylkeskommuner. Menn. Prosent

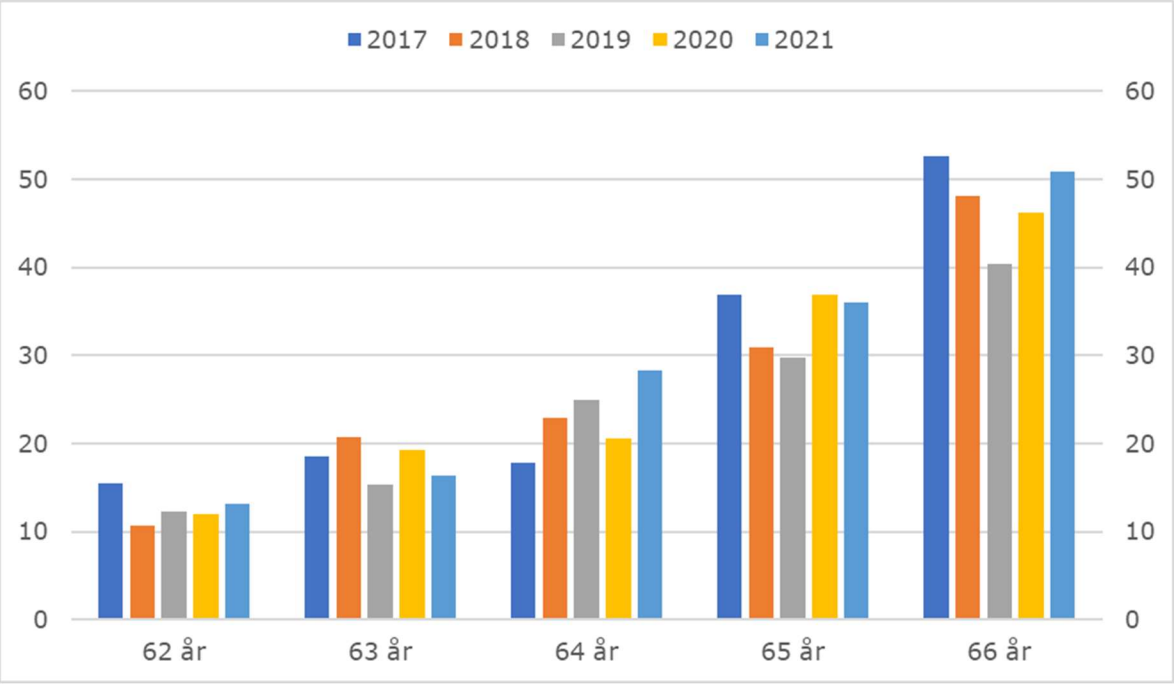

Kilde: KLP

Figur B.3 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykepleiere. Kvinner. Prosent

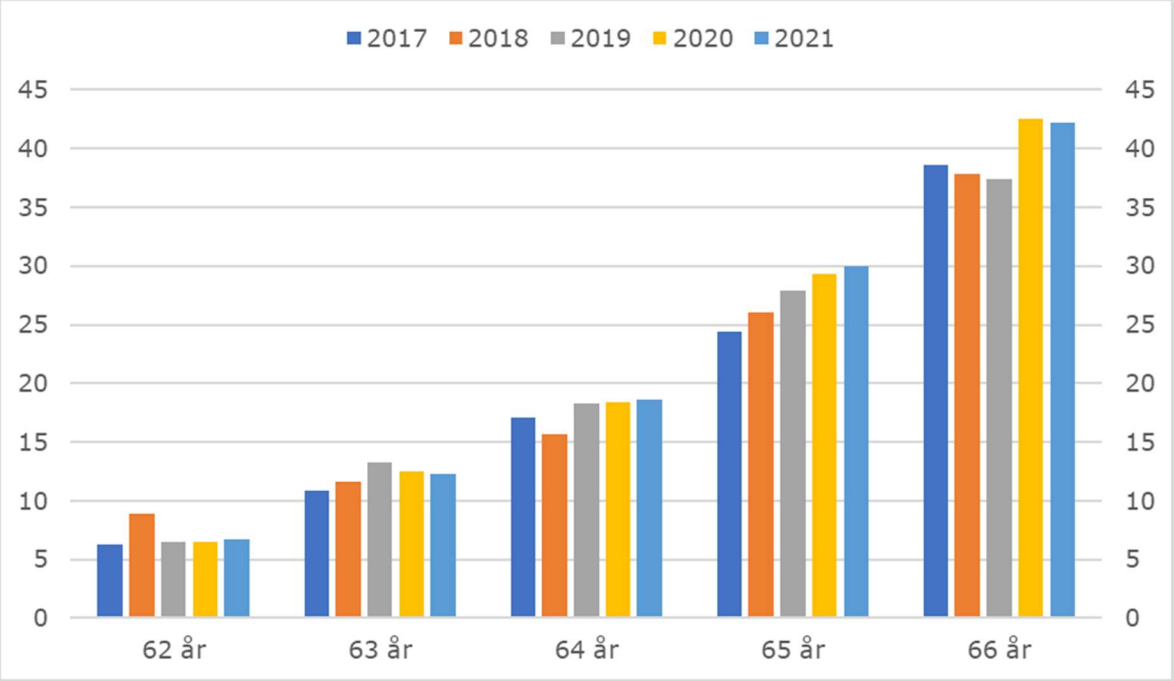

Kilde: KLP

Figur B.4 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykepleiere. Menn. Prosent

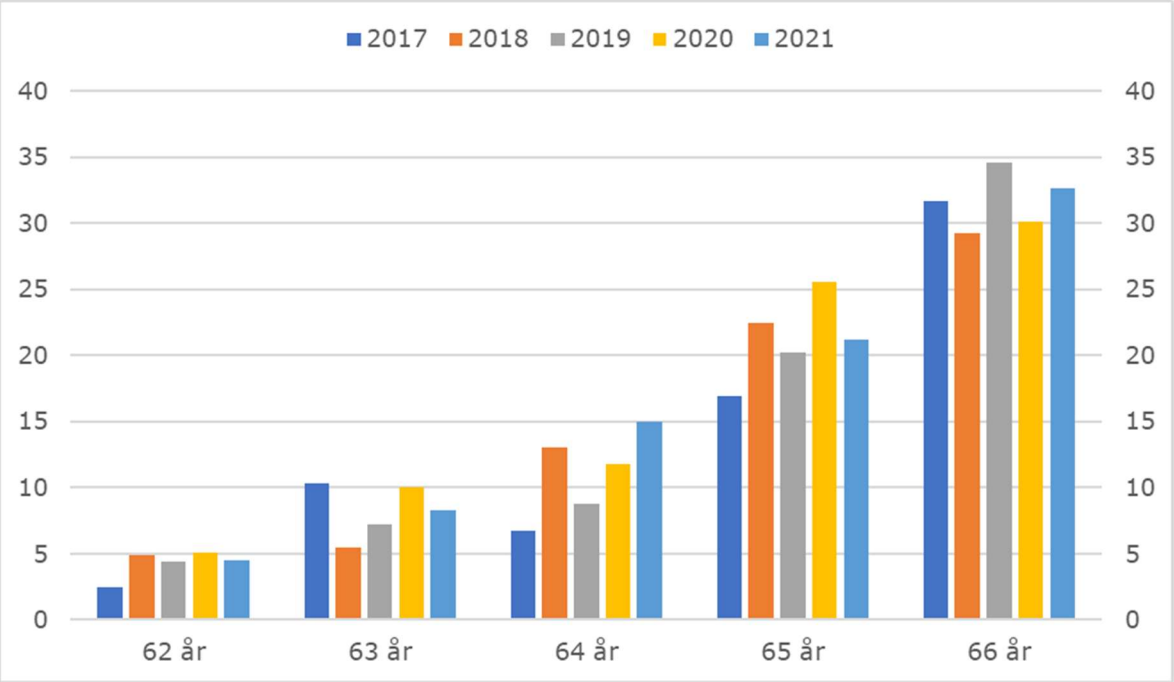

Kilde: KLP

Figur B.5 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykehusleger. Kvinner. Prosent

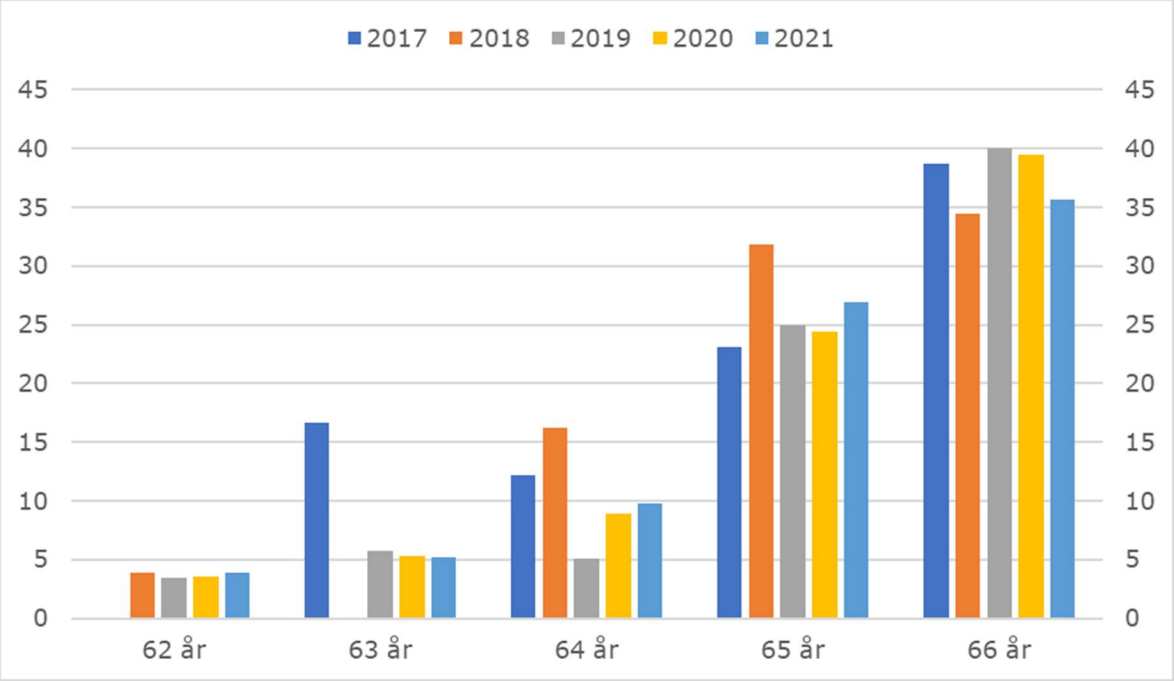

Kilde: KLP

Figur B.6 Uttaksandeler for AFP i pensjonsordningen for sykehusleger. Menn. Prosent

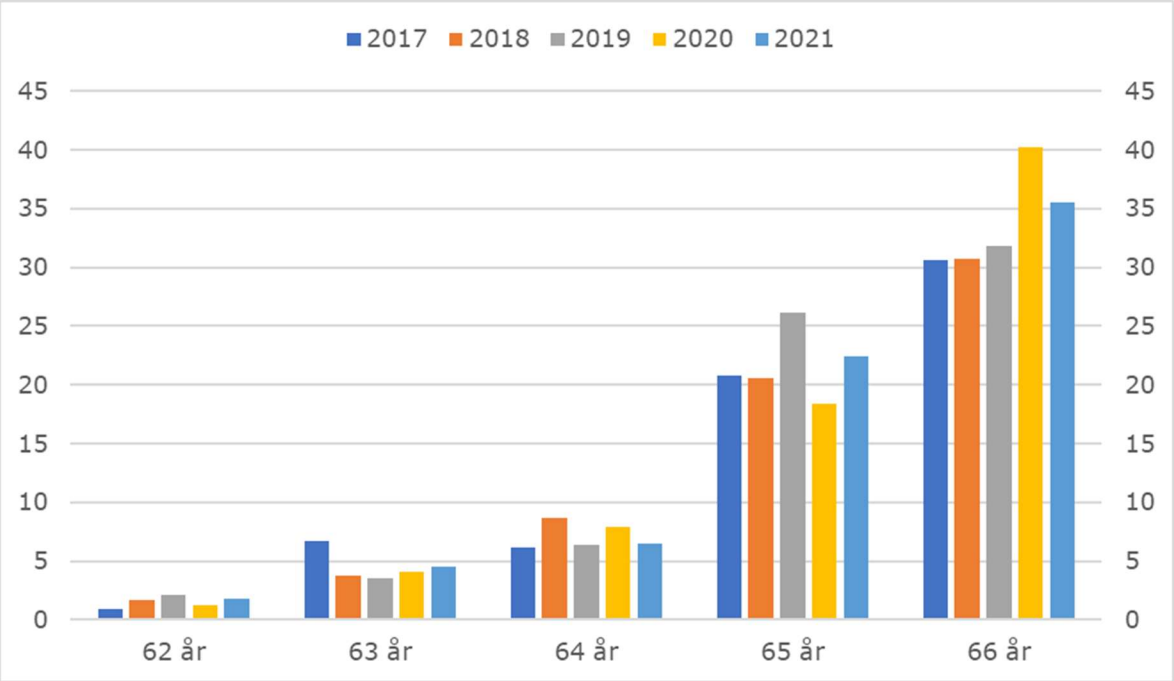

Kilde: KLP

Figur B.7 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for statlige helseforetak. Kvinner. Prosent

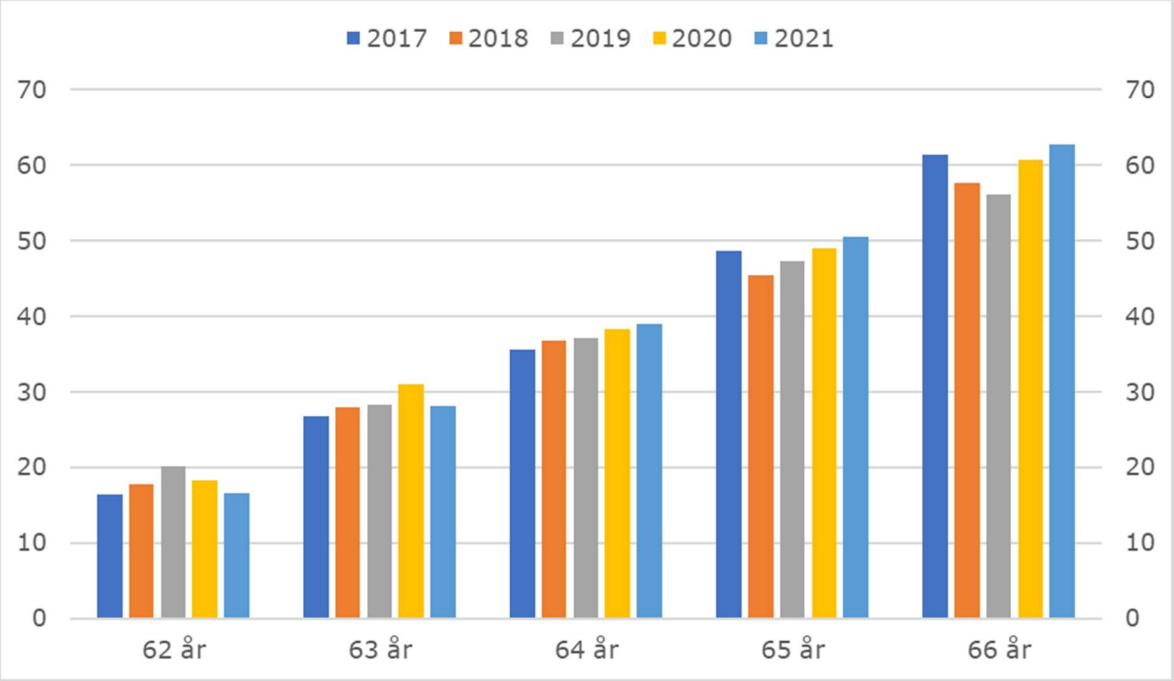

Kilde: KLP

Figur B.8 Uttaksandeler for AFP i fellesordningen for statlige helseforetak. Menn. Prosent

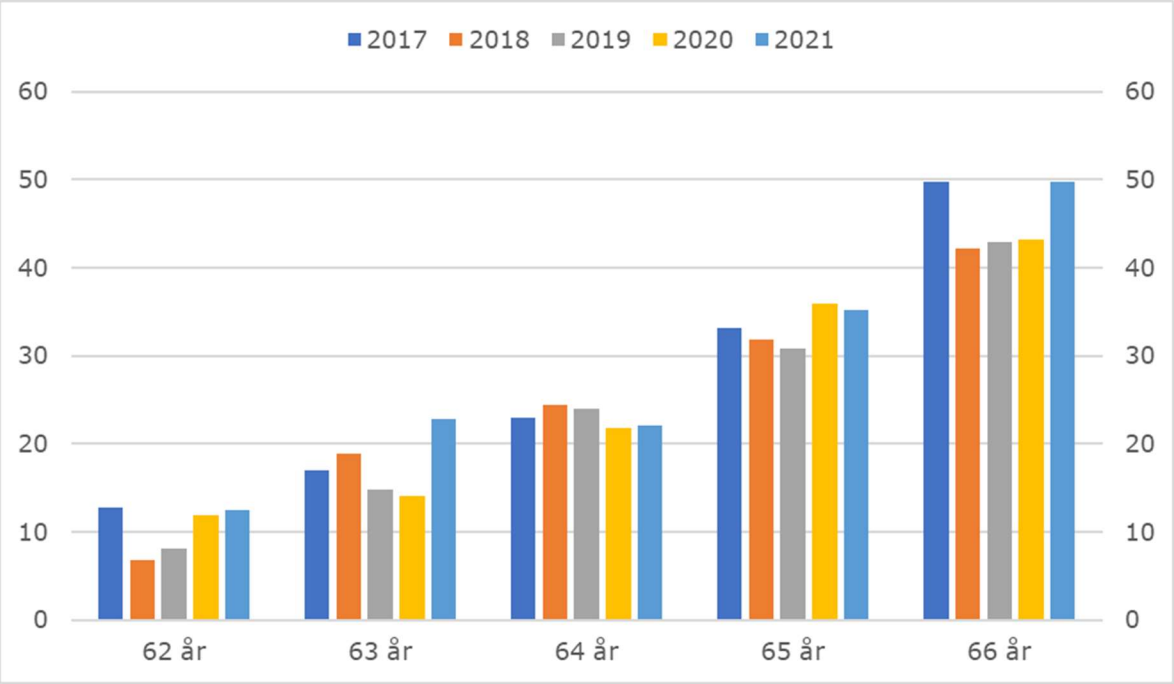

Kilde: KLP

Figur B.9 Uføreandeler i fellesordningen for fylkeskommuner. Kvinner. Prosent

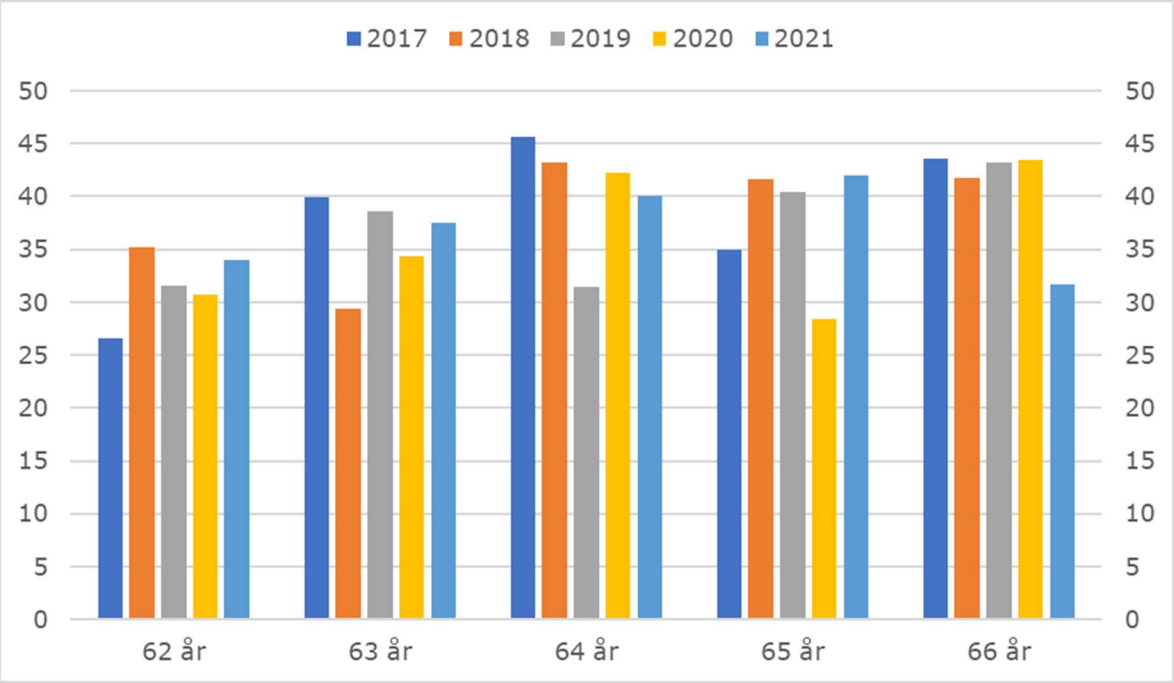

Kilde: KLP

Figur B.10 Uføreandeler i fellesordningen for fylkeskommuner. Menn. Prosent

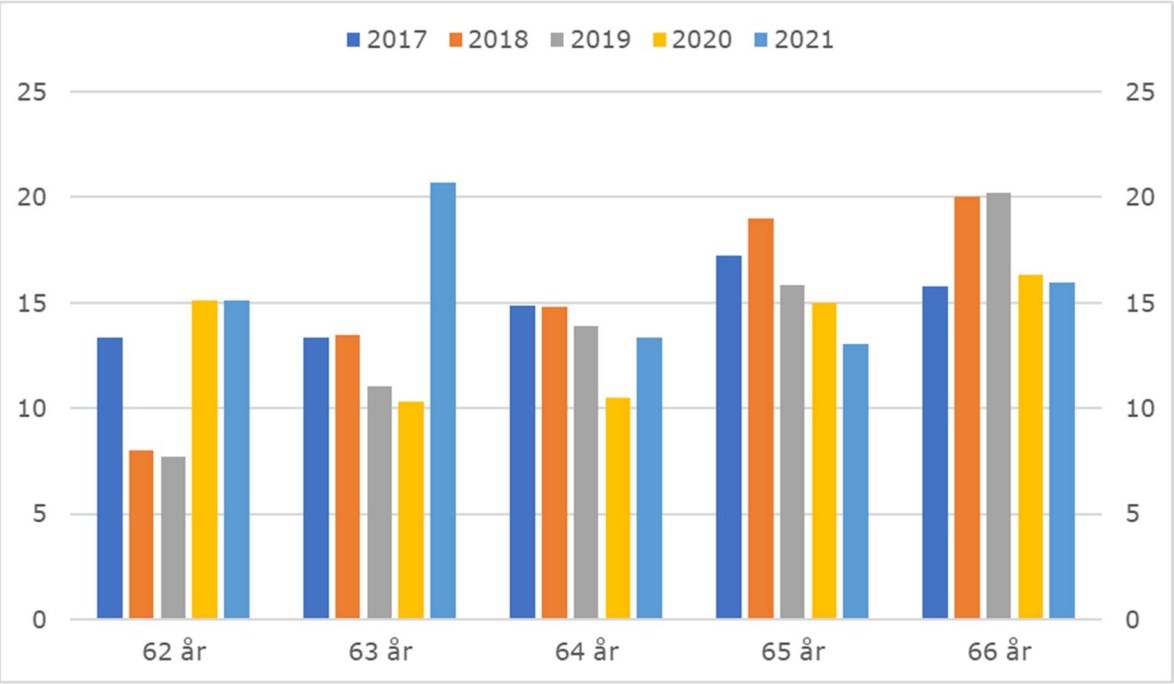

Kilde: KLP

Figur B.11 Uføreandeler i fellesordningen for sykepleiere. Kvinner. Prosent

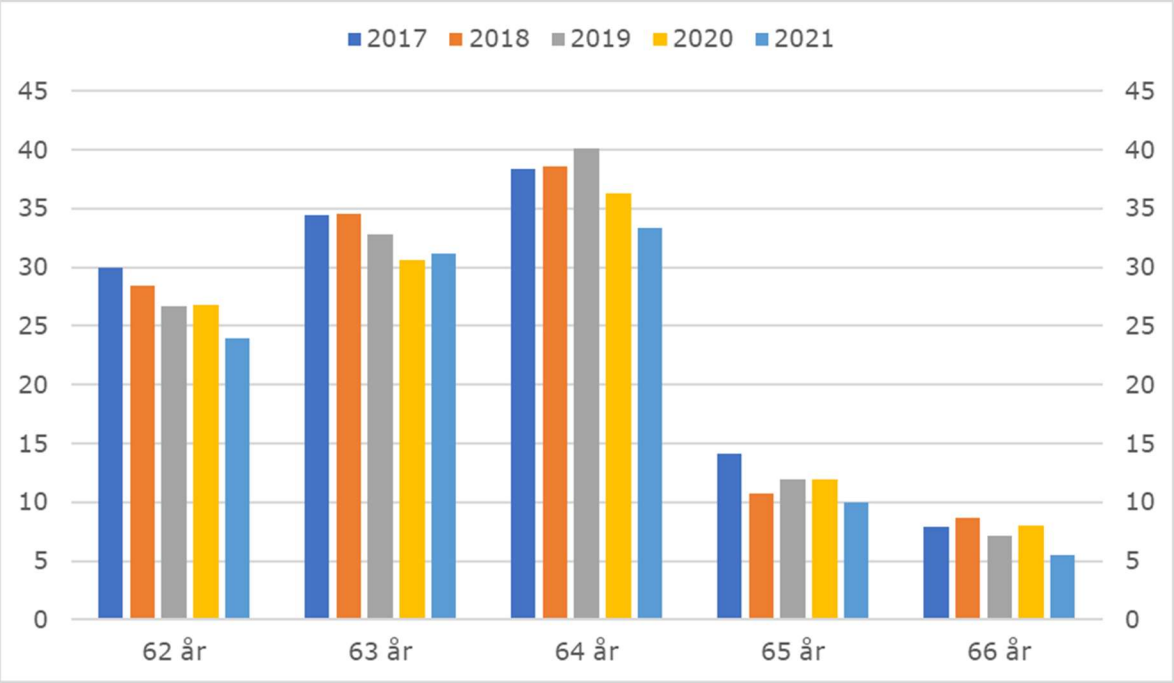

Kilde: KLP

Figur B.12 Uføreandeler i fellesordningen for sykepleiere. Menn. Prosent

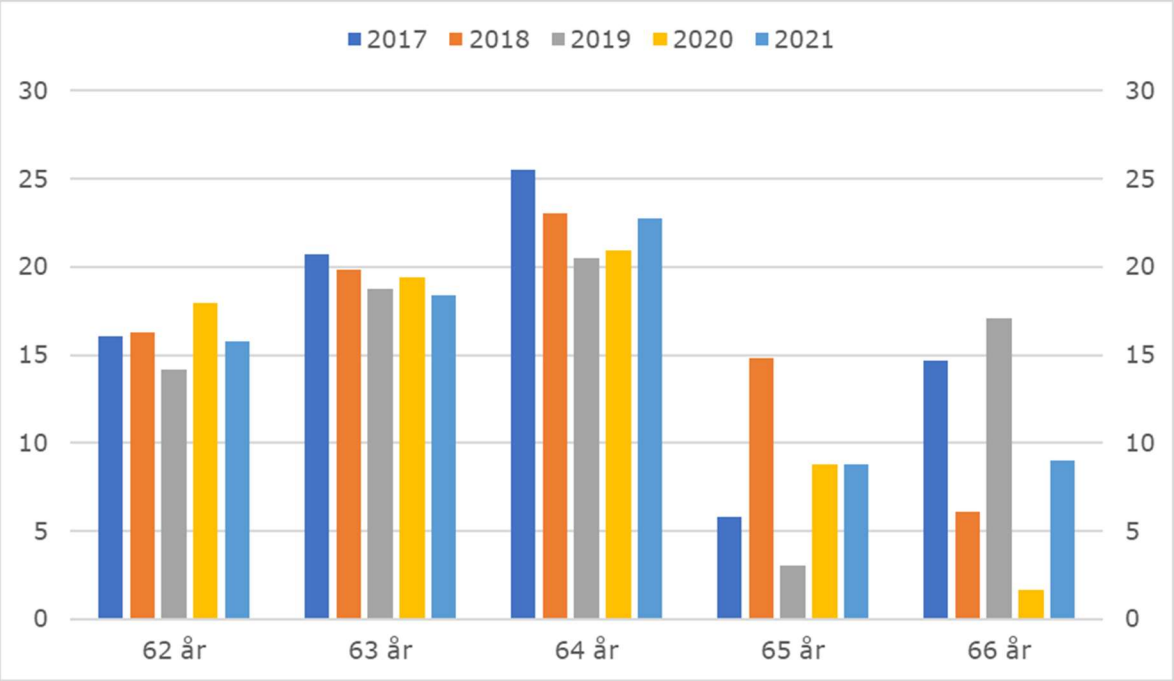

Kilde: KLP

Figur B.13 Uføreandeler i pensjonsordningen for sykehusleger. Kvinner. Prosent

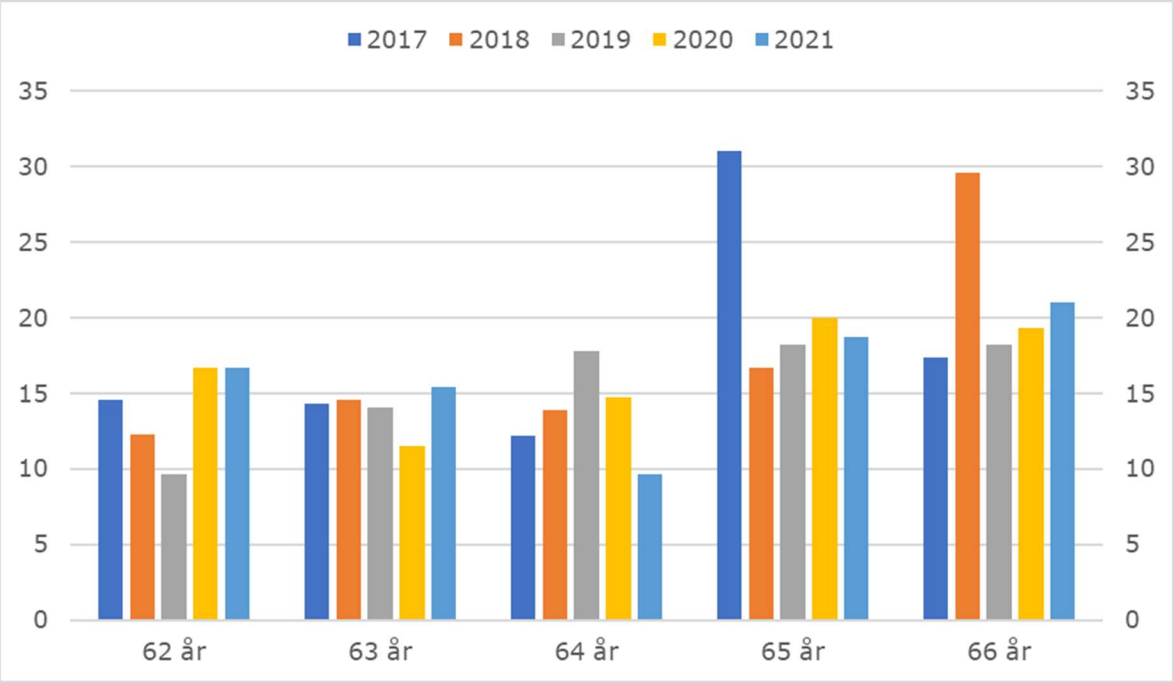

Kilde: KLP

Figur B.14 Uføreandeler i pensjonsordningen for sykehusleger. Menn. Prosent

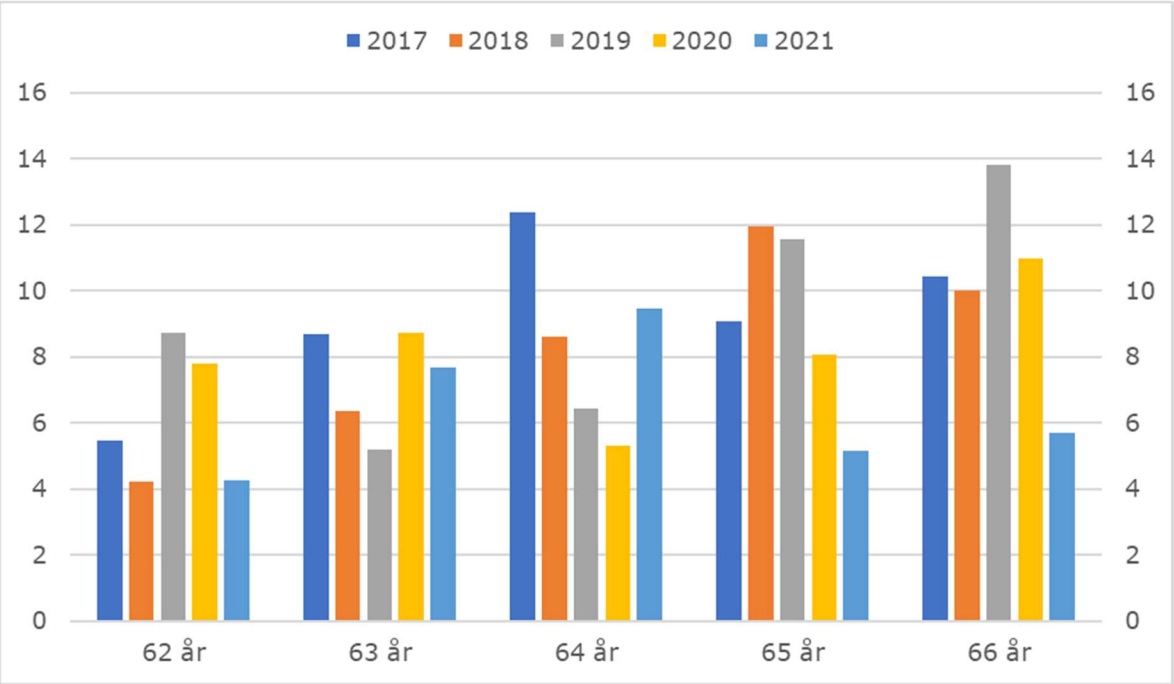

Kilde: KLP

Figur B.15 Uføreandeler i pensjonsordningen for statlige helseforetak. Kvinner. Prosent

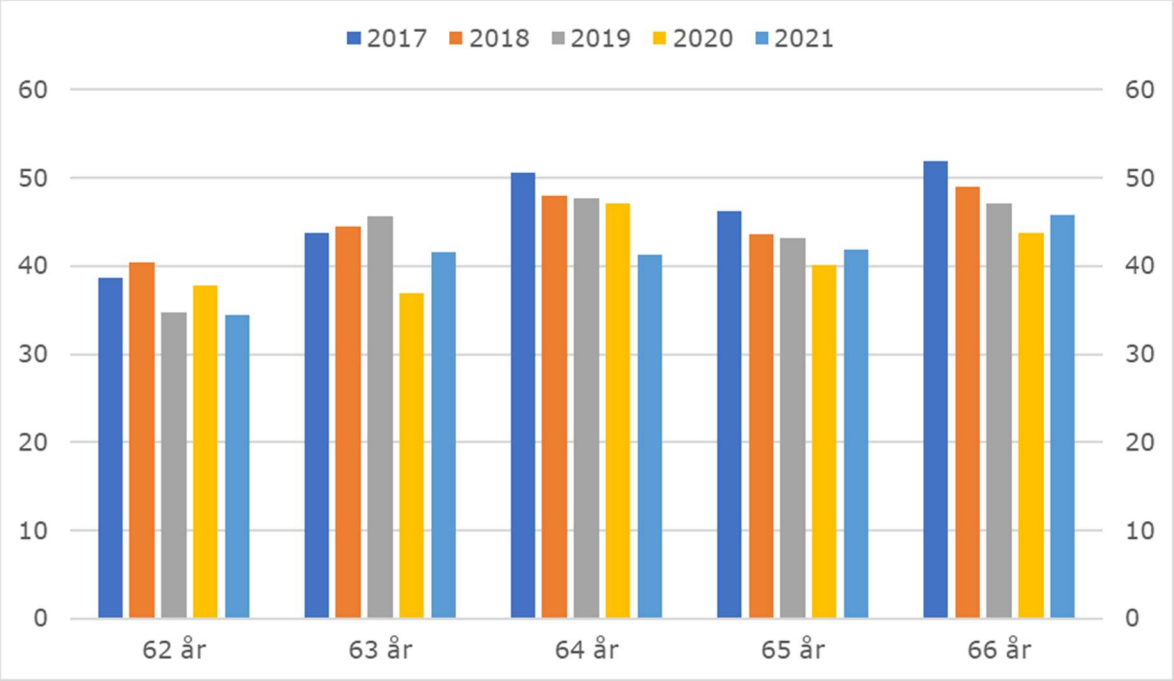

Kilde: KLP

Figur B.16 Uføreandeler i pensjonsordningen for statlige helseforetak. Menn. Prosent

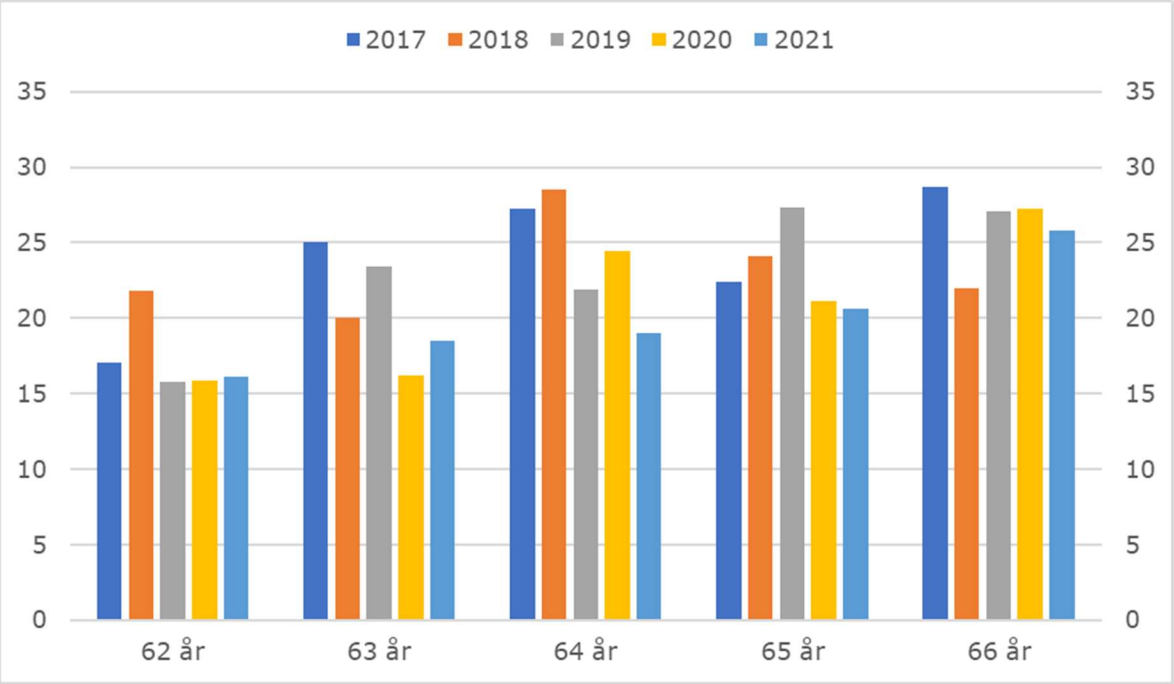

Kilde: KLP